

สภาพและปัญหาการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมุสลิมในประเทศไทย

State and Problems of Muslim Homeschools in Thailand

นุรณี สุเอรี

Nurnee Sueree

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการศึกษานอกระบบเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of

Master of Education in Non-formal Education for Sustainable Development

Prince of Songkla University

2557

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ชื่อวิทยานิพนธ์ สภาพและปัญหาการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมุสลิมในประเทศไทย
 ผู้เขียน นางสาวนุรณี สือรี
 สาขาวิชา การศึกษานอกระบบเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

คณะกรรมการสอบ

.....
 (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฐิติมดี อาพัทธนันนท์)

.....ประธานกรรมการ
 (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิเลาะ แวอุเซ็ง)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

.....กรรมการ
 (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฐิติมดี อาพัทธนันนท์)

.....
 (ดร.ศักรินทร์ ชนประชา)

.....กรรมการ
 (ดร.ศักรินทร์ ชนประชา)

.....กรรมการ
 (รองศาสตราจารย์ คลมนรจณ์ บากา)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ อนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้
 เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษา
 นอกระบบเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

.....
 (รองศาสตราจารย์ ดร.ธีระพล ศรีชนะ)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ขอรับรองว่า ผลงานวิจัยนี้มาจากการศึกษาวิจัยของนักศึกษาเอง และได้แสดงความขอบคุณบุคคลที่มีส่วนช่วยเหลือแล้ว

ลงชื่อ.....

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฐิติมดี อापัทธนานนท์)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

ลงชื่อ.....

(นางสาวนุรณี สือรี)

นักศึกษา

Prince of Songkla University
Pattani Campus

ข้าพเจ้าขอรับรองว่า ผลงานวิจัยนี้ไม่เคยเป็นส่วนหนึ่งในการอนุมัติปริญญาในระดับใดมาก่อน และ
ไม่ได้ถูกใช้ในการยื่นขออนุมัติปริญญาในขณะนี้

ลงชื่อ.....

(นางสาวนุรณี สือรี)

นักศึกษา

Prince of Songkla University
Pattani Campus

ชื่อวิทยานิพนธ์	สภาพและปัญหาการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมุสลิมในประเทศไทย
ผู้เขียน	นางสาวนุรณี ลีอริ
สาขาวิชา	การศึกษานอกระบบเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
ปีการศึกษา	2557

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพ ปัญหา และแนวทางที่เหมาะสมในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนของครอบครัวมุสลิมในประเทศไทย โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากเอกสารและผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 5 ครอบครัว โดยใช้แบบสัมภาษณ์และแบบสังเกต ผลการวิจัย พบว่า นอกเหนือจากปัจจัยเสริมจากปัญหาและความไม่ปลอดภัยในโรงเรียน ครอบครัวมุสลิมที่เลือกจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน มีความเคร่งครัดและยึดมั่นในหลักศรัทธา มีความต้องการให้บุตรหลานได้อยู่ในบรรยากาศที่สามารถขัดเกลาปลูกฝังบุตรหลานในเรื่องคุณธรรมจริยธรรมอิสลาม มีแนวทางในการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยการบูรณาการกับปรัชญาอิสลาม และมีการสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมอิสลามในทุกกระบวนการเรียนรู้ มีรูปแบบการจัดการศึกษาแบบครอบครัวเดี่ยวและแบบรวมศูนย์ และมีทั้งการดำเนินการขออนุญาตจดทะเบียนจัดการศึกษากับเขตพื้นที่การศึกษาโดยตรงและสมัครเรียนกับการศึกษานอกโรงเรียน ปัญหาหลักที่พบ คือความเข้าใจที่ไม่ตรงกันระหว่างครอบครัวมุสลิมกับหน่วยงานของรัฐในเรื่องการดำเนินการจัดการศึกษาทั้งกระบวนการ ทำให้เกิดความล่าช้า แนวทางในการจัดการศึกษาที่เหมาะสม การพัฒนาบุคลากรและจัดตั้งหน่วยงานดูแลบ้านเรียนของภาครัฐ การจัดตั้งศูนย์ประสานงานบ้านเรียนมุสลิมส่วนกลางและการรวมกลุ่มบ้านเรียนมุสลิมในพื้นที่ต่างๆ การจัดทำคู่มือบ้านเรียนมุสลิมและการประเมินผลการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมุสลิมในภาพรวมร่วมกันของภาครัฐและครอบครัวบ้านเรียนมุสลิม ซึ่งจะส่งผลให้การดำเนินการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมุสลิมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

Thesis Title	State and Problems of Muslim Homeschools in Thailand
Author	Miss Nurnee Sueree
Major Program	Non-formal Education for Sustainable Development
Academic Year	2014

ABSTRACT

This study aims to examine the state, problems and guidelines for Muslim homeschool management in Thailand using qualitative approach through which relevant documents are content analyzed and 5 key informants are observed and interviewed. The findings shows that in addition to factors relative to existing unrest and school security Muslim family providing homeschool education has very strong faith and wants their children to be educated within an Islamic atmosphere where Islamic ethics can be instilled. The learning approach is based on integration with Islamic philosophy and inculcation of Islamic ethics across every subject taught. There are both single family typed and centralized family typed homeschools. The establishment of homeschool is either getting it registered directly with the Office of Educational Service Area or getting children enrolled in non formal school system. The main problem is that there is misunderstanding between Muslim family and government official in regard to homeschool management procedure thereby resulting in the act of delaying. The feasible guidelines for effective homeschool management are personnel development, government office that is responsible for homeschool , set up coordinating center for Muslim homeschool and cooperation among Muslim homeschool from various places, providing handbook about Muslim homeschool and assessment for Muslim homeschooling from government sector and Muslim homeschool alike would render Muslim homeschooling functioning effectively and efficiency.

กิตติกรรมประกาศ

ด้วยพระนามของอัลลอฮ์ผู้ทรงปรานีผู้ทรงเมตตาเสมอ วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จด้วยการช่วยเหลือและอนุญาติจากพระองค์ ขอขอบคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฐิติมดี อาพัทธนานนท์ ที่ปรึกษาในการทำวิทยานิพนธ์ที่กรุณาให้คำแนะนำในการทำวิทยานิพนธ์ ตลอดจนติดตามผลตรวจทานและแก้ไขข้อบกพร่องด้วยความเอาใจใส่เป็นอย่างดี ขอขอบคุณ ดร.ศักรินทร์ ชนประชา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิเลาะ แวอุเซ็ง และรองศาสตราจารย์ คลมนรรัตน์ บากา ซึ่งเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่ให้คำแนะนำเพิ่มเติม เพื่อให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบคุณสหกรณ์อับนุอ์ฟฟาน ซึ่งสนับสนุนทุนการศึกษาแก่ข้าพเจ้าตลอดระยะเวลาที่ทำการศึกษาในระดับปริญญาโท

ขอขอบคุณผู้เป็นบิดา ร.ต.ต.ธีรพจน์ สือรี และผู้เป็นมารดา นางรอยณี สือรี ผู้ซึ่งคอยอบรมเลี้ยงดูหล่อหลอมให้ข้าพเจ้าเป็นผู้ซึ่งรักในการแสวงหาความรู้และมีความอดทน บากัน

ขอขอบคุณคุณเนนาฟัล อาลี ผู้อยู่เคียงข้าง ช่วยเหลือตลอดการเก็บข้อมูลและทำวิจัย

ขอบคุณทุกท่านซึ่งมีส่วนช่วยเหลือให้การทำวิจัยในครั้งนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี

ประโยชน์ คุณงามความดี และคุณค่าของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบคุณความดีแด่พ่อแม่และครูอาจารย์ที่คอยประสิทธิ์ประสาทวิชาแก่ผู้วิจัยมาโดยตลอด ขอเอกราบอัลลอฮ์ทรงตอบแทนความดีงามแก่ทุกท่าน

นุรณี สือรี

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ.....	5
ABSTRACT.....	6
กิตติกรรมประกาศ.....	7
สารบัญ.....	8
รายการตาราง.....	11
รายการภาพประกอบ.....	12
บทที่ 1 บทนำ.....	13
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	13
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	16
1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	16
1.4 ขอบเขตการวิจัย.....	16
1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ.....	17
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	20
2.1 การจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน.....	22
2.1.1 ความหมายของการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน.....	22
2.1.2 ความเป็นมาของการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน.....	24
2.1.3 ความสำคัญของการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน.....	27
2.2 แรงจูงใจในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน.....	28
2.2.1 ภูมิหลังผู้จัดการศึกษาแบบบ้านเรียน.....	28
2.2.2 ลักษณะครอบครัวผู้จัดการศึกษาแบบบ้านเรียน.....	29
2.2.3 เหตุผลในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน.....	29
2.2.4 เป้าหมายในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน.....	31
2.3 ลักษณะการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน.....	32
2.3.1 แนวคิดในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน.....	33
2.3.2 รูปแบบในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน.....	37
2.3.3 กระบวนการจัดการเรียนรู้ในบ้านเรียน.....	38

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
2.3.4 ตัวอย่างครอบครัวที่จัดการศึกษาแบบบ้านเรียน.....	42
2.4 การดำเนินการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน.....	46
2.4.1 การจดทะเบียนบ้านเรียน.....	46
2.4.2 การจัดทำแผนการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน.....	49
2.4.3 การวัดและประเมินผลการเรียนรู้.....	52
2.5 ปัญหาในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน.....	55
2.5.1 ปัญหาจากปัจจัยภายนอกครอบครัว.....	55
2.5.2 ปัญหาจากปัจจัยภายในครอบครัว.....	56
2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศ.....	57
บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย.....	63
3.1 ผู้ให้ข้อมูลหลักหรือกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย.....	65
3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	65
3.3 ขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือ.....	66
3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	67
3.5 การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล.....	68
3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	69
3.7 จรรยาบรรณในการวิจัย.....	69
บทที่ 4 ผลการวิจัย.....	71
4.1 บ้านเรียน A.....	72
4.2 บ้านเรียน J.....	97
4.3 บ้านเรียน P.....	109
4.4 บ้านเรียน N.....	118
4.5 บ้านเรียน S.....	131
4.6 เจ้าหน้าที่เขตพื้นที่การศึกษา กลุ่มส่งเสริมการจัดการศึกษา.....	145
4.7 เจ้าหน้าที่เขตพื้นที่การศึกษา กลุ่มนิเทศก์ติดตามและประเมินผล การจัดการศึกษา.....	148

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
4.8 ตัวแทนบ้านเรียนไทย.....	152
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ.....	155
สรุปผลการวิจัย.....	157
อภิปรายผลการวิจัย.....	162
ข้อเสนอแนะ.....	182
บรรณานุกรม.....	183
ภาคผนวก.....	187
ภาคผนวก ก.....	188
ภาคผนวก ข.....	193
ภาคผนวก ค.....	206
ภาคผนวก ง.....	213
ภาคผนวก จ.....	215
ประวัติผู้เขียน.....	218

Prince of Songkhla University
Pattani Campus

รายการตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 ครอบครัวมุสลิมที่จัดการศึกษาแบบบ้านเรียน ซึ่งผู้ให้ข้อมูลหลัก ในการวิจัย จำนวน 5 ครอบครัว.....	70
ตารางที่ 2 ครอบครัวมุสลิมที่จัดการศึกษาแบบบ้านเรียน ซึ่งผู้ให้ข้อมูลหลัก ในการวิจัย จำนวน 5 ครอบครัว.....	186

Prince of Songkla University
Pattani Campus

รายการภาพประกอบ

	หน้า
แผนภาพที่ 1 แสดงแนวทางการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมุสลิมในประเทศไทย	181

Prince of Songkla University
Pattani Campus

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานที่เป็นหลักสำคัญที่สุดของสังคม ทำหน้าที่หล่อหลอม และขัดเกลาความเป็นมนุษย์ให้แก่สมาชิกของครอบครัว ด้วยการอบรมเลี้ยงดู ให้ความรัก ความเอื้ออาทร ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน พร้อมทั้งปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และถ่ายทอด วัฒนธรรมของสังคมให้แก่สมาชิกในครอบครัว ครอบครัวจึงมีความสำคัญและมีอิทธิพลที่สุดต่อ ชีวิตของทุกคน (สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว, 2546) ในอดีตครอบครัวถือเป็น สถาบัน การศึกษาแรกของมนุษย์ จนเมื่อยุคสมัยและสภาพสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลง โรงเรียนจึง เข้ามามีบทบาทในการให้การศึกษาแก่บุตรหลานแทนครอบครัว จนเมื่อการจัดการศึกษาใน โรงเรียน ประสบปัญหาในหลายด้าน พ่อแม่ส่วนหนึ่งจึงเลือกกลับสู่วิถีการให้การศึกษาแก่บุตร หลานในแบบอดีต นั่นคือ การจัดการศึกษาให้แก่บุตรเองที่บ้าน ซึ่งการให้การศึกษาแก่บุตรเป็น สิทธิโดยพื้นฐานตามธรรมชาติและวัฒนธรรมของบิดา มารดา และครอบครัว ตามที่องค์การ สหประชาชาติได้ระบุในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิ มนุษยชนว่าทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการศึกษา ขั้นพื้นฐาน โดยการ ศึกษาจะต้องมุ่งไปสู่การพัฒนาบุคลิกภาพของมนุษย์อย่างเต็มที่สมบูรณ์ ทั้งนี้ ผู้ปกครองมีสิทธิเบื้องต้นที่จะเลือกประเภทการศึกษาที่จะให้แก่บุตรของตน (กรมองค์การระหว่าง ประเทศ, 2551) ในประวัติศาสตร์การศึกษาอิสลามพบว่าการศึกษาที่ท่านศาสดา (ขอความจำเริญ และความสันติจงมีแด่ท่าน) เป็นผู้สอนนั้นได้เริ่มขึ้นครั้งแรกที่บ้านของท่านเอง และท่านหญิง คอดีญะฮ์เป็นผู้เรียนคนแรก หลังจากนั้นการศึกษาก็ได้เริ่มขึ้นที่บ้านอรัคม อิบนู อบีอัลอรัคม ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการศึกษาในอิสลามนั้นก็เริ่มต้นจากที่บ้านเช่นเดียวกัน (อิบราฮีม ณรงค์รักษา- เขต, 2546)

การเรียนการสอนที่บ้านถือเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญที่จะให้การศึกษาแก่ลูกในช่วงระยะเวลาหนึ่ง โดยอาศัยพ่อแม่ ครอบครัว หรือครูร่วมกันในการจัดการเรียนการสอน (Milton, 2008) การจัดการศึกษาโดยครอบครัวหรือการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน (Homeschool) เป็นกิจกรรมการ เรียนการสอนที่ได้ถูกวางไว้อย่างตั้งใจสำหรับเด็กที่เป็นสมาชิกของครอบครัว โดยกิจกรรม ส่วนใหญ่เกิดขึ้นในบ้านหรือสภาพการณ์แบบครอบครัว ที่มีผู้ปกครองทำหน้าที่ครูหรือผู้กำกับดูแล กิจกรรมเหล่านั้น (อมรวิรัช นาคทรพ, 2543) การจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนเกิดขึ้นครั้งแรกที่ ประเทศสหรัฐอเมริกาในปลายศตวรรษที่ 19 และเป็นที่ยุ้จักแพร่หลายในต้นศตวรรษที่ 20 (Harper,

2006) ส่วนการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนในประเทศไทยเริ่มตั้งแต่ปี 2528 มีครอบครัวไทยอย่างน้อยสองครอบครัวตัดสินใจจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน จากนั้นจนถึงช่วงรอยต่อก่อนการประกาศพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้มีครอบครัวจำนวนมากขึ้นจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนอย่างเงียบๆ ไม่เปิดเผย เนื่องจากยังไม่มีข้อกำหนดกฎหมายที่ชัดเจนในเรื่องดังกล่าว กระทั่งหลังประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 ได้กำหนดไว้ในมาตรา 12 โดยมีเจตนารมณ์ให้ทุกฝ่ายในสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน จึงเปิดโอกาสให้พ่อ แม่ และครอบครัว มีสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานแก่ลูกหลานได้ตามกฎหมาย การจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนจึงกลับมามีบทบาทในสังคมไทยอีกครั้ง (ยุทธชัย-อุทัยวรรณ เกลิมชัย, 2549) การศึกษาแบบบ้านเรียนในประเทศไทยมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นตามลำดับ ในปี พ.ศ.2549 มีครอบครัวจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน จำนวน 39 ครอบครัว ผู้เรียน 47 คน ใน 23 เขตพื้นที่การศึกษา และในปี พ.ศ.2551 เพิ่มขึ้นเป็น 105 ครอบครัว ผู้เรียน 123 คน ใน 38 เขตพื้นที่การศึกษา (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2552) การจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมีมูลเหตุสำคัญจากวิกฤติทางการศึกษา ปัญหาความไม่เหมาะสมของการศึกษาที่รัฐจัดให้ ความเสื่อมศรัทธาต่อระบบโรงเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาความล้มเหลวของระบบการศึกษาที่ไม่อาจช่วยยกระดับการรู้หนังสือและศักยภาพของบุคคลได้อย่างแท้จริง นอกจากนี้ความเจริญทางเทคโนโลยีสารสนเทศ ทำให้ทุกคนสามารถเข้าถึงแหล่งเรียนรู้โดยผ่านทางอินเทอร์เน็ตและมัลติมีเดียต่างๆ และที่สำคัญคือปัญหาการใช้ความรุนแรงในโรงเรียนของเด็กและเยาวชนที่เพิ่มมากขึ้น (อมรวิษษ์ นาคทรพร, 2543) การจัดการศึกษาในระบบของไทยในปัจจุบันเป็นการจัดการศึกษาที่เน้นการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ มากกว่าด้านจิตวิญญาณ การจัดการศึกษาของไทยจึงเป็นไปตามตะวันตกที่เน้นเนื้อหาความรู้วิชาการมากกว่าสร้างคนให้มีคุณสมบัติพร้อมทั้งด้านพฤติกรรมและจิตใจ ผลผลิตจากระบบการศึกษาทำให้เด็กและเยาวชนถูกกำหนดให้เดินไปสู่โลกวัตถุนิยม ส่งผลให้สังคมประเทศเกิดการเปลี่ยนแปลงรวดเร็วรุนแรง ไม่ว่าจะเป็นปัญหายาเสพติด วัตถุนิยม เพศเสรี ความรุนแรง สื่อลามก สิ่งมอมเมาต่างๆ ตลอดจนกระแสบริโภคนิยม ที่ก่อให้เกิดปัญหาในหมู่เด็กและเยาวชน (พระมหาบุญเพียร บุญญวิริโย, 2544) จากรายงานการวิจัย “รูปแบบและพัฒนาการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทย” ได้ข้อสรุปว่า “ปัจจัยสำคัญที่สุดต่อการก่อกำเนิดขึ้นของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทย คือ ทศนะความคิดในเชิงอุดมคติและความศรัทธาในหลักศาสนาธรรม โดยมีจุดมุ่งหมายให้การศึกษาเป็นเครื่องพัฒนาบุตรหลานให้มีชีวิตที่มีอิสรภาพและดีงาม โดยที่มีปัญหาในโรงเรียนและความสิ้นศรัทธาต่อการศึกษาในระบบเป็นตัวหนุนส่งช่วยให้การตัดสินใจเลือกการศึกษานอกระบบมีความแน่วแน่ยิ่งขึ้น แม้จะต้อง

เผชิญกับอุปสรรคมากมายรวมถึงการไม่ได้รับการยอมรับในทางกฎหมายบ้านเมือง” (ยุทธชัย-อุทัยวรรณ เถลิงชัย, 2543)

ความพร้อมในด้านคุณธรรมและจริยธรรมของระบบการศึกษาในปัจจุบัน ทำให้ปัจจัยทางด้านศาสนา คุณธรรม ปรัชญาและความเชื่อเป็นเหตุผลสำคัญและมีอิทธิพลอย่างมากที่ทำให้ผู้ปกครองนำลูกออกจากระบบโรงเรียน (Al-Greanaadiyyah, 2010) ในหลายประเทศ พบว่า เหตุผลทางด้านความเชื่อ ศาสนา และการปลูกฝังจริยธรรมเป็นเหตุผลในลำดับต้นๆ ที่ส่งผลให้ผู้ปกครองเลือกจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนให้กับบุตรหลาน จากการสำรวจของ Nation Center of Education Statistics (NCES) ของสหรัฐอเมริกา ในปี ค.ศ.1999 เหตุผลทางศาสนาถือเป็นเหตุผลลำดับที่สองที่ผู้ปกครองเลือกจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนให้แก่บุตร คิดเป็นร้อยละ 38.4 และในปี ค.ศ. 2007 จากการสำรวจของ The National Household Education Surveys Program (NHES) ของสหรัฐอเมริกา พบว่า เหตุผลทางศาสนา ความเชื่อ และศีลธรรม เป็นเหตุผลพื้นฐานที่ทำให้พ่อแม่เลือกจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนให้แก่บุตรมากที่สุด นอกจากนี้ประเด็นเรื่องความรู้ทางวิชาการซึ่งผู้จัดการศึกษาเชื่อว่าสามารถจัดการศึกษาได้ดีกว่าโรงเรียน และปัญหาสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนเป็นปัจจัยผลักดันให้จัดการศึกษาแบบบ้านเรียน

การจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนในประเทศไทย มีแนวความคิดในการจัดการศึกษาที่แตกต่างจากการศึกษาในระบบ และต้องการให้บุตรหลานได้รับการศึกษาที่ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมและได้เรียนรู้ได้อย่างมีความสุข เพื่อพัฒนาบุตรหลานให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ (ผกาพรรณ นันทวิจิตร, 2549) ซึ่งสอดคล้องกับปรัชญาการศึกษาในศาสนาอิสลามที่มีได้หมายถึงเพียงการถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์หรือทักษะจากรุ่นหนึ่งไปยังรุ่นหนึ่งเพียงเท่านั้น แต่ยังหมายรวมถึงกระบวนการอบรมและบ่มเพาะสติปัญญา ร่างกายและจิตวิญญาณ เพื่อผลิตมนุษย์ที่สมบูรณ์ (อับรอฮีม ณรงค์รักษาเขต, 2551) นักการศึกษามุสลิมเห็นพ้องต้องกันว่าจุดประสงค์ของการศึกษานั้นมิใช่การขุดเขี่ยความรู้ให้แก่เด็ก แต่เป็นการขัดเกลาทางศีลธรรมของเด็กให้การศึกษาแก่จิตวิญญาณ เผยแพร่คุณธรรม สั่งสอนมารยาท และเตรียมให้เขามีชีวิตที่เต็มไปด้วยความจริงใจและบริสุทธิ์ใจ เป้าหมายของการศึกษาแห่งอิสลามนั้นแฝงอยู่ในคำว่า “คุณธรรม” (บรรจง บินกาซัน, 2554) ปัจจุบันในประเทศไทยมีผู้นับถือศาสนาอิสลามจำนวนมากเป็นอันดับสอง รองจากศาสนาพุทธ ศาสนาอิสลามมิได้เป็นเพียงศาสนาที่มีหลักความเชื่อและศรัทธาที่ใช้ในการประกอบศาสนกิจ หรือพิธีกรรมเท่านั้น แต่อิสลามถือเป็นธรรมเนียมและระบอบของการดำเนินชีวิต มุสลิมซึ่งหมายถึงผู้นับถือศาสนาอิสลามจึงไม่สามารถแยกศาสนาออกจากระบอบชีวิตไม่ว่าในด้านใดก็ตาม รวมทั้งในด้านการศึกษาที่จะต้องมีความสอดคล้องและไม่ขัดต่อหลักการด้วยเช่นกัน

แม้ว่าการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนในประเทศไทยจะดำเนินมากกว่า 20 ปี และมีแนวโน้มที่เพิ่มขึ้น แต่พบว่างานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนในประเทศไทยยังมีน้อย โดยเฉพาะงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนซึ่งเกี่ยวข้องกับครอบครัวมุสลิม ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาสภาพและปัญหาของการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนของครอบครัวมุสลิมในประเทศไทย เพื่อตอบปัญหาและข้อสงสัยแก่ผู้ปกครองมุสลิม และเพื่อเป็นแนวทางในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนสำหรับครอบครัวมุสลิม ตลอดจนเป็นแนวทางและพื้นฐานข้อมูลให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และผู้ที่สนใจในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนของครอบครัวมุสลิม

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนของครอบครัวมุสลิมในประเทศไทย
2. เพื่อศึกษาปัญหาการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนของครอบครัวมุสลิมในประเทศไทย
3. เพื่อเสนอแนะแนวทางที่เหมาะสมในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนของครอบครัวมุสลิม

ในประเทศไทย

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ผลการวิจัยสามารถเป็นข้อมูลพื้นฐานและให้ความรู้แก่ผู้สนใจจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมุสลิม
2. ผลการวิจัยนำไปสู่การเสนอแนวทางการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมุสลิมที่เหมาะสมแก่ครอบครัวบ้านเรียนมุสลิมและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

1.4 ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตของเนื้อหา

การศึกษาสภาพและปัญหาการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนของครอบครัวมุสลิมในประเทศไทยครั้งนี้ ผู้วิจัยทำการศึกษากิจการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

โดยผู้วิจัยทำการศึกษาสภาพและปัญหาการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนของครอบครัวมุสลิมในประเทศไทย 4 ด้าน คือ

1. แรงจูงใจในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน
2. แนวทางการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน
3. การดำเนินการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน
4. ปัญหาในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน

2. ผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ต้องการศึกษาสภาพและปัญหาการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนของครอบครัวมุสลิมในประเทศไทย เพื่อเสนอแนะแนวทางการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนที่เหมาะสม ผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัยจึงแบ่งเป็นสองกลุ่ม คือ

1. ครอบครัวมุสลิมที่จัดการศึกษาแบบบ้านเรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 5 ครอบครัว ผู้วิจัยทำการเลือกแบบเจาะจง โดยคัดเลือกครอบครัวบ้านเรียนมุสลิมให้มีความหลากหลายในเรื่องรูปแบบการจัดการศึกษาและระดับการจัดการศึกษา ซึ่งกำหนดคุณสมบัติครอบครัวบ้านเรียนมุสลิมไว้ คือ

1. เป็นครอบครัวมุสลิมที่ปัจจุบันจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน
2. มีประสบการณ์ในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนไม่ต่ำกว่า 5 ปี
3. ยินดีให้ความร่วมมือในการสัมภาษณ์ และยินยอมให้ผู้วิจัยเข้าไปสังเกตการจัดการศึกษา

2. เจ้าหน้าที่เขตพื้นที่การศึกษา ในกลุ่มส่งเสริมการจัดการศึกษา จำนวน 1 ท่าน
เจ้าหน้าที่เขตพื้นที่การศึกษา กลุ่มนิเทศก์ติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา จำนวน 1 ท่าน
โดยคัดเลือกเจ้าหน้าที่ที่ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน และตัวแทนจากบ้านเรียนไทย จำนวน 1 ท่าน

1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ

1. สภาพ หมายถึง ปรากฏการณ์ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนของครอบครัวมุสลิมในประเทศไทยในด้านแรงจูงใจในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน ด้านแนวทางการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน และด้านการดำเนินการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน

2. แรงจูงใจในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน หมายถึง สิ่งที่เป็นเหตุกระตุ้นให้เกิดการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน ซึ่งประกอบด้วย ภูมิหลังของผู้จัดการศึกษา ลักษณะครอบครัว เหตุผลในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน และเป้าหมายของการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน

3. ลักษณะการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน หมายถึง แบบอย่างการปฏิบัติที่ครอบครัวใช้ในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน ซึ่งประกอบด้วย แนวคิดในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน การจัดการกระบวนการเรียนรู้ในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน และรูปแบบในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน

4. การดำเนินการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน หมายถึง การปฏิบัติตามขั้นตอนการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนในกระบวนการต่างๆ ซึ่งประกอบด้วย การลงทะเบียนเรียน การจัดทำแผนการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน การวัดและประเมินผลการเรียนรู้

5. ปัญหา หมายถึง สิ่งที่เป็นข้อสงสัย ขัดข้อง หรือเป็นอุปสรรคในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนของครอบครัวมุสลิมในประเทศไทย

6. แนวทางที่เหมาะสม หมายถึง ทิศทางการปฏิบัติที่ครอบครัวมุสลิมและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับบ้านเรียนควรใช้เป็นแนวในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมุสลิม

7. การจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน หมายถึง การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานที่พ่อแม่ผู้ปกครองเป็นผู้จัดการศึกษาให้แก่บุตรหลาน โดยพ่อแม่ผู้ปกครอง เป็นผู้ดูแลรับผิดชอบโดยตรงต่อการเรียนการสอน ทำหน้าที่สอนเอง หรืออำนวยความสะดวกให้เกิดการเรียนการสอน

8. การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน หมายถึง การศึกษาในระดับก่อนอุดมศึกษา โดยตามกฎหมายกระทรวง ว่าด้วยการแบ่งระดับและประเภทของการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2546 ได้แบ่งการศึกษาขั้นพื้นฐานออกเป็น 3 ระดับ คือ ระดับก่อนประถมศึกษา ระดับประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษา โดยในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยหมายถึง การจัดการศึกษาตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งรวมทั้งมัธยมศึกษาตอนปลายสายสามัญและสายอาชีพ

9. ครอบครัวมุสลิม หมายถึง พ่อ แม่ ผู้ปกครอง รวมถึงบุตรหลาน ที่นับถือศาสนาอิสลาม

10. การจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนรูปแบบครอบครัวเดี่ยว หมายถึง การจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนที่รูปแบบจะเป็นไปในลักษณะครอบครัวเดี่ยว การดำเนินงานมีความเป็นปัจเจกค่อนข้างสูง หลักสูตร กระบวนการเรียนการสอนเป็นไปตามวิถีสภาพแวดล้อมของครอบครัว มีลักษณะเฉพาะของแต่ละครอบครัวค่อนข้างสูง แต่ขณะเดียวกันก็มีสังคมกลุ่มเพื่อน มีความเชื่อมโยง เกิดกิจกรรมที่นำไปสู่การจัดการศึกษาร่วมกัน

11. การจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนรูปแบบกลุ่มครอบครัวข่ายประสานงาน หมายถึง การจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนที่มีลักษณะหลายครอบครัวร่วมกันดำเนินงานในบางกิจกรรมอย่างต่อเนื่องแต่ขณะเดียวกันมีอิสระในวิถีของตนเอง มีการจัดการศึกษาทั้งที่บ้านของแต่ละครอบครัว พร้อมไปกับการจัดการศึกษาร่วมกันของกลุ่มตามที่นัดหมาย มีการบริหารจัดการที่กระจายไปแต่ละครอบครัว มากกว่ารวมศูนย์การบริหารอยู่ที่เดียว

12. การจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนรูปแบบกลุ่มครอบครัวรวมศูนย์การจัดการในที่เดียว หมายถึง ครอบครัวหลายครอบครัวร่วมกันจัดการศึกษาในที่แห่งหนึ่ง มีคณะครอบครัวทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการกำกับดูแลในเรื่องนโยบายและการบริหารจัดการ การดำเนินงานมีการมอบหมาย หรือจ้างคณะทำงาน ทำหน้าที่บริหารจัดการ

13. การจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนรูปแบบมีข้อตกลงร่วมกับทางโรงเรียน หมายถึง การจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนที่ครอบครัวได้จัดการศึกษาโดยมีข้อตกลงร่วมกันกับทางโรงเรียน ในด้านการบริหารจัดการ หลักสูตร การเรียนการสอน เป็นบทบาทของครอบครัว การวัดประเมินผลร่วมกันระหว่างโรงเรียนกับครอบครัว โดยโรงเรียนออกไปรับรองให้กับผู้เรียนพร้อมทั้งอนุญาตให้ใช้สถานที่ห้องปฏิบัติการ อุปกรณ์การเรียนการสอน การจัดทำกิจกรรมเสริมหลักสูตร ตลอดจนใช้สถานที่ในการพบปะสังสรรค์ มีกิจกรรมสังคมร่วมกับคณะคณาจารย์และนักเรียนในโรงเรียน การดำเนินงานรูปแบบนี้ครอบครัวและโรงเรียนได้มีการถ่ายถอดแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

บทที่ 2

เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในงานวิจัยเรื่องการศึกษาสภาพและปัญหาการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนของครอบครัวมุสลิมในประเทศไทย ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิด ทฤษฎีการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน เพื่อเป็นพื้นฐานประกอบการออกแบบงานวิจัย เครื่องมือการวิจัย ตลอดจนการวิเคราะห์ผลการวิจัยตามเนื้อหา ดังนี้

2.1 การจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน

2.1.1 ความหมายของการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน

2.1.2 ความเป็นมาของการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน

2.1.3 ความสำคัญของการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน

2.2 แรงจูงใจในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน

2.2.1 ภูมิหลังผู้จัดการศึกษาแบบบ้านเรียน

2.2.2 ลักษณะครอบครัวผู้จัดการศึกษาแบบบ้านเรียน

2.2.3 เหตุผลในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน

2.2.4 เป้าหมายในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน

2.3 แนวทางการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน

2.3.1 แนวคิดในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน

2.3.2 รูปแบบในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน

2.3.3 กระบวนการจัดการเรียนรู้

2.3.4 ตัวอย่างครอบครัวที่จัดการศึกษาแบบบ้านเรียน

2.4 การดำเนินการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน

2.4.1 การจดทะเบียนบ้านเรียน

2.4.2 การจัดทำแผนการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน

2.4.3 การวัดและประเมินผลการเรียนรู้

2.5 ปัญหาในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน

2.5.1 ปัญหาจากปัจจัยภายนอกครอบครัว

2.5.2 ปัญหาจากปัจจัยภายในครอบครัว

2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศ

Prince of Songkla University
Pattani Campus

2.1 การจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน

โสมสกุลจะถูกเรียกแทนในภาษาไทยว่าการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนหรือการจัดการศึกษาโดยครอบครัวซึ่งมีความหมายเหมือนกัน การจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนถือเป็นการจัดการศึกษาทางเลือกที่พ่อแม่ผู้ปกครองเลือกจัดให้กับบุตรหลานของตน ซึ่งมีความแตกต่างจากการเรียนในโรงเรียนกระแสหลัก ในประเทศไทยพระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ. 2542 ได้เริ่มเปิดโอกาสให้พ่อแม่ผู้ปกครองสามารถจัดการศึกษาให้กับบุตรหลานเองได้

2.1.1 ความหมายของการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน

อมรวิชัย นาครทรรพ (2543) ได้ให้ความหมายการจัดการศึกษาโดยครอบครัวหรือบ้านเรียน (Home school) ว่าเป็นกิจกรรมการเรียนการสอนที่ได้ถูกวางไว้อย่างตั้งใจสำหรับเด็กที่เป็นสมาชิกของครอบครัว โดยกิจกรรมส่วนใหญ่เกิดขึ้นในบ้านหรือสภาพการณ์แบบครอบครัว ที่มีผู้ปกครองทำหน้าที่ครูหรือผู้กำกับดูแลกิจกรรมเหล่านั้น ซึ่งถือเป็นรูปแบบการศึกษาทางเลือกที่ให้สิทธิพ่อแม่จัดการศึกษาแก่บุตรได้ด้วยตัวเองอย่างถูกต้องตามกฎหมาย โดยมีระเบียบกำกับดูแลอย่างเหมาะสม

ยุทธชัย และอุทัยวรรณ เฉลิมชัย (2543) ได้ให้ความหมายว่าการศึกษาแบบบ้านเรียนคือ การศึกษาขั้นพื้นฐานที่ครอบครัวจัดขึ้นตามสิทธิคุ้มครองของกฎหมาย โดยมีรูปแบบการจัดการศึกษาแบบหนึ่งหรือทั้งสามรูปแบบของการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

กระทรวงศึกษาธิการ (2547) ได้ให้ความหมายของการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนว่าการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยบิดามารดา หรือบิดาหรือมารดาซึ่งเป็นผู้ปกครองทำหน้าที่เป็นผู้จัดการศึกษา โดยอาจทำหน้าที่ในการสอนด้วยตนเองหรืออำนวยความสะดวกให้เกิดการสอน โดยจะต้องจัดตามหลักการและแนวการจัดการศึกษาที่กำหนดในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

สมจิตร์ อุดม (2548) โสมสกุล คือ การจัดการศึกษาให้กับลูกในวัยเรียนที่บ้านโดยมีพ่อแม่ ญาติหรือบุคคลที่มีความรู้ความสามารถเป็นผู้สอนและถ่ายทอดความรู้ให้เน้นการจัดการเรียนการสอนที่ยึดความจำเป็น เอาความพร้อม ความสนใจของเด็กเป็นสำคัญ

Lips และ Feinberg (2008) ให้ความหมายของการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนว่าเป็น การศึกษาทางเลือกซึ่งจัดขึ้นที่บ้านซึ่งคำนึงถึงความต้องการของเด็กเป็น โครงสร้าง ในการจัดการศึกษา โดยมีพ่อแม่ ผู้ปกครอง หรือครูเป็นผู้จัดการศึกษา

Ray (2011) การจัดการศึกษาโดยครอบครัว คือ การศึกษาเรียนรู้ที่บ้านเป็นหลักโดยมีพ่อแม่เป็นผู้นำหรือผู้จัดการศึกษา ซึ่งการจัดการศึกษาโดยครอบครัวถือเป็นวิถีดั้งเดิมของการเรียนรู้ที่มีมาช้านานแล้ว

โดยสรุปแล้วการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน หมายถึง การศึกษาขั้นพื้นฐานที่ครอบครัวจัดขึ้น โดยมีรูปแบบการจัดการศึกษาแบบใดแบบหนึ่งหรือทั้งสามรูปแบบของการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ผสมผสานกัน โดยครอบครัววางแผนจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยยึดความพร้อม ความต้องการของผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมีลักษณะโดยภาพรวม ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2543)

1. เป็นการจัดการศึกษาที่พ่อแม่ หรือผู้ปกครอง เป็นผู้รับผิดชอบโดยตรง เป็นการจัดการศึกษาเองทั้งหมดหรือมีข้อตกลงจัดการศึกษาร่วมกันระหว่างครอบครัวกับโรงเรียน อาจเป็นผู้สอนเอง หรืออำนวยความสะดวกให้เกิดการเรียนการสอนขึ้น
2. มีการจัดตั้งเป็นศูนย์การเรียนครอบครัวเดี่ยว หรือศูนย์การเรียนกลุ่มครอบครัว
3. สาระและกระบวนการเรียนรู้ต่างๆที่จัดขึ้น เป็นไปในทางตอบสนองต่อปรัชญา ทัศนคติ ความเชื่อ ความสนใจ ความต้องการ หรือปัญหาของแต่ละครอบครัว จึงเป็นนวัตกรรมทางการศึกษาที่มีความแตกต่างหลากหลายกันไป มีความยืดหยุ่นเป็นอิสระมากกว่าในแบบแผนแบบเดิม
4. ความสำเร็จของการศึกษา มุ่งไปที่การพัฒนาศักยภาพเด็กเป็นรายบุคคล พยายามให้สอดคล้องตรงกับความถนัด ความสนใจ และความต้องการที่มีอยู่จริง
5. ไม่ใช่การศึกษาที่เป็นกิจการทางธุรกิจเพื่อผลกำไร และไม่เข้าไปเพื่อแอบอ้างแสวงหาผลประโยชน์จากเด็ก

2.1.2 ความเป็นมาของการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน

กระแสการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนเป็นผลพวงจากการปัญหาและความล้มเหลวในการจัดการศึกษาของภาครัฐ ซึ่งส่งผลให้พ่อแม่ผู้ปกครองเริ่มเรียกร้องสิทธิในการให้การศึกษาแก่บุตรหลานด้วยตัวเอง และมีแนวโน้มที่ขยายตัวไปในหลายภูมิภาคของโลก

1.ความเป็นมาของการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนในต่างประเทศ

ในสหรัฐอเมริกาการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน คือ การทวงสิทธิขั้นพื้นฐานตามรัฐธรรมนูญ โดยในปี 1925 มีกรณีฟ้องร้องในศาลระหว่างหน่วยงานการศึกษาของรัฐที่กล่าวหาว่าพ่อแม่ครอบครัวหนึ่งไม่มีสิทธิในการสอนลูกเองที่บ้าน โดยศาลตัดสินให้พ่อแม่ครอบครัวดังกล่าวเป็นฝ่ายชนะโดยคำพิพากษาของศาลตอนหนึ่งได้ประกาศเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญว่า “ความเชื่อพื้นฐานเกี่ยวกับเสรีภาพของบุคคลที่รัฐพึงยึดถืออย่างมั่นคงประการหนึ่ง คือ ความเชื่อว่ารัฐไม่มีสิทธิ์หรืออำนาจในการหล่อหลอมเด็ก โดยการบีบบังคับให้เด็กต้องได้รับการศึกษาในแบบที่รัฐต้องการจากสถานศึกษาที่รัฐจัดให้เท่านั้น รัฐไม่ใช่เจ้าของชีวิตเด็ก ดังนั้น ครอบครัวที่เลี้ยงดูบุตรธิดาของตนแต่ละคนมา จึงมีสิทธิและความรับผิดชอบในการเตรียมเขาเหล่านั้นให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคมด้วย” (ภารดี รัตนอุดม, 2544)

แนวความคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในสหรัฐอเมริกาเริ่มต้นขึ้นในช่วงปลายทศวรรษ 1970 ในยุคที่ประชาชนมีความตื่นตัวต่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง และสังคมมีการวิพากษ์วิจารณ์และมีความคิดท้าทายต่อระบบการศึกษาที่เป็นอยู่ในขณะนั้น ประชาชนรู้สึกถึงความล้มเหลวของการศึกษาในระบบโรงเรียนที่ไม่สามารถตอบสนองความคาดหวังและความต้องการของเด็กและพ่อแม่ผู้ปกครองได้ โดยผู้ที่เสนอแนวความคิดการจัดการศึกษาโดยครอบครัวขึ้นคนแรก คือ John Holt ซึ่งมีความเชื่อว่าระบบการศึกษาในโรงเรียนได้ขยายตัวมาในทางที่ผิดพลาด แทนที่จะทำให้เด็กงอกงามทางปัญญากลับกลายเป็นอุปสรรคในการเรียนรู้ของเด็ก โดยในโลกแห่งการเรียนรู้ที่แท้จริง เด็กสามารถเติบโตและพัฒนาได้โดยไม่ต้องไปโรงเรียน สภาพแวดล้อม ความสัมพันธ์ในครอบครัว รวมทั้งกิจกรรมในชีวิตทั่วไป สามารถสร้างสรรค์ให้เกิดการเรียนรู้จากภายในตัวเด็กเองได้ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2549) ประกอบกับภาวะวิกฤตทางการศึกษา ปัญหาความไม่เหมาะสมที่รัฐจัดการศึกษาให้ ทำให้ประชาชนตระหนักถึงปัญหาเกี่ยวกับการศึกษาและเรียกร้องสู่การปฏิรูปการศึกษาในสหรัฐอเมริกา ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ครอบครัวหันไปพึ่งการศึกษาทางเลือกในรูปแบบการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมากขึ้นซึ่งหลังจากเหตุการณ์ดังกล่าวมีความเคลื่อนไหวในการออกกฎหมายรองรับการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนเกิดขึ้นราวปี 1980 (อมรวิชัย นาคทรพร, 2543) นอกจากนี้ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศ ทำให้ทุกคนสามารถเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ผ่านอินเทอร์เน็ตและมัลติมีเดียต่างๆ ประกอบกับ

ปัญหาการใช้ความรุนแรงในโรงเรียนของเด็กและเยาวชนมีเพิ่มมากขึ้น จากเหตุผลดังกล่าวการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนจึงเป็นการจัดการศึกษาทางเลือกที่ได้รับการยอมรับในสังคมของชาวอเมริกันมากขึ้น โดยในปี พ.ศ.2553 มีเด็กอเมริกันที่เรียนแบบบ้านเรียนประมาณ 2.04 ล้านคน ซึ่งเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 2 เป็นร้อยละ 8 ของประชากรในวัยเรียน และดูเหมือนว่าการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนจะกลายเป็นกระแสหลักในสหรัฐอเมริกาในไม่ช้า (Ray, 2011)

ในประเทศแคนาดามีการกำหนดให้พ่อแม่แจ้งขอจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนโดยขึ้นชื่อไว้กับสถานศึกษาในท้องถิ่นหรือสถานศึกษาใดๆ ในรัฐก็ได้ เพื่อที่รัฐจะจัดสรรงบประมาณต่อหัวนักเรียนผ่านมาทางสถานศึกษานั้น ๆ จำนวนหนึ่งเพื่อใช้สนับสนุนการศึกษาของเด็กที่แม่จะเรียนอยู่ที่บ้านก็ตาม และประเทศในแถบยุโรปมีการจัดทำข้อตกลงร่วมกันระหว่างประเทศต่างๆว่าด้วยการปกป้องสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของบุคคล โดยมาตรา 2 ได้กล่าวถึงสิทธิทางการศึกษาว่า “บุคคลใด ๆ ต้องไม่ถูกจำกัดสิทธิที่จะได้รับการศึกษา ในการศึกษาอบรมของรัฐใดๆ เพียงให้ความเคารพต่อสิทธิของผู้ปกครองที่จะเข้ามากระทำการใด ๆ ให้แน่ใจว่าการศึกษาอบรมนั้นสอดคล้องกับค่านิยมความเชื่อทางศาสนาและปรัชญาของตน” (การดี รัตนอุดม, 2544)

ปัจจุบันแนวคิดการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนได้แพร่หลายและเติบโตอย่างรวดเร็วในหลายประเทศ เช่น ออสเตรเลีย แคนาดา ฝรั่งเศส ฮังการี ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ เม็กซิโก เกาหลีใต้ อังกฤษ และไทย เป็นต้น (Ray, 2011)

2.ความเป็นมาของการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนในประเทศไทย

ในอดีตการถ่ายทอดวิชาความรู้และมรดกทางวัฒนธรรมของคนไทยก็อยู่ในลักษณะของการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน โดยมีบ้าน วัดและวัง เป็นศูนย์กลางในการจัดการศึกษา ต่อมาในสมัยสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มีการจัดตั้งโรงเรียนขึ้น ซึ่งเป็นการจัดการศึกษาแบบใหม่เพื่อให้ประเทศทัดเทียมกับประเทศตะวันตก โดยโรงเรียนหลวงสำหรับราษฎรแห่งแรกตั้งขึ้นที่วัดมหรณพารามในปี พ.ศ. 2427

จนกระทั่งถึงปี พ.ศ. 2464 ได้มีประกาศ “พระราชบัญญัติประถมศึกษา” ฉบับแรกขึ้นให้เด็กอายุตั้งแต่ 7-14 ปีต้องเข้าเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา มีการเก็บเงินศึกษาฟรี (ยกเลิก พ.ศ. 2468) มีบทลงโทษผู้ปกครองที่ขัดขืนถูกปรับไม่เกิน 50 บาท แต่ก็ยังให้สิทธิในการจัดการศึกษาให้กับบุตรหลานของครอบครัวไว้ซึ่งบัญญัติในพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 มาตรา 10 และพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2505 มาตรา 9 ว่า “รัฐมนตรีอาจยกเว้นเด็กไม่ต้องเข้าเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาได้ ถ้าบิดามารดาหรือผู้ปกครองแจ้งว่าเด็กได้รับการศึกษาในครอบครัวแล้ว เด็กที่ได้รับการยกเว้นนี้ต้องส่งให้ศึกษาธิการอำเภอสอบไล่ปีละครั้ง เพื่อดูว่าเด็ก

ได้รับการศึกษาเพียงพอหรือไม่ ถ้าไม่เพียงพอรัฐมนตรีอาจถอนการยกเว้นการเข้าเรียนเสียก็ได้” (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2549)

พระราชบัญญัติประถมศึกษาได้มีการแก้ไขปรับปรุงมาเป็นลำดับ ทั้งยังเปิดโอกาสให้กับการศึกษาชุมชนในรูปแบบโรงเรียนประชาบาลที่ประชาชนจัดตั้ง หรือโรงเรียนที่นายอำเภอจัดตั้ง ซึ่งในบางฉบับมีการยืนยันสิทธิของครอบครัวไว้อย่างชัดเจน จนพระราชบัญญัติประถมศึกษาปี พ.ศ. 2523 ได้ยกเลิกโรงเรียนที่ประชาชนจัดตั้งขึ้น และไม่ได้กล่าวถึงสิทธิการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนไว้แต่อย่างใด ทำให้เรื่องการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนได้หายไปจากสังคมไทย โดยทั่วไปรู้จักเฉพาะการศึกษาในโรงเรียนเท่านั้น (ยุทธชัย เฉลิมชัยและคณะ, 2547)

การจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนในสังคมไทยเริ่มต้นใหม่อีกครั้งในราวปีพ.ศ. 2528 มีครอบครัวไทยอย่างน้อยสองครอบครัวตัดสินใจจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน ต่อจากนั้นมามีครอบครัวจำนวนหนึ่งจัดการศึกษากันที่บ้านเรียนแต่เป็นไปอย่างเงียบๆ ไม่เปิดเผย และหลังการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งให้สิทธิการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานแก่ครอบครัว มีครอบครัวจำนวนมากทยอยตัดสินใจเริ่มต้นจัดการศึกษาดำเนินการด้วยตนเอง (ยุทธชัย-อุทัยวรรณ เฉลิมชัย, 2543) การศึกษาแบบบ้านเรียนมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นจากปี 2549 ที่มีครอบครัวจัดการศึกษากันที่บ้านเรียน จำนวน 39 ครอบครัว ผู้เรียน 47 คน ใน 23 เขตพื้นที่การศึกษา เพิ่มขึ้นเป็น 105 ครอบครัว ผู้เรียน 123 คน ใน 38 เขตพื้นที่การศึกษาในปี 2551 (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2552) โดยพัฒนาการของการจัดการศึกษาในสังคมไทยสามารถแบ่งเป็น 5 ช่วงด้วยกัน คือ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2547)

ช่วงที่ 1 เป็นครอบครัวที่ดำเนินการก่อนปี 2530 ปัจจุบันมีลูกพ้นจากการศึกษาของครอบครัวแล้ว ตัวอย่างของกลุ่มนี้ได้แก่ ครอบครัวคุณรัชนี ชงไชย และครอบครัวนายแพทย์ โชติช่วง ชุตินทร เป็นต้น

ช่วงที่ 2 เป็นครอบครัวที่ดำเนินการหลังปี 2535 เป็นต้นมา ตัวอย่างของกลุ่มนี้ได้แก่ ครอบครัวนายแพทย์พร พันธุ์ไอสถ ครอบครัวคุณสมพร พึ่งอุดม ครอบครัวคุณสาทร สมพงษ์ ครอบครัวคุณนิราพร เหลืองแจ่ม ครอบครัวครูบาทุททินันท์ ปรัชญพฤทธิ เป็นต้น

ช่วงที่ 3 เป็นครอบครัวที่เริ่มต้นดำเนินการในช่วงรอยต่อของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ตัวอย่างของกลุ่มนี้คือ ครอบครัวคุณกนกพร สบายใจ ครอบครัวคุณอาทิตย์ แดงไพบูลย์ ครอบครัวคุณพรสรวง คุณวัฒนาการ ครอบครัวกลุ่มบ้านเรียนปัญญากร เป็นต้น

ช่วงที่ 4 เป็นครอบครัวที่ดำเนินการหลังการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มีครอบครัวที่จัดการศึกษากันที่บ้านเรียนเพิ่มขึ้นอีกเป็นจำนวนหลายสิบครอบครัว

ถึงแม้จะยังไม่มีการประกาศ กฎกระทรวงฯ เพื่อการนี้ ซึ่งจะทำให้สิทธิการศึกษาโดยครอบครัวมีความสมบูรณ์ขึ้น

ช่วงที่ 5 เป็นครอบครัวที่ดำเนินการหลังการประกาศกฎกระทรวงว่าด้วยการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยครอบครัว ซึ่งคาดว่าจะมีจำนวนครอบครัวผู้ตัดสินใจเริ่มต้นดำเนินการเพิ่มขึ้นอีกมากจนเห็นถึงการเปลี่ยนแปลงได้อย่างชัดเจน

2.1.3 ความสำคัญในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน

บทบาทหน้าที่ของครอบครัว คือ การทำหน้าที่ดูแลความต้องการและพัฒนาคุณภาพของสมาชิกในครอบครัวอย่างเป็นองค์รวม ด้านหนึ่งที่สำคัญ คือ ด้านการพัฒนาปลูกฝังความเป็นมนุษย์ที่ดี เป็นแหล่งที่เอื้อต่อการเรียนรู้และถ่ายทอดวัฒนธรรม (จิราพร ชมพิกุล, 2552) สถาบันครอบครัวเป็นหน่วยหนึ่งของสังคมมีบทบาทสำคัญต่อการศึกษา เป็นพื้นฐานโครงสร้างทางสังคมที่ก่อให้เกิดกระบวนการสร้างพฤติกรรมและวัฒนธรรมของเด็ก การมีส่วนร่วมของพ่อแม่ในการศึกษาของลูกมีความสัมพันธ์โดยตรงกับความสำเร็จของลูก ทั้งในด้านการเรียนและการใช้ชีวิต ครอบครัวจึงมีบทบาทมากในการอบรมเลี้ยงดูลูกและให้การศึกษาแก่เด็ก (ทัศนาศา สว่างศักดิ์, 2545)

การจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนที่เกิดขึ้นในประเทศไทยมีลักษณะความเชื่อของพ่อแม่ ผู้ปกครองบนปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยม (Reconstructions) ว่าการศึกษาจะต้องเป็นไปเพื่อการปรับปรุง พัฒนา และสร้างสรรค์สังคมใหม่ที่ดีและเหมาะสม (ทัศนาศา สว่างศักดิ์, 2545) ซึ่งการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมีข้อได้เปรียบหรือจุดเด่นเมื่อเทียบกับการศึกษาในระบบโรงเรียน ดังนี้ (อมรวิรัช นาคทรรพ, 2543)

1. พ่อแม่ผู้ปกครองมีเวลาอยู่กับลูกเต็มที่ ความผูกพันอบอุ่นระหว่างพ่อแม่ลูกย่อมแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น
2. พ่อแม่ผู้ปกครองที่โอกาส “เลือก” และ “ปรับ” แนวทางการจัดหลักสูตรและการสอนให้เหมาะกับแบบแผนชีวิต ความเชื่อ ตลอดจนความต้องการและความพร้อมของลูกได้อย่างยืดหยุ่น แทนการส่งลูกไปรับการศึกษาแบบ “เหมาโหล” ที่บังคับให้ลูกต้องเรียนทุกอย่างเหมือนกัน และพร้อมๆ กับเด็กอื่น ๆ ในขณะที่ลูกยังไม่สนใจหรือไม่พร้อมที่จะเรียนเรื่องนั้น ๆ
3. เด็กได้รับการปฏิบัติในฐานะเพื่อนมนุษย์ที่มีชีวิตจิตใจและสิทธิเสรีภาพของตนเอง ไม่มีพ่อแม่คนใด “ติตรา” ลูกว่าเป็น “เด็กเรียนช้า” หรือ “เด็กมีปัญหา” เหมือนในโรงเรียน
4. การเรียนรู้สามารถเกิดขึ้นได้ต่อเนื่องตลอดเวลาโดยไม่มี “เปิดเทอม” หรือ “ปิดเทอม” ที่ชัดเจนการเรียนรู้อย่างสนุกสนานต่อเนื่องจะค่อย ๆ ปลูกฝังจิตวิญญาณแห่งการเรียนรู้อยู่เสมอเช่นกัน

5. และในชีวิตจริงการเรียนรู้และพัฒนาตนเองก็ไม่มีเปิดเทอมหรือปิดเทอมเช่นกัน การเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง ลงมือปฏิบัติจริง เป็นได้ง่ายขึ้นในบรรยากาศของครอบครัวที่สามารถจัดกิจกรรมเสริมการเรียนรู้ทั้งในบ้านนอกบ้านได้มากมาย แทนที่จะให้เด็กเรียนแต่จาก “หนังสือ” และ “คำบรรยาย” เท่านั้น

2.2 แรงจูงใจในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน

พ่อแม่ผู้ปกครองที่เลือกจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนให้กับบุตรหลาน มักมีแรงจูงใจจากองค์ประกอบหลายอย่าง เป็นแรงกระตุ้นและผลักดันให้เลือกจัดการศึกษาให้แก่บุตรหลานด้วยตนเอง

2.2.1 ภูมิหลังผู้จัดการศึกษาแบบบ้านเรียน

ครอบครัวที่จัดการศึกษาแบบบ้านเรียน มักมีสาเหตุและภูมิหลังของพ่อแม่ผู้จัดการศึกษาที่เป็นผู้มีอิสระทางความคิด คิดต่าง ทำต่างไปจากสิ่งที่เป็นกระแสหลักของสังคมได้ มักมีอาชีพเป็นนักพัฒนาสังคม เป็นผู้มีชีวิตของการสร้างสรรค์ทางเลือกใหม่ๆ จึงต้องการให้ลูกและครอบครัวมีแนวทางชีวิตที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีปรัชญาความเชื่อหรือแนวทางของชีวิตที่ยึดมั่นเป็นพิเศษ โดยเฉพาะทางศาสนา หรือค่านิยม เคยได้รับประสบการณ์การชีวิตหรือศึกษาในต่างประเทศ ได้สัมผัสแบบอย่างของการศึกษาที่ดี จึงต้องการส่งเสริมการเรียนรู้ของลูกอย่างแท้จริง เป็นผู้มีสถานภาพที่ดีในสังคม ไม่ไว้ใจการศึกษาในโรงเรียน ต้องการการศึกษาที่ดีที่สุดให้ลูก และเป็นผู้ที่ตระหนักถึงปัญหาของระบบการศึกษาในโรงเรียน หรืออาจจะได้รับแรงผลักดันจากลูกที่มีลักษณะเฉพาะ ต้องการการดูแลและการศึกษาเรียนรู้เป็นพิเศษ (ภารดี รัตนอุดม, 2544)

ดร.อุทัย ดุลยเกษม นักการศึกษาท่านหนึ่งได้ให้ข้อคิดเกี่ยวกับคุณสมบัติที่เหมาะสมของพ่อแม่บ้านเรียนไว้ โดยล้อตามอักษร H-O-M-E เป็นอีกแง่หนึ่งที่ควรนำมาประกอบการพิจารณา ดังนี้ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2549)

H (Hime) : สติปัญญา เป็นผู้สนใจวิธีคิด ระบบวิธีคิด ที่ไม่ใช่ความจำเพียงอย่างเดียว

O (Occupation) : สัมมาอาชีพะ เลือกที่จะมีวิถีการดำรงชีวิตจากการประกอบอาชีพการทำงานอย่างสุจริต ไม่เบียดเบียน ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และชีวิตอื่นๆ

M (Mental, Mentality) : จิตใจ ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาจิตใจ จิตวิญญาณ คุณค่าในความเป็นมนุษย์

E (Emotion) : อารมณ์ มุ่งเน้นในการพัฒนาการทางอารมณ์ของเด็ก ความสงบเยือกเย็น ความมั่นคงเข้มแข็งในการเผชิญและแก้ไขปัญหา

2.2.2 ลักษณะครอบครัวผู้จัดการศึกษาแบบบ้านเรียน

ครอบครัวที่จัดการศึกษาแบบบ้านเรียนในเทนเนสซี สหรัฐอเมริกา มีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน คือ มีความเป็นผู้นำทางการศึกษา ส่วนใหญ่เป็นคนผิวขาว เป็นครอบครัวที่มีทั้งพ่อและแม่อาศัยอยู่ร่วมกัน มักอาศัยเป็นครอบครัวเดี่ยวอยู่แถบชานเมือง มีรายได้เฉลี่ยต่อปี 50,000 เหรียญดอลลาร์สหรัฐหรือมากกว่า มีบุตร 2-3 คน (Lendozia Edwards, 2007 อ้างถึง Babbitt, 1991 และ Roberts, 2001)

Anthony (2012) ทำการศึกษาเรื่องการปฏิบัติการในแต่ละวันของครอบครัวบ้านเรียนพบว่า ลักษณะครอบครัวที่จัดการศึกษาแบบบ้านเรียน เป็นครอบครัวที่พ่อและแม่อยู่ร่วมกัน มีลูก 2 คนขึ้นไป มีรายได้และพื้นฐานการศึกษาของผู้ปกครองค่อนข้างดี

กลุ่มตัวอย่างพ่อแม่บ้านเรียนในสหรัฐอเมริกา จะมีลักษณะโดยทั่วไป คือ เป็นครอบครัวผิวขาว อยู่ครบทั้งพ่อและแม่ ส่วนใหญ่มีลูก 2 คนขึ้นไป เป็นกลุ่มที่เคร่งในศาสนาส่วนใหญ่นับถือศาสนาคริสต์นิกายโปรเทสแตนต์ มีการศึกษาสูงกว่าระดับการศึกษาเฉลี่ย มีรายได้สูงกว่าระดับรายได้เฉลี่ย และส่วนใหญ่มีเหตุผลทางศาสนาเป็นมูลเหตุจูงใจสำคัญที่ไม่ส่งลูกไปโรงเรียน (สำนักเลขาธิการสภาการศึกษา, 2549)

ส่วนผู้จัดการศึกษาแบบบ้านเรียนในประเทศไทย พบว่า ผู้จัดการศึกษาแบบบ้านเรียนส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาในกรุงเทพฯ ร้อยละ 40 มีอายุตั้งแต่ 41 ปี มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรี ร้อยละ 56 ในบิดาและร้อยละ 63 ในมารดา ประกอบอาชีพค้าขาย อาชีพอิสระ รับจ้าง และธุรกิจส่วนตัว และส่วนใหญ่อยู่ร่วมกันทั้งพ่อและแม่ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2547)

2.2.3 เหตุผลในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน

สาเหตุที่ทำให้ผู้ปกครองเลือกจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนให้แก่บุตรหลาน ได้แก่ ปัญหาความรุนแรง สภาพแวดล้อมที่ไม่ดีภายในโรงเรียน ผู้ปกครองต้องการถ่ายทอดหรือปลูกฝังทัศนคติ ความเชื่อ การยึดมั่นในศาสนาแก่บุตรหลาน ปัญหาทางคุณภาพทางการศึกษา บุตรหลานมีปัญหาด้านสุขภาพอาจจะเป็นทางด้านร่างกายหรือสติปัญญา บุตรหลานมีความสามารถหรือความต้องการที่พิเศษกว่าเด็กทั่วไป มีความต้องการสร้างสัมพันธภาพที่ใกล้ชิดกันยิ่งขึ้นในครอบครัว เป็นต้น (Milton, 2009)

Ray (2011) กล่าวว่า ผู้ปกครองที่เลือกจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนเนื่องจากมีเหตุผลหลายอย่างประกอบกัน โดยเหตุผลที่พ่อแม่ส่วนใหญ่ตัดสินใจจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน มีดังนี้

1. สามารถเลือกหลักสูตรและจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนรู้ได้เหมาะสมกับบุตรของตน
2. ประสบความสำเร็จด้านวิชาการมากกว่าในโรงเรียน
3. สัมพันธภาพที่ดียิ่งขึ้นระหว่างบุตรหลานและผู้ปกครอง
4. ปกป้องบุตรหลานจากสภาพแวดล้อมที่ไม่ดีภายในโรงเรียน
5. เป็นแนวทางให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กและผู้ใหญ่
6. สามารถจัดการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับค่านิยม ความเชื่อ และเปิดโลกทัศน์ แก่เด็ก

จากการสำรวจเหตุผลในการตัดสินใจจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนของศูนย์สถิติการศึกษาแห่งชาติสหรัฐอเมริกา (National Center for Education Statistics) ในปี 2003 พบว่า เหตุผลอันดับ 1 เป็นเหตุผลเกี่ยวกับความปลอดภัยและสิ่งแวดล้อมของโรงเรียน อันดับ 2 เป็นเหตุผลด้านจริยธรรมและศาสนา และอันดับ 3 เป็นเหตุผลเกี่ยวกับความจำเป็นและความต้องการพิเศษของบุตร (Kristine L. Angelis, 2008)

ยุทธชัย เณิมชัยและคณะ (2547) ได้กล่าวถึงมูลเหตุสำคัญที่นำมาซึ่งการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนในประเทศไทยไว้ว่า

1. เด็กแต่ละคนมีความแตกต่างกันการศึกษาที่โรงเรียนจัดคือการทำให้เด็กทุกคนเหมือนกัน ซึ่งขัดกับพัฒนาการของเด็กตามธรรมชาติ
2. เชื่อว่ามนุษย์สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองโดยไม่ต้องมีใครสอน และมนุษย์ควรมีอิสระได้เลือกเรียนรู้ตามความสนใจ
3. การศึกษาในระบบเน้นการแข่งขันมากกว่าพัฒนาเด็กแต่ละคนไปตามศักยภาพและความถนัดของเด็ก การเรียนรู้เป็นลักษณะแยกส่วนขาดการเชื่อมโยงสัมพันธ์เป็นองค์รวมไม่ส่งเสริมให้เด็กมีความคิดที่แตกต่างและสร้างสรรค์
4. ระบบโรงเรียนทำให้เด็กขาดโอกาสเรียนรู้และปฏิบัติตามภูมิปัญญาและภูมิธรรมของชนเผ่าหรือของท้องถิ่น
5. ต้องการสอนลูกให้มีความเจริญงอกงามสอดคล้องกับหลักธรรมและความเชื่อในทางศาสนา

6. อยากให้ลูกได้รับการศึกษาที่เน้นความสมดุลทั้งทางจริยธรรมและวิชาการ เพื่อให้ลูกเข้มแข็งสามารถครองตนอยู่ได้ในสังคมที่มีทั้งปัญหาหาเสพติด ปัญหาความรุนแรงอื่นๆ และการแก่งแย่งแข่งขัน

7. อยากให้ลูกได้เรียนรู้ในสิ่งที่อยากรู้เรียนได้ทุกโอกาสทุกสถานที่ มีความสุข สนุกกับการเรียน

8. ไม่เชื่อมั่นต่อจิตวิญญาณความเป็นครูของผู้สอนในปัจจุบัน

จากเหตุผลของการเลือกจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนที่กล่าวมาข้างต้น สามารถจำแนกเป็นเหตุผลจากปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก โดยปัจจัยภายใน ได้แก่ ความต้องการของพ่อแม่ในการจัดการศึกษาเพื่อตอบสนองปรัชญา ความเชื่อ ศาสนา ความต้องการหรือลักษณะพิเศษของบุตรหลาน สภาพของครอบครัว และปัจจัยภายนอก ได้แก่ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ปัญหาการศึกษาในระบบโรงเรียน ปัญหาความรุนแรงในสังคม เป็นต้น

2.2.4 เป้าหมายของการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มีเป้าหมายในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา มีความรู้ คุณธรรม มีจริยธรรม ในดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และการจัดการศึกษาต้องยึดว่าผู้เรียนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ (สำนักคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542)

ครอบครัวบ้านเรียนส่วนใหญ่มีจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ และขยายความถึง “ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์” ว่าหมายถึง การเป็นผู้สมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ เป็นคนดี มีคุณธรรมจริยธรรม ไม่เห็นแก่ตัว มีน้ำใจช่วยเหลือผู้อื่น อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ไม่เป็นเหยื่อของสังคม มีจุดยืนและความมั่นใจในตัวเอง มีความสุขจากความพอดี รู้จักตัวเอง รู้จักสิทธิและหน้าที่ของตนเอง มีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม ได้มีโอกาสเรียนรู้ในสิ่งที่มีความถนัดความสนใจ สามารถสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตจากความเป็นจริงท่ามกลางกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยมีครอบครัวเป็นพื้นฐานคอยประคับประคองและภายใต้กฎเกณฑ์ของสังคมและหลักศาสนา สำหรับจุดมุ่งหมายมุ่งสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ และก้าวทันความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการของโลก ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายในลำดับถัดไป มีประเด็นที่น่าสนใจ ได้แก่ การให้ความสำคัญกับเรื่องงานอาชีพ ภาษาต่างประเทศ และคอมพิวเตอร์ ไม่ปฏิเสธการแข่งขันแต่โดยไม่มุ่งเอาไร้อาเปรียบกัน และการคำนึงถึงศักยภาพที่เป็นจริงของเด็ก ตามความเร็ว/

ความถี่ (SPEED) ของแต่ละคน เป็นต้น (ยูทซัย เกลิมซัยและคณ, 2547)

จะเห็นได้ว่าการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมีความสอดคล้องกับเป้าหมายการศึกษา ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ที่ได้กำหนดแนวทางการจัดการศึกษารองรับเป้าหมายการศึกษา เพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ดังนี้

1. ยึดหลักให้ผู้เรียนมีความสำคัญที่สุดส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาตามธรรมชาติและเต็ม ศักยภาพ

2. เน้นความสำคัญของความรู้และคุณธรรม

3. การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ฝึกทักษะการคิดและการเผชิญปัญหา เรียนรู้จาก ประสบการณ์จริงผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน จัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกที่ทุกเวลา

กล่าวโดยสรุปแล้วเป้าหมายของความสำเร็จในแต่ละชั้นของบ้านเรียนไทยจากสภาพ แวดล้อมที่เป็นจริงของระบบการศึกษาและสังคมไทยปัจจุบันไปจนถึงจุดมุ่งหมายเชิงอุดมคติ แบ่งออกเป็น 5 ชั้น ดังนี้ (สำนักเลขาธิการสภาการศึกษา, 2549)

1. ลูกมีความรู้และทักษะอันจำเป็น สามารถเชื่อมต่อการศึกษาในระบบในระดับที่ สูงขึ้นไปได้

2. ลูกสามารถพัฒนาได้ตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ

3. ลูกได้อยู่ร่วมในสังคม/ชุมชนแห่งกัลยาณมิตร เป็นความสัมพันธ์ที่ลึกซึ้งมากกว่า ความสัมพันธ์แบบผิวเผิน

4. ลูกมีสัมมาอาชีพะพึงพาตนเองและเป็นที่พึ่งของคนอื่นได้

5. ลูกสามารถพัฒนาสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ พบคุณค่าที่แท้จริงของความเป็น มนุษย์ สามารถเผชิญกับปัญหาและความไม่แน่นอนในชีวิตได้

2.3 ลักษณะการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน

การจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมีลักษณะที่แตกต่างกันไปและมีความหลากหลาย ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับปรัชญาความเชื่อ ทศนคติต่อการจัดการศึกษาของครอบครัว บริบทของครอบครัว รวมถึง ศักยภาพของบุตรหลาน ซึ่งส่งผลให้แต่ละบ้านเรียนมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกันออกไป

2.3.1 แนวคิดที่นำมาใช้ในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน

ในการจัดการศึกษาก่อนบ้านเรียนผู้จัดการศึกษามักนำแนวคิดทางการศึกษาต่างๆมาใช้เป็นแนวทางเพื่อจัดกระบวนการเรียนรู้ให้กับบุตรหลาน ซึ่งแนวคิดที่นิยมนำมาใช้ในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน ได้แก่

1. แนวคิดการศึกษาอิสลาม (The Islamic Education)

การศึกษาอิสลามนั้นถูกวางบนความเชื่อตามปรัชญาอิสลาม ซึ่งจะไม่แยกศาสนาออกจากมิติต่างๆของวิถีชีวิต อย่างที่ถูกรู้จักในภาษาอังกฤษว่า “Secularism” หากแต่รวมทุกมิติของชีวิตภายใต้การศรัทธาและยึดมั่นในศาสนา ดังนั้น แนวคิดการศึกษาอิสลามจึงเป็นระบบการศึกษาที่ต้องนำมนุษย์ไปสู่การรู้จักและยอมรับจำนวนต่อ “อัลลอฮ์” พระเจ้าที่เที่ยงแท้เพียงองค์เดียวเป็นการศึกษาที่ต้องการนำมนุษย์ไปสู่คุณค่าทางคุณธรรมจริยธรรม และตอบสนองมิติต่างๆทางความต้องการของมนุษย์ให้ครบถ้วน ทั้งในแง่ของจิตวิญญาณและวัตถุ ร่างกายและจิตใจ หลักการความเชื่อและการปฏิบัติทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและสังคม (กฤษฎา เวลาคี-สุภิสรา มาศชาย, 2549)

การศึกษาในอิสลามไม่ได้หมายถึงเพียงการถ่ายทอดรู้ ประสบการณ์หรือทักษะจากชนรุ่นหนึ่งไปยังชนอีกรุ่นหนึ่ง แต่ในมุมมองของอิสลามการศึกษาจะมีความหมายที่กว้างครอบคลุมหลายๆด้าน กล่าวคือการศึกษาในอิสลามเป็นกระบวนการอบรมและบ่มเพาะสติปัญญา ร่างกายและจิตวิญญาณ เพื่อผลิตมนุษย์ที่สมบูรณ์ (الإنسان الكامل) การศึกษาในอิสลามจะมีความหมายที่ครอบคลุมหลายคุณลักษณะดังต่อไปนี้

1. อัล-ตฺริบียะ (التربية) หมายถึง การอบรม การขัดเกลาจิตใจ
2. อัล-ตะลีม (التعليم) หมายถึง การถ่ายทอดความรู้ ซึ่งรวมถึงความรู้ศาสนาและความรู้ทางโลก
3. อัล-ตะดีบ (التأديب) หมายถึง การอบรมบ่มนิสัยให้มีคุณธรรม จริยธรรมและมีระเบียบวินัย

จากความหมายข้างต้นการศึกษาจะมุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้รับการศึกษาที่สมบูรณ์ที่ประกอบด้วย การตฺริบียะส ตะอิลีม และตะอดีบ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนได้รับการขัดเกลาจิตใจ มีสติปัญญาที่ดี และมีมารยาทที่ดีงาม (อิบรอฮีม ณรงค์รักษาเขต, 2551)

2. แนวคิดการศึกษาแบบองค์รวม (Holistic Education)

เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมตัวเองเข้ากับโลก โดยความสัมพันธ์นี้ต้องครอบคลุมทุกด้านทั้งด้านร่างกาย (physical body) ด้านจิตใจ อารมณ์ ความรู้สึก (mind) ตลอดจนด้านจิตวิญญาณ (spiritual) ถือเป็นการศึกษาที่ไม่ติดขัดกับเทคนิคหรือหลักสูตรใดหลักสูตรหนึ่งอย่างตายตัว ครูต้องยอมรับสภาพที่แตกต่างของเด็กแต่ละคน และจะต้องไม่พยายามใช้มาตรฐานเดียว

ในการตัดสินใจเกี่ยวกับการเรียนรู้แบบองค์รวมยังต้องสอนให้เด็กเข้าใจความสัมพันธ์ที่ตัวเด็กต้องเกี่ยวข้องกับทั้งโลกภายนอก และโลกภายในของตัวเองด้วย (สมพร พึ่งอุดม, 2548)

3. แนวคิดพัฒนาการของเพียเจต์ (Piaget)

เพียเจต์ ได้เสนอแนวคิดที่ว่า เด็กมีพัฒนาการของกระบวนการคิดที่ต่างกันในแต่ละช่วงอายุ ซึ่งพร้อมที่จะรับ “การสอน” ไม่เหมือนกัน ในแต่ละวัย ดังนั้นพ่อแม่จึงต้องเข้าใจพฤติกรรมของเด็กในแต่ละวัยและการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับธรรมชาติของเด็กวัยนั้นๆ และจะต้องสังเกตพฤติกรรมของลูกอย่างใส่ใจเพื่อเข้าใจในความต้องการของลูกที่ค่อยๆเปลี่ยนไปในแต่ละช่วง (อมรวิเศษ นาคทรพร, 2543)

4. แนวคิดของมอนเตสซอรี (Montessori)

เป็นแนวคิดของ ดร.มาเรีย มอนเตสซอรี (ค.ศ.1870-1952) แพทย์หญิงคนแรกชาวอิตาลี ที่คำนึงถึงเด็กเป็นจุดหลักในการจัดการเรียนการสอน เด็กแต่ละคนมีความแตกต่างกันจึงควรจัดการศึกษาให้ตรงตามความสามารถและความต้องการของเด็กแต่ละคน โดยจะต้องจัดสภาพแวดล้อมอย่างมีจุดมุ่งหมายเพื่อเอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้ของอิสระของเด็ก ซึ่งเด็กสามารถซึมซับข้อมูลจากสิ่งแวดล้อมในการหาความรู้ซึมซับเอาสิ่งต่างๆเข้าไปในจิตของตนได้เองโดยไม่ต้องสอนอย่างเป็นทางการ ช่วงเวลาที่สำคัญที่สุดสำหรับการเรียนรู้ในระยะแรกเป็นช่วงของการพัฒนาสติปัญญา และเด็กสามารถเรียนทักษะเฉพาะอย่างได้อย่างดี ครูต้องช่างสังเกต และใช้ประโยชน์จากช่วงเวลานี้ในการจัดการเรียนการสอนให้ สมบูรณ์ที่สุด เพื่อเด็กจะได้มีโอกาสในการเลือกกิจกรรมของแต่ละบุคคล มอนเตสซอรีเชื่อว่าช่วงที่สำคัญในชีวิตของเด็กคือช่วงอายุตั้งแต่เกิดจนถึง 6 ขวบ (จิระพันธุ์ พูลพัฒน์, 2543)

5. แนวการศึกษาของวอลดอร์ฟ (Waldorf Education)

การศึกษาแบบวอลดอร์ฟมุ่งหมายที่จะดึงศักยภาพซึ่งแฝงเร้นอยู่ในตัวเด็กแต่ละคนให้แสดงออกมา ทั้งนี้เพื่อให้เด็กบรรลุศักยภาพสูงสุดที่ตนมีและพัฒนาไปสู่การเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์และเป็นผู้มีอิสระทางปัญญา สามารถกำหนดเป้าหมายและทิศทางของชีวิตได้ด้วยตนเอง การศึกษาแบบวอลดอร์ฟเป็นการศึกษาที่นำมาซึ่งความสมดุลระหว่างความสามารถในการคิด รู้สึกและพลังเจตจำนง โดยอีกนัยหนึ่งก็คือการศึกษาแบบวอลดอร์ฟมุ่งหวังจะพัฒนามนุษย์ให้เป็นผู้ซึ่งมีความคิด แยกกาย สดใส มีพลัง และสร้างสรรค์ เป็นผู้ซึ่งมีความรู้สึกในใจเปี่ยมล้นไปด้วยความเมตตา กล้าหาญ ศรัทธาต่อชีวิต และมีจิตใจใฝ่รู้ เป็นผู้ที่มีพลังเจตจำ นงแน่วแน่ สามารถบรรลุภารกิจแห่งชีวิตที่ตนเองเป็นผู้เลือกสรร (พร พันธุ์โอสถ, 2543)

6. แนวคิดของซัมเมอร์ฮิลล์ (Summer Hill)

เอ เอส นีล มีแนวคิดว่าการศึกษามุ่งที่จะทำให้เสรีภาพอย่างเต็มที่แก่ผู้เรียนทั้งในด้านการเรียนและการปกครองตนเอง โดยให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมทุกอย่าง การเรียนเป็นเรื่องของการเลือก ไม่บังคับ เพราะต้องการให้เด็กเป็นตัวของตัวเอง ซึ่ง เอ เอส นีล มีความเชื่อว่าเด็กเกิดมาพร้อมกับความเฉลียวฉลาด และมี ความคิดที่ตรงกับความเป็นจริง ถ้าปล่อยให้เด็กพัฒนาตนเองอย่างมีอิสระปราศจากการควบคุม เด็กก็จะสามารถพัฒนาตัวเองไปได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ตามศักยภาพและความสนใจ ลักษณะที่สำคัญของโรงเรียนซัมเมอร์ฮิลล์ คือ จัดกิจกรรมตามความสนใจของเด็ก เด็กจะไม่ถูกบังคับให้เชื่อถือเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ ไม่กำหนดให้ยึดศาสนาหรือคุณธรรมใดๆ การปฏิบัติต่อกันควรเป็นเรื่องที่เด็ก จะคิดและตกลงกันเอง เด็กทุกคนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการปกครองและการดำเนินการในรูปแบบของกรรมการ (นีล, 2539)

7. แนวคิดของไอวาน อิลลิช (Ivan Illich)

มีแนวคิดทางการศึกษาที่ต้องการให้เลิกการศึกษาในระบบโรงเรียน เพราะเชื่อว่าการศึกษามีได้หลายวิธี ซึ่งไม่จำเป็นต้องได้รับจากสถานศึกษาหรือโรงเรียนเพียงอย่างเดียว และระบบโรงเรียนที่เป็นอยู่ มีจุดมุ่งหมาย และการเรียนการสอนที่ไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง และเป็นเครื่องมือในการแบ่งชนชั้น กล่าวคือ ระบบโรงเรียนจะเป็น ผู้คัดเลือกคน ที่ประสบความสำเร็จในการศึกษา จากการตัดสินใจด้วย คะแนนหรือผลการสอบ ให้กลายเป็นชนชั้นกลางหรือชนชั้นสูง ส่วนผู้ที่ไม่ผ่านการศึกษาก็กลายเป็นคนชั้นต่ำ ดังนั้น การศึกษาจึงไม่ควรเสร็จสิ้นเฉพาะในโรงเรียน แต่ควรเป็นการศึกษาตลอดชีวิต มีหลักสูตรควรเกี่ยวข้องกับชีวิตจริงมากที่สุด ไม่ใช่เรียนเพื่อเอาคะแนนเท่านั้น การศึกษาควรมุ่งที่จะสร้างคุณธรรมให้แก่คนส่วนใหญ่ ดังนั้น จึงต้องกระจายทรัพยากรทางการศึกษาให้ทั่วถึงมากที่สุด (อิลลิช, 2537)

ยุทธชัย – อุทัยวรรณ เกลิมชัย (2543) ได้ทำการวิจัยเรื่อง รูปแบบและพัฒนากิจการการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทย โดยเป็นกรณีศึกษาจำนวน 10 ครอบครัว พบว่า ครอบครัวมีสาเหตุที่หลากหลายในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน ที่สำคัญเป็นเรื่องของปรัชญา แนวคิดทางการศึกษาที่ผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัว มักมีความเชื่อต่างไปจากการศึกษาในระบบโรงเรียน ดังนี้

ครอบครัว “ ชงไชย ” ผู้ก่อตั้งโรงเรียนหมู่บ้านเด็ก พร้อมทั้งจัดการศึกษาให้กับลูกตามแนวคิดการศึกษาโรงเรียนซัมเมอร์ฮิลล์ ที่เน้นเรื่องเสรีภาพในการเรียนรู้ ปฏิเสธการใช้อำนาจของผู้ใหญ่

ครอบครัว “ ชุตินธร ” มีความศรัทธามั่นคงในศาสนาคริสต์นิกายเซเวนเดย์แอนเวนต์ิสต์ และหลักการแห่งเสรีภาพที่แท้จริงในระบบประชาธิปไตย การให้การศึกษาแก่ลูกเป็น

สิทธิและหน้าที่โดยชอบธรรม ของผู้เป็นพ่อแม่ รัฐไม่มีสิทธิที่จะผูกขาดเข้ามาจัดการศึกษาแทน
ทั้งหมดตราที่พ่อแม่ยังยืนยันในสิทธิของตน

ครอบครัว “พันธู์โอสถ” และกลุ่มสถาบันปัญญาทัชจัดการศึกษาตามทัศนคติของ
ปรัชญาของ ดร. รูดอล์ฟ สไตเนอร์ และตามแบบของโรงเรียนวอลดอร์ฟ แก่นแท้ของการศึกษาเพื่อ
พัฒนามนุษย์ให้มีอิสรภาพทางปัญญา มีความสมดุลในความคิด ความรู้สึกและเจตจำนงสามารถ
เลือกทางของชีวิตได้ด้วยตนเอง พร้อมกับการมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์สังคม

ครอบครัว “พึงอุดม” ให้ความสำคัญกับปรัชญาการศึกษาแบบพัฒนาองค์รวมของชีวิต
ที่มีความเป็นพลวัตมีความยั่งยืน มีคุณภาพ เข้าถึงแก่นแท้ภายในของมนุษย์ ทำให้ชีวิตงอกงามขึ้น
ทั้งกาย ใจ สติปัญญา และจิตวิญญาณ

ครอบครัว “สมพงศ์” ให้ความสำคัญต่อปรัชญาการศึกษา “โรงเรียนได้ร่มไม้” ของ
รพินทรนาถ ฐากูร และแนวความคิดการศึกษาของกฤษณมูรติ ที่เน้นว่าการศึกษาคือธรรมชาติ
ของชีวิต การเรียนรู้คือการเข้าร่วมเป็นหนึ่งในเดียวระหว่างชีวิตกับธรรมชาติ

ครอบครัว “ปรัชญพุทธิ” เห็นว่าการศึกษาต้องเป็นไปอย่างมีความหมาย รับใช้วิถี
ชีวิตที่เป็นจริง และการแก้ปัญหาในชีวิตจริงๆ จากเนื้อหากิจกรรม แล้วพัฒนาไปสู่การสร้างกิจการ
สร้างงานสร้างอาชีพได้

ครอบครัว “เหลืองแจ่ม” ครอบครัว “สบายใจ” และกลุ่ม “บ้านเรียนปัญญากร”
ยึดปรัชญาการศึกษาตามหลักพุทธธรรมในฐานะเป็นสังฆะสากล เพื่อพัฒนาความเป็นมนุษย์ที่
สมบูรณ์ พัฒนาชีวิตที่ดำรงเท่าที่ศักยภาพของแต่ละคนจะไปถึง ให้สามารถนำพาชีวิตตนเองได้
และมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์สังคมอย่างไม่ขัดแย้งในตนเอง

ครอบครัว “แดงพวงไพบูลย์” มีความเชื่อว่าการศึกษาเป็นปัจจัยในการสร้างสมทุน
ทางปัญญาและทักษะ ให้มีค่านิยม ความเชื่อ คุณธรรม จริยธรรม เพาะบ่มสะสมความเป็นมนุษย์

ครอบครัว “คุณวัฒนาการ” มุ่งแสวงหาแนวทางการศึกษาที่สามารถตอบสนองต่อ
ลักษณะพิเศษของบุคคล การเรียนรู้อย่างมีความสุข ที่สามารถพัฒนาต่อยอดคุณลักษณะพิเศษที่
บุคคลมีให้เกิดเป็นคุณประโยชน์ทั้งต่อตัวเองและสังคม โดยไม่สูญเสียความสมดุลในด้านอื่นๆของ
ชีวิตไปภายใต้การกำกับดูแลของพ่อแม่ผู้ปกครอง หรือผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัว

จะเห็นได้ว่าแนวคิดที่มักถูกนำมาใช้ในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน จะเน้นและให้
ความสำคัญกับเด็กเป็นหลัก เพื่อจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการและศักยภาพของเด็ก
โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

2.3.2 รูปแบบการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน

ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 15 ว่าด้วยการจัดการศึกษามี 3 รูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545)

1. การศึกษาในระบบ เป็นการศึกษาที่กำหนดจุดมุ่งหมาย วิธีการศึกษา หลักสูตร ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษาที่แน่นอน
2. การศึกษานอกระบบ เป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม
3. การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อม และโอกาส โดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อหรือแหล่งความรู้อื่น ๆ

ครอบครัวที่จัดการศึกษาแบบบ้านเรียนสามารถจัดการศึกษารูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง หรือผสมผสานทั้ง 3 รูปแบบก็ได้

ยุทธชัย – อุทัยวรรณ เถลิงชัย (2543) ได้แบ่งรูปแบบการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนในสังคมไทยเป็น 4 ลักษณะ ดังนี้

1. จัดโดยครอบครัวเดียว

ในช่วงแรกๆที่ผ่านมา รูปแบบจะเป็นไปในลักษณะครอบครัวเดียว เนื่องจากสถานการณ์แวดล้อมที่ทำให้ต้องเป็นไปในลักษณะเช่นนี้ การดำเนินงานมีความเป็นปัจเจกค่อนข้างสูง หลักสูตร กระบวนการเรียนการสอนเป็นไปตามวิถีสภาพแวดล้อมของครอบครัว ความคิด ความเชื่อ ความสนใจ มีความหลากหลายแตกต่างกัน มีลักษณะเฉพาะของแต่ละครอบครัวค่อนข้างสูง แต่ขณะเดียวกันก็มีสังคมกลุ่มเพื่อนมีความเชื่อมโยง เกิดกิจกรรมที่นำไปสู่การจัดการศึกษาร่วมกัน เช่นครอบครัวฟังกุดม

2. จัดโดยกลุ่มครอบครัวชายประสานงาน

ลักษณะการดำเนินงานหลายครอบครัวร่วมกันดำเนินงานในบางกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง แต่ขณะเดียวกันมีอิสระในวิถีของตนเอง มีการจัดการศึกษาทั้งที่บ้านของแต่ละครอบครัว พร้อมไปกับการจัดการศึกษาร่วมกันของกลุ่มตามที่นัดหมาย มีการบริหารจัดการที่กระจายไปแต่ละครอบครัว มากกว่ารวมศูนย์การบริหารอยู่ที่เดียว เช่น กลุ่มบ้านเรียนปัญญากร

3. จัดโดยกลุ่มครอบครัวแบบรวมศูนย์การจัดการในที่เดียว

ครอบครัวหลายครอบครัวรวมกันจัดการศึกษาในที่แห่งหนึ่ง มีคณะกรรมการทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการกำกับดูแลในเรื่องนโยบายและการบริหารจัดการ การดำเนินงานมีการมอบหมาย หรือจ้างคณะทำงาน ทำหน้าที่บริหารจัดการ มีความต่างจากโรงเรียนดังนี้

1. เป็นโรงเรียนของครอบครัว ครอบครัวเป็นเจ้าของ โดยมีแนวความเชื่อ จุดมุ่งหมาย ปรัชญาการศึกษา ยึดถือร่วมกัน
2. เป็นโรงเรียนขนาดเล็กจัดให้เฉพาะลูกหลานในกลุ่มในปริมาณไม่มากนัก
3. เป็นโรงเรียนแบบการกุศล ไม่มุ่งแสวงหากำไร รูปแบบนี้ แต่ละครอบครัวยังไม่พร้อมที่จะจัดการศึกษาด้วยตัวเองได้ทั้งหมด เช่น สถาบันปัญญาพิทย (นายแพทย์พรพันธุ์ ใสส เป็นแกน) การดำเนินงานรูปแบบนี้มีแนวโน้มที่จะเป็นการจัดการศึกษาโดยชุมชน หรือองค์กรสังคม

4. จัดโดยมีข้อตกลงร่วมกับทางโรงเรียน

ครอบครัวได้จัดการศึกษาโดยมีข้อตกลงร่วมกับทางโรงเรียน ในด้านการบริหารจัดการ หลักสูตร การเรียนการสอน เป็นบทบาทของครอบครัว การวัดประเมินผลร่วมกันระหว่างโรงเรียนกับครอบครัว โดยโรงเรียนออกใบรับรองให้กับผู้เรียน พร้อมทั้งอนุญาตให้ใช้สถานที่ ห้องปฏิบัติการ อุปกรณ์การเรียนการสอน การจัดทำกิจกรรมเสริมหลักสูตร ตลอดจนใช้สถานที่ในการพบปะสังสรรค์ มีกิจกรรมสังคมร่วมกับคณะครูและนักเรียนในโรงเรียน การดำเนินงานรูปแบบนี้ครอบครัวและโรงเรียนได้มีการถ่ายทอดแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน เช่น กลุ่มครอบครัวบ้านเรียนชวนชื่น

2.3.3 กระบวนการจัดการเรียนรู้ในบ้านเรียน

การจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนในประเทศไทยส่วนใหญ่เป็นการจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นให้เด็กได้แสวงหาความรู้ในสิ่งที่ตนสนใจ หรือการเรียนรู้โดยการนำตนเอง และการเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

1. การเรียนรู้โดยการนำตนเอง (Self-directed learning)

Knowles (1975 อ้างถึงใน จันทน์กฤษณา ผลวิวัฒน์, 2547) ได้ให้แนวคิดเรื่องการเรียนรู้โดยการนำตนเอง ซึ่งตรงกับแนวทางในการเรียนรู้ของพ่อแม่ที่จัดการศึกษาแบบบ้านเรียนไว้ว่า “การเรียนรู้โดยการนำตนเองเป็นกระบวนการเรียนรู้ซึ่งเป็นบรรยากาศที่มีผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียน โดยผู้สอนจะแสดงบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวกมากกว่าทำการสอนเพียงอย่างเดียว” และในแนวคิดดังกล่าวนี้ ผู้เรียนจะเป็นผู้รับผิดชอบหลักในการวางแผน การนำการเรียนรู้

และประเมินผลการเรียนด้วยตนเอง ส่วนผู้สอนจะช่วยสร้างบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ Knowles กล่าวว่า “ต้องเริ่มต้นกระบวนการเรียนรู้ด้วยวิธีการช่วยให้เกิดพลังนำไปสู่ความต้องการ รวมทั้งสร้างแรงจูงใจจากการที่ต้องเผชิญกับสถานการณ์ที่ท้าทาย และจำเป็นต้องอาศัยการเรียนรู้ทักษะใหม่เพิ่มเติม” ซึ่งในการเรียนรู้ของพ่อแม่ นั่น สิ่งจูงใจที่สำคัญอย่างยิ่งคือ การพัฒนาของลูก พ่อแม่ทุกคนย่อมปรารถนาที่จะเห็นความเจริญก้าวหน้าของลูก ดังที่ Knowles กล่าวว่า “บุคคลจะมีความพร้อมที่จะเรียนมากขึ้นเมื่อเป็นการเรียนที่มุ่งไปสู่ภาระงานตามบทบาทหน้าที่ของตนในสังคม โดยจะมุ่งนำความรู้ไปใช้ในปัจจุบัน และจะเป็นการเรียนรู้จากการลงมือ ปฏิบัติ ปฏิบัติ บุคคลจะมี มโนทัศน์ การรับรู้ สามารถนาตนได้ ประสบการณ์ที่บุคคลสะสมไว้นั้นสามารถใช้เป็นแหล่งการเรียนรู้อันทรงคุณค่าได้”

1.1 การเรียนรู้โดยการนำตนเองประกอบด้วยปัจจัย 3 ประการคือ

1. ผู้เรียน (Learner) จะแสดงบทบาทชี้นำการเรียนรู้โดยตนเอง ตั้งแต่กำหนดความต้องการการเรียนรู้ การออกแบบแผนการเรียน ทรัพยากรการเรียนรู้ และวิธีการวัดประเมินผล
2. ผู้สอน (Instructor) จะแสดงบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวก สร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวก และเป็นตัวกระตุ้นเสริมแรงให้เกิดการเรียนรู้ในผู้เรียนอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ
3. แหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ต่างๆ (Learning Resources) เป็นทรัพยากรหรือแหล่งการเรียนรู้รวมทั้งสิ่งแวดล้อมที่ได้จัดขึ้นเพื่อสนองตอบความต้องการในการเรียนรู้ของผู้เรียน

1.2 บทบาทของผู้สอนในการเรียนรู้โดยการนำตนเอง

ในฐานะที่พ่อแม่ถือเป็นครูหรือผู้อำนวยการสอนในการจัดการศึกษายบ้านเรียน เป็นผู้สนับสนุนให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ พ่อแม่จึงควรมีบทบาทดังนี้

1. ช่วยสนับสนุนให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนรู้ตามความต้องการของตนเอง
2. ร่วมวางแผนกับผู้เรียน เพื่อจัดมวลประสบการณ์และกิจกรรมการเรียนการสอนที่จะสนับสนุนและช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้
3. จัดสถานการณ์การเรียนรู้ที่จะส่งผลให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกรักอยากเรียน ตลอดจนกระตุ้นและเร้าความสนใจและเข้าร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนที่จัดขึ้น
4. เลือกวิธีสอนและเทคนิคการสอนที่ดีที่สุดและมีประสิทธิภาพ เพื่อสนับสนุนให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามที่ต้องการ
5. แสวงหาและจัดหาแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ที่จะส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนตามความเหมาะสม

6. เปิดโอกาสและช่วยสนับสนุนให้ผู้เรียนได้มีการประเมินผลการเรียนรู้ของตนเอง

1.3 บทบาทของผู้เรียนในการนำตนเอง

1. การวินิจฉัยการเรียนรู้ (Diagnosing Learning)
2. การวินิจฉัยความต้องการ (Diagnosing Needs)
3. การกำหนดเป้าหมาย (Formulation Goals)
4. การกำหนดทรัพยากรบุคคล และอุปกรณ์เพื่อการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง (Identifying Human and Material Resources for Learning)
5. การเลือกใช้วิธีการเรียนรู้ที่เหมาะสม (Choosing and Implementing Appropriate learning Strategies)

Thomson (1992 อ้างถึงใน จันทน์กฤษณา ผลวิวัฒน์, 2547) ได้สรุปบทบาทในการเรียนรู้โดยการนำตนเองของผู้เรียนว่าจะต้องดำเนินการตามขั้นตอน 5 ประการ ดังนี้

1. ผู้เรียนสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่พอใจด้วยตนเอง โดยร่วมมือกับเพื่อนๆ ผู้สอน และบุคลากรต่างๆที่เกี่ยวข้อง
2. ผู้เรียนวินิจฉัยความต้องการของตนอย่างแท้จริง
3. ผู้เรียนกำหนดวัตถุประสงค์ในการเรียนรู้จากความต้องการของตนเอง
4. ผู้เรียนเลือกใช้ประโยชน์จากกิจกรรมและวิธีที่มีประสิทธิภาพ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนด

2. การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

การศึกษาในระบบโรงเรียนในสมัยก่อนนั้นจะเน้นครูเป็นศูนย์กลางของการเรียนการสอน อันเนื่องมาจากความเชื่อแบบพฤติกรรมนิยมที่ว่า มนุษย์เกิดมาพร้อมความชั่วร้าย จึงต้องควบคุมความชั่วร้ายนั้นไว้ แต่จากแนวคิดของกลุ่มมนุษยนิยม เชื่อว่ามนุษย์เกิดมาพร้อมกับความดีงาม และมีความพยายามในการพัฒนาตนเอง ใฝ่รู้ หากไม่ถูกปิดกั้นจากสภาพแวดล้อม (อุ้นตา นพคุณ, 2527 อ้างถึงใน จันทน์กฤษณา ผลวิวัฒน์, 2547)

และจากความเชื่อของมนุษยนิยมทำให้คนมองว่า การศึกษาแบบเก่าเป็นการกดขี่และครอบงำความเป็นมนุษย์ และเพื่อให้มนุษย์หลุดพ้นจากการกดขี่ มนุษย์จึงควรได้รับอิสระ ให้ได้คิดเอง และให้ความสำคัญกับผู้เรียนและประสบการณ์ของผู้เรียน ดังนั้นหากจะให้คนเป็นอิสระจากการกดขี่ ก็ต้องให้คนมีความคิดเป็นของตนเอง รู้จักคิด ใคร่ครวญ และวิพากษ์ได้ คือการที่ครูไม่

เป็นศูนย์กลางของการเรียนอีกต่อไป ครูเป็นเพียงแค่ผู้กระตุ้นให้เกิดการวิพากษ์เท่านั้น ความสำคัญของการเรียนรู้จะอยู่ที่ผู้เรียน

ธนู ฤทธิกุล (2542 อ้างถึงใน จันทน์กฤษณา ผลวิวัฒน์, 2547) กล่าวถึงหลักการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ไว้ดังนี้

1. ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนมีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมการเรียน การสอนอย่างทั่วถึงมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ การที่ผู้เรียนมีบทบาทเป็นผู้กระทำ จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความพร้อมและกระตือรือร้นที่จะเรียนอย่างมีชีวิตชีวา

2. ยึดกลุ่มเป็นแหล่งความรู้ที่สำคัญ โดยให้ผู้เรียนมีโอกาสได้ปฏิสัมพันธ์กันในกลุ่ม ได้พูดคุย ปรึกษาหารือและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ข้อมูลต่างๆ เหล่านี้จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมของตนเองและผู้อื่น และการเรียนรู้ที่ปรับตัวให้สามารถอยู่ในสังคมร่วมกับผู้อื่นได้ดี

3. ยึดการค้นพบด้วยตนเองเป็นวิธีการสำคัญ การเรียนรู้โดยผู้สอนพยายามจัดการสอนที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ค้นพบคำตอบด้วยตนเอง ทั้งนี้เพราะการค้นพบความจริงใดๆด้วยตนเองนั้น ผู้เรียนมักจะจดจำได้ดี และมีความหมายโดยตรงต่อผู้เรียน และเกิดความคงทนต่อการเรียนรู้

4. เน้นกระบวนการควบคู่ไปกับผลงาน โดยการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้วิเคราะห์ถึงกระบวนการต่างๆ ที่ทำให้เกิดผลงาน มิใช่มุ่งที่จะพิจารณาถึงผลงานเพียงอย่างเดียว ทั้งนี้เพราะประสิทธิภาพของกระบวนการ

5. เน้นการนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน โดยการให้ผู้เรียนได้มีโอกาสคิดหาแนวทางที่จะนำความรู้ ความเข้าใจไปใช้ในชีวิตประจำวัน พยายามส่งเสริมให้เกิดการปฏิบัติจริง และพยายามติดตามผลการปฏิบัติของผู้เรียน

2.3.4 ตัวอย่างครอบครัวที่จัดการศึกษาแบบบ้านเรียน

1. บ้านเรียนครอบครัวหลังน้ำ

ครอบครัวหลังน้ำเป็นครอบครัวมุสลิมอาศัยอยู่ที่จังหวัดสตูล ครอบครัวหลังน้ำทำบ้านเรียนมาเป็นระยะเวลา 8 ปี ในช่วงต้นนั้นส่งลูกสาว 2 คน ไปเรียนในระบบที่จังหวัดปัตตานี หลังจากเรียนในระบบ 2-3 ปี ก็ออกมาจัดบ้านเรียนโดยตลอด สำหรับลูกชายคนที่ 3 และลูกสาวคนเล็กก็เลือกจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนเช่นกัน

ปัจจุบันลูกสาว 2 คนแรกลงทะเบียนเรียนกับศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน(กศน.) ส่วนน้องอีก 2 คน ลงทะเบียนเรียนกับเขตพื้นที่การศึกษา จังหวัดสตูล พ่อและแม่ คือ คุณอาหารน และ คุณยารอน๊ะ หลังนุ้ย อายุ 45 ปี และ 45 ปี ตามลำดับ โดยคุณอาหารนรับราชการสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดสตูล และคุณยารอน๊ะ ทำหน้าที่เป็นแม่บ้าน

แนวคิดในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน อาศัยหลักคุณธรรม จริยธรรมศาสนา (อิสลาม) มาเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตบนพื้นฐานสัมพันธภาพที่อบอุ่นของครอบครัว เป็นการเรียนรู้ในวิถีชีวิตประจำวันที่มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีความรักที่จะเรียนรู้ทุกสิ่งทุกอย่างที่ผ่านเข้ามาในชีวิต เพื่อจะให้ผู้เรียนแต่ละคนได้ค้นพบศักยภาพตัวตนของตนเอง และสามารถที่จะนำเอาสิ่งที่เรียนรู้ลงไปปฏิบัติจริงในชีวิตได้ (สาทร สมพงษ์ และคณะ, 2552)

เป้าหมายในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนของครอบครัวหลังนุ้ย คือ พัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีคุณธรรม จริยธรรม มีปัญญา และมีความสุขในชีวิต บนพื้นฐานความเป็นมุสลิมในสังคมที่หลากหลาย โดยมุ่งปลูกฝังให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะดังนี้ คือ (สาทร สมพงษ์ และคณะ, 2552)

1. มีค่านิยมที่ดีงามในการดำเนินชีวิตอย่างพอเหมาะ พอเพียง ปฏิบัติตามหลักธรรม มุ่งมั่นพัฒนาตนเองและพึ่งตนเองได้
2. มีความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเองได้ รู้จักคิด ตัดสินใจและแก้ปัญหาอย่างรอบคอบ มีเหตุผล มีความรู้ที่เป็นสากล รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงความเจริญก้าวหน้าของวิทยาการต่างๆ มีความสามารถในการสื่อสาร การจัดการ และรู้จักการใช้เทคโนโลยีที่จำเป็นและเหมาะสมกับสภาพความเป็นอยู่ของตนเอง
3. มีทักษะที่จำเป็นในการดำเนินชีวิต มีสุขภาพและบุคลิกภาพที่ดี มีสุนทรียภาพ มีความสงบมั่นคงทางอารมณ์ และอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข พอใจในตัวเอง และมองโลกในแง่ดี
4. มีความรักในครอบครัว ท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการพัฒนาสร้างสรรค์ชุมชนท้องถิ่น มีจิตสำนึกที่ดีในการอนุรักษ์และพัฒนาศิลปวัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญา ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม

กระบวนการจัดการเรียนรู้ของบ้านเรียนหลังนุ้ย คือ (สาทร สมพงษ์ และคณะ, 2552)

1. เรียนรู้ในวิถีชีวิตของครอบครัว เช่น การปลูกผัก เลี้ยงไก่ เลี้ยงม้า เลี้ยงปลา หรือการเรียนรู้จากปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน

2. เปิดห้องเรียนที่บ้าน บางวิชาพ่อแม่ก็สอนเอง เช่น ภาษาไทย สังคมศึกษา การงานอาชีพ บางวิชาที่มีครูพิเศษมาช่วยสอน เช่น ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ เป็นต้น
3. สร้างกิจกรรมเพื่อก่อให้เกิดการเรียนรู้ เช่น การส่งลูกๆ ไปเรียนเรื่องการทำเว็บไซต์ การตัดต่อวิดีโอ กระทั่งสามารถเว็บไซต์และจัดทำสื่อซีดีของบ้านเรียนหลังนุ้ยได้ การทำขนมคลา การเลี้ยงและดูแลม้า เป็นต้น
4. การนำเด็กๆ ไปเรียนรู้ตามแหล่งเรียนรู้ต่างๆ เช่น ที่โรงเรียนตะโล๊ะใส อำเภอละงู จังหวัดสตูล การเยี่ยมชมเรือของกลุ่ม Green Peace ที่มาแวะที่ท่าเรือสงขลา
5. การเรียนรู้ผ่านขนบธรรมเนียม ประเพณี และความเชื่อในศาสนาอิสลาม

2. บ้านเรียนดวงตะวัน

บ้านเรียนดวงตะวัน เป็นกลุ่มครอบครัวกลุ่มหนึ่งจำนวน 4 ครอบครัว ที่ขออนุญาตจัดการศึกษาตามกฎหมายกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยครอบครัว พ.ศ.2547 ซึ่งการจัดการศึกษาค่อนข้างเป็นแบบแผนร่วมกัน มีเป้าหมายร่วมกัน คือ ความรักและความห่วงใยต่อลูก หวังให้ลูกเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา สังคม สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข โดยปัจจุบันได้จัดการศึกษาทั้งในระดับอนุบาล ประถมศึกษา และกำลังเริ่มจัดการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา

การบริหารจัดการศึกษามีครอบครัวของนายแพทย์เกรียงศักดิ์ ตาจรุฑิธ เป็นเจ้าภาพหลักในเบื้องต้นก่อนในการบริหารจัดการและจัดกระบวนการเรียนการสอนที่ชัดเจน โดยพ่อแม่ของเด็กทุกครอบครัวจะร่วมมือกันระดมความคิดและดำเนินงานด้านต่างๆ ในการจัดการศึกษาร่วมกัน

การจัดกระบวนการเรียนรู้ของบ้านเรียนดวงตะวัน มุ่งเน้นการจัดการเรียนรู้ตามแนวการศึกษาของวอลดอร์ฟ และยึดเป้าประสงค์หลักสูตรเป็นหลัก จุดเน้นของหลักสูตรบ้านเรียนจะมีความยืดหยุ่นตัวค่อนข้างสูง บ้านเรียนดวงตะวันจัดการเรียนผ่านครูผู้สอนอย่างน้อย 10 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ ใน 5 รายวิชา ได้แก่ ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาอังกฤษ สังคมศึกษา ส่วนกิจกรรมที่จัด 6 กิจกรรม ได้แก่ เล่นเปียโน งานประดิษฐ์ งานเกษตร กีฬา(ว่ายน้ำ) และทัศนศึกษา จากแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ในทุกวันศุกร์ โดยยึดความสนใจของผู้เรียนเป็นหลัก รวมทั้งกิจกรรมฝึกสมอง เพื่อฝึกทักษะการคิดและการเรียนรู้ โดยการจัดตารางการเรียนของเด็กให้มีลักษณะเป็นการเรียนแบบบูรณาการ การกำหนดสาระการเรียนรู้ บ้านเรียนดวงตะวันจะไม่กำหนดกรอบเนื้อหาที่จะสอนเช่นเดียวกับการสอนในระบบโรงเรียน แต่จะเน้นให้เด็กเรียนรู้จากสถานการณ์และปฏิบัติจริง รวมทั้งการแก้ปัญหาในสถานการณ์ที่เป็นจริงได้ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2549)

3. บ้านเรียนชวนชื่น

เป็นการจัดศึกษาโดยครอบครัวที่มีการรวมกลุ่ม 5 ครอบครัว จัดการเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 บริหารจัดการ โดย ดร.สมใจ แจงจิรวัดน์ สถานที่จัดการศึกษาใช้โรงเรียนอนุบาลชวนชื่น ซึ่ง ดร.สมใจ แจงจิรวัดน์ เป็นเจ้าของ นอกจากจัดการศึกษาให้ลูกของตนแล้ว ยังมีลูกของครูในโรงเรียน อีก 3 ครอบครัวที่ประสงค์จัดการศึกษาในรูปแบบของโฮมสคูลร่วมกัน

รูปแบบการจัดการศึกษา เป็นการจัดการศึกษาทั้ง 3 รูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ (มีการกำหนดหลักสูตร ตารางสอน และการประเมินผลที่ชัดเจน) ควบคู่ไปกับการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย พร้อมกับการไปเรียนที่โรงเรียนประถมศึกษาธรรมดาทุกวันจันทร์ (ยกเว้นวันจันทร์ที่ไปทัศนศึกษา)

การเรียนการสอนเน้นบูรณาการทุกรายวิชา สอนทั้งทฤษฎีและการปฏิบัติ เพราะมองเห็นว่าการเรียนเป็นรายวิชา เป็นส่วน ๆ ทำให้ผู้เรียนเห็นแบบแยกส่วน คิดแบบแยกส่วนและทำแบบแยกส่วน ทำให้ผู้เรียนไม่สามารถนำความรู้ที่เรียนมาบูรณาการเชื่อมโยงและถักทอวิชาการต่าง ๆ เหล่านี้ให้เป็นเรื่องเดียวกันได้ ผู้เรียนไม่สามารถนำ คุณประโยชน์ของวิชาต่าง ๆ มาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อตนเอง ต่อสังคมและเพื่อการศึกษาตลอดชีวิตได้ กลุ่มบ้านเรียนชวนชื่นคำนึงถึงการนำ ความเป็นตะวันออกและความเป็นตะวันตกมาบูรณาการ เพื่อก่อให้เกิดความหลากหลายทางด้านวัฒนธรรม จุดเด่นของความเป็นตะวันตกได้แก่ความเป็นตัวของตัวเอง การเคารพในความเป็นตัวเรา การเคารพในความเป็นตัวเขา การมีลักษณะเฉพาะตัวที่ไม่เหมือนใคร การตรงต่อเวลา การกล้าแสดงออก การมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ตลอดจนการเป็นนักคิด นักค้นคว้า นักทดลอง นักวิจัย นักวิจารณ์ และนักอ่าน ส่วนความเป็นตะวันออก คือ การมีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย ความสุภาพ อ่อนโยน ความนอบน้อมถ่อมตนการเคารพผู้ใหญ่ และสิ่งสำคัญที่สุดแห่งความเป็นตะวันออกคือ ความเป็นผู้มีคุณธรรมในการดำรงชีวิตและดำเนินชีวิตให้กลมกลืนกับธรรมชาติ อยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างสันติ

กลุ่มบ้านเรียนชวนชื่นเน้นการศึกษาที่สอนให้ผู้เรียนรู้จักจิตวิญญาณของตนเองมีความเป็นพุทธะ คือ ความเป็นผู้รู้ผู้ตื่นอยู่ตลอดเวลา มีคุณธรรมเป็นเครื่องนำ ความสว่างทางปัญญาให้ผู้เรียนตระหนักถึงคุณค่าแห่งการพัฒนาจิตวิญญาณและคุณธรรม เสียสละเพื่อผู้อื่น และเพื่อสังคม ถือว่าตนเป็นผู้หนึ่งในสังคมโลก มีหน้าที่ที่ต้องให้สิ่งที่ดีกับโลกและรับใช้โลก ในการจัดการเรียนการสอนนั้น ได้เปิดโอกาสให้ผู้เรียนและผู้สอนคิดร่วมกันแก้ปัญหาด้วยกัน โดยผู้สอนเป็นผู้แนะนำ และวางแผนการเรียนร่วมกับผู้เรียน โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของคุณธรรมและพลังแห่งจินตนาการ

การเรียนด้วยวิธีบูรณาการของกลุ่มบ้านเรียนชวนชื่น ได้ให้ผู้เรียนทั้งห้าคนทำงานร่วมกันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เรียนรู้วิถีคิดและวิธีแก้ปัญหาาร่วมกัน ฝึกหัดให้ผู้เรียนเป็นผู้มี

ความสามารถในการอ่านและการเขียน สามารถวิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ ได้ นำความรู้ที่ได้จากประสบการณ์จริงไปใช้ให้เป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวัน ผู้เรียนทุกคนมีความรักความห่วงใยเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน มีวินัยในตัวเอง มีความรับผิดชอบในสิ่งที่ได้รับมอบหมาย รู้จักความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น ศูนย์การเรียนรู้กลุ่มบ้านเรียนชวนชื่นมีอุปกรณ์การสอนอันหลากหลายที่เอื้ออำนวยต่อการให้ผู้เรียนเป็นผู้ใฝ่รู้ ใฝ่สังเกต ขยันหมั่นเพียรในการตั้งคำถาม มีความอยากรู้อยากเห็น ให้ผู้เรียนคิดอย่างเป็นขั้นตอน และมีการเรียงลำดับความคิดอย่างเป็นระบบ ศูนย์การเรียนรู้กลุ่มบ้านเรียนชวนชื่นเชื่อมั่นในพลังแห่งความสำเร็จของผู้เรียน เพราะการศึกษาที่กลุ่มบ้านเรียนนี้จัดขึ้นเพื่อให้ผู้เรียนเรียนตามระดับความสามารถของผู้เรียน กล่าวคือผู้เรียนทุกคนสามารถเรียนสำเร็จได้เหมือนกัน เพียงแต่ระยะเวลาในการเรียนของผู้เรียนแต่ละคนไม่เท่ากัน ผู้เรียนได้เรียนอยู่ในบรรยากาศแห่งเสรีภาพของผู้อื่น ผู้เรียนทุกคนตระหนักถึงการที่แต่ละบุคคลมีเอกภาพบนความหลากหลาย และพร้อมที่จะนำ ความหลากหลายอันเป็นคุณสมบัติเด่นเฉพาะตนมาแบ่งปันและปรับตนเองให้อยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างสันติ

กลุ่มบ้านเรียนชวนชื่น ขอยกตัวอย่างข้อสอบการเรียนการทำ ขนมใส่ไส้ ซึ่งเป็นการเรียนแบบบูรณาการวิชาการต่าง ๆ ดังนี้

1. วิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต (สปข.) เรียนรู้เรื่องอาหารหลัก 5 หมู่ พิษชนิดต่าง ๆ
2. วิชาคณิตศาสตร์เรียนรู้เรื่องวงกลม การคำนวณต้นทุนการผลิต (กระตุ้นให้ผู้เรียนรู้จักการคิดเพื่อนำ ไปสู่การประกอบอาชีพ ช่วยเสริมสร้างเศรษฐกิจของประเทศไทย
3. วิชาสร้างเสริมลักษณะนิสัย (สสน.) สอนเรื่องความสะอาดและการออกกำลังกาย
4. วิชาการงานพื้นฐานอาชีพ (กพอ.) สอนขั้นตอนการทำงาน
5. วิชาภาษาไทย
6. ประสบการณ์จากการไปทัศนศึกษาไปยังสถานที่ต่าง ๆ เช่น การไปดูการกวาดละม่อม รามัญ ดูป่าชายเลน ขณะไปทัศนศึกษาที่คอนหอยหลอด เป็นต้น

การเรียนรู้โดยบูรณาการทุกรายวิชาด้วยประสบการณ์จริงนั้น สามารถนำไปสู่การประเมินผลการเรียนเป็นรายวิชา เช่น คณิตศาสตร์ ประเมินผลการเรียนรู้ด้วยการวัดเส้นผ่าศูนย์กลาง เป็นต้น (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, ม.ป.ป.)

4. บ้านเรียนครอบครัวเนาว์ธีรนนท์

ครอบครัวเนาว์ธีรนนท์อาศัยอยู่จังหวัดสุพรรณบุรี ผู้จัดการศึกษา คือ นายชาติรี เนาว์ธีรนนท์ อายุ 50 ปี และนางชนาธิป เนาว์ธีรนนท์ อายุ 44 ปี ครอบครัวมีความเชื่ออย่างเต็มเปี่ยมว่า

เด็กในช่วงอายุระหว่าง 1-10 ปี ควรมีชีวิตประจำวันภายใต้ความรัก การดูแล เลี้ยงดูเอาใจใส่และปลุกฝังให้การเรียนรู้ของพ่อแม่ มากกว่าที่จะให้ไปอยู่ในความดูแลจัดการของสถานรับเลี้ยงเด็กเล็กหรือโรงเรียน เพราะเด็กในช่วงอายุดังกล่าวมีภาวะจิตใจที่บอบบางต่อเรื่องราวและสิ่งต่างๆที่จะเข้ามากระทบ ซึ่งอาจส่งผลเสียต่อระบบสมองและสภาพจิตใจของเด็กในระยะยาว ความเชื่อที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ ความเชื่อที่ว่าการศึกษาในระบบปัจจุบันยังไม่สามารถตอบสนองต่อพัฒนาการด้านการเรียนรู้ของเด็กได้อย่างเต็มตามศักยภาพที่แท้จริงของแต่ละคน

เป้าหมายในการจัดการศึกษาของครอบครัวแนววิถีรณรงค์ มีความมุ่งหวังให้ลูกมีความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นเด็กดีมีคุณธรรม มีความรู้ มีจิตใจที่สงบเยือกเย็นเป็นสุข มีความเมตตา กรุณาต่อผู้อื่น มีความรักในความเป็นไทย และที่สำคัญคือมีศักยภาพในการศึกษาต่อ และหรือสามารถประกอบอาชีพพอเลี้ยงตัวได้ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2550)

การจัดกระบวนการเรียนรู้ จัดให้มีการเรียนรู้โดยยึดหลักและวิธีการที่สำคัญ ดังนี้ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2550)

1. มุ่งเน้นให้พ่อ-แม่-ลูก เรียนรู้ร่วมกัน จากแหล่งความรู้ทุกประเภท จากการทดลองจากประสบการณ์ตรงตามแหล่งเรียนรู้ต่างๆซึ่งจะทำให้ลูกเกิดแรงจูงใจ อยากเรียนรู้ต่อเนื่องตลอดชีวิต
2. มุ่งเน้นตามความต้องการและความสนใจของลูกเป็นหลักการเรียนรู้เรื่องใด อย่างไร จะไม่มีการกำหนดเวลาและวิธีการที่ตายตัว แต่จะปรับเปลี่ยนยืดหยุ่นตามความพร้อมของลูกและตามสถานการณ์
3. เน้นการเรียนรู้เชิงวิเคราะห์ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถคิดค้นหาต้นเหตุของปัญหา และวิธีการแก้ปัญหานั้นๆได้ด้วยตนเอง ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาความสามารถในการคิดได้อย่างเป็นระบบ
4. พ่อแม่อยู่ในฐานะ “ผู้จัดการศึกษา” ให้ลูก มีหน้าที่จัดหาอุปกรณ์ สื่อการเรียนรู้ต่างๆและพาออกไปยังแหล่งเรียนรู้ เพื่อให้ลูกแสวงหาความรู้ด้วยวิธีการของตนเอง

2.4 การดำเนินการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน

2.4.1 การจดทะเบียนบ้านเรียน

ครอบครัวตัดสินใจจะจัดการศึกษาบ้านเรียนให้บุตรหลานจะต้องมีการดำเนินการในจดทะเบียนเพื่อจัดการศึกษาบ้านเรียน โดยครอบครัวสามารถเลือกจดทะเบียนกับเขตพื้นที่

การศึกษาหรือจดทะเบียนกับ โรงเรียนที่ให้ครอบครัวบ้านเรียนสามารถมาจดทะเบียนได้ โดยจะมี รายละเอียดที่แตกต่างกันไปตามระดับชั้น ดังนี้ (บุษบา ใจสร้างสรร, 2555)

1.ระดับอนุบาลจะขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของเขตพื้นที่การศึกษาว่าจะอนุญาตให้ ครอบครัวจดทะเบียนเพื่อจัดการศึกษาบ้านเรียนหรือไม่ โดยแต่ละเขตพื้นที่การศึกษานั้นจะมีดุลย พินิจที่แตกต่างกันไป บ้างก็อนุญาตให้จดทะเบียน บ้างก็ให้ไปจดทะเบียนในระดับประถมศึกษา แทน โดยในกรณีนี้ ทางเขตพื้นที่การศึกษามักอ้างว่าไม่จำเป็นต้องจด ให้จัดทำบ้านเรียนในระดับ อนุบาล ไปก่อน แล้วพอจะขึ้นระดับประถมศึกษาค่อยมาขอจดทะเบียนขออนุญาตจัดทำบ้านเรียน

2.ระดับประถมศึกษา ครอบครัวสามารถเลือกได้ว่าจะจดทะเบียนจัดบ้านเรียนกับ

2.1 เขตพื้นที่การศึกษาที่ครอบครัวสังกัด

2.2 โรงเรียนที่ให้ครอบครัวบ้านเรียนสามารถมาจดทะเบียนได้ ในประเทศไทย

มี 4 โรงเรียน

- โรงเรียนหมู่บ้านเด็ก ต.วังคัง อ.เมือง จ.กาญจนบุรี

- โรงเรียนสัตยาไส ต.ลานารายณ์ อ.ชัยบาดาล จ.ลพบุรี

- โรงเรียนประถมศึกษาธรรมศาสตร์ อ.คลองหลวง จ.ปทุมธานี

- โรงเรียนรุ่งอรุณ กรุงเทพมหานคร

3. ระดับมัธยมศึกษาครอบครัวบ้านเรียนจึงต้องเลือกที่จะจดทะเบียนได้กับ

3.1 เขตพื้นที่การศึกษาที่ครอบครัวสังกัด

3.2 ลงทะเบียนเป็นนักเรียนกับกศน.(การศึกษานอกสถานที่)

3.3 ลงทะเบียนเป็นนักเรียนกับการศึกษาทางไกล

การยื่นขออนุญาตจัดการศึกษากับเขตพื้นที่การศึกษา

กรณีที่ครอบครัวเลือกจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน โดยมีความประสงค์ที่จะจดทะเบียน กับเขตพื้นที่การศึกษา จำเป็นต้องดำเนินการในกระบวนการต่างๆเองทั้งหมดเพื่อยื่นต่อเขตพื้นที่ การศึกษาที่ครอบครัวสังกัดซึ่งต่างจากการจดทะเบียนกับ โรงเรียนหรือสมัครเรียนกับกศน.หรือ เรียนทางไกล โดยรายละเอียดในการขออนุญาตจัดการศึกษากับเขตพื้นที่การศึกษามีดังนี้

บทบาทหน้าที่ของครอบครัว

บิดามารดาหรือบิดาหรือมารดาซึ่งเป็นผู้ใช้อำนาจปกครอง หรือผู้ปกครองตาม ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ที่ประสงค์จะจัดการศึกษา ให้ยื่นคำขออนุญาตที่มีรายละเอียด ตามที่กำหนดต่อสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาที่ครอบครัวมีภูมิลำเนาอยู่

ภูมิลำเนา หมายถึง ที่อาศัยที่ปรากฏตามทะเบียนบ้านหรือถิ่นที่พักอาศัยเป็นประจำอยู่ ในปัจจุบัน

กรณีครอบครัวมีทะเบียนบ้านและมีถิ่นที่พำอาศัยตามทะเบียนให้ครอบครัวยื่นคำขออนุญาตต่อสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ตามที่อยู่ในทะเบียนบ้าน

กรณีครอบครัวมีทะเบียนบ้านอยู่ที่หนึ่ง แต่มีถิ่นที่พำอาศัยเป็นประจำในปัจจุบันอยู่อีกที่หนึ่ง ซึ่งจะใช้เป็นสถานที่จัดการศึกษา ให้ครอบครัวยื่นคำขออนุญาตต่อสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ณ ถิ่นที่อยู่อาศัยนั้นๆ

กระบวนการขออนุญาตจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนกับเขตพื้นที่การศึกษา

1. ครอบครัวยื่นคำร้องขออนุญาตจัดการศึกษาต่อสำนักเขตพื้นที่การศึกษาพร้อมรายละเอียดประกอบคำขออนุญาตดังนี้

1.1 ชื่อ ชื่อสกุลของครอบครัว

1.2 ชื่อ ชื่อสกุลของผู้เรียน

1.3 ตำเนาหรือภาพถ่ายทะเบียนบ้านของครอบครัวและผู้เรียน

1.4 ที่ตั้งและแผนผังสถานที่ซึ่งใช้จัดการศึกษา

1.5 ตำเนาหลักฐานวุฒิการศึกษา ไม่ต่ำกว่ามัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่าของผู้จัดการศึกษา เว้นแต่ผู้จัดการศึกษาผ่านการประเมิน โดยสำนักงานว่าเป็นผู้มีความรู้ความสามารถหรือประสบการณ์ในการจัดการศึกษา

1.6 ระดับและประเภทการจัดการศึกษา

1.7 แผนการจัดการศึกษาที่ครอบครัวและสำนักงานร่วมกันกำหนดตามความมุ่งหมาย หลักการและแนวทางการจัดการศึกษาตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติ

2. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพิจารณาคำร้องและรายละเอียดประกอบคำขออนุญาตจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน

3. สำนักเขตพื้นที่การศึกษาเสนอคำขออนุญาตจัดการศึกษาให้คณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษาพิจารณาโดยเร็ว

4. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแจ้งผลการพิจารณาของคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษาให้ครอบครัวที่ยื่นคำขออนุญาตภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ได้รับคำขออนุญาตจัดการศึกษา กรณีคำขอไม่ได้รับการอนุญาตให้แจ้งสิทธิ วิธีปฏิบัติและอำนวยความสะดวกแก่ครอบครัวในการยื่นอุทธรณ์และแจ้งระยะเวลาในการยื่นอุทธรณ์ภายใน 15 วัน

5. ครอบครัวที่ไม่ได้รับอนุญาตให้จัดการศึกษาตามคำขอให้ยื่นหนังสืออุทธรณ์ต่อคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษาภายใน 15 วัน นับแต่วันที่ได้รับทราบการแจ้งผลการพิจารณา

6. คณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษาพิจารณาคำอุทธรณ์และหลักฐานประกอบการอุทธรณ์ของครอบครัว

7. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแจ้งผลการพิจารณาให้ครอบครัวทราบผลการอุทธรณ์โดยเร็ว

2.4.2 การจัดทำแผนการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน

การจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนเป็นการศึกษาของกลุ่มเป้าหมายเฉพาะที่มีแนวคิดปรัชญา จุดมุ่งหมายต่างไปจากการศึกษาในระบบ ถือเป็นจัดการศึกษาที่ตอบสนองตามความแตกต่างรายบุคคล แผนการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนจึงสามารถปรับใช้หลักสูตรแกนกลางฯ ได้ อาทิ ครอบครัวสามารถจัดเวลาเรียนเป็นรายภาครายปี หรือช่วงชั้นก็ได้ โดยเวลาเรียนของแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้/กลุ่มประสบการณ์สามารถปรับยืดหยุ่นตามบริบท จุดเน้น ปรัชญาของการจัดการศึกษาของครอบครัว โดยให้มีเวลาเรียนเหมาะสมที่จะพัฒนาผู้เรียนให้เกิดคุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้ที่ปรับใช้ และครอบครัวจัดตาม 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ในหลักสูตรแกนกลางฯ หรือหลอมรวมบูรณาการเป็นกลุ่มประสบการณ์ต่างๆ ได้ตามความเหมาะสม ซึ่งจะส่งผลต่อแนวปฏิบัติการเขียนแผนในแต่ละองค์ประกอบสำคัญของแผน

โดยมีแนวคิดสำคัญในการจัดทำและพิจารณาความเหมาะสมของแผนการจัดการศึกษาของครอบครัว ดังนี้ (ยุทธชัย-อุทัยวรรณ เณิมชัย, 2549)

1. แผนการจัดการศึกษาของครอบครัวที่ใช้ประกอบคำขออนุญาตจัดการศึกษา คือ การที่ครอบครัวกำหนดหลักการ กรอบแนวทาง ในประเด็นที่มีความจำเป็นและสำคัญในแต่ละช่วงเวลาของระดับการศึกษาที่จะจัดให้กับผู้เรียน โดยการเลือกสรรกลั่นกรองอิงมาจากหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของกระทรวงศึกษาธิการ หลักสูตร โรงเรียนสาธิต หลักสูตร โรงเรียนเฉพาะทางหลักสูตร โรงเรียนนานาชาติ ฯลฯ หรือมาจากสิ่งที่เป็นนวัตกรรมทางการศึกษาที่อาจยังไม่มีอยู่ในหลักสูตรใดก็ได้ นำมาปรับประยุกต์ร้อยเรียงขึ้นไว้เป็นกรอบชี้ทางในการอำนวยความสะดวกการศึกษาของครอบครัว ทั้งนี้โดยไม่ขัดแย้งกับความมุ่งหมาย หลักการ และแนวทางตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาของชาติ

2. แผนการศึกษาของครอบครัวเป็นแผนการศึกษาเฉพาะตัวผู้เรียนเป็นรายบุคคลการกำหนดเป้าหมาย สาระ และมาตรฐานการเรียนรู้ จึงวางอยู่บนพัฒนาการที่เป็นจริงของตัวผู้เรียนตามธรรมชาติ นิสัยในการเรียนรู้ (Learning Style) แวกฉลาด หรือความถนัด ความสนใจ (Multiple Intelligence) และระยะเวลาในการเรียนรู้ของผู้เรียน

3. การจัดการศึกษาโดยครอบครัวทั่วไป จะมีลักษณะเป็นการศึกษานอกระบบผสมผสานกับการศึกษาตามอัธยาศัย ในแผนการจัดการศึกษา ครอบครัวจะมีบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวกการเรียนรู้เป็นสำคัญ ดังนั้นแผนการจัดการศึกษาของครอบครัวจึงควรสะท้อนให้

เป็นกระบวนการจัดประสบการณ์ให้กับผู้เรียน ทั้งการเรียนรู้ที่ครอบครัวจัดขึ้นเอง การเรียนรู้จากการเข้าร่วมกลุ่มที่มีมิติในเชิงสังคม การเรียนรู้จากสื่อ แหล่งเรียนรู้ การเดินทาง การสังสรรค์ สันทนาการ กิจกรรมอาสาสมัครบำเพ็ญประโยชน์ และงานอดิเรก

4. การศึกษาโดยครอบครัวเป็นระบบของการบูรณาการการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้จากวิถีชีวิตจริงทุกสถานที่และกิจกรรมต่างๆที่ปฏิบัติในชีวิตประจำวัน มุ่งให้โอกาสผู้เรียนได้ทำในสิ่งที่สนใจ เพื่อการค้นพบความถนัด และความสามารถของตนเอง อันจะนำไปสู่การพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ หลากๆครอบครัวจะให้ความสำคัญเป็นพิเศษต่อการพัฒนาทักษะชีวิต และความฉลาดทางอารมณ์ นำไปสู่การเป็นผู้คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น รู้วิธีการเรียนรู้ซึ่งจะเป็นเครื่องมือการศึกษาตลอดชีวิต

5. แผนการจัดการศึกษาของครอบครัว ควรเป็นแผนที่มีความยืดหยุ่น สามารถปรับปรุงพัฒนาให้เป็นที่ไปตามสภาพการเปลี่ยนแปลงของผู้เรียน และครอบครัวให้ตรงกับสภาพที่เป็นจริงได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยสาระของแผนยังคงอยู่ในกรอบแนวทางที่ได้เสนอขออนุญาตไว้

องค์ประกอบของแผนการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2551)

1. ข้อมูลพื้นฐานของครอบครัว

1.1 ระบุข้อมูลเกี่ยวกับชื่อ-สกุล บิดามารดา วุฒิการศึกษา ประสบการณ์ อายุ อาชีพ ที่อยู่

1.2 เหตุผลในการจัดการศึกษาของครอบครัว อธิบายถึงแนวคิด ความเชื่อ เหตุผลหรือปรัชญาที่เป็นสาเหตุให้ครอบครัวจัดการศึกษา

2. ข้อมูลพื้นฐานของผู้เรียน

2.1 ระบุข้อมูลของผู้เรียน ได้แก่ ชื่อ-สกุล วัน เดือน ปีเกิด อายุ ประวัติการศึกษา (กรณีที่เรียนในระบบโรงเรียนมาแล้ว)

2.2 พัฒนาการของผู้เรียน เป็นส่วนที่ระบุพัฒนาการด้านต่างๆของผู้เรียน ด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ความถนัด ความสามารถพิเศษ เช่น ดนตรี ศิลปะ กีฬา ฯลฯ และ ความสนใจ หรือลักษณะพิเศษเฉพาะตัวผู้เรียนที่สะท้อนให้เห็นถึงแววฉลาด หรือความถนัดเป็นพิเศษที่ควรได้รับการส่งเสริม สนับสนุนเพิ่มเติม

3. ระดับที่จัดการศึกษา

ให้ระบุว่าประสงค์จะจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน หรือเฉพาะในระดับใดก่อน เช่น ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น หรือมัธยมศึกษาตอนปลาย

4. จุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษา

ระบุความคาดหวัง ภาพอนาคตของผู้เรียนที่ต้องการให้เกิดโดยคำนึงถึงความ ต้องการ ความสนใจตามศักยภาพของผู้เรียนซึ่งสอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน และ แนวปฏิบัติตามกฎกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดย ครอบครั ว พ.ศ. 2547

5. รูปแบบการจัดการศึกษา

ให้ระบุรูปแบบการจัดการศึกษาต่างๆที่ครอบครั วประสงค์จะจัดการศึกษา เช่น

5.1 จัดการศึกษาแบบมีข้อตกลงร่วมกับโรงเรียน โดยมี การเข้าไปใช้ทรัพยากร ในโรงเรียนหรือเข้าไปทำกิจกรรมร่วมกัน เนื่องจากต้องการให้บุตรได้มีความรู้และ ประสบการณ์ที่สามารถเชื่อมโยงเข้าสู่ระบบโรงเรียน

5.2 จัดการศึกษาแบบครอบครั วเดี่ยว เนื่องจากไม่สามารถร่วมกิจกรรมกับกลุ่ม บ้านเรียน หรือครอบครั วอื่นเพราะบุตรมีความสนใจเฉพาะด้านแตกต่างกัน

5.3 จัดการศึกษาแบบกลุ่มครอบครั วที่มีแนวคิดคล้ายๆกัน เป็นการจำลองสังคม เล็ก ๆ เชื่อว่าการเชื่อมโยงกับกลุ่ม เป็นการช่วยเสริมพัฒนาการของบุตรได้

5.4 จัดการศึกษาแบบรวมศูนย์ จัดการแบบศูนย์การเรียน เนื่องจากต้องการให้ บุตร มีสังคมและพ่อแม่ทำงานนอกบ้านทั้งคู่ จึงมอบหมายให้ผู้ที่เห็นว่ามี ความเหมาะสมมาทำ หน้าที่จัดกระบวนการเรียนรู้

5.5 อื่น ๆ (ระบุ)

6. การจัดสาระการเรียนรู้

ระบุข้อมูลที่แสดงให้ทราบว่าครอบครั วจะจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความรู้ ทักษะ ค่านิยมที่ผู้เรียนควรเรียนรู้ 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ คุณลักษณะที่จะช่วยนำพาให้บรรลุคุณภาพตาม เป้าหมายที่กำหนด ซึ่งครอบครั วสามารถจัดการเรียนการสอนแยกเป็นรายวิชาตามกลุ่มสาระการ เรียนรู้ หรืออาจหลอมรวมบูรณาการเป็นกลุ่มประสบการณ์ต่างๆ ได้ตามความเหมาะสม เช่นกลุ่ม ประสบการณ์ความรู้ในธรรมชาติกลุ่มประสบการณ์ความรู้ในตนเอง และสังคม กลุ่มประสบการณ์ ความรู้ในศาสนา ศิลปวัฒนธรรม เป็นต้น

7. การจัดกระบวนการเรียนรู้

ระบุวิธีการจัดการเรียนรู้ของครอบครั วให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของการจัด การศึกษา และสาระการเรียนรู้ที่ครอบครั วกำหนด เช่น การทำโครงการ ศึกษาแหล่งเรียนรู้อ การปฏิบัติจริง การทำกิจกรรมร่วมกับผู้เรียนในระบบโรงเรียน การทำกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกับ เครือข่ายการเรียนรู้อื่นๆ เป็นต้น

8. การวัดและประเมินผล

ระบุแนวทางการประเมินผลโดยรวมเพื่อการพัฒนาการเรียนรู้ และการประเมินเพื่อตัดสินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งให้ความสำคัญกับการประเมินตามสภาพจริง ด้วยวิธีการที่หลากหลาย เช่น การพูดคุย การใช้คำถามการสังเกต การเขียนสะท้อนการเรียนรู้ การประเมินการปฏิบัติ การแสดงออกในการปฏิบัติงานการประเมินด้วยแฟ้มสะสมงาน แบบทดสอบ การประเมินตนเอง เป็นต้น

9. อื่น ๆ (ครอบครัวสามารถเพิ่มเติมรายละเอียดที่เห็นว่าเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนได้)

2.4.3 การวัดและประเมินผลการเรียนรู้

การจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากการจัดการศึกษาในระบบเป็นการจัดการศึกษาที่มีลักษณะยืดหยุ่นและยึดความสนใจของผู้เรียนเป็นหลัก วิธีการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน จึงควรสอดคล้องการวิธีการจัดการศึกษาที่ผู้ปกครองได้จัดให้กับผู้เรียน

แนวทางและข้อคำนึงในการดำเนินการเกี่ยวกับการวัดผลและประเมินผลการศึกษาแบบบ้านเรียน ได้แก่

1. การจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนบ้านเรียน เป็นการศึกษาแบบรายบุคคล มีพัฒนาการไปตามธรรมชาติและศักยภาพของตัวผู้เรียน ในการวัดและประเมินผลตามหลักเกณฑ์และวิธีการของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานนั้น ครอบครัวสามารถปรับจุดเน้นของสาระการเรียนรู้และปรับใช้มาตรฐานการเรียนรู้ได้ตามความเหมาะสมของตัวผู้เรียน ศักยภาพที่เป็นจุดเด่นอาจไปได้เร็วกว่าเกณฑ์ปกติ ในขณะที่บางเรื่องบางสาระที่ไม่ถนัด อาจต้องการเวลาในการพัฒนามากกว่าเกณฑ์ปกติ ในการวัดผลและประเมินผล จึงต้องมีการยืดหยุ่นไปตามสภาพที่เป็นจริงอย่างมุ่งให้เห็นในทางพัฒนาการของตัวผู้เรียน ไม่ใช่การยึดตามสาระและมาตรฐานของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างตายตัว (สถาบันบ้านเรียนไทย, 2548)

2. ใช้วิธีการวัดและประเมินผลให้ถูกต้องตามหลักการ“การประเมินผลตามสภาพจริง” (Authentic Assessment) เพื่อให้ผู้เรียนได้รู้ทิศทางพัฒนาตนให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการวัดผลและประเมินผลจึงจะต้องมีความหลากหลาย ให้สามารถรู้ถึงพัฒนาการในทุก ๆ ด้าน ไม่ใช่แต่เพียงข้อสอบหรือแบบทดสอบเพียงเท่านั้น การประเมินผลตามสภาพจริงถือว่าเป็นวิธีการประเมินที่มีความสอดคล้องกับการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ(สถาบันบ้านเรียนไทย, 2548)

สิ่งสำคัญที่มีผลอย่างยิ่งต่อประสิทธิภาพและความน่าเชื่อถือของการวัดประเมินผล ได้แก่ วิธีการ และเครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน ควรให้ความสำคัญต่อการประเมินตามสภาพจริง ด้วยวิธีการที่หลากหลาย เช่น การพูดคุย และใช้คำถาม การสังเกต การเขียนสะท้อนการเรียนรู้ การประเมินการปฏิบัติ การตรวจการบ้าน การแสดงออกในการปฏิบัติงาน การแสดงกิริยาอาการต่างๆ การประเมินด้วยแฟ้มสะสมผลงาน แบบทดสอบ การประเมินตนเอง ฯลฯ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการปรับปรุงการเรียนการสอน และแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆของผู้เรียนตลอดเวลาที่จัดกิจกรรม เพื่อให้การวัด และประเมินผลเกิดประสิทธิภาพสูงสุด

3. การตัดสินผลการเรียน ผู้จัดการศึกษาตัดสินผลการเรียนตามเป้าหมายคุณภาพ ผู้เรียน สาระการเรียนรู้หรือกลุ่มประสบการณ์ต่างๆ การอ่าน คิด วิเคราะห์ และเขียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์รวมทั้งกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ควรประเมินในระยะเวลาที่เหมาะสม มีการเก็บข้อมูลของผู้เรียนทุกด้านอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ เพื่อปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพ โดยสามารถเลือกตัดสินผลเป็น รายภาค รายปี หรือเป็นช่วงชั้น

3.1 เกณฑ์การตัดสินผลการเรียน ผู้จัดการศึกษา ควรคำนึงถึงสิ่งสำคัญดังต่อไปนี้

1. เวลาเรียน ยึดหยุ่นตามบริบท จุดเน้น ปรัชญาของการจัดการศึกษาของครอบครัว โดยมีร่องรอยหลักฐานที่ผู้เรียนได้เรียนเรื่องใดเรื่องหนึ่งมากพอที่จะนำมาใช้ตัดสินผลการเรียนได้
2. คุณภาพผู้เรียน ผู้เรียนจะต้องได้รับการประเมินคุณภาพที่สอดคล้องสัมพันธ์กับมาตรฐานการเรียนรู้ และตัวชี้วัดที่ครอบครัว/ผู้จัดการศึกษาปรับใช้
3. มิติของการประเมิน ผู้เรียนได้รับการประเมิน และตัดสินผลการเรียนครอบคลุมทั้งในด้านวิชาการ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ตามเกณฑ์ที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และครอบครัวหรือผู้จัดการศึกษาร่วมกันกำหนดกรณีผู้เรียนที่มีความสามารถพิเศษ (Gifted) และผู้เรียนที่มีความต้องการพิเศษอื่นๆ ให้สามารถขอรับการประเมินในการผ่านชั้นปี ช่วงชั้น หรือระดับการศึกษา จากการปรับระยะเวลาในการเรียน ให้เหมาะสมกับการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนได้

3.2 การให้ระดับผลการเรียน

การให้ระดับผลการเรียนในแต่ละสาระการเรียนรู้ หรือกลุ่มประสบการณ์ครอบครัว/ผู้จัดการศึกษาสามารถให้ระดับผลการเรียนหรือระดับคุณภาพ เป็นระบบตัวเลข ระบบตัวอักษร ระบบร้อยละ หรือระบบที่ใช้คำสำคัญสะท้อนมาตรฐาน ตามความเหมาะสม หากครอบครัว/ผู้จัดการศึกษาเลือกการให้ระดับผลการเรียนอย่างใดอย่างหนึ่งต้องเลือกตลอดระดับการศึกษา

3.3 เกณฑ์การจบการศึกษา

การจัดการศึกษาโดยครอบครัวมีความแตกต่างทั้งวัตถุประสงค์ รูปแบบ วิธีการในการจัดการศึกษา ที่มุ่งสนองจุดเน้น และความต้องการของผู้เรียนรายบุคคล สิ่งเหล่านี้ย่อมส่งผลต่อการกำหนดเกณฑ์การจบการศึกษา อย่างไรก็ตาม เกณฑ์ที่กำหนดในแต่ละระดับการศึกษาควรรอบคอบ สิ่งสำคัญ ดังต่อไปนี้

1. ระดับประถมศึกษา

เน้นการจบระดับประถมศึกษาที่ต้องศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นตามเกณฑ์ที่ครอบครัว และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร่วมกันกำหนด ดังนี้

1. ผู้เรียนต้องเรียนรู้ตามสาระการเรียนรู้/กลุ่มประสบการณ์ และได้รับการตัดสินผลการเรียนอยู่ในระดับผ่านขึ้นไป
2. ผู้เรียนต้องมีผลการประเมินการอ่าน คิดวิเคราะห์ และเขียน อยู่ในระดับผ่านขึ้นไป
3. ผู้เรียนต้องมีผลการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ อยู่ในระดับผ่านขึ้นไป
4. ผู้เรียนต้องเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และมีผลการประเมินอยู่ในระดับผ่าน

2. ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย

เป็นการจบการศึกษาภาคบังคับ และการจบการศึกษาขั้นพื้นฐานตามเกณฑ์ที่ครอบครัว/ผู้จัดการศึกษา และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร่วมกันกำหนด ดังนี้

1. ผู้เรียนต้องเรียนรู้ตามสาระการเรียนรู้/กลุ่มประสบการณ์ และได้รับการตัดสินผลการเรียนอยู่ในระดับผ่านขึ้นไป
2. ผู้เรียนต้องมีผลการประเมินการอ่าน คิด วิเคราะห์ และเขียน อยู่ในระดับผ่านขึ้นไป
3. ผู้เรียนต้องมีผลการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์อยู่ในระดับผ่านขึ้นไป
4. ผู้เรียนต้องเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และมีผลการประเมินอยู่ในระดับผ่าน

2.5 ปัญหาในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน

2.5.1 ปัญหาจากปัจจัยภายนอกครอบครัว

การจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนถือเป็นภารกิจร่วมกันของพ่อแม่และหน่วยงานรัฐ ภาครัฐในการดำเนินการ ประสานงาน และอำนวยความสะดวกในด้านการขออนุญาตจัดการศึกษา การจัดทำแผนการจัดการศึกษา การวัดและประเมินผล เป็นต้น เพื่อให้การจัดการศึกษาเป็นไปตามเจตนารมณ์ของผู้ปกครองและไม่ขัดต่อระเบียบหรือข้อกำหนดของภาครัฐ ซึ่งที่ผ่านมาการดำเนินการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนยังประสบกับอุปสรรคและปัญหา ดังนี้ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2552)

1. ภาคสังคมยังไม่เข้าใจการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนและยังขาดการประชาสัมพันธ์ให้ภาคสังคมได้รับรู้เท่าที่ควร

2. เขตพื้นที่การศึกษายังขาดความรู้ความเข้าใจที่ชัดเจนในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนทำให้มีปัญหาในการประสานงานร่วมกับผู้ปกครองที่ขอจดทะเบียน โดยเฉพาะปรัชญาแนวคิดการจัดการศึกษาของครอบครัว การจัดทำแผนการจัดการศึกษา และการวัดประเมินผล ส่งผลให้ไม่ได้ให้คำแนะนำแก่ครอบครัว ไม่ได้เข้ามาร่วมจัดทำแผนการจัดการศึกษา ทำให้แผนการจัดการศึกษาของครอบครัวขาดความยืดหยุ่น และกรอบในการจัดทำแผนการจัดการศึกษายังไม่ชัดเจน ซึ่งส่งผลต่อการวัดประเมินตั้งแต่ทัศนคติ การประเมิน การประเมินที่อิงหลักสูตร 8 กลุ่มสาระ ความเข้าใจในปรัชญาแนวคิดการจัดการศึกษาของครอบครัว นอกจากนี้ยังมีการปรับเปลี่ยนเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบย่อยทำให้งานขาดความต่อเนื่อง

3. ระบบงานการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนในระดับเขตพื้นที่การศึกษา ต้องประสานการทำงานร่วมกับหลายกลุ่มงาน จึงขาดความเบ็ดเสร็จในการทำงานที่จะอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ปกครองที่มาขอจดทะเบียน นอกจากนี้เขตพื้นที่การศึกษาบางแห่งยังมีการปฏิบัติที่แตกต่างกันในการรับจดทะเบียนการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนระดับปฐมวัย และการกำหนดระยะเวลาขึ้นขอจดทะเบียนการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน

4. การวัดและประเมินผล ผู้ประเมินซึ่งหมายถึงตัวแทนการเขตพื้นที่การศึกษาต้องศึกษาแผนการจัดการศึกษาก่อนประเมินผู้เรียน เพื่อให้การประเมินสอดคล้องกับแผนการจัดการศึกษา ไม่ควรนำกรอบการประเมินสำหรับการศึกษาในโรงเรียนมาใช้ประเมินผู้เรียน ซึ่งมี

วัตถุประสงค์ที่หลากหลายตามความคาดหวังของแต่ละครอบครัว ยังใช้เวลาน้อยในการประเมินผู้เรียน และเขตพื้นที่การศึกษาบางแห่งแทบจะไม่ดูหลักฐานที่ให้ครอบครัวจัดเตรียม จำนวนมากเลย ยังมีการประเมินผู้เรียนล่าช้ารวมทั้งขาดการติดตามอย่างเป็นระยะและต่อเนื่อง ผู้ประเมินกับผู้รับการประเมินยังขาดความคุ้นเคยซึ่งกันและกัน และยังขาดความยืดหยุ่น รวมทั้งยังขาดการให้เด็กมีส่วนร่วม นอกจากนี้ ครอบครัวยังขาดทักษะในการวัดและประเมินผล จึงไม่ทราบว่าประเมินอย่างไรและขาดความมั่นใจในการประเมิน

2.5.2 ปัญหาจากปัจจัยภายในครอบครัว

เมื่อเปรียบเทียบการศึกษาแบบบ้านเรียนกับการศึกษาในระบบ จะพบว่าการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมีข้อดีในเรื่อง ความแตกต่างทางด้านความพร้อมของครอบครัว ผู้เรียนที่ขาดพัฒนาการการเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่น ผู้เรียนอาจจะไม่ได้รับความรู้เต็มศักยภาพตามกระบวนการเรียนรู้ ผู้สอนขาดความรู้ ประสบการณ์ด้านวิชาชีพ ผู้จัดการลดขั้นตอนหรือมีความยืดหยุ่นมาก ขาดความหลากหลายในวิธีการสอนและการใช้สื่อในการเรียนการสอน ซึ่งสิ่งที่กล่าวมาข้างต้นเป็นเป็นปัจจัยที่เกิดจากครอบครัวเป็นหลัก (สมจิตร อุดม, 2548)

นอกจากนี้ยุทธชัย-อุทัยวรรณ เกลิมชัย (2543) ได้กล่าวถึงปัญหาและอุปสรรคของการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนที่เกิดขึ้นในครอบครัวไว้ดังนี้

1. คนรอบข้างไม่เห็นด้วยและคัดค้านด้วยความปรารถนาดี เนื่องจากขาดความรู้เรื่องบ้านเรียน
2. พ่อแม่มีภาวะที่ขาดความมุ่งมั่นในการจัดการศึกษาบ้านเรียน เนื่องจากความกดดันด้วยเหตุต่างๆ
3. พ่อแม่รู้สึกกลัวความผิดพลาด กังวลว่าอาจกำลังทำอะไรที่ไม่ถูกต้อง เพราะเห็นลูกไม่ได้เรียนรู้อย่างที่คาดหวัง โดยเฉพาะในครอบครัวที่ยังสับสนกับความหมายของการศึกษาเรียนรู้
4. ความเคยชินในกรอบวิธีคิดของการศึกษาในระบบโรงเรียนจึงอาจทำให้พ่อแม่สับสนระหว่างการสอนตามแผนกับการเรียนรู้อย่างอิสระตามความสนใจของลูก
5. ในบางครั้งพ่อแม่อาจมีการใช้อารมณ์บังคับโดยที่ตนไม่ได้ตั้งใจ
6. ความรู้สึกที่ลูกยังเป็นเด็ก และยึดติดกับความเชื่อเดิมๆ ว่าเด็กเรียนรู้จากการถูกอบรมสั่งสอน ทำให้พ่อแม่ขาดความเชื่อมั่นในศักยภาพการเรียนรู้ด้วยตนเองของเด็ก
7. กรณีที่ลูกเป็นเด็กพิเศษ อาจเกินกำลังของพ่อแม่ที่จะจัดการ โดยลำพัง

2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

อมรวิชัย นาคทรพรพ (2543) ได้ทำการศึกษาเรื่องการจัดการศึกษาโดยครอบครัว : ประสพการณ์ของนานาชาติ พบว่า 1) การจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนได้รับความนิยมและแพร่หลายเป็นจำนวนเพิ่มขึ้นในหลายประเทศ 2) แรงผลักดันกระแสที่ก่อให้เกิดการศึกษาแบบบ้านเรียน ได้แก่ ปัญหาความไม่เหมาะสมของการศึกษาที่รัฐจัดให้ ปัญหาความรุนแรง ยาเสพติด และการล่องหนทางเพศ ตลอดจนความเชื่อทางศาสนาเฉพาะกลุ่ม 3) ข้อคัดค้านที่ได้รับ ได้แก่ การปิดกั้นเด็กจากประสบการณ์ทางสังคม คุณสมบัติของพ่อแม่ที่อาจไม่พอเพียงต่อการบริหารจัดการ การดูแลและการสอบวัดมาตรฐานความรู้ และการยอมรับเข้าศึกษาต่อในระดับสูง 4) มีการปรับเปลี่ยนกฎหมายเพื่อเปิดโอกาสให้พ่อแม่จัดการศึกษาได้ 5) ลักษณะของกลุ่มพ่อแม่ที่จัดการศึกษาขึ้นพื้นฐานโดยครอบครัวทางตะวันตกส่วนใหญ่จะเคร่งศาสนาและมีความเชื่อทางศาสนาเป็นมูลเหตุสำคัญ 6) มีหลักสูตรและการเรียนการสอนที่หลากหลายตามปรัชญาและความเชื่อของแต่ละครอบครัว 7) มีการสร้างเครือข่ายพ่อแม่ที่จัดการศึกษาแบบบ้านเรียนในละแวกใกล้เคียงจนถึงระดับชาติ 8) บทบาทของรัฐมีลักษณะให้เสรีภาพ โดยหน่วยงานของรัฐต้องมีมาตรการที่ดีและสมดุลในการกำกับ สนับสนุน ตรวจสอบ

ยุทธชัย เฉลิมชัย (2543) ได้ทำการศึกษาเรื่องรูปแบบและพัฒนาการการจัดการศึกษาขึ้นพื้นฐานโดยครอบครัวในสังคมไทย พบว่า พัฒนาการของการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนในสังคมไทยแบ่งเป็น 3 ช่วงระยะเวลา คือ 1) กลุ่มที่เคียดำเนินการก่อนปีพ.ศ.2530 2) กลุ่มดำเนินการอยู่จนถึงปัจจุบันหลังปีพ.ศ. 2535 เป็นต้นมา และ 3) กลุ่มดำเนินการในช่วงรอยต่อของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ภูมิหลังทางครอบครัวเหล่านี้มีจุดร่วมกันคือเป็นผู้มีอิสระทางความคิดมีอาชีพเป็นนักพัฒนาสังคม มีปรัชญาความเชื่อหรือแนวทางของชีวิตที่ยึดมั่นศรัทธาเป็นพิเศษเคยได้รับประสบการณ์การใช้ชีวิตหรือศึกษาในต่างประเทศ เป็นผู้มีสถานภาพที่ดีในสังคมเป็นผู้ที่ตระหนักถึงปัญหากระบวนการศึกษาในโรงเรียนและได้รับแรงผลักดันมาจากตัวลูก และมีรูปแบบการดำเนินการแบ่งออกเป็น 4 ลักษณะ คือ 1) จัดการศึกษาอย่างมีข้อตกลงร่วมกับทางโรงเรียน 2) ดำเนินการเองทั้งหมดโดยครอบครัวเดียว 3) ดำเนินการโดยกลุ่มครอบครัวแบบข่ายประสานงาน 4) ดำเนินการโดยกลุ่มครอบครัวแบบรวมศูนย์

ทองไพบรา สถาวรินทุ (2543) ได้ทำการศึกษาเรื่องการตัดสินใจยอมรับแนวคิดการจัดการศึกษาโดยครอบครัวของพ่อแม่ผู้ปกครอง พบว่า การแพร่กระจายแนวคิดระบบ การจัดการ

ศึกษาโดยครอบครัว ประกอบด้วย 3 ระยะ ได้แก่ ระยะแสวงหาทางออก ประกอบด้วยขั้นตอนเกิดความต้องการและขั้นตอนหาทางออก ระยะเกิดความรู้สึก ประกอบด้วย ขั้นตอนการรู้จักและขั้นตอน การสนใจและระยะตัดสินใจปฏิบัติ ประกอบด้วยขั้นตอนการหาข้อมูลเพื่อไตร่ตรอง ขั้นตอนการตัดสินใจปฏิบัติและขั้นตอนการปรับตัวและแก้ปัญหาที่เผชิญ ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจยอมรับแนวคิดระบบการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ประกอบด้วย ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกตัวพ่อแม่ผู้ปกครอง ปัจจัยภายในประกอบด้วย ปัจจัยหลัก ได้แก่ ประสบการณ์สะสมและพื้นฐานความคิดของพ่อแม่และปัจจัยเสริม ได้แก่ ความสนใจและความพร้อมของพ่อแม่ ส่วนปัจจัยภายนอกประกอบด้วย ปัจจัยหลัก ได้แก่ ปัญหาลูกกับโรงเรียน และ พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติฉบับใหม่ส่วนปัจจัยเสริม ได้แก่ การเห็นว่ามีคนอื่นทำ

แสงเดือน นนทเปารยะ (2547) ได้ทำการวิจัยเรื่องการจัดการศึกษาแบบโรงเรียนบ้านสำหรับเด็กอายุ 3-6 ปี ในสังคมไทย พบว่า หลักการและแนวคิดในการจัดการศึกษาให้ความสำคัญกับการเล่น การได้ลงมือกระทำโดยตัวเด็กเป็นผู้ริเริ่มสร้างสรรค์ มีพ่อแม่เป็นผู้คอยสนับสนุน ส่งเสริมให้กำลังใจ ในหลักสูตรและการจัดการศึกษาแบบโรงเรียนบ้านสำหรับเด็กอายุ 3-6 ปีนั้น ยังไม่มีการกำหนดหลักสูตรและวิธีการเรียนการสอนตายตัว แต่ให้ความสำคัญการเรียนรู้อย่างอิสระตามธรรมชาติมีความหลากหลาย ส่งเสริมทักษะการอ่าน การเรียนรู้ มี 2 ลักษณะ คือ 1) กิจกรรมเดี่ยว ได้แก่ การเล่น การอ่าน การเดินทางทัศนศึกษา เรียนรู้ที่หลากหลาย ฯลฯ 2) กิจกรรมกลุ่ม ได้แก่ กิจกรรมเสริม ที่เรียนกับผู้เชี่ยวชาญ หรือ สถาบันเฉพาะ เช่น ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ ไร่ไทย เป็นต้น

จันทน์กฤษณา ผลวิวัฒน์ (2547) ได้ทำการศึกษาเรื่องการวิเคราะห์แนวคิดและรูปแบบการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในประเทศไทย พบว่า 1) แนวคิดที่เป็นปัจจัยหลักเป็นที่มาของการจัดการศึกษา คือ แนวคิดและความเชื่อที่ต่างไปจากการศึกษาในระบบโรงเรียน ความแตกต่างของบุคคล และปัจจัยด้านบริบทของครอบครัว ลูกมีปัญหาในโรงเรียน ประสบการณ์ในโรงเรียนของพ่อแม่ สังคมโรงเรียนไม่ปลอดภัยครอบครัว มีความพร้อมทั้งฐานะเศรษฐกิจและความรู้ เป็นคนกล้าสวนกระแสมีความเห็นพ้องต้องกัน 2) รูปแบบการจัดการศึกษา พบว่า ครอบครัวที่ต้องการวุฒิการศึกษา จัดอย่างมีข้อตกลงร่วมกับโรงเรียน ครอบครัวที่จัดแบบครอบครัวเดี่ยวเนื่องจากลูกยังเล็กและมีความสนใจที่แตกต่าง

ขจรศักดิ์ อินทร โสภกา (2549) ได้ทำการศึกษาสภาพและปัญหาการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว ตามแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ใน 6 ด้าน พบว่า การจัดการศึกษาของพ่อแม่มีความต้องการที่ให้การเรียนรู้ของลูกเป็นไปตามธรรมชาติของชีวิตและสังคมโดยผสมผสานการจัดให้กลมกลืนเหมาะสมกับลูกมากที่สุด คือ 1) ด้านการจัดเนื้อหาสาระตามความ

ถนัดของผู้เรียน พ่อแม่ใช้หลักการยืดหยุ่น ไปตามความถนัดและความสนใจของลูกเป็นสำคัญ

2) ด้านการฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การแก้ปัญหา พ่อแม่ให้อิสระในกระบวนการคิด การจัดการและการแก้ปัญหา โดยสอดแทรกอยู่ในกิจกรรมทั้งในชีวิตประจำวันและการเรียนรู้สิ่งต่างๆ ผ่านกิจกรรม 3) ด้านการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงและการฝึกปฏิบัติ พ่อแม่มุ่งเน้นเรียนรู้จากชีวิตจริงของธรรมชาติส่งเสริมให้ลูกได้เข้าไปเรียนรู้และสัมผัสกับสถานการณ์จริง 4) ด้านการปลูกฝังคุณลักษณะอันพึงประสงค์ พ่อแม่จัดการเรียนรู้เพื่อให้ลูกมีลักษณะเป็นคนดี คนเก่งและมีความสุข มีคุณธรรมจริยธรรมที่แตกต่างกันไป 5) ด้านการสร้างสภาพแวดล้อม พ่อแม่มีการจัดสภาพแวดล้อมเอื้อต่อการเรียนรู้ของลูก และสามารถเรียนรู้ได้อย่างกลมกลืนกับวิถีชีวิตในปัจจุบัน 6) ด้านการจัดการเรียนรู้ร่วมกับทุกฝ่ายในชุมชนและสังคม สามารถแบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ ลักษณะที่หนึ่งพ่อแม่จัดการเรียนรู้ร่วมกับคนอื่นหรือชุมชน และลักษณะที่สองพ่อแม่จัดการเรียนรู้เอง มีการนำลูกเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนและสังคมตามโอกาส

กรณีการ์ โซว์สูงเนิน (2554) ได้ทำการศึกษาสภาพเศรษฐกิจสังคม และค่าใช้จ่ายของผู้ปกครอง ในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของครอบครัว พบว่า บิดามารดาที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว ในรูปแบบที่จัดการศึกษาเองทั้งหมด ส่วนใหญ่จัดการศึกษาในกรุงเทพฯ ส่วนบิดามารดาที่เป็นผู้ปกครองที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว ในรูปแบบที่จัดการศึกษาร่วมกันเป็นกลุ่มส่วนใหญ่ จัดการศึกษาในจังหวัดนครปฐมและจังหวัดขอนแก่น สำเร็จการศึกษาขั้นสูงสุดในระดับปริญญาตรี ส่วนใหญ่บิดาและมารดาประกอบอาชีพอิสระ นักธุรกิจ เจ้าของกิจการ ซึ่งการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว ในรูปแบบที่จัดการศึกษาร่วมกันเป็นกลุ่มมีค่าใช้จ่ายที่ผู้ปกครองได้จ่ายเพื่อจัดการศึกษาตลอดหลักสูตรต่อคนที่สูงกว่าการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว ในรูปแบบที่จัดการศึกษาเองทั้งหมด ซึ่งเป็นผลมาจากการจ้างครูสอนพิเศษ ทั้งสอนเป็นกลุ่มและรายบุคคล มีกิจกรรมเสริมอื่นๆ ค่อนข้างเยอะ รวมถึงค่าพาหนะ หรือค่าเดินทางไปจัดกิจกรรมร่วมกัน การไปทัศนศึกษาและบางครอบครัวก็ไปศึกษาดูงานต่างประเทศ

Edwards (2007) ได้ทำการศึกษาเรื่องครอบครัวบ้านเรียน โดยทำการวิเคราะห์ลักษณะของครอบครัวบ้านเรียน และความคิดเห็นของครอบครัวบ้านเรียนต่อการศึกษาในระบบ พบว่า ครอบครัวที่จัดการศึกษาก่อนบ้านเรียนมีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน คือ มีการศึกษาและฐานะที่ดี เป็นคนผิวขาว 81% พ่อแม่อาศัยร่วมกัน 91% เป็นครอบครัวเดี่ยว 96% อาศัยในย่านชานเมือง 59% มีบุตร 2-3 คน และมีความกังวลต่อการศึกษาในระบบโรงเรียนในด้านคุณภาพทางการศึกษา ขนาดห้องเรียนที่ใหญ่ไป การขาดระเบียบวินัย ความปลอดภัย และแรงกดดันที่เกิดขึ้นจากระบบโรงเรียน การเลือกจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนไม่ได้มาจากเหตุใดเหตุหนึ่ง แต่เกิดจากหลายสาเหตุรวมกัน

Saghir (2011) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การเริ่มต้นจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนของครอบครัวมุสลิมในสหรัฐอเมริกา โดยทำการสัมภาษณ์ 10 ครอบครัวมุสลิมที่จัดการศึกษาแบบบ้านเรียนและตัวแทนจากองค์กรการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมุสลิม 2 คน พบว่า เหตุผลที่ทำให้ผู้ปกครองเลือกจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน มาจาก 4 ปัจจัยหลัก คือ ปัญหาคุณภาพทางการศึกษา ความต้องการในการจัดการศึกษาที่เหมาะสมกับศักยภาพของบุตร ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ไม่ดีของสังคม และการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนที่ขาดการปลูกฝังหรือสอนในเรื่องศาสนา

Wandi (2008) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรอิสลามศึกษาในบ้านเรียนอินโดนีเซีย การจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนเป็นการจัดการที่ผู้ปกครองจัดให้กับสมาชิกในครอบครัวที่ยังอยู่ในวัยเรียน โดยสามารถเลือกรูปแบบและหลักสูตรที่เหมาะสมกับการเรียนรู้ของเด็กๆ ได้ พ่อแม่ที่ไม่พอใจกับการศึกษาในระบบให้เหตุผลในการทำบ้านเรียนว่า ปัญหาหลักเป็นปัญหาด้านศาสนาพ่อแม่กลัวและไม่มั่นใจว่าโรงเรียนจะสามารถสอนศาสนาได้ถูกต้องตามบรรทัดฐานของศาสนา ในการศึกษาครั้งนี้จึงได้ทำการพัฒนาหลักสูตรอิสลามศึกษาเพื่อใช้ในบ้านเรียน พบว่ามีรูปแบบที่เป็นไปตามความต้องการของผู้เรียน และผู้เรียนรู้สึกมีความสุขกับการเรียนตามหลักสูตรซึ่งมีความพอดี เด็กไม่เครียดเนื่องจากไม่มีบทเรียนหรือบททดสอบมากเกินไป หลักสูตรนี้ใช้วิธีการเรียนรู้ผ่านการเล่น และประยุกต์ใช้วัสดุอุปกรณ์รอบตัวเป็นสื่อประกอบการเรียนรู้ ทำการประเมินโดยใช้แฟ้มสะสมงาน

John (2008) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ประสิทธิภาพการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนในมาเลเซีย โดยทำการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกครอบครัวที่จัดการศึกษาแบบบ้านเรียน จำนวน 5 ครอบครัว พบว่า สาเหตุที่เลือกจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนเนื่องจากการศึกษาในระบบมีการจัดการเรียนรู้ที่ไม่เพียงพอ ครูขาดคุณสมบัติที่เหมาะสม บุตรมีปัญหาในการเข้าสังคม สิ่งแวดล้อมที่ไม่ปลอดภัยในโรงเรียน และความขัดแย้งทางความเชื่อ โดยในทางกลับกันผู้ปกครองที่จัดการศึกษาแบบบ้านเรียนสามารถจัดการศึกษาให้ตรงกับความต้องการรายบุคคล ลักษณะของครอบครัว และสามารถปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมในสภาพแวดล้อมที่ดีได้ และเด็กที่เรียนแบบบ้านเรียนมีความสนุกที่จะเรียนรู้ในบ้านของตนเอง นอกจากนี้ผู้ปกครองที่จัดการศึกษาแบบบ้านเรียนสามารถประยุกต์สถานการณ์ที่เกิดขึ้นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ให้กับบุตรได้เป็นอย่างดี

Anthony (2009) ได้ทำการศึกษาเรื่ององค์ประกอบสำหรับการศึกษาแบบบ้านเรียนในด้านแรงจูงใจ โครงสร้างการจัดการศึกษา หลักสูตร และความท้าทายของบ้านเรียน พบว่า ในด้านแรงจูงใจ เกิดจากแรงจูงใจหลายอย่างผสมรวมกันแต่แรงจูงใจภายในถือเป็นแรงจูงใจที่สำคัญ แรงจูงใจเบื้องต้นมาจากความเชื่อทางศาสนา ในด้านโครงสร้างการจัดการศึกษาครอบครัวจะผสมผสานวิธีการดั้งเดิมกับวิธีการใหม่ๆ โดยอาศัยหลักสูตรจากเครือข่ายมาปรับให้ตรงกับความต้องการ

ต้องการของบุตร ในด้านแหล่งข้อมูลการจัดการศึกษาจะมาจากครอบครัวเป็นสำคัญ จากหนังสือที่ใช้เป็นเครื่องมือในการฝึกอ่าน โดยครอบครัวจะใช้แหล่งข้อมูลที่หลากหลายเพื่อจัดการศึกษาให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ ในด้านความท้าทาย มักมีแรงกดดันต่อการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน ค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษาถือเป็นปัจจัยสำคัญเพื่อให้บรรลุเป้าหมายทางการศึกษา การเลือกใช้หลักสูตรเป็นเรื่องค่อนข้างยากเนื่องจากมีหลักสูตรให้เลือกมากมาย การช่วยเหลือจากเครือข่ายบ้านเรียนอาจจะยังไม่ทั่วถึง

Sugiarti (2009) ได้ทำการศึกษาเรื่องบ้านเรียนในฐานะการศึกษาทางเลือก การจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมีรูปแบบที่หลากหลายในประเทศอินโดนีเซีย บ้านเรียนถือเป็นการศึกษาทางเลือกที่สอดคล้องและสนับสนุนเป้าหมายทางการศึกษาแห่งชาติของอินโดนีเซีย ปัจจุบันการศึกษาของภาครัฐมีความขาดเกินไม่เหมาะสม บ้านเรียนจึงเป็นทางเลือกหนึ่งของผู้ปกครองและการแก้ปัญหาของภาครัฐ ผู้ปกครองที่จัดการศึกษาแบบบ้านเรียนจะต้องมีความมุ่งมั่นและแรงจูงใจในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนสูง เนื่องจากการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนยังเป็นสิ่งใหม่ในอินโดนีเซีย ผู้จัดการศึกษาจึงต้องเผชิญกับความท้าทายมากมาย ผู้จัดการศึกษานบ้านเรียนจะต้องมีความพร้อม ความน่าเชื่อถือ มีความคิดสร้างสรรค์ในการสร้างนวัตกรรมทางการศึกษา

Morton (2010) ได้ทำการศึกษาเรื่องการจัดการศึกษานบ้านเรียนหนึ่งในทางเลือก พบว่าครอบครัวที่จัดการศึกษาแบบบ้านเรียนไม่พอใจต่อการศึกษาในระบบโรงเรียน และมีความเห็นต่อการเลือกจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนออกเป็น 3 ด้าน คือ 1) มีความเห็นว่าการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนเป็นทางเลือกโดยธรรมชาติ เนื่องจากวิธีการจัดการศึกษานบ้านเรียนมีความเป็นธรรมชาติ มีความยืดหยุ่นกว่าการศึกษาในระบบที่มีข้อจำกัดและข้อผิดพลาดมากมาย 2) เป็นทางเลือกด้านสังคมในแง่การรักษาไว้ซึ่งคุณธรรม ศาสนา คุณค่าทางสังคม และรักษาพฤติกรรมที่ดีของบุตรหลาน 3) เป็นทางเลือกสุดท้าย เมื่อไม่มีทางเลือกอื่นที่ดีกว่าการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน

จากการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า การจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนถือเป็นการศึกษาทางเลือกที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ อันมีเหตุเนื่องมาจากคุณภาพทางการศึกษาในโรงเรียน ปัญหาเรื่องคุณธรรมศีลธรรม เรื่องความไม่ปลอดภัย ความรุนแรงภายในโรงเรียน เป็นต้น นอกจากนั้นแล้วครอบครัวที่เลือกจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมักเป็นครอบครัวที่มีความเคร่งครัดในศาสนา มีปรัชญาการจัดการศึกษาที่แตกต่างจากระบบโรงเรียน หรือลูกมีความต้องการที่พิเศษกว่าเด็กทั่วไป จึงทำให้ครอบครัวตัดสินใจเลือกจัดการศึกษานบ้านเรียนซึ่งมีความยืดหยุ่นทั้งในเรื่องโครงสร้างเวลา วิธีการจัดการศึกษา และประเมินผล โดยครอบครัวมุสลิมที่เลือกจัดการศึกษาแบบ

บ้านเรียนนิยมนำปรัชญาศาสนามาใช้ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อสอดแทรกคุณธรรม
จริยธรรมให้แก่บุตรหลานของตน

Prince of Songkla University
Pattani Campus

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “สภาพและปัญหาการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนของครอบครัวมุสลิมในประเทศไทย” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งเป็นการแสวงหาความรู้โดยพิจารณาปรากฏการณ์ทางสังคมจากสภาพแวดล้อมตามความเป็นจริง วิธีการนี้สนใจข้อมูลด้านความรู้สึกนึกคิด ความหมาย ค่านิยมหรืออุดมการณ์ของบุคคล โดยการวิจัยครั้งนี้เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Indept Interviews) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) ร่วมกับการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการตีความสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย ในการวิจัยครั้งนี้มีรายละเอียดดังนี้

- 3.1 ผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัย
- 3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- 3.3 ขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือ
- 3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล
- 3.5 การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล
- 3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล
- 3.7 จรรยาบรรณในการวิจัย

3.1 ผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ต้องการศึกษาสภาพและปัญหาการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนของครอบครัวมุสลิมในประเทศไทย เพื่อเสนอแนะแนวทางการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนที่เหมาะสม ผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัยจึงแบ่งเป็นสองกลุ่ม คือ

1. ครอบครัวมุสลิมที่จัดการศึกษาแบบบ้านเรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 5 ครอบครัว ผู้วิจัยทำการเลือกแบบเจาะจง โดยคัดเลือกครอบครัวบ้านเรียนมุสลิมให้มีความหลากหลายในเรื่องรูปแบบการจัดการศึกษาและระดับการจัดการศึกษา ซึ่งกำหนดคุณสมบัติครอบครัวบ้านเรียนมุสลิมไว้ คือ

1. เป็นครอบครัวมุสลิมที่ปัจจุบันจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน
2. มีประสบการณ์ในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนไม่ต่ำกว่า 5 ปี
3. ยินดีให้ความร่วมมือในการสัมภาษณ์ และยินยอมให้ผู้วิจัยเข้าไปสังเกตการจัดการศึกษา

จากคุณสมบัติดังกล่าวผู้วิจัยได้กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยจำนวน 5 ครอบครัว ดังต่อไปนี้

1. ครอบครัว A ดำเนินการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนในรูปแบบครอบครัวเดี่ยวจัดการศึกษาในระดับมัธยมตอนต้นและตอนปลาย มีประสบการณ์จัดการศึกษาแบบบ้านเรียน 9 ปี อาศัยอยู่จังหวัดสตูล
2. ครอบครัว J ดำเนินการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนในรูปแบบครอบครัวเดี่ยวจัดการศึกษาในระดับมัธยมตอนต้น มีประสบการณ์จัดการศึกษาแบบบ้านเรียน 6 ปี อาศัยอยู่จังหวัดภูเก็ต
3. ครอบครัว P ดำเนินการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนในรูปแบบกลุ่มครอบครัวแบบรวมศูนย์ จัดการศึกษาในระดับประถมศึกษา มีประสบการณ์จัดการศึกษาแบบบ้านเรียน 9 ปี อาศัยอยู่จังหวัดแม่ฮ่องสอน
4. ครอบครัว N ดำเนินการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนในรูปแบบกลุ่มครอบครัวแบบรวมศูนย์ จัดการศึกษาในระดับมัธยมตอนต้นและตอนปลาย มีประสบการณ์จัดการศึกษาแบบบ้านเรียน 22 ปีอาศัยอยู่จังหวัดแม่ฮ่องสอน
5. ครอบครัว S ดำเนินการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนในรูปแบบครอบครัวเดี่ยวจัดการศึกษาในระดับมัธยมตอนต้นและประถมศึกษา มีประสบการณ์การจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน 6 ปี อาศัยอยู่กรุงเทพมหานคร

ตารางที่ 1 ครอบครัวมุสลิมที่จัดการศึกษาแบบบ้านเรียน ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัย
จำนวน 5 ครอบครัว

ครอบครัว	รูปแบบการจัดการศึกษา	ระดับการศึกษาที่จัด	ประสบการณ์จัดการศึกษาแบบบ้านเรียน	ภูมิลำเนา
A	ครอบครัวเดี่ยว	มัธยมศึกษาตอนต้น, มัธยมศึกษาปลาย	9 ปี	สตูล
J	ครอบครัวเดี่ยว	มัธยมศึกษาตอนต้น	6 ปี	ภูเก็ต
P	กลุ่มครอบครัวแบบ รวมศูนย์	ประถมศึกษา	9 ปี	แม่ฮ่องสอน
N	กลุ่มครอบครัวแบบ รวมศูนย์	มัธยมศึกษาตอนต้น, มัธยมศึกษาปลาย	22 ปี	แม่ฮ่องสอน
S	ครอบครัวเดี่ยว	ประถมศึกษา, มัธยมศึกษาตอนต้น	6 ปี	กรุงเทพฯ

2. เจ้าหน้าที่เขตพื้นที่การศึกษา ในกลุ่มส่งเสริมการจัดการศึกษา จำนวน 1 ท่าน
เจ้าหน้าที่เขตพื้นที่การศึกษา กลุ่มนิเทศติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา จำนวน 1 ท่าน
โดยคัดเลือกเจ้าหน้าที่ที่ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน และตัวแทนจากบ้าน
เรียนไทย จำนวน 1 ท่าน

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีจุดมุ่งหมายในการศึกษาปรากฏการณ์และทำความเข้าใจในความรู้สึนึกคิดของมนุษย์ และพฤติกรรมที่เกี่ยวข้อง โดยตัวผู้วิจัยถือเป็นเครื่องมือหนึ่งที่สำคัญในการทำวิจัยเชิงคุณภาพ และใช้เครื่องมือในการเก็บข้อมูลดังนี้

1.แบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Indepth Interview) โดยการสร้างแนวคำถามในลักษณะคำถามปลายเปิด (Open-ended Question) เพื่อใช้ในการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกในการวิจัย โดยผู้วิจัยเริ่มจากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสาร ตำรา บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน รวมถึงเนื้อหาและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้แนวคำถามสอดคล้องกับ

วัตถุประสงค์และได้ข้อมูลตามที่ต้องการ และสามารถนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์หาข้อสรุปได้ โดยแบ่งแบบสัมภาษณ์ออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นแบบสัมภาษณ์สถานภาพ และภูมิหลังของครอบครัว รวมถึงข้อมูลทั่วไป เกี่ยวกับการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน

ตอนที่ 2 เป็นแบบสัมภาษณ์สภาพและปัญหาของการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนของ ครอบครัวมุสลิมใน 4 ด้าน ดังนี้

1. แรงจูงใจในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนของผู้จัดการศึกษาแบบบ้านเรียน ประกอบด้วย ภูมิหลังของผู้จัดการศึกษา ลักษณะครอบครัว เหตุผลในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน และเป้าหมายของการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน

2. ลักษณะการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน ประกอบด้วย แนวคิดในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน การจัดกระบวนการเรียนรู้ในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน และรูปแบบในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน

3. การดำเนินการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน ประกอบด้วย การจดทะเบียนบ้านเรียน การจัดทำแผนการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน การวัดและประเมินผลการเรียนรู้

4. ปัญหาในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน ประกอบด้วย ปัญหาจากปัจจัยภายนอกครอบครัว และปัญหาจากปัจจัยภายในครอบครัว

ตอนที่ 3 เป็นแบบสัมภาษณ์เพื่อรวบรวมข้อมูลด้านความคิดเห็น ข้อเสนอแนะและแนวทางในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนของครอบครัวมุสลิม

2.แบบสังเกต

ผู้วิจัยกำหนดกรอบในการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) และทำการสังเกตปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนของครอบครัวมุสลิม ใน 4 ด้าน คือ 1. แรงจูงใจในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน 2. ลักษณะการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน 3. การดำเนินการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน 4. ปัญหาในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน

3.3 ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

การวิจัยครั้งนี้เครื่องมือที่ผู้วิจัยใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ทำการสร้างขึ้นโดยอาศัย การศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสาร ตำรา บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน รวมทั้งข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีขั้นตอนการสร้างเครื่องมือดังนี้

1. ศึกษาแนวคิด หลักการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมุสลิม จากเอกสาร ตำรา บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2. จัดทำแบบสังเกตและแบบสัมภาษณ์อย่างมีโครงสร้างโดยกำหนดขอบเขตคำถามให้ครอบคลุมเกี่ยวกับการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน โดยให้เนื้อหาครอบคลุมประเด็นที่ต้องการศึกษา
3. นำแบบสังเกตและแบบสัมภาษณ์อย่างมีโครงสร้างที่สร้างเสร็จ นำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสมและให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น
4. นำแบบสังเกตและแบบสัมภาษณ์มาปรับปรุง แล้วนำไปทดลองสัมภาษณ์กับครอบครัวมุสลิมที่จัดการศึกษาแบบบ้านเรียนที่ไม่ใช่ผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 1 ครั้ง
5. นำแบบสังเกตและแบบสัมภาษณ์ที่ทดลองแล้ว มาปรับปรุงข้อคำถามจนสมบูรณ์เพื่อนำไปใช้จริงกับผู้ให้ข้อมูลหลัก

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ตำรา บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนเพื่อเป็นข้อมูลประกอบการวิเคราะห์และเชื่อมโยงกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และการสังเกตการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนของครอบครัวมุสลิม
2. ผู้วิจัยติดต่อขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์ ครอบครัวที่ผู้วิจัยทำการศึกษาในครั้งนี้
3. ผู้วิจัยติดต่อครอบครัวดังกล่าวเพื่อแนะนำตัวเอง บอกวัตถุประสงค์ และนัดหมายเพื่อขอสัมภาษณ์ พร้อมนัด วัน เวลาและสถานที่
4. ผู้วิจัยเตรียมแบบสัมภาษณ์ และเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ตลอดจนเตรียมความพร้อมในการเก็บข้อมูลภาคสนามทั้งการสัมภาษณ์และการสังเกต โดยการศึกษาวิธีการสัมภาษณ์และการสังเกตเพื่อให้ได้ข้อมูลมาใช้ในการวิเคราะห์อย่างครบถ้วนและสมบูรณ์

4.1 ในการสัมภาษณ์ครอบครัวมุสลิมที่จัดการศึกษาแบบบ้านเรียน ผู้วิจัยเดินทางไปเก็บข้อมูล ตามวัน เวลาและสถานที่ที่นัดหมายไว้ โดยการขออนุญาตบันทึกเสียงในการสัมภาษณ์ พร้อมทั้งขอเอกสารประกอบการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนของครอบครัวที่สัมภาษณ์ ในการสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะขอสัมภาษณ์ผู้ปกครอง (พ่อ และ/หรือแม่) โดยใช้แบบสัมภาษณ์ที่ได้เตรียมไว้เบื้องต้นและใช้เวลาในการสัมภาษณ์ 60-90 นาทีต่อครั้งโดยประมาณ เพื่อไม่เป็นการ

รบกวนเวลาของผู้ถูกสัมภาษณ์นานเกินไป ในขณะที่ทำการสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะทำการจดบันทึกข้อมูลจากผู้สัมภาษณ์โดยสรุป รวมทั้งจดบันทึกอาการ ปฏิกิริยา ลักษณะท่าทาง และน้ำเสียงของผู้ให้สัมภาษณ์ไปพร้อมกัน ภายหลังจากการสัมภาษณ์เสร็จในทุกครั้งผู้วิจัยจะทำการถอดเทป และทำการสรุปบันทึกที่ได้จากการสัมภาษณ์ในแต่ละครั้ง

4.2 ในการสังเกตการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนของครอบครัวมุสลิม ผู้วิจัยจะทำการขออนุญาตจากครอบครัวก่อนการบันทึกข้อมูลการสังเกต โดยข้อมูลจากการสังเกตนั้นได้มาจากการจดบันทึก การบันทึกภาพและบันทึกวิดีโอกิจกรรมที่เกิดขึ้นจากการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน รวมถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นภายในครอบครัว และทำการสรุปข้อมูลที่ได้จากการสังเกตในทุกวัน

4.3 ในการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่เขตพื้นที่การศึกษา ซึ่งทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน ผู้วิจัยเดินทางไปเก็บข้อมูล ตามวัน เวลาและสถานที่ที่นัดหมายไว้ โดยการขออนุญาตบันทึกเสียงในการสัมภาษณ์ พร้อมทั้งขอเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนของหน่วยงาน ในการสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะใช้แบบสัมภาษณ์ที่ได้เตรียมไว้เบื้องต้นและใช้เวลาในการสัมภาษณ์ 60-90 นาทีต่อครั้ง โดยประมาณ

4.4 ส่งข้อมูลที่สรุปได้กลับไปให้ผู้ถูกสัมภาษณ์เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

5. อุปกรณ์ที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

- 5.1 สมุดจดบันทึกใช้สำหรับจดบันทึกเกี่ยวกับการสัมภาษณ์และการสังเกต
- 5.2 เครื่องบันทึกเสียง ใช้บันทึกการสัมภาษณ์
- 5.3 กล้องถ่ายรูปใช้บันทึกภาพกิจกรรมที่เกิดขึ้นจากการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนและปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นภายในครอบครัว บันทึกภาพผลงาน เอกสารต่างๆที่เกี่ยวข้อง
- 5.4 กล้องถ่ายวิดีโอใช้บันทึกภาพกิจกรรมที่เกิดขึ้นจากการจัดการศึกษาโดยครอบครัว

3.5 การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล

การตรวจสอบข้อมูลที่ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลได้ในครั้งนี้ ใช้การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) โดยทำการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าในด้านข้อมูล ด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล และด้านผู้วิจัย โดยการตรวจสอบสามเส้าในด้านข้อมูล ผู้วิจัยตรวจสอบความสอดคล้องของข้อมูลที่เก็บได้ในช่วงเวลา สถานที่ที่แตกต่างกัน รวมถึงบุคคลที่เกี่ยวข้องกับ

การจัดศึกษาแบบบ้านเรียนที่ต่างกัน การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีการเก็บข้อมูล ทำโดยการตรวจสอบความสอดคล้องของข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกต และการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง การตรวจสอบด้านผู้วิจัย ทำโดยการเปลี่ยนตัวผู้สังเกตแทนการใช้ผู้วิจัยคนเดียวกันทั้งหมด ซึ่งจะสร้างความแน่ใจได้ดีกว่าผู้วิจัยเพียงคนเดียวมาก (สุรางค์ จันทวานิช, 2552)

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพในการวิจัยครั้งนี้ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการตีความสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย โดยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกต การจดบันทึกภาคสนาม และจากการเอกสารที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลดังต่อไปนี้ (ชาย โพธิ์สิตา, 2554)

1. ทำการจัดระเบียบข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกต การจดบันทึกภาคสนาม มาจัดหมวดหมู่ตามประเด็นที่วางไว้
2. ทำการแตกข้อมูลออกเป็นส่วนย่อยๆ โดยเลือกเอาส่วนที่สามารถนำมาวิเคราะห์เพื่อตอบโจทย์วิจัยได้ และทำการกำหนดรหัส
3. ทำการวิเคราะห์หาความเชื่อมโยงของประเด็นต่าง ๆ หากความเป็นเหตุเป็นผลของข้อมูล
4. หาความเชื่อมโยงของประเด็นหลักที่ได้
5. ใช้ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนอธิบายประเด็นต่างๆ
6. นำเสนอผลการศึกษาโดยใช้การพรรณนาเชิงวิเคราะห์โดยเทียบเคียงแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3.7 จรรยาบรรณในการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยผู้วิจัยต้องดำเนินงานวิจัยบนพื้นฐานของจริยธรรมและหลักวิชาการที่เหมาะสม ตลอดจนมีความรับผิดชอบต่อผู้ถูกศึกษาหรือผู้ให้ข้อมูล โดยยึดหลักจรรยาบรรณ ดังนี้

1. ต้องแจ้งวัตถุประสงค์การวิจัย และขอความสมัครใจในการร่วมโครงการวิจัย และขอคำยินยอมจากผู้ถูกศึกษา ในกรณีของเด็กและผู้เยาว์ต้องได้รับคำยินยอมจากพ่อแม่หรือผู้ปกครองเป็นลายลักษณ์อักษร และให้ผู้ปกครองอยู่ด้วยขณะสัมภาษณ์
2. ต้องแจ้งกระบวนการ ขั้นตอนต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้ถูกศึกษา ในกรณีที่มีการบันทึกเสียง ถ่ายภาพ หรือถ่ายวิดีโอ จะต้องมีการขออนุญาตทุกครั้ง

3. ผู้วิจัยต้องสัญญาว่าจะปกปิดความลับ และป้องกันปกป้องความเป็นส่วนตัวของผู้ให้ข้อมูล โดยในการวิจัยผู้วิจัยจะทำการปกปิดชื่อครอบครัว บุคคล ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง และใช้ชื่อสมมติแทน เช่น ครอบครัว A หรือ คุณ A เป็นต้น

Prince of Songkla University
Pattani Campus

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การศึกษาสภาพและปัญหาการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมุสลิมในประเทศไทย ผู้วิจัยนำเสนอผลการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม และด้วยจรรยาบรรณของการวิจัย ชื่อบุคคล และชื่อสถานที่หรือสถาบันที่ปรากฏในงานวิจัยครั้งนี้ เป็นชื่อสมมติทั้งสิ้น โดยผู้วิจัยนำเสนอผลวิจัยที่ได้จากครอบครัวบ้านเรียนมุสลิมดังต่อไปนี้

1. ลักษณะครอบครัวหรือผู้จัดการศึกษา
2. ด้านแรงจูงใจในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมุสลิม
3. ด้านลักษณะในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมุสลิม
4. ด้านการดำเนินการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมุสลิม
5. ด้านปัญหาในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมุสลิม
6. ข้อเสนอแนะและแนวทางในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนของครอบครัวมุสลิม

ผลการวิจัยที่ได้จากการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่รัฐและตัวแทนบ้านเรียนไทย ผู้วิจัยนำเสนอผลวิจัยดังต่อไปนี้

1. สภาพการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมุสลิม
2. ปัญหาการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมุสลิม
3. ข้อเสนอแนะและแนวทางในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนของครอบครัวมุสลิม

4.1 บ้านเรียน A

บ้านเรียน A เป็นบ้านเรียนที่ครอบครัวจัดการศึกษาบ้านเรียนแบบครอบครัวเดียว มีประสบการณ์ในการจัดการศึกษา 9 ปี โดยมีพ่อเป็นผู้ขอจัดการศึกษา บ้านเรียน A เป็นครอบครัวมุสลิมครอบครัวแรกที่ขอจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนในจังหวัดสตูล

1. ลักษณะครอบครัวหรือผู้ขอจัดการศึกษา

บ้านเรียน A มีลูกทั้งหมดสี่คน เริ่มจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนตั้งแต่ปีพ.ศ.2546 โดยลูกทุกคนได้รับการศึกษาแบบบ้านเรียน รูปแบบที่จัดเป็นบ้านเรียนเดี่ยว ลูกคนโตอายุ 20 ปี ขณะนี้ศึกษาระดับปริญญาตรีที่มาเลเซีย คนที่สองอายุ 18 ปี ขณะนี้ศึกษาระดับปริญญาตรีในมหาวิทยาลัยเปิดแห่งหนึ่ง ส่วนคนที่สามและสี่อายุ 15 และ 13 ปี กำลังศึกษาแบบบ้านเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 และมัธยมศึกษาปีที่ 1 คุณแม่เป็นแม่บ้าน คุณพ่อจบการศึกษาระดับปริญญาตรีในประเทศซาอุดีอาระเบีย ปัจจุบันอายุ 48 ปี รับราชการโดยทำงานในองค์การบริหารส่วนจังหวัดสตูล รับผิดชอบงานด้านออกแบบก่อสร้างอาคารและสิ่งก่อสร้างต่างๆ รายได้หลักของครอบครัวมาจากคุณแม่ ประมาณ 20,000 – 30,000 บาทต่อเดือน ทั้งหมดอาศัยในบ้านเดี่ยวชั้นเดียว มีรั้วกั้นรอบบริเวณบ้าน หน้าบ้านเป็นลานโล่งและที่จอดรถ ด้านข้างของบ้านมีคอกม้าและพื้นที่ส่วนหนึ่งเพื่อใช้ในการขี่ม้า ครอบครัว A เลี้ยงม้าไว้เพื่อให้ลูกๆ ได้มีทักษะในการขี่ม้าและดูแลม้า ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ และมีการรวมกลุ่มครอบครัวที่เลี้ยงม้าในพื้นที่ใกล้เคียงจัดกิจกรรมในช่วงวันหยุดเพื่อสอนเด็กๆขี่ม้า

2. ด้านแรงจูงใจในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน

ครอบครัว A มีคุณแม่ที่เป็นคนตัดสินใจและริเริ่มที่จะสอนลูกเองที่บ้าน เป็นความตั้งใจตั้งแต่ยังไม่มียุค

ความตั้งใจแรก

คุณแม่เล่าให้ฟังถึงความตั้งใจแรกของคุณพ่อตั้งแต่แต่งงานกันใหม่ๆว่าจะไม่ส่งลูกไปโรงเรียน ซึ่งในขณะนั้นเองคุณพ่อก็ยังไม่มีข้อมูลหรือรู้จักบ้านเรียนเลย โดยคุณแม่เล่าว่า

“ บัง¹เล่าบอกตั้งแต่แรกๆแล้ว ตั้งแต่แต่งงานว่าถ้ามีลูกจะไม่ส่งไปโรงเรียน จะสอนเอง ตอนนั้น²ก็²ไม่รู้เหมือนกันว่ายังไง แต่บัง¹ก็หาข้อมูลอยู่เรื่อยๆนะ จนแก่ไปเจอหนังสือทำไมต้องโฮมสคูล เลยเหมือนเป็นจุดเริ่มต้นให้แกมองเห็นว่าจะทำยังไง ตอนแรกๆก็ยังไม่จดทะเบียนกับเขต แต่ไปฝากชื่อกับโรงเรียนแห่งหนึ่ง พอผ่านมาสักพักก็ได้จดทะเบียนกับเขต ”

คุณพ่อเล่าเสริมว่าระยะแรกนั้นยังไม่รู้จักบ้านเรียน แต่ก็พยายามหาข้อมูลไปเรื่อยๆจนได้อ่านหนังสือเล่มหนึ่ง ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นให้รู้จักบ้านเรียน

“ ช่วงแรกๆยังไม่มีเรื่องราวที่จะเข้าใจโฮมสคูลเลย แต่ว่าก็ต้องหา ก็เลยหาข้อมูลจากหลายๆแหล่ง เพราะเราก็เคยได้ยินมาบ้างว่าต่างประเทศเค้าทำ แต่ในประเทศเราไม่รู้จักใครเลย แล้วก็ไปเจอหนังสือในห้องสมุดเล่มหนึ่งชื่อ ทำไมต้องโฮมสคูล เพื่อนเอามาให้อีกทีหนึ่ง นั่นเป็นหนังสือเล่มแรกที่ได้อ่าน ”

ภายหลังจากมีลูกคนแรกครอบครัว A ได้อาศัยในบ้านพักข้าราชการซึ่งภายในบริเวณเขตบ้านพัก มีพื้นที่กว้างขวางและมีบ้านพักจำนวนหลายหลัง ครอบครัว A จึงมีเพื่อนบ้านและเพื่อนฝูงที่เป็นทั้งพุทธและมุสลิม ซึ่งมักจะมาเล่นกับลูกอยู่บ่อยๆและมีบางเหตุการณ์ที่ทำให้คุณพ่อรู้สึกไม่สบายใจ คุณพ่อเล่าว่า

“ มันมีพื้นฐานความเข้าใจมาตั้งแต่ต้นเป็นตัวหลักฉัน มันไม่ใช่อยู่ที่ปรับเลยนะ ตั้งแต่ตอนนั้นผมทำงานอยู่หาดีใหญ่แล้วก็มีบ้านพัก มันมีบ้านพักอยู่ในที่ดินสี่ห้าร้อยหลัง ที่ดินกว้างมาก สำนักงานเป็นศูนย์เร่งรัดพัฒนาชนบทครอบคลุมพื้นที่เจ็ดจังหวัด ตอนกลาง ตอนนั้นผมไปหมคนราธิวาส ปัตตานี ยะลา ตรัง สงขลา พัทลุง เลยได้ไปออกพื้นที่เป็นเดือนบางครั้งไปนู่นไปนี่ ที่นี้ตอนอยู่

¹ บัง หมายถึง พี่ (ใช้แทนในเพศชาย)

² ก็ หมายถึง พี่ (ใช้แทนในเพศหญิง)

บ้านพอมีครอบครัวมีลูก ลูกก็ได้อยู่ใกล้ชิดกับครอบครัว และเพื่อนบ้านเพื่อนร่วมงานก็อยู่ใกล้กัน มีทั้งพุทธทั้งมุสลิม ที่อยู่ในส่วนของบ้านพักตรงนั้น เราเองก็ได้เห็นสภาพของการใช้ชีวิตที่เราได้อยู่กันแบบหลากหลาย ที่บางครั้งมันแยกอะไรกันไม่ออกในการใช้ชีวิต พอลูกโตขึ้นมาบีบ ลูกเล็กๆสองขวบ ขวบหนึ่ง ลูกกำลังน่ารักๆ คนนั้นก็อุ้มไปคนนั้นอุ้มไป เพื่อนที่ไม่ใช่มุสลิมก็อุ้มไป เป็นธรรมชาติของเพื่อนฝูง พอกลับมาลูกกินอะไรไม่รู้ มันเป็นความปรารถนาดีของเพื่อน บางครั้งอุ้มลูกเราไป มีอะไรเขาก็ให้กิน เขาเห็นว่าไม่ใช่หมู ไม่ใช่หมูก็กินได้ เขาไม่ให้กินหมูอยู่แล้ว แต่เราไม่ได้มองอย่างนั้นไง สิ่งที่ลูกกินต้องฮาลาล³ ฮาลาลมันเป็นกระบวนการทั้งหมดด้วย ไม่ใช่เฉพาะวัตถุดิบ ”

ลูกคนแรก

ในระยะแรกนั้นครอบครัว A ยังไม่มีข้อมูลเรื่องบ้านเรียนและไม่รู้ว่าจะจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนอย่างไร จึงส่งลูกสาวคนโตเข้าเรียนในระบบโรงเรียนปกติก่อน ซึ่งในระหว่างนั้นก็ค้นหาข้อมูลและมองหาวิธีในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนไปพลางด้วย คุณพ่อเล่าว่า

“ ช่วงที่เราคิดทำลูกคนแรกก็เข้าเรียนป.1 ป.2 ในระบบโรงเรียนก่อน คือเรียนในโรงเรียนปกติ ผมมีลูกสี่คน ลูกคนแรกเรียนป.1 ป.2 ในโรงเรียน ลูกคนที่สองยังไม่เข้าโรงเรียนเพราะยังเล็ก คนโตพออายุเก้าขวบก็เอาออกจากระบบโรงเรียน ”

คุณแม่เล่าเสริมว่าได้รับคำแนะนำจากเพื่อนของคุณพ่อให้ส่งลูกสาวคนโตเข้าเรียนในระบบโรงเรียนก่อนเพราะตอนนั้นยังไม่มีข้อมูลเรื่องการทำบ้านเรียน และยังไม่ย้ายออกไปถึงเหตุการณ์ช่วงที่ลูกสาวเรียนในชั้นป.1 และป.2 ในโรงเรียนว่า

³ ฮาลาล หมายถึง อาหารที่กระบวนการผลิตถูกต้องตามหลักการอิสลาม

“ ลูกคนแรกเพื่อนบังเขาแนะนำให้เข้าเรียนป.1 ป.2.ในโรงเรียนก่อน เพราะยังไม่รู้ว่าต้องทำยังไง เราก็ไม่ได้กังวลเรื่องวิชาการ แต่เราห่วงเรื่องพฤติกรรมลูกเรื่องความคิดลูกอีก ลูกจะเปลี่ยนไปไหม ตอนเข้าเรียนป.1 นั้น คือปกติเด็กจะมีชื่อมาตั้งแต่ตอนอยู่อนุบาลของโรงเรียนนั้นๆ เด็กต้องเตรียมอนุบาล1อนุบาล 2 ไข่ม้อย! ก่อนเข้าป.1 แต่ลูกคนโตพอเข้าไปเขาก็ไม่มีชื่อที่ในโรงเรียนมาก่อน เข้าไปที่ป.1เลย ช่วงนั้นแหละที่ครูเขาถามว่าหนูเรียนอนุบาลที่ไหนมาก่อน เหมือนกับว่าโรงเรียนนี้มันเป็นโรงเรียนใกล้บ้านเรา แต่ลูกไม่มีชื่อเหมือนเด็กคนอื่นๆ ลูกก็บอกครูว่ามะ⁴สอนที่บ้านกับปะ⁵ไม่ได้เข้าโรงเรียนที่ไหนครูก็งงนะ เรื่องพฤติกรรมเรื่องความเข้าใจเรื่องความกล้าหาญเขาก็ไปได้ดีกว่าเพื่อนหมด เรื่องวิชาการได้ลำดับที่1 ที่ 2 ที่ 3 ตอนอยู่ป.1 ป.2 ครูก็งงไม่ได้เตรียมตัวไม่ได้เรียนอะไรมา แล้วเด็กทำได้ขนาดนี้ ครูเลยถามบังตอนไปส่งลูกที่โรงเรียนว่า ทำไงลูกถึงได้ขนาดนี้ ”

ปัญหาที่โรงเรียน

การส่งลูกเข้าโรงเรียนทำให้ครอบครัว A พบว่ามีหลายเหตุการณ์ที่การสอนของครูขัดแย้งกับสิ่งที่พ่อแม่สอนลูก จึงเกิดความกังวลว่าลูกอาจจะได้รับการปลูกฝังที่ผิดเพี้ยนไปจากที่ตั้งใจ จึงตัดสินใจเอาลูกออกจากระบบโรงเรียน คุณพ่อได้เล่าว่า

“ พอลูกไปโรงเรียนมันมีประเด็นปัญหาใดๆเข้ามากระทบในส่วนของการดัดนิสัย (การขัดเกลา) ของการอบรมลูกว่า กำลังสวนทางกับสิ่งที่เรากำลังอบรมลูกของเรา บางครั้งลูกกลับมา ครูให้การบ้านที่ขัดแย้งกับสิ่งที่เราเคยสอนลูก เป็นความขัดแย้งทางความคิดเช่นตัวอย่างที่โรงเรียน หลักๆเลยเขาถามเด็กว่า ไอ้คอลลของเด็กคือใคร คนที่เธอรักที่เป็นแบบอย่างคือใคร คือเรื่องนี้ผมยังจำได้

⁴ มะ หมายถึง แม่

⁵ ปะ หมายถึง พ่อ

มันเป็นประเด็นที่ทำให้ผมต้องหักเลศตอนนั้น ลูกก็เขียนไปว่าท่าน
 นบี พอครูเจลย คนที่ตอบนบีมัน ไม่ถูก ตอนนั้นเบิร์ตตรงซัยกำลังตั้ง
 คนที่ตอบเบิร์ต ตอบตรงซัยครูกลับยกย่อง บอกว่า โอ้!ใช่ คนนี้ถูกต้อง
 คนนี้เป็นคนของสังคม เป็นแบบอย่างที่เราได้รับความชื่นชม เป็นคนที่
 ได้รับความสำเร็จ ด้านชื่อเสียง มีเงินทอง แสดงว่ามันไปขัดแย้งกับ
 ความรู้สึกของเด็ก ที่นี้พอครู บอกอย่างนี้ แล้วเพื่อนๆเขาก็กำลังเป็น
 อย่างนั้น แล้วมันยังงั้นแน่ ฮ้าว!แล้วเวลาดูทีวี ก็เห็นสัญลักษณ์ที่ครู
 บอกว่าใช่ แต่สิ่งที่เราบอกลูกสิ่งที่พ่อกำลังบอกลูกมันไม่เห็นภาพ มัน
 เป็นเหมือนมโนภาพ มโหรรณ มันประจักษ์ในชีวิต ไม่ได้ ที่นี้เด็กจะ
 เข้าใจยังไงว่า เลศตัดสินใจเอาลูกออกจากโรงเรียนเพราะมันกำลังไป
 ขัดแย้งกับสิ่งที่เรากำลังปลูกฝัง ”

การตัดสินใจเอาลูกออกมาจากโรงเรียนยังสะท้อนถึงความจริงจังกในการที่อบรมและ
 ปลูกฝังลูกตามวิถีทางของอิสลามของครอบครัว A และปกป้องลูกจากการซึมซับสิ่งที่ขัดกับวิถี
 อิสลาม คุณพ่อเล่าว่า

“ สิ่งที่เราปลูกฝังผิตรีป่าว ไม่ผิผิณะ เพราะมันเป็นการ
 ปลูกฝังไปตามวัฒนธรรมและวิถีของมุสลิม มันไม่ได้เป็นข้อขัดแย้ง
 ว่าคุณกับผมอยู่ร่วมกับไม่ได้ ไม่ใช่! แต่คุณกำลังปลูกฝังให้ลูกผมไป
 รับในวัฒนธรรมหนึ่งซึ่งเป็นส่วนที่แตกต่างจากวัฒนธรรมของเรา แต่
 ถ้าครูสอนแบบเข้าใจ ก็เป็นอีกเรื่องหนึ่ง ที่นี้การยืนยันที่เราทำเป็นการ
 ยืนยันจากอิสลาม ไซม์บี้ เพราะมีฮาดิษจากท่านนบีรับรองว่าเด็กเกิด
 มาทั้งหมดฟิตเราะหฺ (ธรรมชาติ) นั้นบริสุทธิ์ พ่อแม่คือคนที่จะทำให้
 ลูกเป็นยิวเป็นคริสต์เป็นมะยูชี (พวกบูชาไฟ) พ่อแม่เป็นแบบพิมพ์
 พ่อเป็นแบบนี้ปู่ ผู้ที่เป็นแบบพิมพ์ไม่เอาวัตถุดิบมาใส่ในเข้า
 หลอมตามที่เราต้องการ แล้วจะไปโทษใคร เราก็เลยเอาลูกออกมา ”

ตัดสินใจสอนลูกเอง

สาเหตุที่ทำให้ครอบครัว A ตัดสินใจเอาลูกออกจากระบบโรงเรียนเนื่องจากมองว่าโรงเรียนไม่สามารถตอบสนองต่อความหลากหลายของเด็กที่มีอยู่ในห้องเพราะมีข้อจำกัดด้านบุคลากรทางการสอนคุณพ่ออธิบายให้ฟังว่า

“ที่จัดบ้านเรียนไม่ใช่ว่าผมมองระบบโรงเรียนไม่ดีนะ แต่ผมว่าบุคลากรที่จะนำเสนอองค์ความรู้และให้ครอบคลุมต่อเด็กมันไม่เพียงพอ เด็กสี่สิบคนในห้องเนี่ยะมีความหลากหลายทางภูมิหลังมีทั้งพุทธ คริสต์ อิสลาม มันมีความหลากหลายทางการนำเสนอองค์ความรู้ ถ้าสอนว่าหนึ่งบวกหนึ่งเป็นสองอันนี้ไม่เป็นไรเพราะเด็กทั้งสามศาสนาทำได้หมด แต่ถ้ามีการนำมิติทางวัฒนธรรม มิติการใช้ชีวิตซึ่งมันมีอยู่ในหมวดสาระการเรียนรู้ ถ้าเราไม่วางองค์ความรู้ให้เข้ากับฐานทางวัฒนธรรมของเด็กที่มีอยู่ในห้อง ที่มีความหลากหลายนี้ มันจะทำให้เรานำเด็กไป ณ จุดหนึ่งซึ่งทำลายความเป็นตัวตนของเด็กอีกหลายกลุ่ม ซึ่งมันไม่สะท้อนข้อเท็จจริงที่ยึดผู้เรียนเป็นหลัก นี่แหละระบบโรงเรียนจึงไม่สามารถสนองตอบการศึกษาให้กับทุกคนได้ นี่แหละคือสาเหตุ”

มุมมองต่อการศึกษาในระบบ

คุณพ่อมีความเห็นว่าระบบการศึกษาที่เกิดขึ้นในปัจจุบันเป็นการศึกษาที่ไม่สนองตอบต่อศักยภาพของเด็กที่แท้จริง ทั้งยังเป็นการศึกษาที่ถูกกำหนดมาจากส่วนกลางโดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างความหลากหลายและไม่สนองต่อความเป็นจริงของชีวิต คุณพ่ออธิบายว่า

“เป็นระบบที่นักการศึกษาคนที่มีความรู้ในกระบวนการศึกษาที่ถูกแต่งตั้งมาจากผู้มีอำนาจในบ้านเมืองร่างระบบหรือคิดหลักสูตรการศึกษาขึ้นมา ซึ่งเมืองไทยก็ลอกหลักสูตรจากอเมริกาจากฝรั่งซึ่งเมืองไทยก็เป็นแบบนี้ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ที่เอาระบบการศึกษาที่เป็นระบบโรงเรียนเข้ามา มาบังคับให้มีการศึกษาภาค

บังคับ ซึ่งเมื่อก่อนสังคมไทยก็ศึกษาที่วัดที่บ้านเป็นการศึกษาที่ถูกต้อง แต่หลังจากนั้นก็มาบังคับให้ไปโรงเรียน ให้ทำอะไรตามทิศทางที่กำหนด ”

“ ที่นี้การศึกษาในระบบโรงเรียนมันเป็นการศึกษาเพื่อประชากรทั้งประเทศ ล้านคนแสนคน มันก็วางหลักสูตรแกนกลาง พยายามหลักสูตรแกนกลางแล้วจะทำอย่างไรให้คนทั้งหมดมารู้สิ่งเหล่านี้เป็นแกนกลาง ไม่ได้ซอไปตามวิถีของเด็กแต่ละกลุ่ม แต่ละคน แต่เอาตัวนี้เป็นแกน แล้วมันจะพัฒนาศักยภาพหลักจากที่วางกรอบแกนกลางนี้ไปแล้ว ที่นี้เด็กที่จะหลุดไปจากแกนนี้เวลาประเมิน หากเด็กมีความสามารถเกินแกนนี้ เขาก็ต้องลดลงมาหน่อยหนึ่งเพื่อให้อยู่ในเกณฑ์ คุณมีความสามารถ 110 คุณต้องลดลงมาให้อยู่ในระดับ 80 เพื่อมารอคนที่เขาวางได้ 40 คนที่ได้ที่ 40 เขาก็ต้องอัพขึ้นมาหน่อยให้ได้ 80 ต้องมารอให้ไปพร้อมๆกัน ที่นี้คนที่ได้ 110 ทั้งหมดไม่ต้องรอก็ได้ แต่โดยระบบคุณต้องรอ คนที่ได้ 40 ถือว่าช้าจริงๆควรรอให้ถึงอีกสองปีก็ได้ แต่แกนมันต้องดึงคุณให้ขึ้น คุณต้องไปให้ได้ คุณไปไม่ได้คุณก็ต้องไปกับเขาให้ได้ พอเป็นแบบนี้มันไม่สนองต่อความเป็นจริงของชีวิต ”

เมื่อกฎหมายเปิดโอกาสให้ครอบครัวสามารถจัดการศึกษาได้เอง ครอบครัว A จึงเลือกจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนเพราะคิดว่าการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนเป็นรูปแบบการศึกษาที่สามารถสนองต่อตัวบุคคลได้ดีกว่า คุณพ่อกล่าวว่า

“ ในเมื่อเรามีทางเลือก ทางเลือกที่ไม่เบียดเบียนใคร ที่ถูกต้องตามระบบตามกฎหมายให้โอกาส เราก็เลือก เลือกตามแบบที่เราจะพัฒนา ไม่ต้องตามแกนหนึ่งล้านคนหรือสองแสนคน ทำตามตัวตนของเราเอง นี่คือการเข้าใจของคนที่มาต่อระบบ ไม่ได้มีปัญหา กับระบบ เพราะเข้าใจว่ามันต้องจัดอย่างนี้กับเด็กหมู่มาก เราไม่สามารถจะแยกย่อยได้ เด็กในห้องเรียนสี่สิบคน ครูหนึ่งคน เราไม่สามารถจะจัดการศึกษาระดับบุคคลได้ แต่เมื่อเรามีโอกาส เรามี

ทางเลือกมีช่องในแบบที่เราอยากจะทำ เราก็ออกมาทำ โดยที่ไม่ได้ไป
ประณามในฝั่งหนึ่งฝั่งใด ”

แนวคิดที่เลือกจัด

แนวคิดให้การที่บ้านเรียนของครอบครัว A ตอกย้ำให้เห็นถึงความเคร่งครัดใน
ศาสนาอิสลาม ความต้องการที่จะมีชีวิตอยู่ในวิถีอิสลาม การจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนของ
ครอบครัว A ไม่ได้สะท้อนเพียงแนวคิดหรือมิติทางการศึกษาเท่านั้น แต่ยังสะท้อนถึงมิติด้านการ
ศรัทธาที่หนักแน่นด้วย โดยคุณพ่อเล่าว่า

“ ถ้าเป็นแนวคิดการจัดการศึกษาตามกฎหมาย ตามพรบ.ก็
ต้องบอกว่าเริ่มรู้จักจากการได้อ่านหนังสือ ทำไมต้องโฮมสคูล แต่ถ้า
เป็นแนวคิดการจัดการศึกษาจริงๆต้องบอกว่าเป็นแนวคิดที่เรา
รับศรัทธาต่ออิสลามมากกว่า ในมิติของมุสลิม โฮมสคูลไม่ใช่มิติ
การศึกษาที่สี่ที่ห้าแต่จริงๆโฮมสคูลเป็นทางเดินเริ่มต้นเป็นทางเดิน
แบบอิสลาม ที่นี้โฮมสคูลมันตอบโจทย์ให้เราได้ในบริบทของสังคม
ที่เป็นอยู่ทุกวันนี้ แต่จริงๆแล้วเราต้องการจะทำให้คนเป็นคนดีตามวิถี
คือ เป็นมุสลิมที่ดี เป็นผู้ภักดีต่อพระเจ้า โฮมสคูลเป็นเงื่อนไข
หนึ่งในเส้นทาง ถ้าพูดกันตามจริงแล้วผมไม่ได้ทำโฮมสคูลนะ แต่ผม
ทำการอบรมลูกผมให้เข้าใจอิสลาม ให้เป็นคนดี แต่เราต้องทำใน
บริบทของสังคมในกระบวนการศึกษาที่มีอยู่ในวันนี้ ที่เด็กทุกคนต้อง
ได้รับการศึกษาภาคบังคับตั้งแต่ป.1 ถึง ม.3 ในเมื่อกติกาสังคมที่เราอยู่
ดำรงอยู่เป็นแบบนี้ เราก็ต้องทำอย่างนี้ ในเมื่อโฮมสคูลเป็นช่องทาง
หนึ่งที่เรามองว่าสามารถปลูกฝังอิสลามได้มากกว่าระบบโรงเรียน เรา
เลยเลือกโฮมสคูลให้กับลูกเรา โฮมสคูลเป็นมิติที่ทำให้ผมและ
ครอบครัวใกล้ชิดกับพระเจ้า ”

ธรรมชาติของเด็ก

ธรรมชาติของเด็กทุกคนมีความไว้วางใจและต้องการที่จะอยู่ใกล้ชิดกับพ่อแม่ มากกว่าถูกส่งไปโรงเรียนตั้งแต่ยังเล็กๆ คุณพ่อได้เล่าว่า

“ ตอนนั้นก็มียู่สองคน ลูกก็ยังเล็กอยู่ ยังให้ความเห็นอะไรไม่ได้ แต่ในเรื่องต้นเด็กทุกคนไม่ยอมออกไปจากพ่อแม่ ลูกอายุสองขวบครึ่งสามขวบ ลูกเล็กๆ พ่อเราให้ออกห่างจากเราเขาจะไม่ไป เขาจะเกาะแข้งเกาะขาเรา รถตุ้มมารับแล้วเขาก็จะไม่ไป โดยธรรมชาติแล้วเด็กอยากอยู่กับพ่อแม่ แต่เราพยายามที่จะผลักไสส่งเขาออกไปข้างนอก พ่อเด็กออกไปปี๊บไปเจอกับสิ่งใหม่ เขาก็เห็นห่างจากเรา ในระยะหนึ่งเราก็อยากให้ลูกกลับมาหาเรา เขาก็ไม่กลับมาแล้ว เพราะเราผลักไสเขาตั้งแต่เริ่มต้น ที่นี้ลูกคนโตตอนนั้นเขาอยู่ป.2 พ่อเราคุยว่าจะให้เรียนที่บ้านเขาชอบนะ เขาตอบรับโดยไม่ได้รู้สึกเสียใจหรือแอนตี้กับการที่พ่อแม่ไม่ให้เขาไปโรงเรียนเขาสนุกกับสิ่งที่เขาไม่ไปโรงเรียน สนุกมากกว่า มันกลับไปสู่อุบัติเหตุ (ธรรมชาติ) เดิมที่เด็กต้องกลับมาสู่พ่อแม่และอบอุ่นเมื่ออยู่กับบ้าน ”

ความกังวลของคนในบ้าน

เมื่อรู้ว่าคุณพ่อตัดสินใจจะไม่ส่งลูกไปโรงเรียนคุณแม่ก็เกิดความกังวลใจมาตลอด เนื่องไม่รู้ว่าจะจัดการศึกษาให้กับลูกอย่างไร แต่คุณพ่อก็จะคอยให้กำลังใจและหาข้อมูลในการทำบ้านเรียนอยู่ตลอด คุณแม่ได้เล่าย้อนถึงเหตุการณ์ครั้งที่เราเริ่มคิดจะทำบ้านเรียนว่า

“ ตอนตัดสินใจจะทำบ้านเรียน กังวลแหละนะ กังวลมาตลอด บังเขาก็ตึงใจไว้ตั้งแต่ยังไม่มียู่ บังเขาบอกว่าถ้ามีลูกเขาจะไม่ส่งลูกเข้าโรงเรียน กังวลใจมาตลอดว่าจะทำอย่างไร จะสอนอย่างไร เพื่อนก็ไม่มี บังเขาบอกไม่ต้องกลัวเดี๋ยวเขาจะหาข้อมูลไปเรื่อยๆ ”

“เริ่มแรกก็ซื้อหนังสือมา หนังสือที่เขาเรียนทั่วไปที่ใช้สอนเด็ก คือหนังสือมีขายเต็มไปหมด เราเลยเลือกหนังสือสำหรับเด็กมาสอนลูกให้เค้าเรียน เริ่มต้นก็เป็นมาเรื่อยๆ จนกระทั่งเค้าเข้าป.1 ตอนนั้นก่อนที่เขาจะเข้าป.1นั้น กะก็เปิดรับสอนเด็ก ที่บ้านอยู่ปีหนึ่ง คือลูกของเพื่อนๆนั้นแหละที่เขาจะร่วมด้วย คือสอนลูกคนคนเดียวเดี่ยว เขาไม่มีบรรยากาศใช้มัยเพราะเรียนอยู่คนเดียว เดี่ยวก็จะเข้าป.1แล้ว เราต้องเตรียมอะไรให้เขา พอเข้าป.1ก็ว่าจะไปฝากชื่อ มันก็ยังกังวลแหละนะ ตอนลูกอยู่นูบาลมันก็ผ่านไปแล้ว เราก็ทำได้ ทดสอบลูกอะไร ก็ทำได้ เรื่องวิชาการเรื่องพฤติกรรมต่างๆอยู่ในเกณฑ์ที่เราคิดอยู่ แต่พอลูกจะเข้าช่วงป.1เราจะสอนลูกอย่างไรจะเอาอะไรมาสอน มันก็เริ่มคิดเริ่มกังวล มันก็มีหลายอย่าง บังเขาก็กังวลอยู่ตลอดเวลาว่าไม่เป็นไร เขาก็หาทางไปเรื่อยๆ ปรึกษาเพื่อนครูไปเรื่อยๆ ”

ความคาดหวังของพ่อแม่

คุณพ่อไม่ได้คาดหวังอะไรกับลูกมากไปกว่าการที่ลูกเป็นคนดี เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งยังสำคัญที่เราไม่ควรเอาการศึกษาไปผูกติดกับเรื่องอาชีพจนทำให้เป้าหมายการศึกษาสนองตอบวัตถุประสงค์กว่าการพัฒนาคนให้สมบูรณ์ ซึ่งการมองประเด็นด้านอาชีพก่อนการศึกษามักจะนำมาซึ่งความล้มเหลว คุณพ่อเล่าว่า

“ต้องการให้ลูกเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ต้องการให้ลูกเป็นคนดี เป็นคนดี ผมไม่ได้คาดหวังหรือตั้งเป้าหมายว่าเขาต้องเรียนอะไร จบอะไร ทำงานอะไร ตั้งไว้เพียงว่าให้เขามีความรู้สึกรับผิดชอบ ให้เขามีจิตสำนึกในการที่จะรักในการเป็นคนดี ในการที่จะมีคุณธรรม ผมว่าลูกไม่จำเป็นต้องทำงานเหมือนผมก็ได้ หรือจะทำงานแบบผมก็ได้ ผมเชื่อว่าหากเราเป็นคนดี เรื่องริสกี(ปัจจัยยังชีพ)อัลลอสจะให้ทางออก ”

“เปิดโลกอย่าไปผูกมัดเรื่องอาชีพต่อประเด็นการศึกษา แต่ถ้าเรามองประเด็นเรื่องอาชีพก่อนการศึกษา มันจะทำให้การศึกษามาสนองตอบการมีรายได้ การศึกษามาสนองต่อวัตถุนิยม มันจะทำให้

เป้าหมายการศึกษามันไม่เป็นชีวิตเราไง มันเป็นคะแนนเพื่อจะได้อาชีพ ที่นี้การศึกษาก็จบ คุณมองการศึกษาเพื่อให้ได้รับเงิน ส่วนการศึกษาที่จะพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์เพื่อจะให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขมันจะไม่มีแล้ว เพราะมันเริ่มต้นที่คุณจะได้งานทำ ”

“ ถ้าเขารับสมัครงานโดยต้องมีเกรด 4 เกรด 3.5 คุณก็ต้องมุ่งที่จะทำยังไงเพื่อให้ได้เกรดนั้นๆมา พอเกรดไม่ถึงคุณก็ต้องหาวิธีที่จะทำยังไงเพื่อให้ได้สิ่งที่คุณต้องการให้ได้ ที่นี้มันก็เลยเกิดการเห็นแก่ตัวแก่งแย่งชิงดีเพื่อจะให้ได้โอกาสรับสิ่งที่ตัวเองคาดหวัง การศึกษามันเลยล้มเหลว ”

เมื่อถึงระยะเวลาหนึ่งเด็กจะแสดงและฉายแววความถนัดความชอบส่วนตัวให้พ่อแม่ได้เห็น ความถนัดความหลากหลายของแต่ละบุคคลก็ควรถูกสนองตอบตามแบบที่เขาเป็น เด็กควรได้ทำในสิ่งที่เขานัดหรือชอบ ไม่ใช่การบังคับให้เด็กทำในสิ่งที่เราอยากให้เป็น แต่การศึกษาควรเป็นการพัฒนาเด็กให้เต็มศักยภาพที่เขาจะมี คุณพ่อเล่าว่า

“ พอลูกโตมันจะเห็นแววว่าเขาถนัดอะไร เขาชอบอะไร ของผมลูกสามคนเนี่ยเห็นชัดแล้ว แต่คนเล็กยังไม่ฉายแววเท่าไร คนนี้ชอบธรรมชาติ คนนี้ชอบอยู่ธรรมชาติ คนนี้ชอบชีวิตในเมืองต้องแต่งตัวต้องอะไร มันจะฉายออกมาในแต่ละคนซึ่งมันเป็นความสมดุลที่อัลลอฮ์ให้มาเพื่อให้มนุษย์มาเกื้อกูลกันในความต่าง ที่นี้เราต้องยอมรับความต่าง ให้เขาไปในทางที่เขาอยากไป ให้เขาเป็นในสิ่งที่เขาอยากจะเป็น การศึกษามันไปสนองต่อความเป็นตัวตนของเขา ไม่ใช่มาสนองต่อหลักคิดที่เราวางไว้ อันนี้มันผิดรูปแบบมันเป็นธรรมชาติของมนุษย์ ”

“ การศึกษาไม่ได้มาทำให้มนุษย์เหมือนกัน การศึกษาคือการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ที่ไม่เหมือนกันให้เต็มศักยภาพตามที่เขาจะเป็น ที่นี้การศึกษาในระบบมันไม่ใช่ เพราะต้องการให้มนุษย์เหมือนกันหมด คือถ้าเรียนคณิตศาสตร์อ่อนก็โง่ ถ้าเรียนภาษาไทย

อ่อนก็โง่ คือมันซัดถือนั่นแหละ ทั้งๆที่คนที่เขาเรียนคณิตศาสตร์
อ่อน เขามีอะไรเก่งเยอะแยะเลย แต่ระบบการศึกษามันไม่ใช่ แบบนี้
ถือว่าคุณไม่เก่ง ”

เดินหน้าทำบ้านเรียน

ภายหลังจากที่นำลูกสาวคนโตออกจากระบบโรงเรียนหลังจากจบป. 2 ครอบครัวยุค A พยายามหาโรงเรียนเพื่อจะฝากชื่อลูกไว้ แล้วนำลูกมาจัดการศึกษาเองที่บ้าน และเมื่อกฎหมายเอื้อให้ครอบครัวสามารถจัดการศึกษาได้เอง ครอบครัว A จึงจดทะเบียนจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนครั้งแรกในปีพ.ศ.2550 โดยคุณพ่อเล่าให้ฟังว่า

“ จดทะเบียนการศึกษาครั้งแรกปีพ.ศ.2550 ทำมาก่อนแล้ว
สี่ปีแต่มาจดปี 50 สนุกนะพอนึกย้อนกลับไป ต่อสู้ จน ไม่ใช่เรียกว่า
กล้า ไม่เชิงกล้า แต่สิ่งที่เป็นพลังผลักดันให้ผมทำสิ่งนี้ได้เป็นเพราะ
พลังที่ผมอยากจะทำตั้งแต่เริ่มต้น ถ้าคุณไม่อยากจะทำนะ การทำ
โฮมสคูล ถ้าไม่ตัดสินใจที่จะทำเองนะ ตามเขานะ ทำไม่ได้ คือ ปัญหา
ที่เกิดขึ้นคือการเรียนรู้ มีปัญหาแล้วแก้ เจตจะเอาอย่างนี้เราก็ทำอย่าง
นี้ เจตฯไม่เอาอย่างนี้แล้วจะเอาอย่างไร เจตฯว่าอย่างนี้เราทำอย่างนี้ให้
คุณ ทั้งหมดคือการเรียนรู้ เรียนรู้ชีวิตเรียนรู้คนเรียนรู้ระบบ ได้พบคน
”

“ ลูกคนโตช่วงแรกหาโรงเรียนไปฝากชื่อ ผมไปหาคนที่ไม่
รู้จักมาก่อน ไปโรงเรียนก็ไม่รับ โรงเรียนก็ไม่รับ มันมีโรงเรียนหนึ่งคุยกันได้
เขารับฝากชื่อ โอเค เรียนอยู่ที่บ้านเลยนะไม่ไป โรงเรียนพอจบชั้นก็
เอาข้อสอบมาทำ ก็มีช่วงแรกที่ไปโรงเรียนบ้างไม่ไปบ้าง ช่วงหลังก็
ไม่ไปเลย ทีนี้พอจดทะเบียนได้เราก็เอาลูกออกหมดเลย แต่ช่วงที่ยัง
ไม่จดทะเบียนเราก็ทำอย่างนั้นอยู่สี่ปี ลูกคนแรกจบป.6 กับฝากชื่อ
ตอนนั้นระบบโฮมสคูลยังไม่เปิดให้จดทะเบียน เพราะกฎหมายมันมา
เปิดตอนปี48 แต่เราก็สอนลูกที่บ้าน เราทำก่อนหน้านั้นแล้ว ”

3.ด้านลักษณะการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน

การจัดการเรียนรู้

ครอบครัว A มองว่าการเรียนรู้สามารถทำได้ตลอดทั้งวันโดยไม่จำกัดเวลา สถานที่ แต่สิ่งสำคัญคือเด็กต้องมีความพร้อมที่จะรับข้อมูล ที่จะเรียนรู้ ซึ่งสิ่งนี้จะทำให้การเรียนรู้เกิดประสิทธิภาพ คุณพ่อเล่าว่า

“ ู้ไปตามชีวิตที่มันเป็น ช่วงเริ่มต้นจริงๆผมไม่ค่อยได้วางระบบการเรียนรู้ของลูกเท่าไร แต่ส่วนใหญ่แม่จะมาจัดล็อก ผมมองว่าเด็กพอถึงระดับนึงแล้วจะเรียนรู้ได้เอง เด็กอ่านหนังสือเป็นภาพ ผมไปยึดแนวคิดที่ว่าเด็กมองและเรียนรู้เป็นรูปภาพ ลูกแต่ละคนก็ไม่เหมือนกัน ลูกบางคนสองทุ่มชอบอ่านหนังสือ บางคนสี่โมงเย็นอ่าน ก็ให้อ่าน ไม่ได้มาล็อกตายตัวว่าต้องอ่านเวลาไหน แต่เป็นไปตามที่เขาอยากเรียนรู้ ที่นี้เรียนรู้แค่ไหนในแต่ละวัน เรียนรู้ตลอด ผมมองว่าการเรียนรู้มันคือตลอด 24 ชั่วโมง ”

“ แต่วิชาการที่เราเข้าใจตามระบบ โรงเรียนคือมานั่งเรียน แล้วเรามีเวลามานั่งเรียนมัย มี! มานั่งสอนมัย มี! แต่เป็นเวลาที่ถูกพร้อมที่จะเรียน อาจจะครึ่งชั่วโมงในแต่ละวัน อาจจะชั่วโมงนึง เยอะแล้วนะสำหรับเด็ก แต่เขามาด้วยการวิ่งเอาดินสอมาเอง สมุดมาเอง มาเลขอาเยาะ(พ่อ)พร้อมแล้ว แล้วก็มาเรียนแล้วก็มารับๆ ข้อมูล เซฟไปเต็มเลย อีกวันก็ครึ่งชั่วโมงผมว่ามันได้มากกว่าทั้งวันที่เขาไปเรียนแล้วเขาไม่เปิดรับข้อมูล ”

ทุกที่คือห้องเรียน

ครอบครัว A เป็นครอบครัวที่เดินทางค่อนข้างบ่อย ซึ่งตลอดการเดินทางคุณพ่อมักสอดแทรกการเรียนรู้และประยุกต์สิ่งที่พบเห็นเป็นองค์ความรู้ต่างๆให้ลูกได้สัมผัสและเข้าใจด้วยตนเองเสมอ นอกจากนี้ยังพยายามจัดกิจกรรมเพื่อให้เด็กเข้าใจความรู้แบบองค์รวม คือ เข้าใจหลายศาสตร์หรือหลายวิชาในกิจกรรมเดียว ทำให้เด็กเข้าใจปรัชญาการเรียนรู้ตลอดชีวิต คุณพ่อเล่าว่า

“ เวลาเดินทางก็เหมือนกัน การเดินทางคือการเรียนรู้ การอยู่ด้วยกันคือการเรียนรู้ทั้งหมด ผมพยายามจะบอกทุกการเรียนรู้ในทุกเรื่องที่มีมันผ่านเข้ามาในชีวิตว่ามันคืออะไร ไปหาคนใหญ่ลูกไม่เคยข้ามสะพานลอย ก็หยุดรถให้ลูกข้าม เพราะเราไม่ได้อยู่ในเมือง ไม่มีโอกาสข้ามสะพานลอย ก็ข้ามไปฝั่งนู้นกับมาฝั่งนี้ ถามว่าเสียเวลามั้ย ไม่เสียเวลา เพราะกำลังเรียนรู้เรื่องสังคม ที่นี้ป้ายรถเมล์ ป้ายบอกทางทั้งหมดคือการเรียนรู้ของเราทั้งหมด คณิตศาสตร์ก็เรียนรู้ด้วยการเดินทาง เมื่อก่อนเดินทางบ่อย พอมีเวลาเสาร์อาทิตย์ก็จะออกไปตลอด เพราะลูกอยู่ในบ้านทั้งวัน ไปข้างนอกเพื่อให้ลูกทันกับสังคม ข้างนอก จะได้ต่อกับคนอื่นคิด เราต้องพยายามทำให้เขาไม่ขาดโอกาสแม้ว่าเขาจะอยู่กับบ้าน ไม่ได้เรียนที่อื่น แต่เขาไม่ขาดโอกาส แต่เขาได้รู้ได้เห็นอะไรเยอะกว่า ”

ในช่วงวันหยุดหรือปิดภาคเรียนครอบครัว A จะจัดกิจกรรมเพื่อให้ลูกๆ ทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อนๆ และเด็กในชุมชน หรือแม่ในวันปกติเองในช่วงเย็นลูกมักจะชวนเพื่อนมาเลี้ยงม้าขี่ม้าที่บ้าน หรืออาจจะออกไปตกปลา เล่นกีฬา กับเพื่อนรุ่นเดียวกันอยู่เสมอ คุณพ่อเล่าว่า

“ โสมสกุลนี้เรียนด้วยใจถ้าใจไม่มี เรียนไม่ได้ การเรียนรู้มันเรียนได้ด้วยรูปแบบอื่นอีกมาก ไม่จำกัดว่าจะต้องมานั่งเรียนเหมือนวิชาคณิตศาสตร์ ผมพาเด็กไปเรียนรู้การทำงานที่บ้าน เรียนเรื่องเดียวแต่ครอบคลุมทุกวิชาเลย ตั้งแต่ภูมิศาสตร์ ตั้งแต่สังคม เราบอกเลยว่าเราจะไปที่ไหน อำเภออะไร อยู่ห่างจากที่นี่เท่าไร ระยะทางเท่าไร ดูแผนที่เลย ที่นี้ภูมิศาสตร์ก็ได้ คณิตศาสตร์ก็ได้ พอไปถึงก็ไปซื้อของได้เรียนรู้เรื่องการปฏิสัมพันธ์ เรื่องสังคม เขาได้เรียนรู้อัตราส่วนการทำงาน เขารู้ว่าต้องใส่แป้งเท่าไร น้ำตาลเท่าไร จบกระบวนการตรงนี้เขาได้กินอิม ทั้งสนุกและได้เรียนรู้ทุกวิชา ที่นี้มันเริ่มเป็นชีวิต มันไม่ใช่แค่ขนมที่ทำให้เด็ก แต่เด็กได้องค์ความรู้ครบถ้วน รูปแบบการเรียนรู้ที่มันเข้ามา ทำให้เขาได้รู้ว่าชีวิตมันสามารถเรียนรู้ได้ตลอด มันทำให้ปรัชญาการเรียนรู้ตลอดชีวิตมันอยู่ในตัวเขา ”

รูปแบบการเรียนรู้

ครอบครัว A จะไม่วางกรอบหรือเวลาเรียนตายตัวว่าในเวลากี่โมงต้องเรียนวิชาอะไรบ้าง แต่จะวางกรอบใหญ่หรือเป้าหมายแต่ละวันไว้ แล้วจัดการเรียนตามความเหมาะสมโดยคุณพ่อเล่าว่า

“ ไม่ได้วางกรอบตายตัว เคยวางตารางเรียนนะ ว่าเข้าต้องทำอะไรเขียนทำอะไร กี่ชั่วโมงทำอะไร แต่สุดท้ายมันทำไม่ได้ ในข้อเท็จจริงมันทำไม่ได้ เพิ่งมาใช้ได้ตอนโตแล้ว พอโตแล้วมันใช้กรอบวิธีอะไรแบบนี้ได้ แต่ไม่ได้กำหนดเวลาตายตัวเป๊ะๆ แต่กำหนดกรอบไว้ว่าวันนี้ต้องทำอะไรบ้าง เรียนอะไรบ้าง ไม่ได้เจาะจงว่าเก้าถึงสิบโมงต้องทำอะไรตายตัวไปเลย วิชาช่วงเช้าเอามาเรียนตอนค่ำก็ได้ ไม่เป็นไร คือมันไม่หลุดกรอบใหญ่ ”

ลูกๆคือตัวหลัก

การทำบ้านเรียนจะจัดการเรียนรู้โดยดูจากความสนใจ ความถนัดและความต้องการของผู้เรียนเป็นตัวตั้ง ดังนั้นเด็กๆจึงถือเป็นตัวหลักในการกำหนดทิศทางการจัดการศึกษา และหัวใจสำคัญในการจัดการเรียนรู้ของบ้านเรียน คือ การสร้างจิตสำนึกที่จะเรียนรู้ในตัวเด็ก คุณพ่อเล่าให้ฟังว่า

“ เรื่องการจัดการเรียนรู้อันนี้ผู้เรียนมีส่วนร่วมเต็มๆเลย เพราะจัดการเรียนรู้ตามความสนใจของเด็ก เอาพัฒนาการการเรียนรู้ของเด็กเป็นตัวตั้งให้เราวางกระบวนการเรียนรู้ ให้เราเป็นผู้คิดกระบวนการ เขาเป็นตัวตั้งต้นว่าต้องการอะไร ดังนั้นการเรียนที่ไปสนองตอบเขา เป็นสิ่งที่เขาต้องการ มันไม่เหมือนในระบบการศึกษาปกติ ที่ผู้ใหญ่มีความต้องการวางกรอบไว้ให้ วางตัวเข้มไว้ให้ แล้วให้เด็กเดินไปหา เด็กหน้านี้คือขมวดเดินไปหาไปเอาสิ่งที่ผู้ใหญ่วางไว้ แต่นี่เราให้เด็กเป็นผู้วาง ”

“...ที่นี้ลูกคนโตม.4 ลูกคนเล็กป.1 เขาจะรู้ว่าเขาจะเรียนตอนไหน วินัยมันจะเข้ามา ที่นี้ถ้าวินัยไม่มีเราจะมาเคี้ยวเข็ญ จะมาด่าอยู่ที่นี่ ทำไม่ได้ สิ่งสำคัญที่สุดคือการสร้างจิตสำนึกที่จะเรียนรู้ในตัวเด็ก นี่คือหัวใจของการเรียนรู้แบบโฮมสคูล เพราะถ้าไม่อย่างนั้นลูกไม่เล่นด้วย เพราะเขาเป็นตัวตั้งต้นของการเรียนรู้ แต่เราเป็นตัวเสริม ถ้าลูกไม่เล่นด้วยนี้ จบเลย เราต้องพยายามค้นหาสิ่งที่ไม่ใช่ที่ไม่ใช่ในตัวเขา พยายามให้เขารู้จักการคิดวิเคราะห์แยกแยะผ่านการพูดคุยให้เหตุผล ไม่ได้ผ่านระบบอำนาจ เด็กๆตอนแรกอาจจะทำบ้างไม่ทำบ้าง แต่มันจะค่อยๆปรับไป ”

4. ด้านการดำเนินการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมุสลิม

กำหนดแผน

การเขียนแผนการจัดการศึกษาของครอบครัว A จะเขียนตามบริบทของลูกแต่ละคนแตกต่างกัน โดยบ้านเรียน A เขียนแผนการจัดการศึกษาแบบ 8 กลุ่มสาระวิชา คุณพ่อเล่าว่า

“เขียนแผนไปตามบริบทของลูกแต่ละคน เพราะแต่ละคนไม่เหมือนกัน การให้คำนำหน้าการให้เกณฑ์ให้คะแนน ตอนนี้นบ้านเรียนไม่ต้องเขียนแผนตามกลุ่มสาระได้แล้ว เขียนอิงกลุ่มประสบการณ์ ไม่จำเป็นต้องเขียนแยกเป็นรายสาระวิชา ”

ตัวอย่าง แผนการจัดการสาระการเรียนรู้/กลุ่มประสบการณ์บ้านเรียน A

1.จัดการเรียนการสอนตามสาระการเรียนรู้หลักสูตรแกนกลางฯ โดย

1.1 เรียนวิชาพื้นฐานหลัก 4 กลุ่มสาระการเรียนรู้ ได้แก่ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาไทย และภาษาต่างประเทศ

1.2 บูรณาการ การเรียนรู้กับการทำกิจวัตรประจำวันการดำเนินชีวิตของครอบครัว สังคม และฝึกฝนเตรียมความพร้อมผ่านกระบวนการทำงานประกอบอาชีพ ในกลุ่มสาระการเรียนรู้วิชาสุขศึกษา การงานอาชีพเทคโนโลยี สังคม ศาสนาและวัฒนธรรม และกลุ่มสาระวิชา ศิลปะ

2. เรียนรู้ทักษะพิเศษเพิ่มเติมกับกลุ่มการเรียนการสอนอื่นๆ ตามความถนัดและความสนใจ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ได้แก่

- 2.1. กีฬาขี่ม้า ยิงธนู
- 2.2. ช่างซ่อมรถจักรยานยนต์
- 2.3. นวดแผนไทย นวดเพื่อสุขภาพ
- 2.4. สนทนาภาษาต่างประเทศ (ต้อนรับประชาคมอาเซียน)

การจัดสาระการเรียนรู้ในรายวิชาคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์บ้านเรียน A

กลุ่มประสบการณ์	คุณภาพที่มุ่งหวัง	กิจกรรม
1. คณิตศาสตร์	<ul style="list-style-type: none"> - คณิตศาสตร์พื้นฐาน - การคำนวณในชีวิตประจำวัน - การบริหารจัดการเวลาอย่างคุ้มค่า - เศรษฐศาสตร์ในการดูแลฟาร์มม้า 	<ul style="list-style-type: none"> - เรียนรู้กับมูลนิธิโรงเรียนวังไกลกังวลและอาจารย์สอนเสริมพิเศษตามความรู้ความสามารถที่ผู้เรียนพัฒนาได้ - เรียนรู้ด้วยตนเองจากสื่อการเรียนรู้ต่างๆ
2. วิทยาศาสตร์	<ul style="list-style-type: none"> - มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์รอบตัว - สิ่งมีชีวิตธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม - ดำรงชีวิตร่วมกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเห็นคุณค่า ร่วมอนุรักษ์ 	<ul style="list-style-type: none"> - เรียนรู้กับมูลนิธิโรงเรียนวังไกลกังวลและอาจารย์สอนเสริมพิเศษตามความรู้ความสามารถที่ผู้เรียนพัฒนาได้ - เรียนรู้ด้วยตนเอง จากสื่อการเรียนรู้ต่างๆ

*คู่มือผนวกสำหรับแผนการจัดการเรียนรู้ฉบับเต็ม

ประเมินผลลูกๆ

การวัดประเมินผลการเรียนรู้จะใช้การประเมินจริงจากร่องรอยการเรียนรู้ พัฒนาการที่เกิดขึ้นในชีวิตของลูกๆ เป็นการประเมินองค์รวมของชีวิต โดยไม่ได้ยึดการประเมินจากการทำข้อสอบเพียงเท่านั้น คุณพ่ออธิบายให้ฟังว่า

“ วัดประเมินแบบพ่อแบบแม่ เราก็ประเมินลูกทุกวันแต่ไม่ได้ประเมินเหมือนในโรงเรียนที่ต้องมานั่งทำข้อสอบ ผมประเมินจากผลสัมฤทธิ์จากพัฒนาการที่เกิดขึ้นในตัวลูก โดยไม่ลำเอียง ลูกอ่านหนังสือไม่ออก ก็บอกว่าอ่านไม่ออก ประเมินจากการเรียนรู้ร่องรอยที่สะท้อนออกมาทั้งหมด เอาพัฒนาการที่เกิดขึ้นในชีวิตเขามาเป็นตัวบอกว่าได้ ไม่ได้แค่นั้น ก็ประเมินจากองค์รวมทั้งหมดของชีวิต ไม่ใช่แค่ข้อสอบที่เขาทำ ”

“ เหมือนเวลาเรากินแกงส้ม พอเราได้กินแล้วเราอร่อยก็บอกอร่อย เราไม่ได้ลงรายละเอียดไปถึงว่าใส่พริกก็เผ็ดใส่น้ำเท่าไร ใส่เกลือเท่าไร อันนี้เป็นเรื่องของแม่ครัว แต่ผลที่มันออกมาบ๊อบเราพอใจในแกง เหมือนผลของการศึกษาออกมาเราพอใจ เป็นอันว่าโอเค ”

“ แล้วเราจะรู้ได้ไงว่าเด็กคนนี้พัฒนาจริงมีความรู้จริง คุณลองไปอยู่กับเขาสักหกเดือน สองเดือนก็ได้ สองอาทิตย์ก็ได้ แล้วจะเห็นเด็กคนนี้มีความรู้ที่คุณบอก ถ้าคุณยังรับการประเมินแบบนี้ไม่ได้ แล้วคุณจะประเมินได้ไง เพราะมันคนละยี่ห้อกัน คนละรูปแบบกัน แต่คุยกับเขต เขตเขาก็โอเค ที่ประเมินทั้งหมดผมก็ส่งให้เขตเป็นรายปี ก็ตัดเกรดอะไรให้เรียบร้อยเลยนะ เพราะผมเขียนแผนแบบ8กลุ่มสาระวิชา ที่ผ่านมากการตัดเกรดทั้งหมดเขตไม่เคยโต้แย้งกลับมา เขามาประเมินเสร็จแล้วก็เอาตามที่เราว่า บางทีเขาก็ติงมาว่าทำไมให้วิชานี้น้อยจัง การวัดประเมินผลก็ไม่มีปัญหาอะไร ”

ตัวอย่าง ตารางแสดงโครงสร้างการประเมินผลการเรียนรู้ และค่าน้ำหนักของสัดส่วนมวล
ความรู้ตามกลุ่มประสบการณ์ในแผนการจัดการศึกษาของบ้านเรียน A

กลุ่มประสบการณ์	หน่วยกิต/ชั้นปี	ผลการเรียนรู้		
		ม.4	ม.5	ม.6
1. คณิตศาสตร์	2			
2. วิทยาศาสตร์	2			
3. ภาษาและวัฒนธรรม				
3.1 ภาษาไทย	2			
3.2 ภาษาอังกฤษ	1			
3.3 ภาษาอาหรับ	1			
4. ทักษะการใช้ชีวิต	4			
5. ศิลปะการใช้ชีวิต	2			
ร่วมสมัย กับสื่อเทคโนโลยี				
6. ความเป็นมนุษย์ 4				
7. การงานอาชีพ 4	4			
8. ทักษะพิเศษเฉพาะทางเรื่อง เกี่ยวกับม้า :	4			
8.1 การเลี้ยงม้า	4			
8.2 กีฬา :				
8.2.1 จีม้า	2			
8.2.2 ยิงธนู	2			
ผลการเรียนรู้เฉลี่ย	30 หน่วยกิต/ปี			

จุดเด่นของการประเมินในแบบบ้านเรียน

คุณพ่อเล่าให้ฟังว่าการประเมินในแบบบ้านเรียนเป็นการประเมินเพื่อการพัฒนาต่อ ไม่มีติดหรือผ่าน แต่เป็นการค้นคว้าหาคำตอบที่ถูกต้องในเรื่องนั้นๆ

“ เราไม่ทิ้งการประเมินการทำข้อสอบก็ยังคงอยู่ แต่การทำข้อสอบการทำแบบฝึกหัดของคุณ ไม่ได้หมายความว่าแบบฝึกหัดมีลิขสิทธิ์ทำเสร็จแล้วหมายความว่าลูกจะตก ลูกทำไม่ผ่านนะ แต่เราให้ลูกกลับไปค้นคว้า ไปหาคำตอบไปแก้ไขให้ถูกต้อง ให้ลูกได้เรียนรู้หาคำตอบที่ถูกต้อง เราประเมินเพื่อให้ลูกพัฒนาต่อ เราไม่ได้ประเมินเพื่อจะมาบอกว่าคุณนั้นตกหรือผ่านเหมือนระบบโรงเรียน ”

พัฒนาการของลูก

สิ่งที่คุณพ่อคุณแม่สัมผัสได้คือลูกมีวุฒิภาวะที่มากกว่าเด็กในวัยเดียวกัน มีความรับผิดชอบและมีความเป็นผู้นำสูง นอกจากนี้เด็กยังมีโอกาสได้พบเจอและสัมผัสกับผู้คนที่หลากหลายทั้งในด้านวัยและอาชีพทำให้มีมิติด้านการปฏิสัมพันธ์กับคนระดับต่างๆสูงกว่าเมื่อเทียบกับเด็กในวัยเดียวกัน คุณพ่อเล่าว่า

“ ที่ประทับใจได้ชัดๆคือเห็นวุฒิภาวะของเด็ก การรับรู้เรื่องได้เร็วกว่า ความรู้สึกรับผิดชอบชั่วดี ความรู้สึกในวัยเด็กเขาสามารถเรียนรู้อะไรที่เป็นผู้ใหญ่ได้เร็วกว่าเด็กที่อยู่ในระบบ ผมสังเกตจากเด็กในหมู่บ้านเพื่อนๆของลูกในวัยเดียวกันเวลามาทำกิจกรรมร่วมกัน ลูกมักจะเป็นผู้นำตลอด เวลาเด็กมาที่นี้ไปไหนทำอะไร มิติในการปฏิสัมพันธ์กับคนเขาไม่ได้สัมพันธ์กับแค่เพื่อนในชั้นเรียน เด็กในวัยนี้ส่วนใหญ่ก็มักจะปฏิสัมพันธ์กับเด็กในห้อง 40 คน ก็คือ 40 คน ไม่มีโอกาสสัมพันธ์กับคนขับรถ กับคนกรีดยางกับคนต่างวัย ”

“ เด็กของเราได้ไปรู้จัก พ่อได้รู้จักก็ได้เรียนรู้กับคนต่างวัยเยอะกว่า ผมมีเพื่อนออกทะเลก็ให้เขาไปอยู่กับเพื่อนหาปลา ยิงปลา ตอนน้ำท่วมก็วางอวนดักปลา มีเพื่อนเปิดร้านน้ำชาที่พังงาก็ให้ลูกไปอยู่ที่ร้านไปเป็นลูกมือเป็นเด็กเสิร์ฟให้รู้จักการปฏิสัมพันธ์กับคนอื่นๆ พาไปฟาร์มม้าไปฝึกงานกับเขาเลยไปอยู่กับเขาเลย จนถึงทุกวันนี้เจ้าของฟาร์มม้ายังบอกเลยว่าหาเด็กแบบนี้ไม่ได้เลย เพราะไม่ต้องสั่งไม่ต้องบอก เด็กวัยแค่นี้รู้หน้าที่ว่าต้องทำอะไร เขาได้ไปประกาศมา

ด้วย เขาทำได้หมดเลย ถีดยา ตอกเกือบไม้ ซึ่งเด็กในวัยที่โตกว่าก็ยังไม่ได้เลย”

เดินหน้าต่อไป

แม้การจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนที่เป็นทางการสิ้นสุดลง แต่การเรียนรู้ในแบบบ้านเรียนยังคงเดินต่อไปตลอดชีวิต คุณพ่อเล่าว่า

“จริงๆ การเรียนรู้มันมีตลอดชีวิตนะ แต่ถ้าตามระบบการศึกษาแล้ว ภาคบังคับแค่ 3 ชั้น พื้นฐานแค่ 6 พอจะทำระดับมหาวิทยาลัยเราคงทำไม่ได้ แต่ถึงแม้ว่าคุณจะเรียนมหาวิทยาลัยแล้ว ไม่ใช่ว่าการทำโฮมสคูลมันจะหยุด ลูกก็ไปเรียนมหาวิทยาลัย แต่การจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนยังเดินต่อไป เพียงแต่ไม่มีการประเมินกับเขตพื้นที่ แต่เรายังต้องอยู่กับลูกต่อ โฮมสคูลยังต้องเดินต่อไป”

ให้ลูกได้เลือกเอง

เมื่อพ้นจากระดับการศึกษาทางครอบครัวสามารถจัดเองได้ คุณพ่อมองว่าการศึกษาระดับที่สูง(มหาวิทยาลัย)นั้นเด็กบ้านเรียนจะมีอิสระในการเลือกทางเดินของตนเองได้ และมีข้อได้เปรียบในแง่ของการรู้จักตนเอง ทั้งในด้านความชอบความถนัด คุณพ่อเล่าว่า

“ ในระดับมหาวิทยาลัย ในระดับนี้เป็นระดับที่เด็กส่วนใหญ่สามารถเลือกทิศทางการศึกษาของเขาได้ ทีนี้การเรียนตั้งแต่ระดับประถม มัธยมเป็นระดับที่เขา กำลังจะฉายแววว่าเขาจะไปไหน พอมัธยมปลายมันเป็นช่วงที่เด็กได้เลือกสรรว่าตัวเองจะไปยังไง แต่โดยกรอบของระบบมันไม่ชัดไง พอเด็กเข้ามหาลัยเด็กต้องเลือกคณะที่ตัวเองถนัด เด็กในระบบมักไม่รู้ว่าตัวเองชอบอะไร เพราะเรียนอย่างนี้ เรียนตามที่เขากำหนดมาตลอด อยู่ๆจะให้เลือกก็ยังไม่ค่อยจะตัวเองจะไปไหน แต่ถ้าทำโฮมสคูลเด็กจะชัดตั้งแต่ต้นว่าตัวเองถนัดอะไรและต้องการเลือกอะไรต่อ ถ้าจะพูดว่ามหาลัยคือการศึกษาใน

ระบบนี้ ก็ต้องตอบว่าใช่ แต่เด็กเริ่มมีอิสระในการเลือกมากขึ้นแล้ว
ทางบ้านก็ไม่ได้ปิดกั้นว่าลูกจะไปทางไหนต่อไป ”

5. ด้านปัญหาในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน

ความกังวลใจก่อนทำบ้านเรียน

เนื่องจากการทำบ้านเรียนนั้นถือเป็นสิ่งใหม่ และครอบครัว A ก็ยังไม่ประสบการณ์
ในการทำบ้านเรียนมาก่อนทำให้เกิดความกังวลใจในหลายๆเรื่อง คุณพ่อเล่าว่า

“ กังวลใจนั้นมีอยู่แล้ว แต่ความกังวลใจมันมีพลังน้อยกว่า
ความต้องการที่อยากจะทำ กังวลใจต่อสภาพแวดล้อม ต่อญาติใกล้ชิด
ต่อเพื่อนบ้าน ไม่ให้ลูกไปโรงเรียนนี้คิดยังไง บ้าไปรีเปล่า แต่พอเวลา
ผ่านไปเขาก็เห็นว่าเด็กของเราเป็นไง ”

ปัญหาตลอดเส้นทางนี้

ปัญหาสำคัญที่สะท้อนจากมุมมองของคุณพ่อ คือ ภาครัฐยังขาดบุคลากรที่มีความ
เข้าใจเรื่องการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน รวมถึงขาดหน่วยงานที่ดูแลเรื่องบ้านเรียนโดยตรง จึงทำ
ให้การติดต่อประสานงานหรือดำเนินการจัดทำบ้านเรียนมักประสบปัญหาด้านทัศนคติและความ
เข้าใจที่ไม่ตรงกันของครอบครัวบ้านเรียนและเจ้าหน้าที่รัฐ คุณพ่อได้เล่าว่า

“ การดำเนินการก็ปฏิบัติตามระเบียบในคู่มือ ปัญหามันไม่
ถึงกับมีปัญหาหรอก แต่มันเป็นเรื่องความเข้าใจ แต่มันต้องมาคุยกัน
ระหว่างผู้ที่ขอจัดกับผู้ที่อนุญาตให้จัด เพราะเราต้องไปขออนุญาต
จัดกับผู้ที่อยู่ในกระบวนการศึกษาปกติ เขตพื้นที่ก็คือคนที่กำกับ
การศึกษาในระบบ รัฐบาลไม่มีเจ้าหน้าที่ที่เข้าใจการศึกษาแบบโฮมส
คูลและตั้งศูนย์การศึกษาบ้านเรียน พอไม่มีเราก็ต้องไปขอกับ
เจ้าหน้าที่ในระบบ ที่เขารับรู้และสัมพันธ์กับเรื่องราวการจัดการศึกษา
ในระบบ พอไปขอจัดแบบโฮมสคูลก็จะเกิดคำถามจากเจ้าหน้าที่ว่า
ทำไมไม่ให้ลูกเรียนในโรงเรียนนี้หละ เขาพยายามดึงให้ลูกเราเข้าไป

อยู่ในระบบ ส่วนใหญ่จะติงจะติว่า ทำทำไม ทำได้หรือ โรงเรียนก็มีอยู่แล้ว แต่ที่จะมาสนับสนุนการจัดแบบนี้มันก็มีนั่นแหละแต่น้อย ทีนี้เราต้องแกร่ง ถ้าอ่อนๆเป้าหมายไม่ชัดเจน กลับมาส่งลูกไปโรงเรียนหมด เพราะเขาจะแนะนำในแนวทางว่าให้ไปโรงเรียนไป แต่ที่สตูดิโอผมไปก็โอเค ”

คำถามจากคนภายนอก

เมื่อทำครอบครัว A ตัดสินใจนำลูกออกจากโรงเรียนและทำบ้านเรียนเต็มตัวทำให้เกิดคำถามและความไม่เข้าใจของญาติและคนรอบข้าง คุณแม่เล่าว่า

“ มันเต็มร้อยไปเลยอะนะ คือญาติๆห้ามเต็มร้อยไปเลย กว่าเขาจะเข้าใจก็สองปีกว่าแล้ว แรกๆก็จากที่ไปเยี่ยมก็ไม่กล้าไปเยี่ยม เพราะว่าโดนลูกชนเยอะ แบบว่าคิดยังไงถึงไม่ให้ลูกไปโรงเรียน มีคำพูดรุนแรงด้วยนะ มาตอนนี้เค้าก็รู้เรื่องหมดนะ เห็นผลว่าลูกเราเป็นแบบนี้ไปได้อย่างไร เขาก็งั้นกันอะนะว่าเป็นแบบนี้ไปได้อย่างไร ”

คุณพ่อยังได้สัพพัตถ์เพิ่มเติมว่าการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนแม้จะมีจำนวนเพิ่มขึ้นเรื่อยๆแต่สังคมส่วนใหญ่ก็ยังไม่รู้จักการศึกษาแบบบ้านเรียน อันเนื่องมาจากขาดการส่งเสริมและประชาสัมพันธ์จากภาครัฐ

“ เหมือนที่คุยก่อนหน้านี้ สังคมไม่เข้าใจ มาจนถึงวันนี้ก็ยังไม่เข้าใจว่ารูปแบบการศึกษามันมีแบบที่ครอบครัวสามารถจัดการศึกษาเองได้ ครูอาจารย์ในระบบ โรงเรียนก็เยอะนะที่ไม่รู้ เพราะเขากำลังมุ่งด้านหนึ่ง มันเป็นเรื่องเล็กๆที่มองไม่เห็นนอกจากคนที่ต้องการมันจริงๆคนส่วนใหญ่ไม่ค่อยรู้จักช่องนี้หรอก เพราะว่ากำลังเดินตามกระแสที่มันเป็นอยู่ในสังคม เป็นเพราะรัฐบาลไม่ได้ประชาสัมพันธ์หรือส่งเสริมการศึกษานอกระบบเท่าที่ควร มันเป็นเรื่องของทางเลือกซึ่งไม่ใช่กระแสหลักที่มันมีอยู่ แต่รัฐก็สนับสนุนค่าหัวเท่ากับเด็กในโรงเรียน ”

ปัญหาที่ไม่คาดคิด

คุณพ่อมีทัศนคติที่ดีเกี่ยวกับปัญหาที่จะเกิดขึ้นตลอดการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน โดยมองว่าปัญหาเป็นการเรียนรู้

“ ปัญหาที่ไม่คาดคิดไม่มีนะ เพราะเราตั้งต้นแต่แรกว่า ปัญหาต้องมีแน่ เราพร้อมตั้งแต่ต้นว่าเราจะจัด เจออะไรก็เจอ มาอย่างไรก็ตาม ปัญหาทั้งหมดคือการเรียนรู้ ผมตั้งปัญหาไว้อย่างนั้น ว่า สิ่งที่เกิดขึ้นคือการเรียนรู้ ต้องแก้ต้องมีทางออก พอเราตั้งอย่างนี้ พอเจอปัญหาขึ้นมา มันไม่ผิตคาด ไม่ได้รู้สึกผิดหวัง แต่มันเป็นสิ่งที่เราต้องแก้ ”

ประสานงานภาครัฐ

ในด้านการประสานงานกับเจ้าหน้าที่รัฐ มักประสบปัญหาในด้านความเข้าใจและอคติของเจ้าหน้าที่ที่ยังยึดติดรูปแบบการศึกษากระแสหลัก และพยายามนำหลักเกณฑ์ต่างๆที่ใช้ในระบบโรงเรียนมาใช้กับการศึกษาแบบบ้านเรียน แต่คุณพ่อได้ใช้มิติทางด้านความสัมพันธ์เข้ามาเป็นตัวช่วยในการคลี่คลายปัญหาและสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างครอบครัวและเจ้าหน้าที่ คุณพ่อเล่าว่า

“ เมื่อก่อนเราเคยเข้าประชุมหลายครั้งระหว่างผู้ปกครองกับเจ้าหน้าที่ของภาครัฐ หรืออินเทิร์นหรือเขตการศึกษาในพื้นที่ ปัญหาส่วนใหญ่ก็คือปัญหาจากความเข้าใจและอคติตัวหลัก อย่างอื่น ไม่มีหรอก “มาทำทำไม? ทำให้ยุ่งยากทำไม? เห็นโรงเรียนเขามีอยู่แล้ว” ผมมีลูกสองคนที่อยู่ในระบบโฮมสคูล เขตพื้นที่ที่ต้องมาดูแลเด็กสองคนเหมือนรรหนึ่งเลย แต่ในโรงเรียนมีเด็ก 500 คน เขาก็ดูแลเหมือนกัน ต้องทำเอกสารเหมือนกัน ของผมมีสองคนและเจ้าหน้าที่ต้องมาหาด้วย คือถ้าเจ้าหน้าที่ยังเข้าใจอยู่แบบนี้ก็เป็นปัญหา แต่ถ้าเจ้าหน้าที่เข้าใจมิติทางการศึกษาว่ามันเป็นการเปลี่ยนทิศทางการศึกษาใหม่ มันก็คุ้มค่า แต่ประเด็นเหล่านี้มันก็คลี่คลายไป ก็มีการ

กำหนดนโยบายมาใช้ในภาคปฏิบัติ แต่ถ้าใจไม่ปรับก็ยุ่งเหมือนกัน เพราะเขายึดตัวเอกสารอย่างเดียว ในส่วนของผมก็ใช้มิติความสัมพันธ์ที่ดีมาเป็นตัวขับเคลื่อน ไม่ได้ไปยึดว่ากฎหมายว่ายังไง แต่คุยในลักษณะความเข้าใจระหว่างเรากับเจ้าหน้าที่ ”

“ เวลาประเมินผลเขตพื้นที่ทางเจ้าหน้าที่เขามักจะให้เราลงรายละเอียดว่าใส่อะไรเท่าไร แยกเป็นวิชาๆ พริกเท่าไร เกลือเท่าไร คณิตศาสตร์ยังไง ภาษาไทยยังไง แยกชีวิตออกเป็นชั้นๆ แต่เราต้องการเอาทุกอย่างมารวมกันให้ร้อยเหมือนแ่งส้ม เราใส่พริกเยอะพริกน้อยอยู่ที่น้ำเยอะหรือน้ำน้อย ในเมื่อพื้นฐานการเรียนที่แตกต่างกัน เราอยู่ในกระบวนการเรียนที่ส่งผลต่อชีวิตองค์กรรวมไม่ใช่การเรียนที่ส่งผลต่อวิชาการที่แยกชั้น คุณเอาวิธีการประเมินแบบแยกชั้นในระบบการศึกษามาแยกชั้นการศึกษาแบบองค์กรรวมไม่ได้ คุณกำลังพาผมกลับไปอยู่ในระบบ ส่วนใหญ่จะมีปัญหาการประเมินกับเขตแบบนี้ เพราะคุยกันคนละเรื่อง มาตรฐานการวัดคนละระบบคนละรูปแบบ ”

6. ข้อเสนอแนะและแนวทางในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนของครอบครัวมุสลิม

ข้อเสนอแนะเรื่องบ้านเรียน

คุณพ่อได้เสนอแนะพื้นที่ในห้าจังหวัดมีความเหมาะสมที่จะจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนเนื่องจากสถานการณ์ปัจจุบันที่ไม่เอื้อต่อการศึกษาในระบบโรงเรียนเท่าที่ควร นอกจากนี้คุณพ่อมองว่าในการจัดบ้านเรียนนั้น แต่ละครอบครัวมีความไม่เหมือนกันและบริบทแตกต่างกันไป เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องจำเป็นต้องมีความเข้าใจและวิสัยทัศน์ที่หยึดหยุ่น

“ ผมว่าห้าจังหวัดหรือสามจังหวัดภาคใต้มันเหมาะที่จัดโฮมสกูลมากที่สุดเลย เด็กไปโรงเรียนได้เรียนสามชั่วโมง บ่ายสามต้องกลับ ครูก็ระแวง พ่อแม่ก็เป็นห่วงเรื่องความปลอดภัยในสถานการณ์ที่เกิดขึ้น เรื่องโฮมสกูลนี้มันเหมือนกับเป็นเรื่องใหม่ของเขตพื้นที่ตลอดเวลา เพราะฐานของครอบครัวไม่เหมือนกัน ปีนี้

ครอบครัวนี้แบบหนึ่ง อีกครอบครัวก็แบบหนึ่ง ไม่เหมือนโรงเรียนจด
 ยังไงก็อย่างนั้นทุกปี แต่โฮมสกูลมันไม่เหมือนกันสักครอบครัวหนึ่ง
 คุณมาบอกให้ทำเหมือนกันก็ไม่ได้ บริบทของเด็กไม่เหมือนกัน
 เจ้าหน้าที่เลยต้องทะเลาะรอบเวลาและวิธีคิดออกไปจากเดิม ”

ลักษณะเด่นบ้านเรียนอิสลาม

บ้านเรียนอิสลามในแต่ละแห่งจะมีรูปแบบการจัดการศึกษาและจุดเน้นที่แตกต่างกัน
 ออกไปตามแต่บริบทของครอบครัว แต่สิ่งที่มีเหมือนกัน คือ ทุกที่มีเป้าหมายเพื่อสร้างเด็กให้มีอัต
 ลักษณะของความเป็นมุสลิมที่ดีและเพื่อสร้างความใกล้ชิดกับพระเจ้า คุณพ่อเล่าว่า

“ ผมเคยไปที่แม่ฮ่องสอน ไปที่ปาย พาเด็กๆ ไปเยี่ยม ตอนนี้
 ก็มีเด็กโฮมสกูลที่ 25 คนแล้ว ครอบครัวเขามารวมกันแล้วจัดเป็นศูนย์
 แล้วหาครูมาสอนเด็ก ซึ่งเขาก็ทำได้ในพื้นที่ๆ ไม่ได้มีมุสลิมเป็นคน
 ส่วนใหญ่ ที่มีนบุรีก็มีครอบครัวที่เน้นหลักเรื่องฮาฟิซอัลกรุอ่าน เขียน
 แผนแบบกลุ่มประสบการณ์เขาเลยเน้นหนักตรงนั้นได้ ถ้ามองในมิติ
 มุสลิมสิ่งที่เราต่อสู้ให้ได้มา มันไม่ใช่แค่โฮมสกูล มันมีอะไรที่มากกว่า
 นี้ โฮมสกูลเป็นหนทางหนึ่งที่เราจะได้ปฏิบัติ ตอบ โจทย์ชีวิตของเรา
 ทำให้เราใกล้ชิดกับอัลลอฮ ”

4.2 บ้านเรียน J

บ้านเรียน J เป็นบ้านเรียนที่ครอบครัวจัดการศึกษาบ้านเรียนแบบครอบครัวเดี่ยว
 มีประสบการณ์ในการจัดการศึกษา 6 ปี โดยมีแม่เป็นผู้ขอจัดการศึกษา บ้านเรียน J เป็นครอบครัว
 มุสลิมครอบครัวกลุ่มแรกๆ ที่ขอจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนในจังหวัดภูเก็ต

1. ลักษณะครอบครัวหรือผู้จัดการศึกษา

บ้านเรียน J มีลูกสาว 1 คน เริ่มจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนตั้งแต่ปี พ.ศ. 2551 โดยในสี่
 ปีแรกของการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนนั้น บ้านเรียน J ทำการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนโดยฝาก
 ชื่อที่โรงเรียนแห่งหนึ่งในกรุงเทพฯ ก่อนจะย้ายมาอาศัยที่ภูเก็ตและทำการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน

โดยจดทะเบียนกับเขตการศึกษาเมื่อสองปีที่ผ่านมา บ้านเรียน J มีคุณแม่เป็นแม่เลี้ยงเดี่ยว ประกอบอาชีพค้าขาย มีรายได้ประมาณ 10,000 – 20,000 บาทต่อเดือน คุณแม่จบการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ครอบครัว J อาศัยในบ้านเช่าทาวเฮ้าส์ชั้นเดียว

2. ด้านแรงจูงใจในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมุสลิม

แรกเริ่ม

คุณแม่มีความกังวลต่อสภาพสังคมที่ค่อนข้างแย่ และมีความตั้งใจก่อนที่จะมีลูกว่าจะเลี้ยงลูกให้ปลอดภัยจากปัญหาและสภาพสังคมที่เผชิญอยู่

“ เดิมแม่นับถือศาสนาพุทธ เราเริ่มคิดเรื่องลูกตั้งแต่ยังไม่แต่งงาน คำว่าโสมสกุลก็ยังไม่รู้จัก ตอนนั้นคิดอย่างเดียวว่าจะทำยังไงให้ลูกเราอดพ้นจากสังคมที่มันแย่ได้ เรามองดูไปรอบๆตัวเห็นแต่สภาพที่มันไม่โอเค ตอนที่คิดเรื่องนี้แม่ก็ยังไม่ใช่มุสลิมนะ แต่พื้นฐานครอบครัวค่อนข้างเคร่งครัดในศาสนา ”

สภาพสังคมที่ย่ำแย่

ด้วยสภาพสังคมและปัญหาที่พบเจอในสังคมที่ทำงานของคุณแม่ ยังเป็นการตอกย้ำให้คุณแม่คิดถึงเรื่องการหาทางออกให้กับลูกอยู่ในสภาพแวดล้อมที่คืออยู่เสมอ

“ แม่รู้สึกที่สังคมมันแย่มาก ผู้หญิงผู้ชายผิดประเวณี ดื่มเหล้าเล่นการพนัน ตอนนั้นแม่ทำงานอยู่บริษัทคอมพิวเตอร์ที่กรุงเทพฯ ทั่วๆที่พนักงานส่วนใหญ่เป็นผู้หญิงนะ แต่เรื่องกินเหล้านี้ไม่แพ้ผู้ชายเลย กินกันเกือบทุกวัน แล้วก็ชวนเราทุกวัน แต่แม่ไม่ไป ก็อย่างที่บอก พอเราเห็นสังคมแบบนี้ เราก็คิดมาตลอดว่าจะทำยังไงให้ลูกเราอดพ้นจากตรงนี้ได้ ”

พาลูกเข้าโรงเรียน

หลังจากที่คุณแม่รับอิสลาม แต่งงานและมีลูก ก็เริ่มมองหา โรงเรียนที่ตอบสนองความต้องการในด้านการปฏิบัติตามหลักพื้นฐานของศาสนา

“ พอเริ่มมีลูกก็ปรึกษาพี่น้องคนนึงว่าพอจะมีโรงเรียนที่อนุญาตให้เด็กคลุมฮิญาบไหม เพราะเราให้ลูกคลุมฮิญาบตั้งแต่เด็กๆ และลูกเองก็บอกกับเราตลอดว่าจะไม่เรียนในโรงเรียนที่ไม่ให้คลุมฮิญาบ ก็เลยมีคนแนะนำโรงเรียนสุเหร่าที่นึงในกรุงเทพ ”

ความกังวลใจ

แม้คุณแม่จะส่งลูกไปในโรงเรียนสุเหร่าซึ่งเด็กสามารถคลุมฮิญาบและปฏิบัติศาสนกิจได้อย่างสะดวก แต่ก็ยังเกิดความกังวลใจและเป็นห่วงลูกสาว

“ เราก็กลัวว่าลูกเราไปจากเราแล้วจะได้อะไรบ้าง จะเจออะไรบ้าง เพราะสมัยแม่เรียนเราก็เจอเพื่อนไม่ดีเยอะ ค่าเทอมก็แพงด้วยแหละตอนนั้น ช่วงแรกๆแม่จะเฝ้าลูกตลอด พอส่งลูกเข้าโรงเรียนก็จะรอดูเขาจนเข้าห้องเรียน คือ เรารู้สึกไม่สบายใจมาตลอด รอดูเขาตั้งแต่เคารพธงชาติ ไปส่งถึงหน้าห้อง พอตอนเลิกเรียนเราก็จะมาก่อนเวลา แล้วไปแอบดูก่อนว่าลูกเราเกรไหน เพื่อนเกรลูกเราไหม ”

ปัญหาที่สะสม

ตั้งแต่คุณแม่ส่งลูกเข้าโรงเรียนก็พบปัญหาและเรื่องที่ทำให้ไม่สบายใจอยู่หลายเรื่อง ทั้งในเรื่องสภาพสังคมในโรงเรียนที่ลูกสาวเรียนอยู่ ทั้งเรื่องการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียน รวมถึงการที่คุณครูแสดงกริยาหรือตัวอย่างที่ไม่เหมาะสม ซึ่งคุณแม่เกรงว่าลูกจะเลียนแบบพฤติกรรมเหล่านั้นด้วย

“ ตลอดเวลาที่ส่งลูกไปโรงเรียนมันก็มีอะไรนิดๆหน่อยๆ ที่ว่ามันไม่ใช่เล็กน้อยนะ แต่มันสะสมมาเรื่อยๆ เช่นว่า ครูสอนหนังสือแล้วมีเสียงเพลงเสียงดนตรีประกอบซึ่งมันผิดหลักศาสนา เสียงเรียกเข้าโทรศัพท์ของครูที่ตั้งในห้องเรียนซึ่งเป็นเพลง หรือ ไม่ก็ การพูดของครู เราเข้าใจนะว่าการที่ครูหนึ่งคน กับเด็กยี่สิบ สามสิบ คน มันก็ไม่ใช่ง่ายเลย ที่พบคือ ครูพูดว่า “ลูกๆหนูๆนั่งให้เรียบร้อยหน่อย” คำว่าเรียบร้อยมันมีความหมายตรงตัวโอเค แต่ครูใช้ไม้หวาย ฟาดไปที่โต๊ะ แล้วตะโกนว่า “เด็กๆนั่งให้เรียบร้อยหน่อย” ซึ่งใช้น้ำเสียงที่ดังมาก แม่มานั่งคิดว่าแล้วลูกเราจะได้อะไร ก็ต้องได้เสียงที่ตะโกน กริยาที่ตะโกน แล้วอะไรอีกหลายๆอย่าง ”

ตัดสินใจเด็ดขาด

ปัญหาที่คุณแม่เล่ามาเป็นเพียงส่วนหนึ่งจากหลายๆปัญหาที่เกิดขึ้นในโรงเรียน แต่มีเหตุการณ์หนึ่งซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่ร้ายแรงจนทำให้คุณแม่ตัดสินใจเด็ดขาดที่จะเอาลูกสาวออกจากโรงเรียน

“ ครั้งหนึ่งลูกบอกว่าเพื่อนชวนไปห้องน้ำไปแอบดูรูปผู้หญิง ไม่รู้เราก็คิดมากไปรีปาวนะ บางคนคิดว่าทำให้เด็กรู้จักสิ่งไม่ดี มันคือวัคซีน ถ้าลูกรู้จักความชั่วลูกจะได้ป้องกันตัว นานาทัศนนะนะ แต่แม่คิดว่าความชั่วบางอย่างไม่ต้องลองเอง แม่มีประสบการณ์หลายอย่างให้กับลูกแล้ว ลูกไปจำเป็นต้องไปเจอไปลองเอง ฟังที่แม่เล่า น่าจะเพียงพอแล้ว ”

“ สุดท้ายลูกก็บอกว่าเพื่อนดูหนังโป๊มา อยู่ป.2 ดูหนังโป๊แล้ว กลัวลูกพูดผิดเลยถามให้แน่ใจก่อน จริงๆมันก็มีหลายปัญหาที่เกิดขึ้นแล้วเราไม่สบายใจนะ แต่เรื่องดูหนังโป๊นี่แหละที่เราจับไม่ได้จริงๆแล้วลูกก็เล่าว่ามีเพื่อนแสดงท่าทางเลียนแบบพฤติกรรมว่ามีอะไรกับการดูหรือดาราให้เห็น เราก็บอกลูกว่า ไม่ต้องไปโรงเรียน

แล้วลูก คือลูกเราไม่ดูแลแต่เพื่อนคุณ มันก็ไม่รู้ยังไง แล้วลูกเราเป็นผู้หญิง
แล้วอยู่กับเขาก็ชั่วโหมง ก็เลยตัดสินใจเอาลูกออกแบบไม่ลังเล ”

มองหาทางออก

หลังจากที่นำลูกสาวออกจากระบบโรงเรียนทำให้คุณแม่ตัดสินใจที่จะจัดการศึกษา
แบบบ้านเรียนให้ลูก โดยการจดทะเบียนกับเขตพื้นที่การศึกษา แต่ไม่สามารถทำได้ในขณะนั้น
เนื่องจากมีความไม่พร้อมในหลายด้าน

“ ก่อนหน้า 2 ปี ตอนลูกอยู่อนุบาล เคยมีพี่น้องจัดสัมมนา
เรื่องบ้านเรียน แต่ตอนนั้นคนที่บรรยายก็ยังไม่สามารถทำบ้านเรียนเพราะ
ลูกยังเล็ก เขาก็ให้แต่เนื้อหาวิชาการ นั่นคือจุดเริ่มต้นที่ทำให้เราเริ่ม
รู้จักบ้านเรียน แต่ก็ยังไม่สามารถทำอะไรในตอนนั้น จนมาเกิดปัญหาอย่าง
ที่เล่าให้ฟัง ก็คิดที่จะเริ่มทำ ช่วงแรกๆบ้านเรียนจะจัดแบบ 8 กลุ่ม
สาระ ตอนนั้นก็เริ่มไปคุยกับเขตพื้นที่การศึกษา กฎหมายตอนนั้น
กำหนดให้พ่อแม่จบม.6 ขึ้นไปและต้องพร้อมไปประชุมกับเขตฯ ซึ่ง
เราไม่สะดวก ก็เลยล้มเลิกไป แต่ในระหว่างนั้นก็สอนลูกเองอยู่ที่บ้าน
เรื่อยๆ สอนอยู่ที่บ้านก็ได้ ขอให้ลูกมีอิสลาม ”

3. ด้านลักษณะการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมุสลิม

เริ่มฝากชื่อ

ในขณะที่สอนลูกเองที่บ้านก็มีคนแนะนำให้เอาชื่อลูกไปฝากไว้กับ โรงเรียนเดิมที่ลูก
สาวเคยเรียนอยู่ เนื่องจากเดิมเจ้าของ โรงเรียนเคยใช้วิธีนี้กับลูกหลาน ครอบครัว J จึงจัดการเรียน
การสอนแบบบ้านเรียน โดยการฝากชื่อลูกไว้ที่ โรงเรียนจนลูกจบการศึกษาชั้น ประถมปีที่ 6

“ ในช่วงที่เราสอนลูกเองที่บ้านก็ยังหาทางออกไม่ได้ว่าจะ
ให้ลูกได้รับวุฒิการศึกษาอย่างไร อยู่ๆก็มีพี่น้องโทรมาบอกว่าโรงเรียนที่
ลูกสาวเรียนอยู่ เมื่อก่อนเขาก็ทำโฮมสคูลให้ลูกๆหลานๆเขา โดยการ

ฝากชื่อแล้วสอนกันเอง เขาเข้าใจให้เราไปฝากชื่อซิ ตั้งแต่นั้นมาก็ฝากชื่อที่โรงเรียนจนจบป.6 คือ เรียนที่บ้าน แต่ไปสอบที่โรงเรียน ”

เริ่มต้นบ้านเรียนเต็มตัว

หลังจากครอบครัว J ย้ายจากกรุงเทพฯ มาอาศัยที่ภูเก็ต ก็เริ่มจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน โดยการจดทะเบียนเอง เนื่องจากทางกระทรวงศึกษาธิการได้ปรับเปลี่ยนเงื่อนไขของผู้จัดการศึกษาแบบบ้านเรียนซึ่งทำให้การดำเนินการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนทำได้ง่ายขึ้น

“ หลังจากลูกจบป.6 ได้ข่าวว่ามีการทำบ้านเรียนตามอัยยาศัย คือ เป็นแม่บ้านก็ทำได้ ทำตามกลุ่มประสบการณ์ ตอนนั้นก็ย้ายมาภูเก็ตแล้ว ”

บ้านเรียนในแบบของเรา

แนวคิดหลักการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนของครอบครัว J คือ การให้ลูกได้อยู่ในบรรยากาศอิสลาม และเป็นคนที่ยึดมั่นในศาสนา คุณแม่เล่าว่า

“ บ้านเรียนของเราไม่ได้เน้นเรื่องความเป็นเลิศทางปัญญา บ้านเรียนของเรามันตอบโจทย์ในเรื่องอิสลาม ให้ลูกได้อยู่ในอิสลาม ”

4. ด้านการดำเนินการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมุสลิม

เขียนแผน

ในช่วงเริ่มต้นของการเขียนแผนคุณแม่ได้รับคำแนะนำจากครอบครัวที่ทำบ้านเรียนที่จังหวัดภูเก็ตอยู่ก่อนแล้ว โดยได้รับคำแนะนำในเรื่องต้นให้เขียนรายละเอียดของการดำเนินชีวิตในแต่ละวันลงไป รวมถึงกิจกรรมต่างๆที่ทางครอบครัว J ได้ทำร่วมกับลูก หลังจากนั้นจึงนำแผนชีวิตมาเป็นตัวกำหนดแผนการเรียน เพื่อให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของครอบครัว คุณแม่เล่าว่า

“ ตอนทำปีแรกก็มีหลายๆพอรู้ว่ากฎหมายเริ่มเอื้อให้คุณแม่ทำคนเดียวได้ เขียนแผนเป็นแบบกลุ่มประสบการณ์ได้ คนบ้านๆแบบเราก็ทำได้ก็ดีใจ ก็โทรไปปรึกษากับพี่น้องที่มีประสบการณ์ แล้วก็ปรึกษากับบรรดาพ่อแม่ที่ทำบ้านเรียนในภูเก็ต โดยได้รับคำแนะนำให้เราเขียนเริ่มเขียนจากแผนชีวิตประจำวันว่ามีอะไรบ้าง เราก็เขียนรายละเอียดชีวิตลงไปตั้งแต่ตื่นนอนตั้งแต่ตี 4 ทำอะไรบ้างเรื่อยไป กิจกรรมเข้าค่ายที่พาลูกไปบ้าง ความชอบของลูก คือ ลูกเป็นคนที่ชอบอ่านหนังสือ สรุปแล้ว พี่ที่ทำบ้านเรียนที่ภูเก็ตก็บอกว่า เราน่าจะมี 5 กลุ่มประสบการณ์นะ โดยเรื่องอิสลามของเราเด่นมาก ให้เน้นเป็นกลุ่มประสบการณ์อิสลามศึกษาไปเลย โดย 5 กลุ่มประสบการณ์ของบ้านเรียนเรา ก็มี 1) กลุ่มประสบการณ์อิสลามศึกษา 2) กลุ่มประสบการณ์รักการอ่าน การเขียนภาษาไทย,ภาษาอังกฤษ, คณิตศาสตร์,วิทยาศาสตร์ 3) กลุ่มประสบการณ์สังคม 4) กลุ่มพัฒนาการเรียนรู้ 5) กลุ่มประสบการณ์เรียนรู้กับครอบครัว ”

ตัวอย่าง การจัดสาระการเรียนรู้บ้านเรียน J ในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 2 ปีการศึกษา 2556

สาระการเรียนรู้/กลุ่มประสบการณ์	องค์ความรู้ ทักษะ คุณภาพที่คาดหวัง
1. กลุ่มประสบการณ์อิสลามศึกษา	<p>องค์ความรู้ด้าน คัมภีร์อัลกุรอาน, อัลหะดีษ, ประวัติศาสตร์ศาสนาอิสลาม, มารยาทอิสลาม,กฎหมายอิสลาม, สถานการณ์โลกมุสลิม</p> <p>ทักษะ การอ่านคัมภีร์อัลกุรอาน,อัลหะดีษ และศึกษาความหมาย, เชื่อในพระเจ้า, เข้าใจและปฏิบัติตามกิจวัตของท่านนบี, ปฏิบัติตามหลักการของศาสนา,ปฏิบัติตามมารยาทของอิสลาม,ติดตามข่าวสาร สถานการณ์โลกมุสลิม,ศึกษา ประวัติศาสตร์อิสลามและโลกมุสลิม ,ปฏิบัติศาสนกิจครบถ้วนตามบทบัญญัติ,</p>

	<p>ยับยั้งการกระทำที่ไม่ถูกต้อง สนับสนุน ความดี เป็นแบบอย่างที่ดีและตั้งใจปฏิบัติ ตนหวังความพึงพอใจจากพระเจ้า คุณภาพที่คาดหวัง ผู้เรียนมีความเชื่อและ ปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนา ด้วย ความบริสุทธิ์ใจปราศจากการ โอ้อวด ยิน หยัดอย่างมั่นคง</p>
<p>2. กลุ่มประสบการณ์รักการอ่าน,การ เขียน ภาษาไทย</p>	<p>องค์ความรู้ด้าน หนังสือความรู้ทั่วไป หนังสือวรรณกรรม บทกลอน วรรณคดี สารคดี ประวัติศาสตร์โลก นิทาน ทักษะ อ่านเขียนภาษาไทย เข้าใจในสิ่งที่ ผู้เรียนอ่าน ปฏิบัติและอธิบายได้ คุณภาพที่คาดหวัง มีนิสัยรักการอ่านการ อ่านการเขียน เพิ่มพูนความรู้โดยทักษะ การอ่านการเขียน มีความสุขในการศึกษา หาความรู้โดยการอ่านและการเขียน</p>
<p>ภาษาอังกฤษ</p>	<p>องค์ความรู้ด้าน หลักไวยากรณ์ Phonics ภาษาอังกฤษในชีวิตประจำวัน ภาษาเขียน ภาษาพูด แลกเปลี่ยนความ แต่งประโยค อ่าน บทความภาษาอังกฤษ ทักษะ สนทนาภาษาอังกฤษ อ่านหนังสือ ภาษาอังกฤษ ดูรายการภาษาอังกฤษ ดู การ์ตูนภาษาอังกฤษ ฟังบรรยาย ภาษาอังกฤษ คุณภาพที่คาดหวัง เรียนรู้อย่างมีความสุข ค้นคว้าหาความรู้โดยใช้ภาษาอังกฤษ</p>

*ดูภาคผนวกสำหรับแผนการจัดสาระการเรียนรู้ฉบับเต็ม

ประเมินผล

การประเมินผลคุณแม่อะประเมินตามสภาพจริงโดยทำการบันทึก การเก็บรวบรวมผลงาน และกิจกรรมต่างๆที่ลูกทำทั้งหมด และพยายามผลักดันให้ลูกซึ่งปัจจุบันศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 แสดงศักยภาพให้ผู้ประเมินได้เห็น

“เราจะพยายามรวบรวมผลงาน กิจกรรมต่างๆที่ลูกทำ บันทึกไว้หมด เวลาไปประเมินก็พาคอมพิวเตอร์ไปตัวนี้เอง แอปพลิเคชัน เอกสาร หอบพระพุทธรูปไป เวลาประเมินเราก็จะเชิษฐ์ลูกให้พูดให้ตอบคำถามอาจารย์ที่มาประเมิน เราต้องแสดงศักยภาพให้เขาเห็น ”

ตัวอย่าง การประเมินผลการเรียนรู้ และค่าน้ำหนักของสัดส่วนมวลความรู้ตามกลุ่มประสบการณ์ในแผนการจัดการศึกษาของบ้านเรียน J

สาระการเรียนรู้/กลุ่มประสบการณ์	สัดส่วนการเรียนรู้	จำนวนหน่วยกิต	ผลการประเมิน
1.กลุ่มประสบการณ์อิสลามศึกษา	30	9	4
2.กลุ่มประสบการณ์รักการอ่าน,การเขียน	30	9	2.5
3. กลุ่มประสบการณ์สังคม	30	9	4
4 .กลุ่มพัฒนาการเรียนรู้	10	3	4
5. กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน			ผ

5. ด้านปัญหาในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมุสลิม

ปัญหาในการทำบ้านเรียน

ในการทำบ้านเรียนแบบจดทะเบียนที่ภูเก็ถ ปัญหาที่ครอบครัว J พบก็คือการตั้งคำถามจากคนภายนอก และทัศนคติของบุคคลากรทางการศึกษาที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาแบบ

บ้านเรียนในจังหวัดภูเก็ตที่มีต่อมุสลิม แต่ปัญหาทั้งหมดนั้นก็ผ่านไปได้อย่างความอดทนของคุณแม่ ซึ่งคุณแม่มองว่าการทำบ้านเรียนคือการแก้ปัญหาและเรียนรู้ไปพร้อมๆกันกับลูก คุณแม่เล่าว่า

“พ่อแม่พี่น้องคนในครอบครัวไม่มีผลต่อการทำบ้านเรียนเลย ญาติๆก็ไม่อะไรกับเรา ส่วนคนรอบข้างก็จะพูดว่า ลูกจะได้อะไรมัย ลูกจะจบอะไรมัย แล้วแม่จบอะไรมา ใช้คอมเป็นรีปาว ต้องบอกตรงนี้เลยว่าพี่ก็ไม่ได้ทำเป็นทุกอย่าง บางอย่างก็ให้ลูกสอนให้ ลูกจะคอยช่วยเหลือเราตลอด การทำบ้านเรียนมันเหมือนเป็นการเรียนรู้ไปพร้อมๆกันทั้งคนเป็นพ่อแม่กับลูก”

“ปัญหาอื่นเราไม่ค่อยสนใจ คือ เรามองมาตรฐานของอัลลอฮ์อย่างเดียวมันก็จบนะ แต่ในการต่อสู้บางครั้งมันก็ต้องเจอทดสอบ ที่ภูเก็ตครอบครัวที่ทำบ้านเรียนส่วนใหญ่จะเครดิติดีมีคุณภาพ และเป็นคนมีหน้ามีตาในสังคม ปัญหาอีกอย่างที่เราเจอคือทัศนคติของบุคลากรทางการศึกษาบางคนที่เกิดที่มีต่อมุสลิม อย่างที่ปิดหน้าอย่างจี อาจารย์บางท่านเหมือนเขาจะตีภาพมองว่าพวกผ้าคลุมดำผ้าคลุมใหญ่ปิดหน้าเป็นพวกล่าหลังไม่ทันสมัย เหมือนเขามองว่าเราไม่น่าจะมีศักยภาพทำบ้านเรียนได้ ซึ่งบางทีมันทำให้เรารู้สึกแย่”

ปัญหาในการประเมิน

การทำบ้านเรียนในจังหวัดภูเก็ตมีข้อจำกัดในเรื่องบุคลากรซึ่งมีจำนวนน้อย ทางเขตพื้นที่การศึกษาจึงแก้ปัญหาดังกล่าวโดยให้ครอบครัวที่ทำบ้านเรียนเลือกบุคคลที่มีตำแหน่งทางวิชาการหรือคนที่จบด้านการศึกษาทำหน้าที่ในการประเมินผลการเรียนของลูก แล้วส่งต่อให้เขตพื้นที่ตรวจสอบผลการประเมินซ้ำอีกครั้งหนึ่ง

“...ในภูเก็ตบุคลากรทางการศึกษาค่อนข้างน้อย ทางเขตเลยแนะนำให้เราเลือกใครก็ได้ที่มีความรู้ทางด้านการศึกษาและได้รับการยอมรับ เช่น คนที่มีตำแหน่งวิชาการ ดร.อะไรอย่างนี้ หรือคนที่

จบการศึกษาตรงกับกลุ่มประสบการณ์ที่เราวางไว้ ให้เป็นผู้ประเมินผลการศึกษาของลูกเรา คือ เราต้องพยายามเลือกคนที่เขาเข้าใจวิธีการจัดการเรียนการสอนแบบบ้านเรียนจริงๆเขาจะเข้าใจการประเมินในแบบบ้านเรียน เวลาประเมินก็จะผ่านไปด้วยดี เวลาแม่ส่งเกรดให้เขาพิจารณาส่วนใหญ่ก็จะให้ตามที่เราเห็นว่าลูกได้จริงๆ คณิตศาสตร์ลูกเราอ่อนก็ให้เกรด 2 เราให้เกรดตามความเป็นจริง ”

6. ข้อเสนอแนะและแนวทางในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนของครอบครัวมุสลิม รักที่จะเรียนรู้

การทำบ้านเรียนนั้นสิ่งที่สำคัญประการหนึ่ง คือ ผู้ปกครองและลูกรักที่จะเรียนรู้สิ่งต่างๆไปด้วยกัน คุณแม่มองว่าพ่อแม่ที่ทำบ้านเรียนไม่จำเป็นต้องเก่งในทุกเรื่อง คุณแม่เล่าว่า

“ ตอนลูก 9 ขวบ ลูกบอกเราว่าอยากเรียนกับครูต่างชาติ
อยากฟังควาฝรั่งเค้าพูดยังไง คือ การทำบ้านเรียนอย่างที่บอกพ่อแม่
กับลูกสามารถเรียนรู้ไปพร้อมกันได้เลย ไม่จำเป็นว่าแม่ต้องเก่งกว่า
ลูกเสมอไป คือ ถ้าแม่ไม่เก่งแล้วลูกเก่งกว่า เรายอม ”

คำแนะนำ

ตลอดเวลาที่ครอบครัว J ทำบ้านเรียน มักจะมีคนที่ทำกิจกรรมค่ายหรือกิจกรรม
ศาสนาร่วมกันขอคำปรึกษาเรื่องการทำบ้านเรียนอยู่เป็นประจำ ซึ่งความอดทนเป็นคุณสมบัติที่
สำคัญของคนทำบ้านเรียน คุณแม่เล่าว่า

“ หลักๆก็เป็นพี่น้องที่เราไปทำกิจกรรมด้วยกันบ่อยๆ เขา
เห็นศักยภาพของลูกแล้วรู้สึกชื่นชม อยากรู้ว่าทำยังไงหรือไม่ก็
ปรึกษาเรื่องการต่อสู้ในการทำบ้านเรียน คนนอกก็มีมาขอคำปรึกษา
บ้าง หลักๆแล้วคนทำบ้านเรียนต้องมีความอดทน ”

อยากให้ทุกคนทำบ้านเรียน

จากประสบการณ์ตรงที่คุณแม่เคยได้รับทำให้คุณแม่มีความเห็นว่าไม่มีใครเข้าใจลูกของเราได้ดีไปกว่าเรา ไม่มีใครรับรู้ปัญหาที่แท้จริงและแก้ปัญหาของลูกได้ดีไปกว่าพ่อแม่ รวมถึงความเคร่งครัดในศาสนาซึ่งคุณแม่ต้องการจะดูแลลูกให้อยู่ในแนวทางของศาสนาอย่างดีที่สุด ดังนั้น การทำบ้านเรียนจึงเป็นการตอบโจทย์ตรงนี้ได้เป็นอย่างดี

“ แนะนำให้ทำบ้านเรียนกันทุกคน ไม่ใช่แค่มุสลิมนะ แต่ทุกคนเลยที่ควรทำ คือ เคยมีเหตุการณ์เกี่ยวกับลูก ลูกเราสายตาสั้น แต่ตอนนั้นไม่รู้ ลูกกลับบ้านมาก็จะมานั่งบ่นว่าเรียนไม่รู้เรื่องเพราะมองไม่เห็น เราก็ไปบอกครูว่าขอให้ลูกนั่งหน้าได้มัย ครูก็รับปากแต่สุดท้ายลูกก็ยังไม่ดีขึ้น อีกเหตุการณ์หนึ่ง คือ ครูเคยดึงมาว่าลูกเราไม่ค่อยตั้งใจเรียน จริงๆมันมาจากที่เขา มองไม่เห็นเลยไม่รู้จะทำอะไร แต่ทุกครั้งที่สอบเขาก็ได้คะแนนเต็มเกือบเต็มตลอด สอบได้ลำดับที่ 1,2,3 ตลอด คือ จะบอกว่าไม่มีใครเข้าใจลูกเราเท่าเราอีกแล้ว มันเป็นการตอบโจทย์ว่าทำไมต้องทำบ้านเรียน คือทุกอย่างถ้าลูกเสียไปแล้วมันเอาคืนมาไม่ได้ เช่น สายตาลูก ความเข้าใจคณิตศาสตร์ของลูกอยากให้ทุกคนดูแลครอบครัวตัวเองให้เต็มที่ เหมือนที่อัลลอฮ์ได้กล่าวไว้ให้เราดูแลครอบครัวเราให้ดีเพื่อให้อรอดพ้น ”

ในมุมมองทางศาสนาคุณแม่มองว่าการทำบ้านเรียนเป็นแนวทางที่จะบ่มเพาะ ดูแลลูกตั้งแต่เล็กให้ปลอดภัยและรอดพ้นจากสภาพแวดล้อมที่ไม่ดี คุณแม่ประทับใจว่า

“ บ้านเรียนในประเทศเราเพิ่งมีมาไม่นาน เริ่มแรกก็มีที่อเมริกา แต่จริงๆแล้วการเรียนการสอนแบบบ้านเรียนมันมีมาตั้งแต่สมัยนบีแล้ว นบีเรียนรู้อยู่ในทุกหญ้า คือ ลูกเราจะเป็นยังไงก็อยู่ที่การบ่มเพาะของเราตั้งแต่เล็กๆ มีหมอคนหนึ่งเคยพูดว่า ถ้าลูกเราเป็นคนไม่ดี ติดยาเสพติด ในวันอาตีเราะห์ อัลลอฮ์จะถามเราว่า คุณได้ดูแลปกป้องลูกคุณแล้วหรือยัง มันเป็นคำตอบที่เพียงพอแล้วที่ทุกคนต้องทำบ้านเรียน ”

แต่ถึงกระนั้นบางครอบครัวก็อาจจะไม่สามารถจัดบ้านเรียนให้ไป
ตามเป้าหมายได้ จึงไม่ใช่ทุกครอบครัวที่จะทำบ้านเรียนได้ คุณแม่เล่าว่า

“ แต่ก็อาจจะมีบางกรณีหรือบางครอบครัวที่ทำบ้านเรียน
ไม่ได้จริงๆ เพราะลูกไม่เชื่อฟังพ่อแม่เลย ลูกไม่ทำตาม ไม่อ่าน
หนังสือ แต่ถ้าครูหรือคนนอกสั่งแล้วทำตาม กรณีแบบนี้ก็มี
เหมือนกัน ”

วางแผนอนาคตของลูก

แผนการศึกษาต่อในอนาคตของลูกถูกวางแผนและกำหนดโดยอาศัยความสนใจของลูก
เป็นตัวตั้ง เนื่องจากลูกมีความสนใจด้านภาษาและศาสนาเป็นพิเศษ คุณแม่เล่าว่า

“ ตั้งใจจะให้ลูกเข้ามหาลัย เพราะอยากจะไปต่างประเทศ
อยากใช้ทุกอย่างเป็นภาษาอังกฤษ คือ ให้ลูกตั้งเจตนาตลอดว่าเรา
เรียนไปเพื่ออะไร เพื่อใคร ลูกตั้งใจจะไปเรียนในประเทศที่ใช้ทั้ง
ภาษาอังกฤษและอาหรับ เพราะลูกสาวค่อนข้างชอบภาษาอังกฤษ เขา
ชอบฟังบรรยายศาสนาเป็นภาษาอังกฤษ แกฟังแล้วก็จะรู้ว่าคนนั้นคน
นี้พูดสำเนียงอะไร แล้วอยากรู้ภาษาอาหรับเพื่อเข้าใจอัลกุรอาน ”

4.3 บ้านเรียน P

บ้านเรียน P เป็นบ้านเรียนที่จัดแบบรวมศูนย์ในระดับประถมศึกษา มีประสบการณ์ในการจัด
การศึกษา 9 ปี โดยมีป้าทิพย์ซึ่งเป็นน้องสาวของ โต๊ะอิหม่ามในเมืองปายริเริ่มเป็นผู้ขอจัดการศึกษา
บ้านเรียน P เป็นบ้านเรียนมุสลิมแรกที่จดทะเบียนกับเขตพื้นที่การศึกษาเพื่อจัดการศึกษาแบบ
บ้านเรียนในอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

1. ลักษณะครอบครัวหรือผู้จัดการศึกษา

บ้านเรียน P ปัจจุบันมีนักเรียนทั้งหมด 23 คน เริ่มจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนตั้งแต่ปี
พ.ศ.2547 โดยบ้านเรียน P มีป้าทิพย์เป็นผู้ดูแลหลัก ป้าทิพย์เป็นบุคคลที่ได้รับการยอมรับของคนใน

เมืองปาย เนื่องจากมีฐานะดีและมีกิจการในตัวเมืองปายจำนวนมาก ทั้งยังเป็นน้องสาวของโตะอี หม่อมประจักษ์ในเมืองปาย นอกจากป่าทิพย์แล้วยังมีผู้ขอจัดการศึกษาภายใต้ภรรยาเรียน P อีก 7 คน เนื่องจากผู้ขอจัดการศึกษา 1 คน สามารถขออนุญาตจัดการศึกษาให้เด็กไม่เกิน 7 คน ผู้ขอจัดการศึกษาในบ้านเรียน P จะเป็นลูกสาว ลูกเขยของป่าทิพย์เองและผู้ปกครองของเด็กในบ้านเรียน P อีกบางส่วน สถานที่จัดการศึกษาเป็นบ้านของป่าทิพย์ซึ่งอยู่บริเวณหลังร้านขายเครื่องใช้ไฟฟ้าของป่าทิพย์ มีลักษณะเป็นบ้านไม้สองชั้น โดยใช้พื้นที่ชั้นล่างในการจัดการเรียนการสอน ซึ่งเป็นลานโล่งอาศัยการกันเป็นห้องเพื่อแบ่งเป็นชั้นเรียนต่างๆ มีส่วนของห้องอาบน้ำละหมาดและพื้นที่สำหรับทานอาหารเที่ยงร่วมกันของเด็กๆ มีพื้นที่บริเวณหน้าบ้านและด้านข้างเป็นสนามเด็กเล่น มีโตะและเก้าอี้วางในพื้นที่ด้านข้างบ้านเพื่อใช้ในการนั่งพักผ่อนในช่วงพักและใช้ในการจัดการเรียนสอนในบางรายวิชา นอกจากนี้ยังมีบ้านดินที่สร้างไว้เพื่อทำกิจกรรมหรือจัดการเรียนการสอนอีกด้วย

2. ด้านแรงจูงใจในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน

ทำไมถึงจัดบ้านเรียน

การปลูกฝังและขัดเกลาเด็กตั้งแต่ช่วงอายุน้อยเป็นเรื่องง่ายกว่าเมื่อเทียบกับเด็กที่มีอายุมาก ในช่วงแรกป่าทิพย์ได้ชักชวนผู้ปกครองบางส่วนให้นำลูกมาจัดการศึกษาในระดับอนุบาลเองก่อน ป่าทิพย์เล่าว่า

“ เรามองว่าถ้าเราไม่เอาเขาตั้งแต่เด็กๆ โตะไปมันก็ยาก เมื่อก่อนเขาเรียนโรงเรียนประจำอำเภอที่อยู่ติดกับตรงนี้ เราก็ลองไปพูดคุยกับเขาว่าเราจะลองเอาเด็กของเรามาสอนเอง คือ ตั้งแต่สมัยรุ่นลูกป้าแล้ว พอจบป.6 เราก็เอาเขาออกจากระบบโรงเรียน จับสอนกันเอง คือ ตอนนั้นเราให้ลูกเรียนกศน.เวลาที่เหลือ ก็เรียนศาสนา ”

แรงผลักดัน

สิ่งที่เป็นแรงผลักดันให้ป่าทิพย์เลือกจัดการศึกษาเอง เนื่องจากการส่งเด็กๆไปเรียนในระบบโรงเรียน มีหลายสิ่งที่ไม่เอื้อต่อการปฏิบัติต่อตามหลักศาสนา ป่าทิพย์เล่าว่า

“ รุ่งแรกที่เปิดมีเด็กอนุบาล 9 คน เพราะคุณแล้วเวลาไปโรงเรียนก็มีปัญหา เขาก็จัดที่ละหมาดให้นะ แต่เด็กไม่ค่อยสะดวกเท่าไร เวลาจะทานข้าวทานไรก็ลำบาก เด็กผู้หญิงคลุมผมบางที่ก็โดนแกล้งบ้าง ”

ความคาดหวัง

เนื่องจากในชุมชนของป่าทิพย์มุสลิมส่วนใหญ่มีพื้นฐานศาสนาที่ดีและมีความเคร่งครัด พ่อแม่ที่ส่งลูกหลานมาเรียนที่บ้านเรียน P โดยส่วนใหญ่แล้ว ก็มักจะสนับสนุนหรือผลักดันให้ลูกเรียนสายศาสนาเป็นส่วนใหญ่ ป่าทิพย์เล่าว่า

“ พ่อเด็กของเราส่วนใหญ่จะเรียนสายศาสนาซะส่วนใหญ่ รุ่งแรกที่จบผู้ชายก็ต่อฮาฟิซ ผู้หญิงก็เรียนต่อกสน.ควบคู่กับเรียนศาสนา ที่บ้านน้องสะใภ้จะเปิดสอนระบบมัธยมเป็นการสอนแบบ 2 ระบบมีทั้งสามัญและศาสนาเปิดสอนเฉพาะเด็กผู้หญิง รุ่งแรกมีผู้หญิงจบ 3 คน ผู้ชาย 6 คน ผู้ชายก็ไปต่อที่มาเลเซีย บังกลาเทศ ส่วนผู้หญิงบางคนก็สอบเข้ามหาวิทยาลัยต่อ บางคนก็ไปเรียนต่อที่เซาท์แอฟริกา ”

“ ความตั้งใจที่เราคือต้องการให้เขาเรียนยังไงก็ได้ แต่ไม่คิดหลักศาสนา เรียนมศ.ก็ได้ ที่เราไม่สนับสนุน คือ เรื่องการปะปนกันระหว่างชายหญิง ”

3. ด้านลักษณะการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมุสลิม

เริ่มวางแผน

เนื่องจากมีนิสัยรักเด็กเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว และจากการสังเกตว่าเด็กค่อนข้างจดจำสิ่งที่สอนที่ปลูกฝังได้เป็นอย่างดี ป่าทิพย์จึงตัดสินใจไปดูงานที่โรงเรียนแห่งหนึ่งในกรุงเทพฯ ก่อนนำมาปรับใช้กับบ้านเรียนของตัวเอง จนเห็นผลของการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้นของเด็กๆ ป่าทิพย์เล่าว่า

“พอดีถูกเรียนจบพอดี แล้วเราก็ชอบเด็กๆอยู่แล้ว เออเราก็มาคิดว่าเด็กๆพอเราสอนอะไรไปเขาก็จำนะ ก็เลยลองมาเปิดดู ไปดูงานที่กรุงเทพเป็น โรงเรียนเล็กๆที่เพื่อนเปิด ก็ไปดูว่าเขาสอนยังไง เด็กอนุบาลเอาหลักสูตรจากไหน แล้วเราก็เอามาสอนเอง เด็กก็มีเวลาละหมาด ทำได้ปีแรกก็ได้ผลอยู่ เด็กรักษาละหมาด กริยามารยาทเขาก็เปลี่ยนแปลง คลุมฮิญาบ อะไรก็ดีขึ้น ”

ความกังวล

หลังจากจัดการเรียนการสอนในชั้นอนุบาลได้หนึ่งปี ป้าทิพย์ก็ตัดสินใจจัดการศึกษาในระดับประถมศึกษาปีที่หนึ่งต่อ ทั้งที่มีความกังวลใจอยู่แต่ก็รู้สึกเสียดยหากจะให้เด็กเข้าศึกษาในโรงเรียนเพราะเกรงว่าเด็กจะสูญเสียสิ่งที่ปลูกฝังมา ป้าทิพย์เล่าว่า

“พอจะเปิดป.1 ก็มาคิดว่าจะเปิดต่อดีไหม เราก็กลัวว่าถ้าเขาเรียนไป เวลาจะไปต่อที่อื่นเขาจะต่อได้ไหม ผู้ปกครองจะยอมรับไหม เรายังไม่ได้จบครู อาศัยว่าเราชอบเล่นกับเด็กๆ คือ มานั่งคิดว่าเราก้ทำมาขนาดนี้แล้ว ถ้าให้เด็กเข้าโรงเรียนก็กลัวว่าเขาจะสูญเสียสิ่งที่เราปลูกฝังไป ก็เลยลองทำดูละกัน ”

เริ่มต้นทำบ้านเรียน

ภายหลังจากการไปสัมมนาการศึกษาทางเลือก จึงทำให้ป้าทิพย์รู้ว่าบุคคลทั่วไปก็สามารถจัดการศึกษาเองได้ จึงเริ่มวางแผนจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน ป้าทิพย์เล่าว่า

“พอดีปีนั้นปี 47 มีสัมมนาบ้านเรียน ก็ไปอบรมกับเขาด้วย ก็เลยรู้ว่าเราก้มีสิทธิ์ที่จะจัดการศึกษาเองได้ ก็เลยตัดสินใจว่าลองทำดู ก็ลองไปหาซื้อหนังสือเอง ปีแรกก็ยุ่งอยู่เหมือนกันเราก้ไม่รู้อะไรเริ่มยังไง สอนยังไง ก็เลยสอนตามที่เรเคยเรียน สอนตามธรรมชาติละกัน เราอยากให้เขาอ่านได้ ก็ทำยังไงก็ได้ให้เขาอ่านได้ ”

ในช่วงดำเนินการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนในระยะแรก การทำบ้านเรียนยังถือเป็นเรื่องใหม่ทั้งกับผู้จัดการศึกษาเอง รวมถึงเจ้าหน้าที่ประจำเขตการศึกษาในพื้นที่เองด้วย การดำเนินการต่างๆจึงใช้เวลาค่อนข้างนาน ป้าทิพย์เล่าว่า

“ ตอนปีแรกมีอยู่ชั้นเดียวก็ไม่ยุ่งยากอะไร ปีแรกมี 9 คน จากชั้นอนุบาลเดิมนั้นแหละ ตอนแรกที่ขออนุญาตกับเขตพื้นที่การศึกษาไป ก็ไม่มีเจ้าหน้าที่ที่รู้เรื่องเหมือนกัน เพราะไม่มีใครเคยทำ แต่ที่นี้เขาก็ดีเพราะที่นี้บ้านเมืองเล็กๆเนอะ เจ้าหน้าที่เขาก็คุ้นคว่าให้ว่าที่ไหนมี แล้วก็วางแผนการศึกษาอย่างไร คือ ต่างคนต่างก็ใหม่เนอะ ก็ขออนุญาตเป็นปีเหมือนกันกว่าจะยื่นผ่าน เปิดไปแล้วปีนึง พอเด็กขึ้นชั้นป.2 แผนก็ผ่าน ”

บ้านเรียนของเรา

บ้านเรียน P ถือเป็นบ้านเรียนแบบรวมศูนย์ คือ นำเด็กๆที่จดทะเบียนแบบบ้านเรียนมาจัดการเรียนการสอนในสถานที่เดียวกัน โดยพ่อแม่ของเด็กจะมีส่วนร่วมในการเรียนการสอน บางรายวิชาด้วย ป้าทิพย์เล่าว่า

“ ที่เราพิเศษตรงที่ที่บ้านเรียนส่วนใหญ่พ่อแม่จะสอนเอง แต่ของเรานี้มาช่วยจัดการศึกษาให้เขา เราไม่ได้เป็นพ่อแม่ แต่เป็นผู้จัดการศึกษา ซึ่งในกฎหมายมันเปิดโอกาสอยู่ โดยพ่อแม่เป็นคนเขียนขออนุญาต แล้วให้ใครเป็นคนจัดการศึกษา พ่อแม่เด็กก็มีส่วนร่วมในการสอน คือ ใครถนัดวิชาอะไรก็มาสอน ดูตามความเหมาะสม ”

4. ด้านการดำเนินการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมุสลิม ที่แรกในปาย

บ้านเรียน P เป็นบ้านเรียนแรกที่จดทะเบียนกับเขตพื้นที่การศึกษาเพื่อจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน ป้าทิพย์เล่าว่า

“ปีแรกที่กฎหมายเปิดโอกาส ในปาย แม่ฮ่องสอนมีที่นี่ที่เดียว แต่ที่เชียงใหม่ก็มี เคยไปประชุมกับเครือข่ายการศึกษาทางเลือกล้านนา ส่วนใหญ่บ้านเรียนพ่อแม่จะสอนเอง ภายในเครือข่ายก็จะมีกิจกรรมร่วมกัน แต่เราไม่ค่อยสะดวก เพราะเด็กเยอะ แล้วก็ไม่ใช่ลูกเรา”

ผู้จัดการศึกษานบ้านเรียน

เจอนใจของกฎหมายในการขอจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนกำหนดไว้ว่า ผู้จัดการศึกษา 1 คน สามารถขอจัดการศึกษาให้เด็กได้ไม่เกิน 7 คน และเนื่องจากเด็กในบ้านเรียน P มีจำนวนมากขึ้นเรื่อยๆ ป้าทิพย์จึงให้คนในบ้านรวมถึงผู้ปกครองของเด็ก บางส่วนยื่นชื่อขอเป็นผู้จัดการศึกษาให้กับเด็กในบ้านเรียน P ป้าทิพย์เล่าว่า

“กฎหมายกำหนดให้ผู้จัดการศึกษาสามารถจัดการศึกษาได้ 1 คนต่อเด็ก 7 คน ก็อาศัยลูกสาว ลูกเขย แล้วก็ผู้ปกครองเด็กบ้าง คนละไม่เกิน 7”

การเขียนแผน

ในการเขียนแผนการสอนของบ้านเรียน P ได้รับคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่ประจำเขตพื้นที่การศึกษา จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยบ้านเรียน P เขียนแผนแบบ 8 กลุ่มสาระวิชา ประกอบกับนำหลักสูตรศาสนาที่มีอยู่เขียนประกอบเข้าไปด้วย ป้าทิพย์เล่าว่า

“ใหม่ ๆ ก็มีปัญหาเรื่องการเขียนแผนบ้าง เพราะเขียนไม่เป็น เจ้าหน้าที่แนะนำให้เขียนอะไร เราก็เขียนตามนั้น แล้วก็เอาหลักสูตรศาสนาที่เรามีอยู่เขียนประกอบไปด้วย ว่าเราเรียนศาสนาอยู่กับสามัญ”

หลักสูตรศาสนาที่บ้านเรียน P นำมาใช้เป็นหลักสูตรศาสนาจากสถาบันในแอฟริกาใต้ ซึ่งจะมีรายละเอียดของหลักสูตรและขั้นตอนการสอน การประเมิน โดยละเอียด จึงให้นำมาเขียนแผนการสอนต่อได้ง่ายขึ้น ป้าทิพย์เล่าว่า

“ หลักสูตรศาสนาเราใช้มักตับ⁶ เป็นหลักสูตรจากแอฟริกาใต้ เขาก็จะมีเป็นชั้นๆ ไป มีวิชาศาสนบัญญัติ ศาสนาประวัติ วิชาอัลลาก วิชาภาษาอาหรับ ท่องบทคัว วิชาอัลกุรอาน หลักสูตรเขาจะกำหนดขั้นตอนการสอน มีตารางสอนให้เรียบร้อยเลยว่าปีหนึ่งๆ เรียนกี่คาบ สัปดาห์หนึ่งวันหนึ่ง เรียนกี่คาบกี่ชั่วโมง พอเด็กเรียนจบตามที่กำหนดก็มีการประเมินเป็นช่วงๆ ในหลักสูตรเขากำหนดมาให้เรียบร้อยเลย เราเลยเอามาเขียนแผนได้ง่าย ”

ครูพิเศษ

เนื่องจากจำนวนชั้นเรียนที่มากและจำนวนเด็กที่เพิ่มขึ้น จึงทำให้คนในบ้าน ป้าทิพย์สอนเด็กได้ไม่ทั่วถึง ป้าทิพย์จึงตัดสินใจหาครูพิเศษมาสอนเพิ่มในบางรายวิชา เช่น คณิตศาสตร์ ภาษาอังกฤษ เป็นต้น

“ พอชั้นเพิ่มขึ้นสูงขึ้น มันก็เริ่มสับสนเพราะเด็กก็หลายชั้น เด็กก็เพิ่มคนช่วยก็เพิ่ม ก็เลยต้องหาครูจากข้างนอกมาสอนเพิ่มบ้างในบางรายวิชา ”

5. ด้านปัญหาในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมุสลิม

ปัญหาในการทำบ้านเรียน

ปัญหาที่พบในการทำบ้านเรียนมักจะมี ความคล้ายคลึงกับในหลายๆพื้นที่ กล่าวคือ เจ้าหน้าที่หรือบุคลากรทางการศึกษายังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการศึกษาแบบบ้าน

⁶ มักตับ หมายถึง แบบเรียนวิชาศาสนาซึ่งเป็นหลักสูตรที่มาจากแอฟริกาใต้

เรียนซึ่งไม่ใช่การศึกษากระแสหลัก ป้าทิพย์กล่าวว่า

“ ที่นี้ไม่มีปัญหาอะไร เขาเข้าใจ แค่ขอให้เราเรียน 8 สาระเท่านั้นแหละ ช่วงแรกๆเขาก็มองว่าเราจัดการศึกษาให้เด็กเกิน 7 คนจะต้องจัดตั้งเป็นโรงเรียนเอกชนรีปาว คือ ดูแล้วเรื่องมันเยอะ ต้องใช้ทุนเยอะ เราก็ไม่ได้ต้องการทำให้ใหญ่ขนาดนั้น แล้วตอนนั้นทางได้ก็เรื่องเหตุการณ์ด้วย เขาก็สงสัยว่าเราทำอะไรอยู่รีปาว พวกหัวหน้าเขตฯ ศึกษานิเทศก์เขาก็มาดู ก็ไม่มีอะไร ก็ปกติ เราก็เป็นคนดั้งเดิมที่นี้อยู่แล้ว การยอมรับทางสังคมเราก็มีอยู่ ก็เลยไม่มีปัญหาอะไร เขาก็สนับสนุน ประกอบกับเด็กเราก็ดี การเรียนก็โอเค เรื่องสังคมเรื่องพฤติกรรมของเด็กเราก็ดีไม่ก้าวร้าวเมื่อเทียบกับโรงเรียน เพราะเด็กเราน้อยเลยดูแลได้ทั่วถึง ”

ปฏิกิริยาของคนในชุมชน

ด้วยพื้นฐานของคนในชุมชนซึ่งมีความเคร่งครัดในศาสนา การนำลูกหลานมาเรียนที่บ้านเรียน P จึงได้รับการสนับสนุนจากคนในชุมชนเป็นอย่างดี เนื่องจากต้องการให้เด็กซึมซับและอยู่ในบรรยากาศอิสลาม ป้าทิพย์เล่าว่า

“ ก่อนเราจะจัดเราก็มีการประชุมกับผู้ปกครองแต่ละคน เขาก็อยากให้อัด เพราะเด็กได้อยู่ในบรรยากาศอิสลาม ไม่ต้องระวังเรื่องอาหารการกินมากเหมือนในโรงเรียนทั่วไป ทางโรงเรียนประจำอำเภอก็ไม่มีปัญหาอะไร สนับสนุนให้เราจัดเอง ”

“ ...ถ้าเป็นที่อื่นอาจจะมีปัญหา เพราะสภาพสังคมที่อื่นมันไม่เหมือนกัน คนที่นี้ส่วนใหญ่พื้นฐานก็จะเคร่งครัดและอยู่ในหลักการอยู่แล้ว ”

ปัญหากับเจ้าหน้าที่

ดังที่กล่าวมาข้างต้น คือ เจ้าหน้าที่หรือบุคลากรทางการศึกษาส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน และเจ้าหน้าที่บางส่วนยังมีทัศนคติที่ไม่ดีนักต่อการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน ป้าทิพย์เล่าว่า

“ เวลาเราประชุมกับเจ้าหน้าที่กับเขตพื้นที่การศึกษา เขาก็ชื่นชมนะ ว่าเป็นรูปแบบการศึกษาที่ดีเข้าถึงเด็ก มีอัตลักษณ์เฉพาะตัว แต่พอเราไปยื่นกับเขตฯจริงๆมันมีปัญหายุ่งยาก บางทีก็บอกว่าโรงเรียนมีอยู่แล้ว จะจัดแบบนี้ทำไม แต่ก็เข้าใจนะ เขามีงานประจำอยู่แล้ว และต้องมาดูแลเราด้วย ซึ่งงานเขาก็เยอะ ”

ด้วยระยะทางจากเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดแม่ฮ่องสอน มีระยะทางค่อนข้างไกลจากบ้านเรียน P ซึ่งอยู่ในอำเภอป่าสัก จึงอาจจะเป็นอุปสรรคหนึ่งต่อการทำงานของเจ้าหน้าที่ทิพย์เล่าว่า

“ แต่เหมือนที่นี้ก็ลำบากเพราะระยะทางจากป่าสักไปอำเภอเมือง พอๆกับไปเชียงใหม่เลย ดูแลก็ลำบาก แต่ถ้ามีงบประมาณจากการศึกษาทางเลือกให้ก็น่าจะดีสำหรับเจ้าหน้าที่ เพราะดูแลต่างๆเขาก็แฮปปี้ขึ้น ”

6. ข้อเสนอแนะและแนวทางในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนของครอบครัวมุสลิม

บ้านเรียนอิสลาม

ปรัชญาของการจัดการศึกษาสำหรับศาสนาอิสลามไม่ได้มีเพียงเรื่องวิชาการหรือวิชาการในโลกปัจจุบันเท่านั้น แต่ศาสนาอิสลามยังเน้นเรื่องคุณธรรมจริยธรรมเป็นเรื่องสำคัญอีกด้วย ดังนั้นการจัดการศึกษาสำหรับมุสลิมควรมีทั้งสองเรื่องนี้ควบคู่กันไป และการอาศัยความร่วมมือจากหลายๆฝ่ายถือเป็นเรื่องสำคัญเพื่อให้การจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนเป็นไปอย่างราบรื่น ป้าทิพย์เล่าว่า

“ เราทำบ้านเรียนเพื่อปลูกฝังให้เด็กมีภูมิด้านทานเรื่องศาสนา อยากให้เขาเข้าใจศาสนาเป็นพื้นฐานก่อนแล้วเราก็พยายามเสริมวิชาการสามัญเข้าไปด้วย เราจะไม่ทิ้งอย่างใดอย่างหนึ่งไป ถ้าคุณมีความรัก ความห่วงใยต่อลูกๆหรือเด็กๆในชุมชน แล้วต้องการจะเอาลูกๆหลานๆมาสอนเอง สิ่งสำคัญคือคุณต้องได้รับความร่วมมือจากหลายๆคน หลายๆฝ่าย เพราะการทำบ้านเรียนจริงๆแล้วมันต้องประสานกับหลายฝ่าย โดยเฉพาะกับเขต เราต้องพยายามศึกษา ใจเย็นๆค่อยๆเรียนรู้ทำความเข้าใจไปเรื่อยๆโดยเฉพาะช่วงที่เริ่มทำใหม่ เราจะเจอปัญหาค่อนข้างเยอะ จริงๆมันไม่ใช่ปัญหาซะทีเดียว แต่มันเป็นเพราะเรายังไม่คุ้นเคยกับการทำแบบนี้ เจ้าหน้าที่ในบางพื้นที่เองก็ยังไม่มีความพร้อมเหมือนกัน ”

4.4 บ้านเรียน N

บ้านเรียน N เป็นบ้านเรียนที่จัดแบบรวมศูนย์ในระดับมัธยมศึกษา มีประสบการณ์ในการจัดการศึกษา 22 ปี โดยมีคุณนันทิดาข้าราชการครู ซึ่งเป็นน้องสะใภ้ของโต๊ะอิหม่ามประจำมัสยิดในเมืองปาย เป็นผู้จัดการศึกษา บ้านเรียน N เป็นบ้านเรียนที่มีลักษณะเด่น คือ จัดการเรียนการสอนในระดับมัธยมศึกษาให้กับเด็กผู้หิญาญมุสลิมในอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยเฉพาะบ้านเรียน N จะให้กำหนดให้เด็กทุกคนสมัครเรียนการศึกษานอกระบบ (กศน.) แต่จะมีการจัดการเรียนการสอนเพิ่มเติมทั้งวิชาสามัญและศาสนาที่บ้านของคุณนันท์ในทุกวัน

1. ลักษณะครอบครัวหรือผู้จัดการศึกษา

บ้านเรียน N ปัจจุบันมีนักเรียนทั้งหมด 12 คน เริ่มจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนตั้งแต่ปี พ.ศ.2535 สถานที่จัดการศึกษาเป็นบริเวณด้านในบ้าน ซึ่งแบ่งเป็นห้องเรียนสองห้องซึ่ง ห้องหนึ่งจัดในพื้นที่โล่งมีโต๊ะเก้าอี้และกระดานดำ และอีกห้องหนึ่งเป็นห้องกระจกที่กั้นอย่างเป็นสัดส่วน โดยภายในห้องมีกระดานดำและ โต๊ะญี่ปุ่น

2. ด้านแรงจูงใจในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมุสลิม

เริ่มต้น

บ้านเรียน N เริ่มจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษา ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2535 โดยในระยะแรกเป็นการจัดการศึกษาให้กับบุตรหลานและคนใกล้ชิด ซึ่งเด็กเองก็มีความต้องการที่จะเรียนที่บ้าน คุณนั่นเล่าว่า

“ เมื่อตอนที่ลูกๆ หลานๆ เรากำลังจะจบป.6 ตอนนั้นปี 34 เราเริ่มจัดปี 35 ก็จะมีลูกสาวพี่ 1 คน ลูกสาวอีหม่าม 2 คน ลูกสาวของญาติๆ อีก 2 คน รวม 5 คน ซึ่ง ณ ตอนนั้นเด็กกลุ่มนี้ก็มีความต้องการแบบนี้ด้วย ”

จุดเปลี่ยน

เนื่องด้วยพื้นฐานของมุสลิมในอำเภอป่าคายค่อนข้างมีความเคร่งครัดในศาสนา และจากประสบการณ์ที่ส่งบุตรหลานเข้าเรียนในระบบโรงเรียนซึ่งพบปัญหาหลายอย่างที่ผลกระทบต่อหลักสูตรฯ จึงส่งผลให้เกิดแนวคิดที่จะจัดการศึกษาเองตามวิถีที่สอดคล้องกับหลักสูตรฯ คุณนั่นเล่าว่า

“ ...เราก็คิดว่าเราเรียนในระบบกันมานาน เราก็ต้องต่อสู้กับวิถีชีวิตในโรงเรียนทุกระดับเลย ก็ต้องอยู่ให้ได้ อยู่ยังไงให้เราเย็นหยัดในหลักการให้ได้ สังคมในภาคเหนือคนยังไม่เข้าใจเหมือนภาคใต้ ทำไมเราจะต้องให้ลูกหลานของเรามาเจอปัญหาแบบนี้ ”

“ ...บางทีอีหม่ามก็เรียกประชุมด่วนเพราะมีเหตุการณ์ที่ครูเรียกนักเรียนให้ไปกราบครู ซึ่งตามหลักของเรานั้นไม่ได้ เด็กบางคนก็ทำไปทั้งน้ำตา พ่อแม่ก็มีน้ำตา ทำอะไรก็ได้ มันจึงเกิดคำถามว่าถึงเวลาแล้วหรือยังที่เราจะเอาเด็กของเรามาสอนเอง ”

ยีนหยัด

ด้วยความเข้าใจต่อหลักปฏิบัติของมุสลิมที่ยังมีน้อยอยู่ในสังคมภาคเหนือ จึงทำให้การใช้ชีวิตในโรงเรียนเพื่อให้สอดคล้องกับหลักการของศาสนาเป็นไปได้ค่อนข้างลำบากและยังติดปัญหาในหลายด้าน การเลือกจัดการศึกษาเองจึงเป็นทางออกหนึ่งเพื่อให้เด็กสามารถอยู่ในหลักการศาสนาได้อย่างสมบูรณ์ คุณนั่นเล่าว่า

“เราจำเป็นต้องเอาลูกหลานออกมาสอนเอง เพราะเราเองก็เคยเป็นครูอยู่ในเมืองปายมาก่อน บางทีเด็กคลุมผมอยู่ดีๆครูก็เลิกผ้าคลุมออก แล้วเปิดดูว่าเด็กผมยาวมัย แล้วเราจะคลุมผมไปทำไม ”

“...คือถ้าเราส่งลูกไปเรียน โรงเรียนดีๆที่เชียงใหม่ เราก็ต้องเข้าพบอาจารย์ พบผอ. ว่าขออนุญาตให้ลูกเรากุลมผมได้มัย ณ ตอนนั้นยังไม่มีคำสั่งจากกระทรวง เพราะฉะนั้นเราก็ยื่นหยัดแบบนี้ เพราะเรามองว่าเป็นไปได้ ”

เป้าหมาย

การจัดการเรียนการสอนแบบสองระบบหรือ TSEP ซึ่งย่อมาจาก Two system education program ของบ้านเรียน N มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้หญิงได้ใช้ชีวิตอยู่กับครอบครัว ปลูกฝังเรื่องศาสนาและสามารถประกอบศาสนกิจได้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ ซึ่งเด็กที่จบจากบ้านเรียน N นั้นก็สามารถศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นไปในหลายๆสถาบันของไทย คุณนั่นเล่าว่า

“...เพราะผู้หญิงเมื่อบรรลุนิติภาวะแล้ว ควรจะละหมาดให้ครบ 5 เวลา เพื่อให้สมบูรณ์ทั้งคุณชา⁷และอาคีร์ดี⁸ การสอนแบบ TSEPจะเอื้อให้เด็กสามารถประกอบอามัล(ศาสนกิจ)ได้ครบถ้วนสมบูรณ์ และการที่เราควรที่จะให้ผู้หญิงทุกคนได้รู้ศาสนา ใน

7 คุณชา หมายถึง โลกนี้

8 อาคีร์ดี หมายถึง โลกหน้า

หมู่บ้านในชุมชนของเราจะต้องให้ความสำคัญในเรื่องศาสนา เป็นสิ่ง
ที่เราปลูกฝังกับเด็กตั้งแต่วัยแรกแล้วว่า ไม่ว่าหนูจะอยู่ที่ไหน ก็ขอให้
มีศาสนาเป็นประกายเป็นรัศมี ”

“คุณจะเห็นว่าการศึกษาในระบบ TSEP มันจะดีมาก เพราะ
ทำให้เด็กได้อยู่กับครอบครัว เป้าหมายอีกอย่าง คือ ลูกสาวอยู่ใน
ครอบครัวจะดูแลคุณพ่อคุณแม่ ดูแลงานบ้าน น้องป่วยก็ไปนอนเฝ้า
ได้ เด็กอยู่กับบ้านก็จะมีความรักใกล้ชิดกับพ่อแม่มากกว่าเพื่อน มีการ
ซึมซับความอ่อนโยนทางด้านจิตใจ”

ความคาดหวัง

สิ่งสำคัญที่คุณน้าอยู่เสมอ คือ เด็กบ้านเรียน N จะต่อการศึกษาในระดับที่สูงขึ้นไป
อย่างไรก็ได้ แต่ต้องยึดมั่นในหลักศรัทธาและรักษาละหมาดให้ได้ คุณน้าประทับใจว่า

“...เรียนกศน. 4 ปีจบการศึกษา แล้วจะต่อมหาลัยเปิดหรือ
ปิดก็ได้ แต่สำคัญคืออยากให้เด็กของเรามีอิหม่ามก่อน โดยเฉพาะ
ผู้หญิงขอให้ละหมาดครบ 5 เวลา คือ เรารู้ว่าถึงแม้จะมีห้องละหมาดที่
โรงเรียน แต่ถ้าเด็กไม่ละหมาดเขาก็ไม่ได้เที่ยวเชิญอะไร ”

“เด็กที่จบจากที่นี่ไปต่อมหาลัยก็มีหลายคน ต่อมสธ. ต่อ
รามคำแหง ต่อม.เชียงใหม่ แม่โจ้ ลาดกระบัง แม่ฟ้าหลวง ที่ต่อถึง
ป.โทป.เอกก็มี ”

3. ด้านลักษณะการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมุสลิม

ปรัชญา

การจัดการศึกษาของบ้านเรียน N มีปรัชญาด้านศาสนาที่ชัดเจน ด้วยพื้นฐานของ
สังคมมุสลิมที่เมืองปาย ด้วยบุคลิกของคุณน้าซึ่งเป็นผู้จัดการศึกษาของบ้านเรียน N คุณน้าประทับใจ
ว่า

“ การจัดการศึกษาของเราวางรากฐานอยู่บนงานเผยแผ่ศาสนา นั่นคือ เราต้องการให้วิถีชีวิตของเราเป็นแบบอิสลามจริงๆ ”

บ้านเรียน N

คุณนันทเคยมีประสบการณ์การทำงานเป็นครูในระบบราชการมาก่อน จึงทราบดีว่าเด็กทุกคนต้องมีสังกัดถูกต้องตามกฎหมายจึงจะสามารถจัดการศึกษาได้อย่างไร้ปัญหา บ้านเรียน N จะให้เด็กๆสมัครเรียนกศน.เพื่อจะได้มีชื่อในระบบการศึกษาอย่างถูกต้อง และจัดการศึกษาเพิ่มเติมเองทั้งในวิชาสามัญและศาสนา โดยคุณนันทเรียกการจัดการศึกษาสองระบบนี้ว่า TSEP คุณนันทเล่าว่า

“ พี่เคยทำงานในระบบการศึกษามาก่อน เรารู้ว่าเมื่อเด็กจบป.6 เราก็ต้องติดตามว่าจะเรียนต่อระดับไหนยังไง เราก็มาคิดว่าเด็กจะต้องอยู่ในสังกัดที่ถูกต้องตามกฎหมาย ในตอนนั้นยังไม่มีกฎหมายเรื่องบ้านเรียน เราเลยให้เด็กสมัครกศน.เด็กเรียนม.ต้น 2 ปี ม.ปลาย 2 ปี เด็กใช้เวลาเรียน 4 ปี เราก็จัดสอนวิชาศาสนาให้กับเขาเพิ่ม แล้วก็เชิญอาจารย์จากภายนอกมาสอนวิชาสามัญเพิ่มเติมจากที่เขาเรียนที่กศน.”

“ ตอนตัดสินใจว่าจะทำ ก็ไปดูงานที่โรงเรียนของเพื่อน ก็แลกเปลี่ยนพูดคุยกัน ของเพื่อนเขาเปิดเป็นโรงเรียนเล็กๆสอนเด็กชั้นอนุบาล ไม่ได้จัด แบบกศน.เหมือนที่เราทำ แต่ของเราเอกศน.เพราะไม่อย่างมีปัญหากับทางภาครัฐ เราเคยเป็นข้าราชการมาก่อน เราว่ามันเสียหาย ”

“ TSEP คือชื่อหลักสูตรเฉพาะของเรา ส่วนการตรวจสอบของภาครัฐเราก็ปล่อยให้ทำหน้าที่ของกศน.”

4. ด้านการดำเนินการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมุสลิม

การจัดการเรียนการสอน

การจัดการเรียนการสอนของบ้านเรียน N คือ เด็กในบ้านเรียนจะเรียนการศึกษนอกระบบ (กศน.) เรียนวิชาศาสนาและวิชาสามัญเพิ่มเติมซึ่งทางบ้านเรียน N จะจัดการให้ โดยวิชาสามัญที่เรียนเพิ่มเติมจะมีการจ้างอาจารย์จากโรงเรียนเข้ามาร่วมสอน ส่วนวิชาศาสนาก็จะแบ่งให้คนในชุมชนที่มีความรู้หรือจบทางด้านศาสนาสอน

“ พ่อแม่ก็คาดหวังให้ลูกเป็นหมอ เป็นพยาบาล หรือไม่ก็วิศววะ ทีนี้เราจะทำยังไง ก็เลยคิดว่าจัดการศึกษาเองเลยซิ คือเราก็จบสายครูมาก่อน ”

“ เมื่อต้องการให้เด็กๆเรียนสามัญด้วย เราก็เชิญอาจารย์จากโรงเรียนเข้ามาร่วมสอน โดยที่เอา 5 วิชาหลัก คือ ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ สังคม คณิต วิทยาศาสตร์ มาสอน แล้วเราก็เอาหลักสูตรมาหลอมรวมจาก 3 ปี เหลือ 2 ปี เราก็จัด 5 หมวดวิชานี้ แล้วก็เพิ่มวิชาสนทนาภาษาอังกฤษเข้ามาใหม่ ”

“ ในส่วนวิชาศาสนาก็มีพี่น้องมาช่วยสอนกันแบบไม่คิดค่าใช้จ่าย ”

“ เด็กเรียนศาสนา 5 ชั่วโมง สามัญพิเศษ 2 ชั่วโมงต่อวัน นักเรียนทุกคนต้องลงเรียนกศน.เพื่อให้มีสังกัดถูกต้องตามกฎหมายสรุปแล้วคือเด็กของเราจะเรียนกศน. ศาสนา แล้วก็วิชาสามัญที่เราเพิ่มเติมให้ ”

บ้านเรียน N จะมีปฏิทินการศึกษาประจำทุกปีการศึกษา โดยจัดการศึกษาเป็น 2 ภาคเรียน คุณนั่นเล่าว่า

“ เรามีปฏิทินการศึกษาที่แน่นอน ซึ่งเราจะเรียนกัน 2 ภาคเรียน ช่วงเวลาเปิดปิดภาคเรียนก็ดูตามความสอดคล้องของวิถีชีวิต เพราะเมืองปาย เป็นเมืองท่องเที่ยว เราพยายามจะปิดเทอมให้ตรงกับช่วงโลซีซั่นเพื่อให้ครอบครัวของเด็กมีโอกาสได้เดินทางไปไหนๆ ได้ในช่วงปิดเทอม ”

นอกจากการจัดการศึกษาในห้องเรียนแล้ว บ้านเรียน N ยังจัดกิจกรรมนอกห้องเรียน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้เพิ่มเติม และมีการกำหนดกิจกรรมในระหว่างปิดเทอมด้วย คุณนั่นเล่าว่า

“ ...บางทีเราก็พาเด็กไปเรียนรู้นอกสถานที่ เพื่อให้เขามีประสบการณ์ ช่วงปิดเทอมก็จะมีตารางเช็คอามัล(การปฏิบัติศาสนกิจ)เช่น การละหมาดสุนัต การถือศีลอด การอ่านคุอา อ่านกุรอาน เป็นต้น ให้นักเรียนเช็คเอง ”

ตัวอย่าง ปฏิทินการศึกษาประจำปีการศึกษา 2556 ของบ้านเรียน N

ปฏิทินการศึกษาประจำปีการศึกษา 1434 (2556) ของนักเรียนมุสลิมะฮ์ ตามโครงการการศึกษาสองระบบ
สถาบันการศึกษาอัล-อิสรออู อ่ามาอูปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

เดือน	ปีการศึกษา 1433																															
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	
พฤษภาคม 2556	ปิดภาคฤดูร้อนปีการศึกษา 1433															เปิดภาคเรียนที่ 1																
มิถุนายน 2556	ส	อ																														
กรกฎาคม 2556																																
สิงหาคม 2556																																
กันยายน 2556	อ																															
ตุลาคม 2556	ปิดภาคเรียนที่ 1															เปิดภาคเรียนที่ 2																
พฤศจิกายน 2556	*	ส	อ																													
ธันวาคม 2556																																
มกราคม 2557																																
กุมภาพันธ์ 2557	ส	อ																														
มีนาคม 2557	ส	อ																														
เมษายน 2557	ปิดภาคฤดูร้อนปีการศึกษา 1434															เปิดภาคเรียนที่ 1																
พฤษภาคม 2557																																
มิถุนายน 2557																																
กรกฎาคม 2557																																
สิงหาคม 2557																																
กันยายน 2557																																
ตุลาคม 2557																																
พฤศจิกายน 2557																																
ธันวาคม 2557																																
มกราคม 2558																																
กุมภาพันธ์ 2558																																
มีนาคม 2558																																
เมษายน 2558																																

★ 23 มิถุนายน 2556 ตรงกับ 14 ชะฮฺบานกำลังเป็นคืนนิสฺฮฺชะฮฺบาน

★ 9 กรกฎาคม 2556 ถึง 7 สิงหาคม 2556 เป็นช่วงเดือนรอมฎอน

★ 8 สิงหาคม 2556 วันตรุษอีดิลฟิฏริ

- หยุดวัน 27 สิงหาคม และหลังวันอีด 10 วัน (8-18 สิงหาคม 2556)

★ 15 ตุลาคม 2556 ตรงกับวันที่ 10 ซุฮฺดิญะฮฺ เป็นวันตรุษอีดิลอฎฮา

★ 1 พฤศจิกายน 2556 เปิดภาคเรียนที่ 2

★ 4 พฤศจิกายน 2556 ตรงกับวันที่ 1 มุฮฺรอม 1435

- 11-12-13 พฤศจิกายน 2556 ตรงกับวันที่ 9-10-11 มุฮฺรอม

★ ปีติเรียน 19 สิงหาคม 2556

รวมเวลาเรียนตลอดปีการศึกษาทั้งมัธยมต้นและมัธยมปลาย = 275 วัน
 จำนวนสัปดาห์ทั้งหมด = 41 สัปดาห์

ตัวอย่าง ตารางตรวจสอบการปฏิบัติศาสนกิจในช่วงปิดเทอมของบ้านเรียน N

แบบควบคุมอำมาลระหว่างปิดภาคเรียนของ.....

รายการ	วัน เดือน ปี											
1. นมาชตะฮัจญุด												
2. นมาชซุนนีย												
3. นมาชอิซรอก												
4. นมาชดุฮา												
5. นมาชซุริ												
6. นมาชอัลสิริ												
7. นมาชมัชริบ												
8. นมาชเอาวามีน												
9. นมาชอิษา												
10. นมาชวิเตร												
11. นมาชซอลาตุลดีสเบยะฮฺ												
12. กุรอ่านตอเนือง												
13. กุรอ่านทองจา												
14. ฮัลเกาะฮฺกุรอ่านในบ้าน												
15. ซุเราะฮฺสุกะฮฺฟี(วันศุกร์)												
16. ดอฮาหลังนมาช												
17. ดอฮาเข้าเย็น A-L												
18. ดอฮาหลังนมาช												
19. ดอฮาประจำวัน												
20. ดอฮา 40 ร็อบบะนา												
21. ซิเกร 300 เช้า												
22. ซิเกร 300 เย็น												
23. ซิเกรหลังนมาช												
24. ซอลลาวาดนบี												
25. ตะอูลิมประจำวัน												
26. ตะอูลิมประจำสัปดาห์												
27. ตะอูวะฮฺในบ้าน												
28. มุซาคาเราะฮฺ												
29. มุซาคาเราะฮฺในบ้าน												
30. คัดมัดตนเอง												
31. คัดมัดในบ้าน												
32. คัดมัดทั่วไป												
33. การใช้มิสวาก												
34. จำนวนครั้งที่ออกจากบ้าน												
35. การปกปิดเอาเราะฮฺ												
36. การเอาใจใส่สมาชิกในบ้าน												

คำใช้จ่าย

ด้วยบ้านเรียน N มีการจ้างอาจารย์พิเศษเพื่อทำการสอนวิชาสามัญเพิ่มเติม จึงมีค่าใช้จ่ายในส่วนนี้เกิดขึ้น ทางบ้านเรียนบริหารจัดการโดยรวมค่าใช้จ่ายทั้งหมด แล้วหารตามจำนวนนักเรียนในรายวิชานั้นๆ คุณนั่นเล่าว่า

“ ในส่วนค่าใช้จ่ายวิชาสามัญเราก็มีค่าตอบแทนให้กับอาจารย์ที่มาสอน ป.ตรี ชั่วโมงละ 130 ป.โท ชั่วโมงละ 150 ค่าใช้จ่ายตรงนี้ เด็กจะหารกัน ตามรายวิชาตามชั่วโมงที่เรียน ”

“วิชาสามัญที่สอนเพิ่มก็มีค่าใช้จ่าย ก็คิดตามอัตราคุณ ชั่วโมง แล้วมาหารกับจำนวนนักเรียนในวิชานั้น ”

เมื่อเปรียบเทียบค่าใช้จ่ายตลอดปีการศึกษาหนึ่งๆแล้ว ค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นในระบบ TSEP ของบ้านเรียน N โดยรวมแล้วก็น้อยกว่าในระบบโรงเรียน คุณนั่นเน้นว่า

“ ...ถ้าเด็กเข้าโรงเรียนในระบบเด็กได้เรียนฟรีตามนโยบายรัฐ แต่ต้องเสียค่าชุดพละเพิ่ม ชุดวันศุกร์ ชุมเนตรนารี มีน้องคนนึงเคยพูดว่า หนูไม่รู้สึกเลยว่าได้เรียนฟรีเพราะค่าใช้จ่ายสูงมาก ”

การสอบ

บ้านเรียน N จะจัดสอบทั้งวิชาสามัญและศาสนาปีการศึกษาละ 4 ครั้งและทำการประกาศผลสอบให้นักเรียนทราบ ส่วนในระบบกศน.เด็กๆก็จะทำการสอบตามตารางที่ทางกศน.แจ้งไว้ด้วยเช่นกัน คุณนั่นเล่าว่า

“ ในปีการศึกษาหนึ่งเราก็จะสอบ 4 ครั้ง กลางภาคที่ 1 ปลายภาคที่ 1 กลางภาคที่ 2 แล้วก็ปลายภาคที่ 2 ซึ่งเราจะแจกตารางสอบ สอบเสร็จก็มีประเมิน ประกาศผล สายศาสนาและสามัญ ส่วนกศน.ก็ขึ้นอยู่กับสำนักงานว่าเขาจะจัดสอบยังไง ”

5. ด้านปัญหาในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมุสลิม

ปัญหาช่วงแรก

ปัญหาจากผู้ปกครองของเด็กคือเกิดความไม่มั่นใจต่อการจัดการศึกษาของบ้านเรียน N

“ผู้ปกครองเด็กอาจจะมีเรื่องความไม่มั่นใจ คิดว่าเรียนแบบนี้จะดีได้ยังไง ไม่แน่ใจ ยิ่งคนนั้นพูดอย่างนี้ คนนี้พูดอย่างนั้น ก็ไม่มั่นใจเลย เรียนอย่างนี้จะไปที่ไหน ”

เกิดคำถามจากครูอาจารย์ในโรงเรียนเดิมของเด็ก เพราะไม่เห็นด้วยกับการให้เด็กที่ผลการเรียนดีศึกษาต่อที่กศน.

“อาจารย์ในโรงเรียนเก่าของเด็กๆก็ติงมาว่าทำไมเด็กเรียนเก่งๆเรียนดีๆเรียนหมอบได้เลย ทำไมต้องมาเรียนกศน.”

ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมเครือญาติ สังคมทั่วไปก็มักจะเกิดจากความไม่เข้าใจในเป้าหมายของการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน เกิดความมั่นใจในการจัดการศึกษาที่ निकออกไปจากกระแสหลัก คุณนั่นแล้วว่า

“สังคมเครือญาติ ก็ถามทำไมต้องให้ลูกหลานมาเรียนแบบนี้ พวกเราไม่เคยทำแบบนี้ พวกเราต้องส่งเสริมให้เขาเรียน โรงเรียน ด้วยซ้ำ โรงเรียนดีๆในเชียงใหม่เยอะแยะ ญาติเราที่นั่นก็เยอะ ญาติๆก็ยังไม่รับไม่ได้ ”

“สังคมเพื่อนบ้านในชุมชน ก็มองว่าทำไมไม่ไปดูลูกโรงเรียน ทำไมไม่ส่งเด็กไปโรงเรียน ”

เด็กบางส่วนที่ตัดสินใจเรียนที่บ้านเรียน N ก็เกิดความลังเลใจในช่วงแรกเช่นกัน

“ ส่วนตัวเด็กๆเองบางที่เพื่อนเก่าๆก็ชวน โทรมบอกมาแล้วว่าเรียนที่เชียงใหม่สนุกอย่างนั้นอย่างนี้ เด็กก็สั่นคลอน ”

ในส่วนของคน.เด็กๆจะต้องเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อให้เป็นไปตามเงื่อนไขการศึกษาของคน.ในระยะแรกเจ้าหน้าที่ของคน.อาจจะมีความไม่เข้าใจในหลักการทางศาสนาของอิสลามจึงมีการกำหนดกิจกรรมที่ไม่สอดคล้องกับวิถีของอิสลาม แต่หลังจากการชี้แจงทำความเข้าใจทางคน.ก็ได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบกิจกรรมเพื่อให้เด็กบ้านเรียน N สามารถเข้าร่วมทำกิจกรรมได้ คุณนั่นเล่าว่า

“ กับคน.เองช่วงแรกก็มีปัญหา คือ เขาจะเอาเด็กไปทำโครงการลอยกระทง จะเอาเด็กไปเดินแห่ไปนั่งกระทง ซึ่งมันขัดกับหลักการของเราช่วงแรกๆก็ต้องต่อสู้กันมากหน่อย ต้องใช้คนที่เข้าใจในระบบไปพูดคุย แต่ ณ ตอนนี้อย่างคน.เขาก็เข้าใจเรา ก็ปรับให้เราทำกิจกรรมอื่นๆที่ไม่ขัดกับหลักการของเรา เช่น โครงการจัดห้องสมุด ”

คน.กับบ้านเรียน N

เด็กบ้านเรียน N ทุกคนจะต้องสมัครคน.เพื่อให้มีสังกัดทางการศึกษาถูกต้องตามกฎหมาย เนื่องด้วยเงื่อนไขของคน.กำหนดให้ผู้ที่สมัครเรียนคน.ได้จะต้องมีอายุ 15 ปีขึ้นไป แต่เด็กที่ต้องการศึกษาต่อกับบ้านเรียน N เกือบทั้งหมดเป็นเด็กที่จบการศึกษาจากชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งมีอายุไม่ถึง 15 จึงทำให้เกิดปัญหาในการสมัครเรียนกับคน.ภายหลังการยื่นเรื่องถึงผู้อำนวยการคน.จังหวัด บ้านเรียน N ก็สามารถนำเด็กสมัครคน.ได้โดยมีอายุไม่ถึง 15 ปี คุณนั่นเล่าว่า

“ คน.เมื่ออยู่ที่รัฐระบุว่าเด็กต้องอายุ 15 ปีถึงจะเรียนได้ ปีนั้นก็มียกคน.หนึ่งเข้ามา เราก็จัดตารางเรียนให้แต่ต้องลงเรียนคน.ด้วย แต่ตอนนั้นผู้ช่วยผอ.คน.เขาก็บอกว่าทำไม่ได้ แต่เรามองว่าเด็กจำเป็นจะต้องได้รับการศึกษาต่อเนื่อง และในหลักการก็มีอยู่ เขาก็ส่งเรื่องไปให้ผอ.จังหวัด ปรากฏว่าผอ.จังหวัดชอบมากเลย คือเราก็ส่ง

เอกสารการเรียนการสอนไปให้เขาดู ตอนนั้นมีการจัดประชุม
ประมาณการศึกษาแห่งชาติ เขาก็เอาเข้าที่ประชุมปรากฏว่าผ่าน
เงื่อนไขที่จะทำให้น้องได้เรียนก่อนอายุ 15 ปี คือต้องมีหนังสือ
รับรองจากผู้ใหญ่บ้าน เราก็ปฏิบัติตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาจนถึง
ปัจจุบัน ”

6. ข้อเสนอแนะและแนวทางในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนของครอบครัว

เด็กบ้านเรียน N

เด็กที่จบจากบ้านเรียน N จะมีความรู้ความเข้าใจศาสนา มีมารยาทที่ดี ซึ่งแตกต่างจาก
เด็กที่จบการโรงเรียนในระบบอย่างเห็นได้ชัด

“เด็กที่จบจากโรงเรียนกับที่เรามีความแตกต่างชัดเจน
โดยเฉพาะเรื่องมารยาทเรื่องศาสนา คือเราไม่ได้คาดหวังเรื่องความ
เป็นเลิศทางการศึกษาเรารู้สึกว่าแค่เขาเรียนได้ก็ถือว่าโอเคแล้ว คือเด็ก
ที่จบจากโรงเรียนก็ถูกบ่มเพาะอะไรหลายอย่าง ซึ่งมันก็จะโผล่มา
ให้เห็นแล้วเรารู้สึกไม่สบายใจ”

คำแนะนำ

สำหรับผู้ที่มีสนใจจะจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนคุณนั้นได้สำคัญให้เริ่มต้นที่ ทั้งนี้การที่
จะจัดการศึกษาแบบนี้ได้ต้องประกอบไปด้วย ที่ปรึกษา ผู้สอน และผู้เรียน แม้จะมีผู้เรียนเพียง
1 คนก็ตาม

“ ถ้าสนใจจะจัดการศึกษาด้วยตัวเอง จะบอกให้เริ่มเลย
ไม่ต้องรื้ออ อันดับแรกคือจะต้องมีผู้สอน ผู้เรียน แม้จะเป็นผู้เรียน
เพียง 1 คน ก็ควรจะเปิดเลยเพราะเขาได้ปวณาดัวมาโดยออกจาก
ระบบโรงเรียน สองคือเราต้องมีที่ปรึกษามีผู้รู้เพื่อขอคำแนะนำ ”

4.5 บ้านเรียน S

บ้านเรียน S เป็นบ้านเรียนที่ครอบครัวจัดการศึกษาบ้านเรียนแบบครอบครัวเดี่ยว มีประสบการณ์ในการจัดการศึกษา 6 ปี โดยมีแม่เป็นผู้ขอจัดการศึกษา บ้านเรียน S เป็นครอบครัวมุสลิมครอบครัวที่ขอจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนในกรุงเทพมหานคร

1. ลักษณะครอบครัวหรือผู้ขอจัดการศึกษา

บ้านเรียน S มีลูกทั้งหมดหกคน เริ่มจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนตั้งแต่ปีพ.ศ. 2551 โดยเริ่มจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนตั้งแต่ลูกคนที่สี่กับคนที่ห้า โดยคนที่สี่เริ่มจัดในระดับการศึกษาช่วงชั้นที่ 2 (ป.4-ป.6) และคนที่ห้าในระดับการศึกษาช่วงชั้นที่ 1 (ป.2-ป.3) รูปแบบที่จัดเป็นบ้านเรียนเดี่ยว คุณแม่จบการศึกษาระดับปริญญาตรีมีอาชีพเป็นแม่บ้าน คุณพ่อจบการศึกษาระดับปริญญาตรีมีอาชีพขับรถแท็กซี่ รายได้หลักของครอบครัวมาจากคุณพ่อ ประมาณ 20,000 – 30,000 บาทต่อเดือน ทั้งหมดอาศัยในบ้านเดี่ยวชั้นเดียว มีพื้นที่บริเวณนอกบ้านเล็กน้อย

2. ด้านแรงจูงใจในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน

ความเป็นแม่

แรงจูงใจในการทำบ้านเรียนของครอบครัว มีจุดเริ่มต้นมาจากคุณนุชซึ่งเป็นคุณแม่ต้องการที่จะดูแลลูกเองในทุกขั้นตอน คุณนุชเล่าว่า

“ มันมาจากความเป็นแม่ที่คิดว่าเราควรสอนลูกเอง แม่แต่ละคนก็มีความคิดไม่เหมือนกันอะนะ แต่เราอยากเป็นแม่ที่ดูแลลูกทุกขั้นตอน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องนิสัยใจคอ หรือเรื่องที่มันจะเสี่ยงอะไรก็ตามก็ขอดูแลเองหมด แต่ตอนนั้นยังไม่รู้จักบ้านเรียน ”

สอนลูกแบบโฮมสคูล

แม่จะเริ่มทำบ้านเรียนแบบจดทะเบียนเต็มตัวในช่วงลูกสามคนหลัง แต่ก่อนหน้านี้ครอบครัวก็สอนลูกๆเองอยู่ก่อนแล้ว ซึ่งก็เป็นวิถีของบ้านเรียน คุณนุชเล่าว่า

“ ตอนแรกเลยนะ เพราะลูกมี 6 คน 3 คนแรกเข้าโรงเรียน
ในระบบ 3 คนหลังเพิ่งได้เริ่มทำบ้านเรียน ไม่ได้ทำบ้านเรียนแบบที่
เป็นทางการกับลูกทุกคนแต่การสอนลูกอยู่ที่บ้านเหมือนที่เราทำอยู่
ตลอดก็คือการโฮมสคูลลูกนั้นแหละ เพียงแต่เราไม่ได้จดทะเบียน ”

“ เราสอนเองหมดเลย ตั้งแต่ไทย อารหรับ อังกฤษ คือลูก
อ่านไทยได้ด้วยกับเรา อ่านอารหรับได้กับเรา ”

รู้จักบ้านเรียน

เดิมแล้วคุณนุชไม่เคยรู้จักบ้านเรียนมาก่อน แต่เนื่องด้วยพื้นฐานเป็นคน
กระตือรือร้นและชอบหาความรู้ใหม่ๆ อยู่เสมอ ภายหลังจากที่ได้รู้จักบ้านเรียนคุณนุชก็
ตัดสินใจทำบ้านเรียนในทันที คุณนุชเล่าว่า

“ ไม่เคยรู้จักเลย แต่พอคบคนเยอะๆ ก็ได้ยินเขาพูดมา
คำนี้ก็รีบไปหาเลย ”

“ ตอนแรกก็มีคนกลุ่มนึงประมาณ 7-8 ครอบครัวที่เขาสอน
ลูกแบบโฮมสคูลอยู่แล้ว แล้วตั้งใจจะจดทะเบียนกัน พอไปที่เขตฯ
เขตฯ ก็บอกว่าถ้าจะจดทะเบียน ต้องทำเอกสารหนาประมาณนี้ ต้องอย่าง
นั้นอย่างนี้ เลยไม่มีใครจดเลย เพราะเขารู้สึกว่าต้องมาเริ่มทำเอกสาร
บิ่งใหญ่ ที่เราต้องมานั่งเขียนเอง ซึ่งคนที่เขาก่อนเป็นพ่อแม่ถนัดเลี้ยงถนัด
ดูแลลูก ความถนัดเลี้ยงของพ่อแม่ไปโดนภาครัฐให้ทำอะไรที่เกิน
ความจำเป็น เขาก็เลยไม่ทำกัน แต่ที่เป็นคนที่เห็นคนอื่นทำได้เราก็
ต้องทำได้ ”

มุมมองต่อการศึกษา

ครอบครัว S มีคุณพ่อทำงานหารายได้เป็นหลัก ส่วนคุณแม่เป็นแม่บ้าน ในเมื่อผู้เป็น
แม่ต้องดูแลกิจการทุกอย่างภายในบ้านอยู่แล้ว จึงสมควรที่จะดูแลลูกเองด้วยเช่นกัน คุณนุชเล่าว่า

“ ในมุมมองของพี่ พี่มองว่าการศึกษาในระบบโรงเรียนมันเสียเวลามากกว่า แทนที่เรามีสิทธิจัดการในบ้านได้อยู่แล้ว ไม่ใช่ว่าพ่อแม่ที่ทำงานทั้ง 2 คน บังทำงานคนเดียว งานในบ้านมันต้องอยู่ในมือเราอยู่แล้ว เรายังต้องส่งลูกไปให้คนอื่นจัดการอีก ”

ด้วยเวลาที่เร่งรีบและจำกัดในทุกเช้าก่อนไปโรงเรียน ทำให้คุณนุชรู้สึกที่เราต้องเสียเวลามากเพื่อเตรียมตัวไปโรงเรียน และเมื่อถึงโรงเรียนก็ต้องเสียเวลาไปอีกมากกว่าเด็กจะได้รับการใส่ใจการครูอาจารย์ คุณนุชเล่าว่า

“...เหมือนเวลาจะส่งลูกไปโรงเรียนตั้งแต่เช้าตรู่มันไม่มีเวลาเป็นของตัวเองเลย ลูกต้องอาบน้ำ กินข้าว แล้วก็ต้องเข้าห้องน้ำ 2-3รอบ เพื่อจะได้ไม่ต้องไปปีสสาวะที่โรงเรียนอีก คือเวลาตรงนั้นคือทำทุกวันเหมือนกับเราต้องเสียเวลาไปชั่วโมงครึ่ง ต้องเตรียมตัวเพื่อจะไปโรงเรียน พอไปโรงเรียนก็ยังไม่เข้าเรียนนะ กว่าจะได้เข้าเรียนจริงๆ กว่าจะมีคนมาสนใจ อ้าปากคุยกับคุณจริงๆ ไม่ใช่ชั่วโมงแรก บางทีคุณครูเขาไม่คุยกับเราหรอก คุณครูจะสนใจเราจริงๆตอนเราทำอะไรเด่นๆหน่อย เขาถึงจะเข้ามาสนใจ ”

เด็กบ้านเรียนจะมีความรับผิดชอบต่อตัวเองค่อนข้างสูง เนื่องจากต้องดูแลตัวเองในเรื่องต่างๆคุณนุชเล่าว่า

“ เสื้อผ้าเสื้อผ้าเองลูกจัดเองหมด กินข้าวเสร็จก็ล้างจานเอง ไม่ต้องทิ้งไว้ให้แม่ล้าง ทำให้เขารู้สึกว่าเขามีความรับผิดชอบ มีส่วนในการรู้สึกที่ต้องรับผิดชอบ ”

“ ถ้าเปรียบเทียบลูกเราเองทั้ง 6 คน 3 คนแรกรู้สึกว่าเขาที่รับผิดชอบนั้นแหละ แต่เหมือนจะรับผิดชอบไม่ค่อยได้ คือ เสื้อถอดตรงนั้น อันนั้นถอดไว้ตรงนี้ อะไรที่เก็บไม่ทัน พอรถมารับแล้วก็ต้องไป ”

เด็กบ้านเรียนมักมีทักษะชีวิตและทักษะด้านต่างๆค่อนข้างสูงเพราะได้ลงมือปฏิบัติจริง ฝึกฝนเองจริง ซึ่งมีความแตกต่างจากการศึกษาในระบบที่ให้ความสำคัญกับภาคทฤษฎีมากกว่า การปฏิบัติ คุณนุชเล่าว่า

“ สังคมทุกวันนี้ให้เปอร์เซ็นต์กับความรู้ไป 50% แต่เรื่องการคิดวิเคราะห์น้อยมาก ความรู้มันจะได้ใช้อีกที เรียนทั้งปีก็ใช้ตอนสอบอย่างเดียวแหละ แต่ทักษะถ้าฝึกทั้งปีล่ะ กลับเป็นคะแนนที่ได้น้อย ดังนั้น อิศระในการเขียนแผน อิศระในการจัดการเรียนการสอน มันทำให้เด็กมีทักษะที่สะสมทุกวันๆมากกว่าการไปโรงเรียนเสียอีก ”

ศึกษาเพื่ออะไร

ค่านิยมของพ่อแม่ในปัจจุบันมองว่าการประสบความสำเร็จทางการศึกษาคือการที่ลูกได้รับใบปริญญา แต่ในระหว่างเส้นทางของการศึกษากลับขาดการเอาใจใส่ต่อเรื่องการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม รวมถึงความชอบความสนใจของลูกเอง คุณนุชเล่าว่า

“...มันเป็นผลจากความเชื่อมั่นของการศึกษาในระบบ เช่น ความเชื่อมั่นที่ว่าต้องส่งลูกเข้าระบบ เพื่อให้ลูกได้ปริญญากลับมา มีลูกทำไงก็ได้ให้ได้ปริญญากลับมา แต่ไม่เคยบอกลูกว่า อย่าไปลอกเขานะ คือความคิดของคนเราอะ มองว่าการศึกษาามีเกียรติเมื่อได้รับใบปริญญา ซึ่งระหว่างกระบวนการกลับไม่มีพ่อแม่คนไหนหรือส่วนน้อยมากที่จะเข้าไปถามลูกว่า หนูอยากเรียนอะไร คนเป็นพ่อแม่ไม่ได้สนใจลูกมาก แค่คิดว่าขอให้ลูกเรียนให้จบ สอบให้ผ่าน ลูกมีปัญหาอะไร ก็ต้องคิดลูกให้สอบผ่านให้ได้ ให้เรียนพิเศษ ”

พ่อแม่บางคนพยายามเร่งให้ลูกเรียนจบเพื่อให้มีใบปริญญา รีบหางานทำ แต่กลับไม่ให้ความสำคัญต่อความชอบความถนัดของลูกตั้งแต่ต้น จึงทำให้เด็กบางคนประสบปัญหาเรียนไม่จบหรือต้องออกจากระบบกลางคัน คุณนุชเล่าว่า

“...พ่อแม่ก็เร่งให้ประสบความสำเร็จเร็วๆมาก แต่บางครั้งเจอปัญหา เช่น พ่อลูกรู้สึกว่าค้นพบตัวเอง อยากไปทำอะไรใหม่ๆแม่กลับรู้สึกว่าคุณนะ เนื่องจากเรียนมาแล้ว 2 ปี เสียไปเท่าไร จุดแรกคือลูกรเรียนให้จบซะที มีใบปริญญามาทำงาน ซึ่งถ้าไม่มีเงินคนเหล่านี้ก็พร้อมจะออกจากระบบที่ไม่มีวุฒิ”

ความคาดหวัง

ความคาดหวังต่อลูกของคุณแม่ คือ ต้องการให้เป็นมุสลิมที่ดี ดำรงตนอยู่ในแนวทางที่ถูกต้อง อยู่ในครรลองศาสนา ส่วนเรื่องอาชีพหรือการทำงานในอนาคตนั้นให้ลูกได้เลือกตามที่เขาต้องการ คุณนุชเล่าว่า

“ไม่ได้ต้องการให้ลูกมีอาชีพเป็นนักธุรกิจอะไรเลยนะ ต้องการให้เขาเป็นมุสลิมที่ดี อยู่ในโลกนี้แล้วไม่หลง ไม่โดนดึงไปจนหลุด ไม่ใช่เราไปกำหนดกะเกณฑ์ว่าต้องเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ เขาอยากทำอะไรก็ได้ห้าม แต่ต้องมั่นใจว่าลูกมีศาสนา”

3. ด้านลักษณะการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมุสลิม

บ้านเรียนอย่างเป็นทางการ

บ้านเรียน S เริ่มจดทะเบียนบ้านเรียนเมื่อปี พ.ศ. 2551 โดยเริ่มจัดตั้งแต่ลูกคนที่ 4 ส่วนสามคนแรกเรียนในระบบโรงเรียน บ้านเรียน S จัดการศึกษาเป็นแบบบ้านเรียนเดี่ยว คุณนุชเล่าว่า

“...เริ่มจดทะเบียนบ้านเรียนตั้งแต่ลูกคนที่ 4 ตั้งแต่ปี 51 ก็ 6 ปีมาแล้ว 3 คนแรกเข้าเรียนในโรงเรียน 3 คนหลังทำบ้านเรียนแบบเต็มตัว”

บ้านเรียนอิสลาม

ด้วยคุณนุชเป็นคนหนึ่งที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนบ้านเรียนไทย ได้แจ้งถึงจำนวนบ้านเรียนของมุสลิมเปรียบเทียบกับบ้านเรียนที่ไม่ใช่มุสลิมว่า

“ บ้านเรียนในประเทศไทยตอนนี้ ที่กทม. อยู่ที่ 60 ครอบครัว ทั้งประเทศอยู่ที่ประมาณ 100 ครอบครัว สัดส่วนทั้งหมดเทียบกับมุสลิม คือ 1:3 ”

ปรัชญาบ้านเรียนมุสลิม

มุสลิมที่ตัดสินใจทำบ้านเรียนโดยส่วนใหญ่แล้วมีพื้นฐานที่เคร่งครัดในศาสนา จึงต้องการที่จะดูแลลูกเองเพื่อปลูกฝังเรื่องศาสนาและให้ลูกได้อยู่ในบรรยากาศของอิสลาม คุณนุชเล่าว่า

“ ส่วนมากเป็นพี่น้องที่เคร่งครัด เขาต้องการเลี้ยงลูกเอง แต่ก็อาจจะมีส่วนที่เป็นมุสลิมที่ไม่ค่อยซีเรียสเรื่องศาสนา ไม่ได้เขียนแผนโดยเอาอิสลามเป็นตัวตั้ง แต่ส่วนมาก 90% ขึ้นไปเป็นคนเคร่งครัดโดยพื้นฐานเลย ”

จุดเด่นบ้านเรียน S

บ้านเรียน S จะเน้นเรื่องการท่องจำอัลกุรอาน การได้สอนลูกๆเองที่บ้านทำให้เด็กๆมีเวลาในช่วงเช้าในการอ่านและทบทวนอัลกุรอาน ส่งผลให้เด็กจดจำอัลกุรอานได้เป็นอย่างดี คุณนุชเล่าด้วยความภูมิใจว่า

“ พอเราสอนลูกเอง ลูกก็คิดเรื่องกุรอาน ยูซอ์มามาได้ไปเลย ลูกต้องชัดเจน แล้วก็คล่อง เพราะเราไม่ต้องไปเสียเวลาทำไร พอเช้าครูหลังละหมาดซุบฮิลูกเราก็อ่านกุรอานต่อได้เลย ”

4. ด้านการดำเนินการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมุสลิม

การเขียนแผน

ในระยะแรกที่ทำบ้านเรียนครอบครัว S เขียนแผนแบบ 8 กลุ่มสาระวิชา แต่ภายหลังเมื่อกฎหมายเปิดโอกาสให้ครอบครัวสามารถเขียนแผนตามจุดเน้นหรือหลวมรวมกลุ่มสาระวิชาได้ บ้านเรียน S จึงเขียนแผนตามจุดเน้นเป็นต้นมา โดยการเขียนตามจุดเน้น คือ การเขียนแผนการศึกษาโดยยึดรูปแบบวิถีชีวิตของผู้จัดการศึกษาเป็นหลัก แล้วจึงแบ่งเป็นกลุ่มประสบการณ์โดยไม่จำเป็นต้องมี 8 สาระวิชา คุณนุชกล่าวว่า

“ ตอนนั้นเขียนแบบกลุ่มสาระ แต่ตอนนี้เขียนตามจุดเน้น
ของครอบครัว ”

การจัดการเรียนรู้ในแต่ละวัน

หลังจากการเขียนแผนแบบกลุ่มประสบการณ์ ทำให้การจัดการศึกษาของบ้านเรียน S มีความยืดหยุ่นและมีอิสระมากขึ้น โดยมีจัดการเรียนการสอนโดยเอากิจกรรมเป็นตัวนำ แต่สิ่งที่บ้านเรียน S ยึดเป็นตารางตายตัวในทุกวัน คือ ภาคของการปฏิบัติศาสนกิจ เช่น การละหมาด การอ่าน อัลกุรอ่าน เป็นต้น คุณนุชกล่าวว่า

“ ตารางที่ตายตัว คือ อัลกุรอ่าน ละหมาด ตอนเช้าต้องอ่าน
กุรอ่าน แต่ละวันก็จะมีสิ่งที่เราเพิ่มเข้าไป ”

“ ตอนนั้นอะรู้สึกที่เราต้องทำตามสัญญาให้ได้ คือ ต้องมี
ครบ 8 สาระ ทำอะไรก็ได้ให้ลูกได้ทำ เช้ามาหรือเย็นมาต้องคิดเตรียม
ที่จะสอนในวันถัดไปให้ได้ครบตามสัญญา 8 กลุ่มสาระ ”

“ อะไรที่ลูกชอบมากก็ให้ลูกทำไปก่อน แต่อันไหนที่
ไม่ได้ทำนานๆเราก็ค่อยมาจูงใจเขาอีกที ”

“ แต่พอหลังจากที่รู้ว่า ได้มีการใช้ชุดความรู้ได้ เพราะความรู้ไม่ได้ถูกแยกส่วน เราก็รู้สึกอิสระ เรารู้สึกว่ามันเป็นตัวของเรามากขึ้น คือ เราจะใช้กลุ่มความรู้อะไร หรือกิจกรรมอะไรที่เป็นองค์ความรู้รวมเราก็สามารถทำได้ ”

“ ...เริ่มคิดเป็นกิจกรรมทำกัน เช่น ชื้อของมาขาย หรือทำน้ำยา น้ำมันเหลือง อะไรพวกนี้ พอเรารู้ว่าเราจัดการศึกษาได้อิสระมากขึ้น เราก็คิดกิจกรรมให้ลูกเลย โดยเฉพาะกิจกรรมภาคสนามภาคศรัทธาของเรา เราเน้นและภูมิใจที่จะใส่ไปในกลุ่มประสบการณ์เลย ”

การวัดประเมินผล

การประเมินผลของบ้านเรียน S เป็นการประเมินจริง กล่าวคือ คุณแม่จะประเมินลูกในทุกกิจกรรมที่เกิดขึ้นทันทีโดยไม่จำเป็นต้องรอทำข้อสอบหรือแบบทดสอบ เมื่อพบว่าลูกทำผิดก็จะให้ลูกหาคำตอบและแก้ไขในเวลานั้นเลย ไม่ปล่อยทิ้งไว้ การประเมินในลักษณะนี้ทำให้สามารถพัฒนาเด็กได้จริงและเร็ว คุณนุชเล่าว่า

“ เอาจริงๆการวัดประเมินผลของระบบมันไม่ได้ผลที่แท้จริงอยู่แล้ว ถามว่าเราเห็นลูกทำ แล้วมอง แล้วประเมิน ณ วันนั้นเวลานั้น เราารู้เลยว่าลูกผ่านไม่ผ่าน ล้างจานไม่สะอาดหรือทำอะไรไม่ได้ เราจะปล่อยมัย? หรือจะให้ลูกกา ก. ข. ค. หรือปลูกต้นไม้แล้วเขาไม่ดูแล ไม่รดน้ำ หรือเขาไม่รู้จักร้านี่คือต้นอะไร เราก็จะบอกให้เขาไปดูซิ ไปหาซิ ”

“ การประเมินผลของเราไม่จำเป็นต้องไปทำตามเขา พอปลูกต้นไม้แล้วลูกไม่รู้จักรอะไร หนูก็ไปดูซิ รากฝอย รากแก้วเป็นไง ถ้าเขาบอกว่ารู้แล้ว เราก็ถามว่ามีอะไรบ้าง? ถ้าลูกตอบไม่ได้แสดงว่าหนูต้องไปดูใหม่ไปขุดใหม่ นั่นคือ การวัดประเมินผลทางการศึกษาของเราที่มันเห็นอยู่ทุกวัน ไม่จำเป็นต้องไป ก.ข.ค.จ. รากแขนง รากฝอย รากแก้ว หน้าที่อะไรไม่จำเป็น การที่เราพูดกับลูกว่าไม่ถูกไม่ใช่ ให้

ลูกไปหาคำตอบใหม่ ทำใหม่ คู่มือใหม่ ก็คือการประเมินแล้ว ถ้าลูกตอบได้ ก็แสดงว่าเขาไปหามาแล้ว ค้นมาแล้ว แสดงว่าผ่าน ”

“ อะไรที่ลูกไม่ผ่านไม่ดีเรารู้ที่อยู่ในใจเลยนะ ภาษาไทยเขียนไม้เอกก็ผิดไม้โทก็ตก เราก็ต้องจำไว้ในหัวเลยว่าลูกเราบกพร่องตรงไหน มันอยู่ในหัวของคนเป็นพ่อเป็นแม่อยู่แล้วว่าต้องเอาภาษาไทยกับเธอให้ได้ มันเป็นสเต็มป์ของคนเป็นแม่อยู่แล้ว มันเป็นการประเมินจริงเลย และพัฒนาเด็กได้จริงและเร็วด้วย ไม่ต้องรอให้สอบไล่ปลายปี ภาษาไทยตกแล้วมาสอบซ่อม ทำรายงานวันหนึ่งผ่านมันไม่ใช่ เราเรียนมาแบบนี้เรารู้ว่าระบบมันเป็นไง ”

5. ด้านปัญหาในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมุสลิม

ปัญหาในการทำบ้านเรียน

ในช่วงแรกที่เริ่มทำบ้านเรียนปัญหาที่พบในการจัดการเรียนการสอนคือครอบครัวยึดการเรียนแบบ 8 สาระวิชาตายตัว และขาดความยืดหยุ่นในการจัดการศึกษาเนื่องด้วยยังขาดประสบการณ์ในการทำบ้านเรียน คุณนุชเล่าว่า

“ พอเราสอนลูกเองบางครั้งก็ไม่ได้ตั้งใจ ตอนแรกเราทำไม่เป็นก่อน ไม่เป็นเพราะไปยึดติดว่าไปทำสัญญากับเขตฯแบบ 8 สาระ พอมีสัญญาเรารู้สึกว่าต้องทำตามสัญญา หนูต้องเรียนเลข ต้องซื้อหนังสือมา 1 เล่ม สังคม การงาน เทคโนโลยี ซึ่งมันไม่ใช่ไง ”

การเรียนการสอนโดยยึดเอาหนังสือหรือแบบประเมินเป็นหลักทำให้การเรียนรู้ไม่เป็นไปตามธรรมชาติ คุณนุชเล่าว่า

“ การงานทำไมเราไม่สอนลูก แต่เรากลับมานั่งตี๊กในกระดาษว่าขั้นตอนที่ 1 ของการกวาดบ้านต้องกวาดหยากไย่ลงมาก่อน ต้องกวาดหลังตู้ลงมาก่อน อะไรอย่างเนี่ยะ ทำไมเราไม่ให้ลูกทำไปตามธรรมชาติ แต่เรามานั่งตี๊กในสมุดรายงาน ล้างจานต้องเอาเศษ

อาหารออกมาก่อน ซึ่งเรารู้สึกว่าอะไรหลายๆอย่างมันค้านกับที่เราสอนลูก ทำไมเราสอนลูกเองไม่ได้หรือ ทำไมต้องมานั่งตีกันในกระดาษ ทุกอย่างมันเป็นแบบนี้หมดเลย ”

ปัญหาการเขียนแผนการศึกษาในระยะแรก คือ ครอบครัวไม่รู้ว่าจะต้องเขียนแผนอย่างไรหรือนำ 8 สาระวิชามาเขียนในแผนได้อย่างไร คุณแม่เล่าว่า

“ ปัญหาที่ตั้งแต่เขียนแผน เขียนแผนไปก็ไม่รู้ว่าจะต้องทำ
 ไงให้ 8 สาระไปอยู่ในแผน บางครั้งก็ต้องไปเปิดหนังสือ หนังสือวิชา
 นี้สอนอะไรบ้างก็เอาไปใส่ในแผน บางเล่มก็สอนเกิน ”

การทำบ้านเรียนเป็นการจัดการศึกษาที่ลูกๆมีส่วนร่วมกับพ่อแม่ ดังนั้นการบังคับให้ลูกทำตามแผนที่วางไว้ทั้งหมดจึงถือเป็นเรื่องยากเมื่อเทียบกับการเรียนในระบบ แต่การทำบ้านเรียนจะอาศัยการกระตุ้นและสร้างแรงจูงใจเพื่อให้เด็กรู้สึกอยากมีส่วนร่วมในการเรียน การปรับเปลี่ยนรูปแบบการจัดการศึกษาให้มีความยืดหยุ่นถือเป็นวิธีการหนึ่งเพื่อให้การทำบ้านเรียนบรรลุตามแผนที่วางไว้ คุณนุชเล่าว่า

“...บางที่เราก็ไม่ได้ทำตามแผน เพราะลูกสนใจอีกอย่างหนึ่ง
 แล้วก็ไม่ได้ทำอีกอย่างหนึ่ง คือ ถ้าเป็นครูก็อาจจะง่าย เพราะเด็กคนอื่นทำ
 ตามหมด แล้วก็ครูก็มีระบบคะแนนมาบังคับ แต่พอเป็นแม่ลูกจะมี
 ข้อเสนอว่าอยากทำนี่อยากทำนั่น เพราะเขารู้ว่าถ้าเสนอแม่ แม่ต้อง
 สนองตอบเขา มันก็ต่างกันว่าเราถูกบังคับจากเขตฯมาว่าต้องตาม
 แผน เราก็จะบังคับลูกต่อ แต่ลูกก็ไม่ชอบให้เราบังคับ นี่คือปัญหา
 ในช่วงที่เราเริ่มทำบ้านเรียนแรกๆ ”

เสียงของลูกๆ

เมื่อตัดสินใจทำบ้านเรียนเสียงตอบรับโดยรวมของลูกมีความพอใจและรู้สึกเป็นอิสระมากกว่าการไปโรงเรียน แต่สำหรับลูกชายคนเล็กในช่วงแรกรู้สึกอยากมีเพื่อนเล่นด้วย คุณนุชเล่าว่า

“ เขารู้สึกอิสระ แต่ลูกบางคนก็รู้สึกไม่มีเพื่อน เหมือนลูกคนสุดท้ายที่เขาเป็นผู้ชาย เขาก็จะบอกว่าเขาไม่มีเพื่อนเล่น แต่มาจนถึงทุกวันนี้ก็ถือว่าโอเคแล้ว ก็กับการที่อยู่กับเพื่อนแล้วพูดจาไม่เพราะแล้วมีพฤติกรรมไม่เหมาะสมตามเพื่อนมาแล้วมาใช้กับเรา การที่เราให้ลูกคลุกคลีกับเพื่อนในละแวกที่ยังพูดคุยเรื่องศาสนา มันก็ยังคงดีกว่าปล่อยให้ลูกไปเจอเพื่อนแบบไหนก็ไม่รู้ ไปหนีเรียนกัน แต่ทุกวันนี้ลูกเขาก็มีเพื่อนนะ ไม่ใช่ไม่มีเพื่อน ”

เสียงคนรอบข้าง

คนรอบข้างมักจะตั้งคำถามเกี่ยวกับเรื่องสังคมของเด็กบ้านเรียน กลัวเด็กไม่มีเพื่อน ไม่มีสังคม แต่มักลืมเรื่องสิ่งแวดล้อมที่เด็กต้องไปพบเจอในรั้วโรงเรียน คุณหนูเล่าว่า

“ ...คนเขาจะพูดเลยว่าลูกเราจะไม่มีสังคม เรื่องสอนลูกเขาไม่ห่วงใจ เพราะเห็นเราสอนลูกได้อยู่แล้ว ก็ไม่เข้าใจว่าจะห่วงสังคม แต่ไม่ห่วงกับสิ่งที่ลูกเราต้องไปพบไปเจอ ”

หยุดกลางคัน

ในการทำบ้านเรียนบางครอบครัวประสบปัญหาต้องหยุดกลางคัน เนื่องด้วยขาดความเข้าใจเกี่ยวกับการทำบ้านเรียนอย่างแท้จริง ขาดความความกระตือรือร้น หรืออาจเนื่องด้วยนำแผนของครอบครัวอื่นมาใช้โดยไม่ปรับให้เข้ากับบริบทของครอบครัวตนเอง จึงเกิดปัญหาในการประเมินผล คุณหนูเล่าว่า

“ ปัญหาคนทำบ้านเรียนที่หยุดไปเพราะตอนแรกคุณไม่รู้จักบ้านเรียนดีพอไม่รู้จักตัวเอง คืออยากทำแต่ไปลอกแผนกันมา ทำให้เกิดปัญหาตอนประเมินผล ”

“ ไม่มีความรู้ไม่ติดตาม ไม่ต่อยอด ”

พ่อแม่บางส่วนทำใจไม่ได้ที่จะเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตเดิมของลูก พ่อแม่ไม่มีศักยภาพพอที่จะผลักดันให้ลูกช่วยเหลือตนเอง คุณนุชเล่าว่า

“ ทำใจไม่ได้ที่จะเปลี่ยนตัวเอง จากที่ดูแลลูกทุกขั้นตอนของชีวิต แล้วอยู่ๆจะให้ลูกมาดูแลตัวเองทั้งหมด คนเป็นแม่กลับทำใจไม่ได้ เพราะเคยทำให้ลูกมาตลอดจนลูกเป็นคุณหนูคุณชาย พ่อแม่ไม่รู้ว่าทำใจ พ่อแม่ไม่มีศักยภาพพอก็มี ”

พ่อแม่ที่ทำบ้านเรียนจะต้องมีระเบียบวินัยและความรับผิดชอบค่อนข้างสูง เนื่องจากต้องดูแลลูกเองตลอดทั้งวัน ซึ่งหากขาดความรับผิดชอบ อาจส่งผลให้ลูกขาดระเบียบวินัยด้วยเช่นกัน คุณนุชเล่าว่า

“ พ่อแม่ที่ไม่มีวินัย พ่อแม่ที่ทำบ้านเรียนต้องมีวินัยมากๆ เช่น ให้ลูกท่องอัลกุรอาน แต่เราไม่อยู่ดูลูก การเป็นครูถ้าเราไม่อยู่ต่อหน้าลูก ถามว่าลูกท่องจบมั๊ย? เราต้องอยู่กับลูกตลอด แม้จะเหนื่อยจะเพลีย นี่คือวินัยของคนเป็นผู้ปกครอง ไม่ว่าจะให้ลูกเรียนอะไรก็ตาม พ่อแม่ต้องอดทนมากๆ ให้ลูกรู้ว่าเราต้องอยู่กับเขา ไม่งั้นลูกจะไม่มีระเบียบ ”

ความร่วมมือและการส่งเสริมกันระหว่างพ่อแม่ที่ทำบ้านเรียนถือเป็นส่วนสำคัญในการทำให้บ้านเรียนประสบความสำเร็จ คุณนุชเล่าว่า

“ พ่อที่คอยบีบแม่ก็มี คอยติบ้าง อันนี้เป็นไงอันนั้นเป็นไง คือถ้าพ่อแม่ไม่ซัพพอร์ตกัน ไม่ให้กำลังใจกัน จะทำบ้านเรียนยากมาก ”

6. ข้อเสนอแนะและแนวทางในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนของครอบครัวมุสลิม จุดเด่นบ้านเรียนมุสลิม

บ้านเรียนมุสลิมจะมีความโดดเด่นในภาคการศรัทธาในเรื่องศาสนา แม้ว่าแต่ละครอบครัวจะมีความแตกต่างในรูปแบบและวิธีการจัดการศึกษาซึ่งขึ้นกับบริบทของแต่ละ

ครอบครัว แต่ก็อยู่บนพื้นฐานของศาสนาทั้งหมด คุณหนูเล่าว่า

“ จุดเด่น คือเรื่องศาสนา หนีไม่พ้นเรื่องศาสนาแต่ความต่างก็มีตามบริบท เช่น พี่น้องมุสลิมบางครอบครัวเขาทำร้านขายอยู่ ก็ให้ลูกฝึกเรื่องการขาย เขาเขียนในแผนเขาเลย ความหลากหลายในการจัดมืออยู่มาก แต่อยู่บนพื้นฐานศาสนา เนื่องจากไม่อยากส่งลูกไปโรงเรียนเพราะทำให้ภาคการศรัทธาตกลง แล้วถ้าเอาลูกมาอยู่กับเรา เราสามารถให้ความเป็นอิสลามได้มากกว่า ถ้าเป็นบ้านเรียนอิสลามนะ ”

อาชีพของพ่อแม่กับบ้านเรียน

พ่อแม่ทุกคนไม่ว่าจะมีอาชีพใดก็แล้วแต่ สามารถจัดการศึกษาได้เองโดยปรับวิธีการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับอาชีพหรือวิถีชีวิตของที่บ้านได้ ทั้งนี้เพราะพ่อแม่มีวุฒิภาวะในการเลี้ยงดูลูกได้คืออยู่แล้ว

“ โดยธรรมชาติพ่อแม่มีวุฒิภาวะในการเลี้ยงดูลูกได้คืออยู่แล้ว แต่เนื่องจากความอ่อนแอ กระแสสังคม แนวคิดผิดๆมันทำให้พ่อแม่เสียความมั่นใจในตัวเองมาตลอดเลย เป็นหมอเป็นครู หรือที่บ้านมีกิจการเป็นของตัวเอง แต่กลับส่งลูกไปโรงเรียน ”

“ เราสามารถจัดการเรียนรู้ของคุณให้สอดคล้องกับอาชีพหรือกิจการของเราได้ เราสอนลูกอยู่ที่บ้าน เราไม่ต้องออกนอกบ้าน ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายกับเรื่องที่ไม่สมควรเสียทุกวัน การส่งลูกไปโรงเรียนมันเสียมากกว่าได้ แต่คนเป็นแม่ก็ออกไปหาเงิน เพื่อจะเสียในสิ่งที่ไม่ควรเสีย ”

คำแนะนำ

สำหรับผู้ที่จะสนใจจะทำบ้านเรียน นอกจากความต้องการที่จะเอาลูกออกจากระบบโรงเรียนแล้ว พ่อแม่จะต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดทำเอกสารต่างๆ เช่น การเขียนแผน การประเมินผล การบันทึกกิจกรรม การบันทึกร่องรอยการจัดการเรียนรู้ เพื่อให้การดำเนินการกับภาครัฐเป็นไปอย่างราบรื่น

“ ถ้าเป็นบ้านเรียนส่วนใหญ่หมายถึงทั่วไปเลยนะที่ก้าวเข้ามาจัดบ้านเรียนแบบเต็มตัว 80-90% เขาพร้อมหมด เขามีทุกอย่างครบพอร์ต มีครุมีที่เรียนเต็มที่แล้ววิชาความรู้เขาก็มี จะจ้างใครประเมินใครทำแผนก็ได้ ”

“ แต่ของมุสลิมเราอยากเอาลูกออก มาแบบไม่มีความรู้ความเข้าใจ แต่อยากเอาลูกออกเพราะความอยากเป็นแม่ ใ้เราก็ส่งสารก็ช่วยเหลือทุกอย่าง เช่น ทำแผนให้ ซึ่งพอผ่านไป 3-4 ปี คุณแม่ก็ไม่เก่ง เพราะฟังคนอื่นมาตลอด คือเขาเลี้ยงลูกเก่ง ดูแลลูกเก่ง แต่ภาคปฏิบัติ เช่น การเขียนแผน การประเมินผล หรือเขียนกิจกรรมที่ลูกได้ทำ เขาทำไม่เป็น ”

สำหรับการเขียนแผนตามกลุ่มประสบการณ์ พ่อแม่ควรนำวิถีชีวิตของครอบครัวเป็นแกนในการแตกกลุ่มวิชาหรือกลุ่มประสบการณ์ เพื่อให้การกำหนดกิจกรรม การเขียนแผน และการประเมินผล สอดคล้องกับวิถีชีวิตของครอบครัวคุณนุชแล้วว่า

“ ถ้าอยากทำบ้านเรียน อยากให้รู้ตัวเอง และฝึกภาคปฏิบัติกับทางภาครัฐตรงนี้ด้วย เราต้องเริ่มจากรู้จักตัวเองก่อน แล้วเริ่มดูว่าสิ่งที่วนเวียนมาหาเราเป็นวิถีชีวิตทุกวันๆคืออะไร เช่น บ้านเราขายเล็ก เข้ามาเราก็ให้เด็กชั่งแป้ง ร่อนแป้งให้แม่ก่อน แล้วค่อยไปทำอย่างอื่น คือกิจกรรมหลักๆเขาได้เรื่องการชั่ง การตวง แล้วถ้าอีกบ้านชอบไปเที่ยว พ่อแม่ต้องเดินทางตลอด ก็จัดกลุ่มประสบการณ์ใหญ่ คือ

เดินทาง แล้วความรู้ที่ได้จากการประเมินมีอะไรบ้างก็ใส่ไป เช่น การอ่านป้าย พบปะผู้คน สถานที่สำคัญ ”

“ ...บางครอบครัวไปทำแผนตามกันมาหมด แล้วก็มีปัญหาตอนประเมิน เพราะกิจกรรมภายในครอบครัวกับแผนที่ส่งไปไม่เข้ากันเลยมีปัญหา ”

4.6 เจ้าหน้าที่เขตพื้นที่การศึกษา กลุ่มส่งเสริมการจัดการศึกษา

ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่เขตพื้นที่การศึกษา กลุ่มส่งเสริมการจัดการศึกษา ประจำจังหวัดนครราชสีมา ในประเด็นดังนี้

1.สภาพการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมุสลิม

เจ้าหน้าที่มองว่าครอบครัวมุสลิมที่เลือกจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนเป็นครอบครัวที่พ่อแม่มีการศึกษาที่ดี มีศักยภาพ มีความกระตือรือร้นและทุ่มเทในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนให้กับบุตรหลาน โดยคำนึงถึงความชอบความสุขของลูก

“ การจัดการศึกษาแบบนี้ น่าสนใจนะ มันทำให้เด็กได้อยู่กับพ่อกับแม่ ได้ช่วยเหลืองานในบ้าน คือจริงๆเด็กสามารถเรียนรู้สิ่งต่างๆได้โดยไม่จำเป็นต้องเรียนในโรงเรียนเสมอไป แต่ก็อยู่ที่พ่อแม่ว่าจะเลือกแบบนี้ไหม ”

“ ครอบครัวที่มาเดินเรื่องขออนุญาตทำบ้านเรียนกับเขตฯ พ่อแม่เขามีการศึกษาดี พ่อแม่ดูกระตือรือร้นดูแลใส่ใจกับลูกมาก คือเราดูจากพื้นฐานครอบครัว เรามองว่าเขามีศักยภาพพอที่จะสอนลูกที่บ้านเองได้จริงๆมันมีองค์ประกอบหลายอย่างอะนะ แต่ถ้าดูจากการศึกษา จากอาชีพ จากบุคลิกของพ่อของแม่ เรามองว่าเขามีศักยภาพ ”

ครอบครัวมุสลิมที่เจ้าหน้าที่ได้สัมผัสมีความพร้อมในหลายด้าน มีการหาข้อมูลการทำบ้านเรียนจากครอบครัวมุสลิมอื่นๆ

“ เขามองว่าลูกมีความสุขที่ได้เรียนอยู่กับบ้าน พ่อแม่เขาก็ทุ่มเทนะ หาข้อมูลจากคนที่ทำบ้านเรียนมาก่อน ทำแผนทำอะไรค่อนข้างดี ”

ครอบครัวบ้านเรียนมุสลิมมีภาพลักษณ์ที่ค่อนข้างเคร่งครัด สุภาพ

“ เท่าที่สัมผัสถือว่าเป็นครอบครัวที่ค่อนข้างเคร่ง คือเราดูจากการแต่งตัว เออเขาแต่งตัวมิดชิดดี คือเราก็เห็นมุสลิมแต่งหลายแบบอะนะ แต่ของเขาคือแต่งตัวเรียบร้อยมิดชิด ดูสุภาพ การพูดการจาก็สุภาพ ”

ในด้านการจัดการเรียนรู้บ้านเรียนมุสลิมจะประยุกต์การสอนเข้าไปในกิจกรรมของครอบครัว และพยายามพาลูกๆ ไปทำกิจกรรมต่างๆ อยู่บ่อยครั้ง เด็กค่อนข้างกล้าแสดงออก

“ การจัดการศึกษาพยายามที่จะประยุกต์การเรียนการสอนเข้าไปในวิถีชีวิต เหมือนที่บ้านเปิดร้านขายยาเขาก็จะสอนลูกเขาเรื่องยา เรื่องโรค เรื่องค้าขาย สอดแทรกวิชาต่างๆ เข้าไป พาลูกตระเวนทำกิจกรรม เข้าค่าย ไปเที่ยว เขาทุ่มเทมาก ”

“ เด็กที่พ่อแม่สอนแบบ โหมสกุล เท่าที่เจอมาเขาค่อนข้างกล้าแสดงออกนะ กล้าถามกล้าตอบ บางครั้งบางคนเราก็ดูโตกว่าวัย คือพูดจาโตกว่าวัย ”

2. ปัญหาในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมุสลิม

ปัญหาที่พบในการทำบ้านเรียนมุสลิมมักเป็นปัญหาจากความไม่เข้าใจในวิธีการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนของหน่วยงานรัฐ เนื่องจากการทำบ้านเรียนยังถือเป็นสิ่งใหม่

“ การทำโฮมสคูลมันมีระเบียบนโยบายมาระยะหนึ่งแล้วแหละ แต่ว่าในบางเขตพื้นที่ยังไม่เคยมีครอบครัวมาติดต่อทำโฮมสคูลมาก่อน พอมีครอบครัวมาขออนุญาตจัด มันเลยเหมือนเป็นเรื่องใหม่ เจ้าหน้าที่เองเขาไม่เคยดำเนินการเรื่องนี้ มันเลยต้องค่อยๆ ทำความเข้าใจในวิธีปฏิบัติ ”

“ ปัญหาที่เจอ คือมันไม่เชิงกับเป็นปัญหาชะติเดียว เรียกว่าเป็นการปรับและทำความเข้าใจสิ่งใหม่ไปพร้อมกันคิดว่า เจ้าหน้าที่เขตฯที่รับผิดชอบเรื่องนี้โดยตรง ยังไม่มีประสบการณ์ในเรื่องโฮมสคูลเท่าไร ก็จะทำอะไรก็ต้องปรึกษา ต้องถามเขตฯอื่นก่อนเหมือนกัน คือเราก็อยากอำนวยความสะดวกให้ครอบครัวเต็มๆ เมื่อมันมีกฎกระทรวงมีอะไรรองรับ หน่วยงานรัฐก็พร้อมจะอำนวยความสะดวกให้อยู่แล้ว ”

“ ความเป็นมุสลิมไม่ได้เป็นปัญหาอะไรเลย ด้วยความที่เราเองก็โตมาในพื้นที่ ก็มีความเข้าใจในมุสลิมระดับนี้ มุสลิมเขาก็มีความคิดความเชื่อในแบบของเขา พุทธก็แบบนี้ คริสต์ก็แบบนี้ เราค่อนข้างเข้าใจและให้เกียรติกันในเรื่องนี้ ”

3. ข้อเสนอแนะและแนวทางในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนของครอบครัวมุสลิม

ข้อเสนอแนะจากเจ้าหน้าที่เขตพื้นที่การศึกษา คือ การอาศัยการสื่อสารประสานงานด้วยดีระหว่างครอบครัวบ้านเรียนมุสลิมและหน่วยงานรัฐ เพราะต้องทำงานร่วมกัน

“ บางครั้งเจ้าหน้าที่ก็ไม่เข้าใจนะ ว่าทำไมคุณต้องจัดการสอนแบบนี้ ประเมินแบบนี้ คือไม่เข้าใจในที่นี้คือไม่เข้าใจเป้าหมาย

ว่าครอบครัวต้องการอะไร เพราะฉะนั้นการพูดคุยสื่อสารกันด้วยดี เป็นเรื่องสำคัญ ครอบครัวก็ต้องพยายามอธิบาย คืออย่าตั้งแง่กัน ไม่ งั้นมันจะลำบากกันทั้งสองฝ่าย เจ้าหน้าที่ที่ทำงานลำบาก ครอบครัวก็ เดินเรื่องให้ผ่านลำบาก คือลำบากกันหมด ”

“ ครอบครัวนี้เตรียมตัวมาก่อนข้างดี ทำให้เจ้าหน้าที่ทำงาน ง่าย คือการทำโฮมสกูลนี้ ต้องร่วมมือกันนะ ทั้งครอบครัวทั้ง เจ้าหน้าที่ที่ต้องช่วยกัน มันถึงจะทำอะไรได้ง่ายขึ้น ”

4.7 เจ้าหน้าที่เขตพื้นที่การศึกษา กลุ่มนิเทศก์ติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา

ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่เขตพื้นที่การศึกษา กลุ่มนิเทศก์ติดตาม และประเมินผลการจัดการศึกษา ประจำจังหวัดสงขลา ในประเด็นดังนี้

1. สภาพการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมุสลิม

การจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนถือเป็นการจัดการศึกษาที่คำนึงถึงความชอบความ ถนัดของเด็กในรายคนเป็นหลัก การจัดการศึกษาจึงมีความหลากหลายและยืดหยุ่น ซึ่งบ้านเรียน มุสลิมก็คำนึงถึงจุดนี้เช่นกัน

“ ต้องเข้าใจว่าธรรมชาติลีลาการเรียนรู้ของเด็กแต่ละคน มันต่างกัน สังคมไทยโดยเฉพาะแวดวงการศึกษาในระบบมักจัดการศึกษาแบบเหมารวม จริงๆแล้วเด็ก 50 หรือ 30 คนในชั้น ครู จะต้องมีหน่วย การเรียนรู้ มีแผนการสอนหลายชุด เพื่อให้ตรงตาม ลีลาของเด็ก แต่ส่วนใหญ่แล้วมันเป็นรูปแบบเดียวกันหมด มันเลย ทำให้เด็กที่อยากเรียนเจี๊ยบๆ บางคนอยากเข้ากลุ่ม บางคนอยาก อภิปราย บางคนชอบศึกษากรณีศึกษา มันไม่ตอบสนองตามจริต ของเด็ก ”

สาเหตุหนึ่งที่ทำให้ครอบครัวมุสลิมเลือกเอาลูกมาจัดการศึกษาเองที่บ้าน เนื่องจากโรงเรียนไม่เข้าใจในรายละเอียดของความเชื่อความศรัทธาในศาสนาอิสลาม จึงปฏิบัติกับเด็กมุสลิมอย่างไม่เหมาะสม

“ รัฐไทยสังคมไทยเข้าใจมุสลิมแบบตื้นเขิน ไม่เข้าใจถึงหลักปรัชญา ความเชื่อ ความคิด คือรู้ว่ามุสลิมก็ต้องละหมาด ไม่กินหมู รู้แบบพื้นๆ รู้แบบนี้แล้วเหมารวม แล้วมีมายาคติต่อเด็กมุสลิมว่าเรื่องมาก บางครั้งครูก็พูดอะไรไปโดยรู้เท่าไม่ถึงกาล ด้วยความไม่รู้ของครู แต่กลับสร้างแผลในใจเด็ก ผู้ปกครองบางคนเขาไม่อยากจะไปได้เลยไม่อยากมีปัญหา ก็เลยเอาลูกออกมา ”

จุดเด่นของบ้านเรียนมุสลิมคือมีความเชื่อว่าผู้เป็นแม่ควรทำหน้าที่ในการดูแลบ้านดูแลลูก และให้การศึกษาตั้งแต่เล็ก ซึ่งผู้เป็นแม่จะสามารถส่งเสริมและเติมเต็มการศึกษาให้ลูกได้เป็นอย่างดีเนื่องจากมีความใกล้ชิดกับลูก

“ จุดเด่นของบ้านเรียนมุสลิมที่พบคือเขาถือว่าการจัดการศึกษาต้องเริ่มตั้งแต่วัยเด็ก เหมือนที่ศาสดามูฮัมหมัดบอกไว้เรียนตั้งแต่ในเปล จนถึงหลุมฝังศพ ถือเป็นภารกิจที่พ่อแม่ต้องใส่ใจเป็นพิเศษ โดยเฉพาะผู้เป็นแม่ ดูแลแล้วเขาทำได้ดีเลยทีเดียว อันไหนที่ไม่ใช่ก็ไม่ใช่ อันไหนที่เป็นตัวตนของลูกเขาก็เสริมความอัจฉริยะด้านนั้นไป ”

“ ครอบครัวมุสลิมที่ผมสัมผัส เขาสามารถดูแลลูกได้ดี สามารถจัดมวลประสบการณ์ได้ครบถ้วน ชีวิตก็ปฏิบัติสัมพันธ์กับเพื่อนๆ ไม่ขาด มีการพาลูกไปเข้าร่วมกิจกรรม ออกค่าย พบปะกลุ่มเป็นระยะ ”

“ โสมสกุลพ่อแม่ย่อมรู้ดี เพราะอยู่กับลูกแต่อ่อนแต่อด เขารู้ว่าลูกเขามีจริตยังไง ก็น่าจะตอบสนองได้ดีกว่าคนอื่น มากกว่าครู ซึ่งแน่นอนว่าความใกล้ชิด ต้องใกล้ชิดกว่าอยู่แล้ว ”

การจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมักถูกตั้งคำถามเรื่องคุณภาพด้านวิชาการ ด้านความรู้ แต่จากการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมุสลิมพบว่าสามารถให้ความรู้แก่ลูกได้เป็นอย่างดี

“ ผู้อำนวยการเขตฯ นิเทศก์เขตฯ หรือเจ้าหน้าที่เขตฯ มักมีคำถามว่าการจัดการศึกษาแบบนี้ เด็กจะได้รับองค์ความรู้เพียงพอ รัป่าว แต่ปรากฏว่าตรงกันข้ามเลยครับ ”

2. ปัญหาในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมุสลิม

ปัญหาที่พบในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมุสลิม คือ ความไม่เข้าใจของหน่วยงานรัฐต่อหลักความเชื่อความศรัทธาของมุสลิม และความไม่เข้าใจของหน่วยงานรัฐต่อปรัชญาการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน

“ การติดต่อประสานงานของครอบครัวมุสลิมกับหน่วยงานของรัฐในทางหลักการดูเหมือนจะไม่มีปัญหา แต่ในทางปฏิบัติต้องยอมรับว่ามี เราต้องยอมรับความจริงอย่างหนึ่งว่าสังคมไทยโดยส่วนใหญ่มองว่ามุสลิมเรื่องมาก อันนี้ก็ไม่ได้อันนั้นก็ไม่ได้ เดียวก็ไปละหมาด เขาไม่เข้าใจ ด้วยความไม่เข้าใจ ”

“ ต้องเข้าใจว่าเขตพื้นที่ที่มีความเข้าใจต่อโสมสกูลน้อย แต่เมื่อเขาได้ดูร่องรอยการเรียนรู้ คุณสมุคเด็ก คุณอะไรต่อมิอะไรแล้ว ก็ยอมรับว่าโรงเรียนไม่สามารถจัดมวลประสบการณ์อย่างนี้ให้กับเด็กได้ การยอมรับจากหน่วยงานรัฐต่อโสมสกูลก็จะเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ ”

ความหวังใจของเจ้าหน้าที่ต่อการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมุสลิม คือ การปฏิสัมพันธ์การเข้าสังคมของเด็กๆ

“ อย่างน้อยสิ่งที่คุณปกครองจะต้องให้ความสำคัญ คือการปฏิสัมพันธ์ การคอนเน็คชั่น (connection) กับคนอื่น ควรจัดเด็กให้อยู่ในสภาพการณ์ความเป็นจริงของสังคม อย่าเอาลูกไว้กับ

ครอบครัวเพียงอย่างเดียว เพราะเมื่อโตขึ้นเขาต้องไปเผชิญกับสังคมที่หลากหลาย เพราะมวดประสพการณ์ที่ผู้ปกครองจัดจะต้องจัดตามสภาพจริง”

3. ข้อเสนอแนะและแนวทางในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนของครอบครัวมุสลิม

การศึกษาในศตวรรษที่ 21 ถือเป็นยุคการศึกษาที่ไร้พรมแดน เด็กสามารถเรียนรู้ได้จากทุกที่ทุกแห่งโดยอาศัยเครื่องมือและเทคโนโลยีสมัยใหม่ พ่อแม่ที่จัดการศึกษาแบบบ้านเรียนจะเน้นให้ลูกเป็นศูนย์กลางในการเรียน บทบาทของพ่อแม่บ้านเรียนจึงควรเสมือนผู้อำนวยการความสะดวกให้ลูกในการหาความรู้ ไม่ใช่ครู

“ ผมเข้าใจว่านักรการศึกษาไทยต้องเปิดใจให้กว้าง ต้องยอมรับว่าศตวรรษที่ 21 โลกมันพลิกโฉมแล้ว การเรียนรู้มันหมดเวลาที่จะเอาเด็กกักขังในห้องเรียนแล้ว เด็กเรียนรู้ได้ทุกที่ทุกเวลา โลกมันไร้พรมแดนสำหรับเด็ก เด็กสามารถเรียนรู้ด้วยตัวเองได้ เพราะฉะนั้นหมดยุคของการเรียนแบบเก่าๆแล้ว การเรียนยุคใหม่เด็กต้องเป็นศูนย์กลาง บทบาทของครูคือเป็นโค้ช จะเห็นว่าการเรียนแบบโฮมสคูลจะตรงกับคอนเซ็ปการสอนยุคใหม่เลย เพราะว่าสาระการเรียนรู้ที่มีอยู่ สมรรถนะมันไม่เพียงพอ แต่คุณพ่อคุณแม่เด็กโฮมสคูลเขามองเห็นอนาคต เขามองไกล เขาเลยจัดให้ลูกเลย ดังนั้นนักรการศึกษาไทยต้องเข้าใจว่าพ่อแม่ไม่ได้ทำหน้าที่เป็นครูนะ มันมากกว่าครู คือเขาเป็นโค้ช ”

ทำที่ที่ดีของครอบครัวบ้านเรียนต่อเจ้าหน้าที่รัฐ ส่งผลให้เกิดการยอมรับ เกิดความเข้าใจบ้านเรียนมากขึ้น

“ พ่อแม่มีส่วนสำคัญที่จะช่วยให้องค์กรของรัฐมีความเข้าใจต่อโฮมสคูลด้วยนะ เพราะพ่อแม่ที่จัดโฮมสคูลมีทำที่ที่ดีต่อเจ้าหน้าที่ มันจึงทำให้เกิดการยอมรับ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ผมมองว่าการมีทำที่ที่ดีต่อกัน ให้เกียรติกันเป็นเรื่องที่ดีมาก ”

4.8 ตัวแทนบ้านเรียนไทย

ผู้วิจัยทำการเก็บข้อมูลจากตัวแทนบ้านเรียนซึ่งมีประสบการณ์ในการทำบ้านเรียน 15 ปี ปัจจุบันทำหน้าที่ช่วยเหลือครอบครัวบ้านเรียนในการประสานงานกับหน่วยงานรัฐในส่วนกลาง รวมถึงมีบทบาทในการเรียกร้องและเสนอข้อคิดเห็นจากบ้านเรียนต่อหน่วยงานของรัฐ ในประเด็นดังนี้

1. สภาพการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมุสลิม

ครอบครัวบ้านเรียนมุสลิมจะนำอิสลามมาใช้ในกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาบุตรหลาน จัดเกลาด้านคุณธรรมจริยธรรม

“...มองว่าการใช้อิสลามศึกษาเป็นฐานในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนเป็นเรื่องที่ถูกต้อง บ้านเรียนพุทธ คริสต์ก็ใช้ศาสนาของตัวเองเป็นฐานในการจัดการเรียนรู้ของลูกเหมือนกัน ดังนั้น สิ่งที่ทำให้เราเข้าใจบ้านเรียนมุสลิมได้ คือ การจัดเกลาด้านคุณธรรม การปลูกฝังคุณธรรมให้กับเด็กตั้งแต่เล็กๆ ให้เติบโตเป็นคนดีซึ่งจัดร่วมกับกระบวนการจัดการเรียนรู้อย่างกลมกลืนกัน สอดคล้องกัน มันเป็นเรื่องเดียวกัน ไม่ว่าจะอิสลามหรือพุทธเราก็จะเห็นว่ามันเป็นกระบวนการเดียวกัน ”

“ บ้านเรียนอิสลามเขาใช้ฐานของอิสลามศึกษามาพัฒนาคุณภาพคนได้เช่นเดียวกัน พัฒนาเยาวชนให้เติบโตเป็นพลเมืองที่ดีของไทยได้เช่นเดียวกัน เพราะฉะนั้นรัฐต้องลดความกังวลใจแล้วเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินผล ดูแลให้ความช่วยเหลือ ให้สิทธิในความเป็นพลเมืองของเขา แม้จะต่างศาสนาก็ตาม ”

2. ปัญหาในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมุสลิม

ปัญหาการจัดบ้านเรียนมุสลิม คือ เรื่องมุมมองและทัศนคติของเจ้าหน้าที่ที่มีต่อมุสลิม โดยโยงใยกับปัญหาในภาคใต้ นอกจากนี้แล้วในด้านการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่มักยึดติดกับ

ระเบียบมากเกินไปและยึดรูปแบบการจัดการศึกษาในระบบมาใช้กับบ้านเรียนซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่เหมาะสม

“...เราพบว่าเกิดความกังวลใจของภาครัฐต่อบ้านเรียนอิสลามมากกว่าบ้านเรียนปกติ ตลอดระยะเวลาที่ทำบ้านเรียนมา 10 กว่าปี ได้ยินมาตลอดว่ารัฐมีความกังวลใจกับกระบวนการจัดบ้านเรียนอิสลาม เพราะไปโยงใยกับปัญหาทางภาคใต้เข้ามา โยงใยกับเรื่องผลการศึกษาซึ่งเป็นเรื่องที่ไม่ถูกต้อง ”

“ เจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานของรัฐทำงานตามระเบียบมากเกินไป จนลืมหันไปมองด้านนโยบาย คือการสนองนโยบาย ทำงานภายใต้นโยบายเดียวกัน สามารถปฏิบัติได้ด้วยวิธีการที่หลากหลายแต่ไม่ค่อยเกิดขึ้น เจ้าหน้าที่กับไปยึดระเบียบอย่างเดียวอย่างหนึ่งมากเกินไป ”

“ การเรียนรู้ในระบบ โรงเรียนกับบ้านเรียนมีความแตกต่างกันในรายละเอียด ฉะนั้นถ้าคุณไปเอาโครงสร้างด้านเวลาในระบบมาใช้กับบ้านเรียนมันก็เกิดปัญหา การเอาระเบียบที่ใช้กับโรงเรียนมาใช้กับบ้านเรียน แล้วมาบอกว่าไม่มีระเบียบสำหรับบ้านเรียนต้องเขียนระเบียบใหม่ มันก็เลยเกิดปัญหา ”

3. ข้อเสนอแนะและแนวทางในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนของครอบครัวมุสลิม

การจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมีลักษณะที่ยืดหยุ่น หลากหลายและสามารถเรียนรู้ได้ตลอดเวลาและทุกสถานที่ ดังนั้น การนำเอาหลักเกณฑ์การจัดการศึกษาหรือการประเมินในระบบมาใช้ในการศึกษาในบ้านเรียนจึงเป็นสิ่งที่ไม่สอดคล้องกับสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นจริงกับเด็กบ้านเรียน

“ การศึกษาโดยครอบครัว เป็นสิทธิหน้าที่ขั้นพื้นฐานโดยธรรมชาติของพ่อแม่และผู้ปกครอง โดยมีมาตรฐานการศึกษาของชาติเป็นเป้าหมายร่วมกัน การเรียนรู้รูปแบบกลุ่มประสบการณ์ โดยสร้างสรรค์กิจกรรมเรียนรู้ให้ครอบคลุมชุดความรู้ตาม มาตรา 23

ของพรบ.การศึกษาแห่งชาตินั้น จะครอบคลุมกลุ่มสาระการเรียนรู้ ทั้ง 8 กลุ่ม ของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดย อัตโนมัตินี้ สามารถกำหนดสัดส่วนการเรียนรู้ในแต่ละกลุ่ม ประสพการณ์ ได้ตามจุดเน้นในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน เป็นการ ขับเคลื่อนการเรียนรู้ให้เกิดเต็มตามศักยภาพด้วยตนเอง และเกิดผลพัฒนาการต่อเนื่องตลอดชีวิต ”

“ วิธีการคิดระบบการให้คะแนนของการเรียนรู้แบบองค์ รวม จึงไม่เหมาะสม สำหรับการนับจำนวนชั่วโมงเรียน เพราะไม่ได้ เรียนตามโครงสร้างเวลาเรียนในชั้นเรียนของระบบการศึกษาแบบ Macro เพราะเด็กๆของเราเรียนรู้กันตลอดเวลา ตั้งแต่ ตื่น จน หลับ แม้เด็กบางคนยังเรียนรู้ได้ระหว่างยามหลับ ชีวิตการเติบโตทุก ปัจจุบันขณะตามสถานการณ์ที่เหมาะสม ไม่แยกส่วนจากการศึกษา เรียนรู้”

“ เมื่อเราเลือกการเรียนรู้ด้วยระบบศึกษานอกระบบ ผสมผสานกับการศึกษาตามอัธยาศัย เลือกวิธีการเรียนรู้แบบองค์ รวม และสามารถปรับโครงสร้างเวลาเรียนให้ยืดหยุ่นได้ตามวิถีชีวิต และการพัฒนาศักยภาพผู้เรียนเป็นตัวตั้ง ดังนั้น การประเมินผล โดย กำหนดสัดส่วนการเรียนรู้ แทน การนับชั่วโมงเรียน จึงสามารถคิด คำนวณแปลผลการเรียนรู้เป็นระบบตัวเลขได้ถูกต้อง มีมาตรฐาน โดยใช้หลักคณิตศาสตร์ ที่ถูกต้อง ”

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “สภาพและปัญหาการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนของครอบครัวมุสลิมในประเทศไทย” ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 5 ครอบครัว ดังนี้

1. บ้านเรียน A เป็นบ้านเรียนที่ครอบครัวจัดการศึกษาบ้านเรียนแบบครอบครัวเดี่ยวจัดการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลาย มีประสบการณ์ในการจัดการศึกษา 9 ปี โดยมีพ่อเป็นผู้ขอจัดการศึกษา บ้านเรียน A จัดการศึกษาแบบบ้านเรียนในจังหวัดสตูล

2. บ้านเรียน J เป็นบ้านเรียนที่ครอบครัวจัดการศึกษาบ้านเรียนแบบครอบครัวเดี่ยวจัดการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีประสบการณ์ในการจัดการศึกษา 6 ปี โดยมีแม่เป็นผู้ขอจัดการศึกษา บ้านเรียน J จัดการศึกษาแบบบ้านเรียนในจังหวัดภูเก็ต

3. บ้านเรียน P เป็นบ้านเรียนที่จัดแบบรวมศูนย์ จัดการศึกษาในระดับประถมศึกษา มีประสบการณ์ในการจัดการศึกษา 9 ปี โดยมีคุณพรเป็นผู้ขอจัดการศึกษา บ้านเรียน P เป็นบ้านเรียนมุสลิมจัดการศึกษาในอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

4. บ้านเรียน N เป็นบ้านเรียนที่จัดแบบรวมศูนย์ จัดการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลาย มีประสบการณ์ในการจัดการศึกษา 22 ปี โดยมีคุณนันทน์เป็นผู้จัดการศึกษา บ้านเรียน N เป็นบ้านเรียนที่จัดการเรียนการสอนในระดับมัธยมศึกษาให้กับเด็กผู้หญิงมุสลิมในอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยเฉพาะ

5. บ้านเรียน S เป็นบ้านเรียนที่ครอบครัวจัดการศึกษาบ้านเรียนแบบครอบครัวเดี่ยวจัดการศึกษาในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้น มีประสบการณ์ในการจัดการศึกษา 6 ปี โดยมีแม่เป็นผู้ขอจัดการศึกษา บ้านเรียน S เป็นครอบครัวมุสลิมที่จัดการศึกษาแบบบ้านเรียนในกรุงเทพมหานคร

ตารางที่ 2 ครอบครัวมุสลิมที่จัดการศึกษาแบบบ้านเรียน ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัย
จำนวน 5 ครอบครัว

ครอบครัว	รูปแบบการจัดการศึกษา	ระดับการศึกษาที่จัด	ประสบการณ์จัดการศึกษาแบบบ้านเรียน	ภูมิลำเนา
A	ครอบครัวเดี่ยว	มัธยมศึกษาตอนต้น, มัธยมศึกษาปลาย	9 ปี	สตูล
J	ครอบครัวเดี่ยว	มัธยมศึกษาตอนต้น	6 ปี	ภูเก็ต
P	กลุ่มครอบครัวแบบรวมศูนย์	ประถมศึกษา	9 ปี	แม่ฮ่องสอน
N	กลุ่มครอบครัวแบบรวมศูนย์	มัธยมศึกษาตอนต้น, มัธยมศึกษาปลาย	22 ปี	แม่ฮ่องสอน
S	ครอบครัวเดี่ยว	ประถมศึกษา, มัธยมศึกษาตอนต้น	6 ปี	กรุงเทพฯ

และข้อมูลจากเจ้าหน้าที่และบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมุสลิม ได้แก่ เจ้าหน้าที่เขตพื้นที่การศึกษา ในกลุ่มส่งเสริมการจัดการศึกษา จำนวน 1 ท่าน เจ้าหน้าที่เขตพื้นที่การศึกษา กลุ่มนิเทศก์ติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา จำนวน 1 ท่าน โดยคัดเลือกเจ้าหน้าที่ที่ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน และตัวแทนจากสมาคมบ้านเรียนไทย จำนวน 1 ท่าน

5.1 สรุปผลการวิจัย

จากการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ผู้วิจัยสามารถสรุปการวิเคราะห์ข้อมูลได้ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์ด้านแรงจูงใจในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมุสลิม

1.1 ภูมิหลังของผู้จัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมุสลิม

ภูมิหลังของผู้จัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมุสลิมทั้ง 5 บ้านเรียนมีความเคร่งครัดในศาสนา การแสดงความคิดเห็นต่างๆสะท้อนให้เห็นถึงพื้นฐานความเข้าใจในศาสนาและความหนักแน่นในการปฏิบัติตามหลักการศาสนาในระดับสูง การแต่งกายของผู้จัดการศึกษาที่เป็นผู้หญิงจะใส่ผ้าคลุมผืนใหญ่ ในบางบ้านเรียนก็ปิดหน้า ผู้จัดการศึกษาแบบบ้านเรียนโดยส่วนใหญ่แล้วมักจะเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมหรือมีบทบาทในสังคมที่ตนอาศัยอยู่ ทั้งยังมีบุคลิกของการเป็นผู้นำ ชอบช่วยเหลือผู้อื่น เสียสละ และมักมีบุคลิกของนักค้นคว้า นักสู้ มีความกระตือรือร้น บ้านเรียนโดยส่วนใหญ่แล้วมักเกิดจากการปรึกษาหารือกันก่อนของคนในครอบครัวก่อนเริ่มจัด

1.2 ลักษณะครอบครัวของผู้จัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมุสลิม

ครอบครัวที่จัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมุสลิมส่วนใหญ่แล้วจะเป็นครอบครัวที่สมบูรณ์ คือ มีพ่อแม่ลูกอยู่ด้วยกัน ลูกๆและพ่อแม่มีความสนิทสนมและใกล้ชิดกัน ครอบครัวบ้านเรียนมักเป็นครอบครัวที่ลูกๆกล้าแสดงความคิดเห็นและมีการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกันอยู่เสมอ ในบางครอบครัวที่มีพ่อหรือแม่เลี้ยงเดี่ยวพบว่าผู้ปกครองค่อนข้างมีบุคลิกที่เข้มแข็ง มีความสนิทสนมกับลูกเป็นพิเศษ กล่าวคือสนิทสนมกันเหมือนเพื่อน ครอบครัวบ้านเรียนมุสลิมโดยส่วนใหญ่มักมีฐานะทางการเงินในระดับปานกลางจนถึงฐานะการเงินค่อนข้างดี

1.3 เหตุผลและเป้าหมายในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมุสลิม

เหตุผลในการเลือกจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมุสลิมของบางครอบครัวเกิดขึ้นเนื่องจากส่งลูกเข้าไปเรียนในระบบโรงเรียนแล้วเจอปัญหาด้านการเรียนการสอน เช่น การเรียนการสอนที่ขัดกับหลักการหรือขัดกับวิถีชีวิตอิสลาม ขัดกับการปลูกฝังของทางบ้าน มารยาทหรือการแสดงออกของครูที่ก้าวร้าวรุนแรงในบางเวลา เป็นต้น ในบางครอบครัวลูกๆประสบกับปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียนที่ไม่ปลอดภัย เช่น การชกจูงจากเพื่อนให้ทำในสิ่งที่ไม่ดี เพื่อนชวนดูภาพลามก เป็นต้น หรืออาจจะมาจากสาเหตุที่โรงเรียนไม่เอื้อต่อการปฏิบัติตัวตามหลักการศาสนา เช่น ไม่สามารถคลุมฮิญาบได้ โคนเพื่อนดึงฮิญาบ ไม่มีสถานที่ละหมาด หรือไม่สามรถละหมาดได้โดยสะดวก เป็นต้น บางครอบครัวมีความต้องการที่จะปลูกฝังลูกตั้งแต่เด็กๆต้องการดูแลลูกเอง

ในทุกๆ ขั้นตอน ซึ่งเป็นคุณสมบัติพื้นฐานของแม่ที่มักเป็นห่วงลูกและกังวลต่อปัญหาที่ลูกต้องไปพบเจอภายนอก

เป้าหมายในการจัดการศึกษาบ้านเรียนมุสลิม พบว่า ทุกครอบครัวมีเป้าหมายหลักในการทำบ้านเรียน คือ ต้องการให้ลูกอยู่ในบรรยากาศของศาสนาและต้องการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมตามวิถีอิสลาม ส่วนเป้าหมายอื่นนั้น คือ ต้องการให้ลูกพัฒนาตนเองให้เต็มศักยภาพและสามารถดำรงชีวิตในสังคมได้ ครอบครัวส่วนใหญ่ไม่มีความกังวลหรือคาดหวังต่อการประกอบอาชีพของลูกในอนาคต ครอบครัวโดยส่วนใหญ่แล้วมองว่าลูกจะเป็นอะไรก็ได้ ขอเพียงอย่าทิ้งศาสนา

2. ผลการวิเคราะห์ด้านแนวทางในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมุสลิม

2.1 แนวคิดในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมุสลิม

ครอบครัวโดยส่วนใหญ่มีแนวคิดและปรัชญาในการจัดการศึกษาบนพื้นฐานศาสนาเป็นหลัก กล่าวคือมีการบูรณาการเรื่องของหลักการและคำสอนศาสนาเข้าไปในกระบวนการเรียนการสอน และในวิถีชีวิต นอกจากนี้ในบางครอบครัวยังมีแนวคิดอื่นร่วมกับแนวคิดหลัก นั่นคือแนวคิดในการจัดการศึกษาเพื่อตอบสนองตามความต้องการและศักยภาพของเด็ก เพราะครอบครัวมีความเห็นว่าเด็กแต่ละคนนั้นมีความแตกต่างไม่เหมือนกัน โรงเรียนมีบุคลากรทางการศึกษาจำกัดซึ่งไม่สามารถตอบสนองความต้องการของเด็กทุกคนได้อย่างแน่นอน นอกจากนี้ในบางครอบครัวมีแนวคิดว่าการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนสามารถทำให้เด็กพัฒนาความชอบความถนัดได้เร็วกว่า ทั้งยังเป็นการเปิดโอกาสให้กับเด็กที่มีปัญหาเรื่องการเรียนรู้ในระบบมีโอกาสได้ศึกษาต่อไปได้ตลอด

2.2 การจัดกระบวนการเรียนรู้ของบ้านเรียนมุสลิม

กระบวนการจัดการศึกษาในแต่ละครอบครัวมีความแตกต่างกันแล้วแต่บริบท ในครอบครัวที่จัดการศึกษาแบบครอบครัวเดียวมักจัดกระบวนการศึกษาให้สอดคล้องกับอาชีพและวิถีชีวิตของผู้ปกครอง ซึ่งการจัดกระบวนการศึกษาดังกล่าวเป็นการจัดการศึกษาตามแผนการจัดการศึกษาแบบเน้นกลุ่มประสบการณ์ เช่น ครอบครัวที่พ่อแม่ต้องเดินทางบ่อยก็จะสอดแทรกวิชาภูมิศาสตร์ วิชาสังคมเข้าไปในระหว่างการเดินทาง ครอบครัวที่แม่เป็นแม่บ้านก็จะสอนเรื่องงานบ้านการตัดเย็บเข้าไปในรายวิชาการงานพื้นฐานอาชีพ ส่วนในกรณีของบ้านเรียนที่จัดการศึกษาแบบรวมศูนย์ซึ่งมีเด็กในการดูแลจำนวนมากมักจัดการศึกษาตามแผนการจัดการศึกษาแบบ 8 กลุ่มสาระวิชาซึ่งเขียนระบุไว้ชัดเจนในแผนการจัดการศึกษาที่ยื่นให้กับเขตพื้นที่การศึกษา เพื่อให้ง่ายต่อการเรียนการสอน การประเมินผล และรายงานผลต่อเจ้าหน้าที่เขตพื้นที่การศึกษา

2.3 รูปแบบในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมุสลิม

ครอบครัวที่เลือกจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนรูปแบบครอบครัวเดี่ยว มักมีสาเหตุมาจากครอบครัวจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนเพียงครอบครัวเดียวในพื้นที่ หรือมีความต้องการให้การศึกษแก่ลูกด้วยวิธีเฉพาะตัว หรืออาจจะเนื่องมาจากครอบครัวต้องเดินทางบ่อยจึงไม่สะดวกที่จะจัดการศึกษาร่วมกับครอบครัวอื่น ส่วนครอบครัวที่เลือกจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนรูปแบบรวมศูนย์ เนื่องจากผู้ปกครองต้องการให้ลูกได้รับการศึกษาในบ้านเรียนแต่ไม่มีความสามารถในการจัดการศึกษาให้กับลูกได้เอง จึงส่งลูกๆ เข้าเรียนในสถานที่ที่มีการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนในพื้นที่ที่มีอยู่ ซึ่งบ้านเรียนแบบรวมศูนย์มักมีผู้รับผิดชอบหลักในการจัดการเรียนการสอนให้กับเด็กๆ อยู่แล้ว ส่วนพ่อแม่ผู้ปกครองจะมีส่วนร่วมกับการเรียนการสอนในบางรายวิชาหรือรายกิจกรรมเท่านั้น

3. ผลการวิเคราะห์ด้านการดำเนินการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมุสลิม

3.1 การจดทะเบียนบ้านเรียนมุสลิม

ครอบครัวที่จัดการศึกษาแบบบ้านเรียนและลูกอยู่ในระดับประถมศึกษา บางครอบครัวจะฝากชื่อลูกกับโรงเรียนแล้วนำลูกมาให้การศึกษาเองที่บ้าน เมื่อถึงช่วงสอบก็จะนำลูกไปสอบกับทางโรงเรียนครอบครัวที่เลือกฝากชื่อกับโรงเรียนเนื่องจากคิดว่าจะมีความสะดวก ไม่ต้องเดินเรื่องหรือติดต่อกับเขตพื้นที่การศึกษาเองซึ่งค่อนข้างยุ่งยาก บางครอบครัวขออนุญาตจัดการศึกษากับเขตพื้นที่การศึกษาโดยตรง เนื่องจากต้องการให้การศึกษาแก่ลูกเองซึ่งเป็นรูปแบบเฉพาะตัวและต้องการวัดประเมินผลการศึกษาของลูกตามสภาพจริงซึ่งแตกต่างจากระบบโรงเรียนซึ่งใช้วิธีการประเมินโดยข้อสอบ ในครอบครัวที่จัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมุสลิมในระดับมัธยมจะให้เด็กๆ สมัครงานเรียนกับศูนย์การศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัย(กศน.)ไว้เพื่อให้เด็กมีชื่อระบบแล้วจัดการศึกษาให้เด็กเองมีวิธีการวัดและประเมินผลเอง

3.2 การจัดทำแผนการศึกษาแบบบ้านเรียนมุสลิม

ในการจัดทำแผนการจัดการเรียนการสอนของบ้านเรียนมุสลิมสามารถแบ่งออกได้ 2 แบบ คือ 1) การเขียนแผนการจัดการเรียนการสอนแบบ 8 กลุ่มสาระวิชา ซึ่งประกอบไปด้วย กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี กลุ่มสาระการเรียนรู้

ภาษาต่างประเทศ โดยครอบครัวที่เลือกเขียนแผนแบบ 8 กลุ่มสาระวิชานั้น เนื่องมาจากในตอนเริ่มต้นทำบ้านเรียนทางกระทรวงกำหนดให้ครอบครัวที่ยื่นขอจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนทำแผนแบบ 8 กลุ่มสาระ ครอบครัวที่เริ่มเขียนแบบ 8 กลุ่มสาระตั้งแต่ต้นจึงเขียนแบบ 8 กลุ่มสาระเรื่อยมาเพื่อให้ง่ายต่อการติดต่อประสานงานกับเขตพื้นที่การศึกษาเพราะไม่ต้องทำความเข้าใจใหม่ หรือในกรณีของบ้านเรียนแบบรวมศูนย์มักเลือกเขียนแผนแบบ 8 กลุ่มสาระวิชาเช่นกัน เนื่องจากมีจำนวนเด็กมากในการดูแลการเขียนแผนแบบ 8 กลุ่มสาระวิชาสามารถทำได้ง่ายกว่าในกรณีที่เด็กมีความหลากหลาย 2) การเขียนแผนการจัดการเรียนการสอนแบบเน้นกลุ่มประสบการณ์ซึ่งจะมีความแตกต่างกันไปตามแต่จุดเน้นของครอบครัว ครอบครัวที่เลือกเขียนแผนลักษณะนี้เนื่องมาจากต้องการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับบริบทของครอบครัว และมีจุดเน้นซึ่งต้องการปลูกฝังหรือสอนลูกเป็นพิเศษ การวัดและประเมินผลก็จะประเมินตามจุดเน้นหรือรายวิชาที่ระบุไว้ในแผนเท่านั้น

3.3 การวัดและประเมินผลการศึกษาแบบบ้านเรียนมุสลิม

การวัดและประเมินผลการศึกษาของบ้านเรียนมุสลิมจะวัดและประเมินตามรายวิชาที่ระบุในแผนนั้นๆ โดยครอบครัวที่จัดการศึกษาแบบครอบครัวเดียวกันมักใช้การประเมินจากสภาพจริง กล่าวคือพิจารณาและประเมินจากศักยภาพที่เกิดขึ้น โดยใช้การบันทึก การสังเกตพัฒนาการในด้านต่างๆ และรวบรวมผลงานต่างๆ ของลูกแล้วประเมินออกมา ซึ่งบางครอบครัวอาจจะใช้ข้อสอบประกอบการประเมินด้วย ในครอบครัวที่จัดการศึกษาแบบรวมศูนย์มักใช้การวัดและประเมินผลโดยการใช้ข้อสอบเป็นหลัก เนื่องจากทำได้ง่ายและสะดวกกว่าการประเมินตามสภาพจริงรายคน

4. ผลการวิเคราะห์ด้านปัญหาในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมุสลิม

4.1 ปัญหาที่เกิดขึ้นภายในครอบครัวหรือผู้ขอจัดการศึกษา

ปัญหาที่เกิดขึ้นในครอบครัวที่จัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมุสลิม มักมาจากความกังวลใจของผู้เป็นพ่อหรือแม่ในระหว่างการทำบ้านเรียน หรือความคิดเห็นที่ไม่ตรงกันระหว่างพ่อและแม่ ซึ่งส่งผลให้ผู้ดำเนินการจัดการศึกษาขาดกำลังใจ นอกจากนี้ยังเกิดปัญหาจากการขาดความเข้าใจเกี่ยวกับระเบียบการทำบ้านเรียนหรือขาดความพร้อม ซึ่งส่งผลให้การดำเนินการจัดทำบ้านเรียนต้องล้มเลิกกลางคัน

4.2 ปัญหาอื่นๆ

ในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมุสลิม มักเกิดปัญหาเรื่องการติดต่อประสานงานกับเขตพื้นที่การศึกษา เนื่องจากเจ้าหน้าที่ขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการทำบ้านเรียน

ซึ่งมีรายละเอียดที่แตกต่างจากการเรียนในระบบโรงเรียน เจ้าหน้าที่บางท่านยังติดกับรูปแบบการจัดการศึกษาในระบบ จึงมักจะนำวิธีการจัดการศึกษาการวัดประเมินผลแบบในระบบโรงเรียนมาใช้กับครอบครัวบ้านเรียนซึ่งมีบริบทแตกต่างกัน หรือแม้แต่การถูกตั้งคำถามจากเจ้าหน้าที่ของรัฐเกี่ยวกับความกังวลใจว่าการจัดทำบ้านเรียนของมุสลิมมีความเกี่ยวข้องกับความเสี่ยงในภาคใด

5. ผลการวิเคราะห์ข้อเสนอแนะในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมุสลิม

ผู้จัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมุสลิมควรเป็นผู้ที่ใฝ่รู้และเรียนรู้สิ่งต่างๆ ไปพร้อมกับลูกได้เนื่องจากการจัดการศึกษาลักษณะนี้พ่อแม่ถือเป็นส่วนสำคัญในการกระตุ้นเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ด้านการเขียนแผนตามกลุ่มประสบการณ์ พ่อแม่ควรนำวิถีชีวิตของครอบครัวเป็นแกนในการแตกกลุ่มวิชาหรือกลุ่มประสบการณ์ เพื่อกำหนดกิจกรรม การเขียนแผน และการประเมิน สอดคล้องกับวิถีชีวิตของครอบครัว นอกจากนี้พ่อแม่ผู้จัดการศึกษาควรเรียนรู้เกี่ยวกับการจัดทำเอกสารต่างๆ เช่น แผนการสอน การประเมิน การบันทึกกิจกรรม การบันทึกร่องรอยการจัดการเรียนรู้ เนื่องจากทางเขตพื้นที่การศึกษาจะพิจารณาจากเอกสารเป็นหลัก ทั้งนี้เพื่อให้การดำเนินการกับภาครัฐเป็นไปอย่างราบรื่น และด้วยบริบทที่แตกต่างกันของบ้านเรียนมุสลิมเจ้าหน้าที่ที่มีความเกี่ยวข้องจำเป็นต้องมีความเข้าใจและวิธีคิดที่ยืดหยุ่นทั้งในเรื่องวิธีการจัดการศึกษาและการวัดประเมินผล การทำบ้านเรียนอิสลามมีจุดเด่น คือ จัดการศึกษาทั้งภาควิชาการในโลกปัจจุบันและเน้นเรื่องคุณธรรมจริยธรรมเป็นสำคัญควบคู่กันไป ดังนั้น การอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่ายร่วมกันถือเป็นเรื่องสำคัญเพื่อให้การจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมุสลิมเป็นไปอย่างราบรื่น

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่อง สภาพและปัญหาการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมุสลิมในประเทศไทย ผู้วิจัยนำภาพรวมมาอภิปราย ดังนี้

1. สภาพการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนในประเทศไทย

จากการศึกษาพบว่า แรงจูงใจหลักในการเลือกจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมุสลิมมาจากพ่อแม่ที่มีแนวคิดความเชื่อและให้ความสำคัญในเรื่องหลักการศาสนา มีความต้องการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมอิสลามให้กับบุตรหลานของตัวเอง พ่อแม่มองว่าโรงเรียนไม่สามารถตอบสนอง

ความต้องการนี้ได้ เนื่องจากโรงเรียนมีการเรียนการสอนหรือปลูกฝังสิ่งที่ขัดแย้งกับความเชื่อของครอบครัว จึงเกิดความไม่มั่นใจที่จะส่งบุตรหลานเข้าเรียนในระบบโรงเรียน

ในครอบครัวที่เคยส่งบุตรหลานเข้าเรียนในระบบโรงเรียน พบว่า เคยประสบปัญหาในเรื่องความไม่ปลอดภัย หรือสิ่งแวดล้อมที่ไม่ดีภายในโรงเรียน พ่อแม่จึงเลือกจัดการศึกษาให้กับบุตรหลานเอง ซึ่งสอดคล้องกับยุทธชัย-อุทัยวรรณ เฉลิมชัย (2543) ที่กล่าวว่า “ปัจจัยสำคัญที่สุดต่อการก่อกำเนิดขึ้นของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทย คือ ทักษะความคิดในเชิงอุดมคติและความศรัทธาในหลักศาสนาธรรม โดยมีจุดมุ่งหมายให้การศึกษาเป็นเครื่องพัฒนาบุตรหลานให้มีชีวิตที่มีอิสรภาพและดีงาม โดยที่มีปัญหาในโรงเรียนและความสิ้นศรัทธาต่อการศึกษาในระบบเป็นตัวหนุนส่งช่วยให้การตัดสินใจเลือกการศึกษานอกโรงเรียนมีความแน่วแน่ยิ่งขึ้น ”

เช่นเดียวกับการสำรวจของ The National Household Education Surveys Program (NHES) ของสหรัฐอเมริกา ในปี ค.ศ.2007 พบว่า เหตุผลทางศาสนา ความเชื่อ และศีลธรรม เป็นเหตุผลพื้นฐานที่ทำให้พ่อแม่เลือกจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนให้แก่บุตรมากที่สุด นอกจากนี้ประเด็นเรื่องความรู้ทางวิชาการซึ่งผู้จัดการศึกษาเชื่อว่าสามารถจัดการศึกษาได้ดีกว่าโรงเรียน และปัญหาสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนเป็นปัจจัยผลักดันให้จัดการศึกษาแบบบ้านเรียน

นอกจากนี้เหตุผลสนับสนุนที่ทำให้พ่อแม่เลือกจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมุสลิมให้กับบุตรหลาน คือ ต้องการจัดการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต ความต้องการและศักยภาพเฉพาะตัวของบุตรหลาน พ่อแม่มองว่าการจัดการศึกษาในโรงเรียนซึ่งมีเด็กนักเรียนจำนวนมากและมีความหลากหลาย ไม่สามารถตอบสนองความต้องการและศักยภาพของเด็กแต่ละคนได้อย่างสมบูรณ์ เนื่องจากมีข้อจำกัดทั้งในเรื่องจำนวนบุคลากรทางการศึกษากับจำนวนเด็กนักเรียน หลักสูตรที่มีความแข็งตัวซึ่งถูกกำหนดมาจากส่วนกลาง ระยะเวลาและสถานที่ในการจัดการเรียนการสอนที่มีความยืดหยุ่นน้อย เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับ Ray (2011) ที่กล่าวว่า ผู้ปกครองที่เลือกจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนเนื่องจากมีเหตุผลหลายอย่างประกอบกัน โดยเหตุผลที่พ่อแม่ส่วนใหญ่ตัดสินใจจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน มีดังนี้

1. สามารถเลือกหลักสูตรและจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนรู้ได้เหมาะสมกับบุตรของตน
2. ประสบความสำเร็จด้านวิชาการมากกว่าในโรงเรียน
3. สัมพันธภาพที่ดียิ่งขึ้นระหว่างบุตรหลานและผู้ปกครอง
4. ปกป้องบุตรหลานจากสภาพแวดล้อมที่ไม่ดีภายในโรงเรียน
5. เป็นแนวทางให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กและผู้ใหญ่

6. สามารถจัดการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับค่านิยม ความเชื่อ และเปิดโลกทัศน์แก่เด็ก

เช่นเดียวกับยุทธชัย เถลิ้มชัยและคณะ (2547) ได้กล่าวถึงมูลเหตุสำคัญที่นำมาซึ่งการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนในประเทศไทยไว้ว่า

1. เด็กแต่ละคนมีความแตกต่างกันการศึกษาที่โรงเรียนจัดคือการทำให้เด็กทุกคนเหมือนกัน ซึ่งขัดกับพัฒนาการของเด็กตามธรรมชาติ
 2. เชื่อว่ามนุษย์สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองโดยไม่ต้องมีใครสอน และมนุษย์ควรมีอิสระได้เลือกเรียนรู้ตามความสนใจ
 3. การศึกษาในระบบเน้นการแข่งขันมากกว่าพัฒนาเด็กแต่ละคนไปตามศักยภาพและความถนัดของเด็ก การเรียนรู้เป็นลักษณะแยกส่วนขาดการเชื่อมโยงสัมพันธ์เป็นองค์รวมไม่ส่งเสริมให้เด็กมีความคิดที่แตกต่างและสร้างสรรค์
 4. ระบบโรงเรียนทำให้เด็กขาดโอกาสเรียนรู้และปฏิบัติตามภูมิปัญญาและภูมิธรรมของชนเผ่าหรือของท้องถิ่น
 5. ต้องการสอนลูกให้มีความเจริญงอกงามสอดคล้องกับหลักธรรมและความเชื่อในทางศาสนา
 6. อยากให้ลูกได้รับการศึกษาที่เน้นความสมดุลทั้งทางจริยธรรมและวิชาการ เพื่อให้ลูกเข้มแข็งสามารถครองตนอยู่ได้ในสังคมที่มีทั้งปัญหาเสียดสี ปัญหาความรุนแรงอื่นๆ และการแก่งแย่งแข่งขัน
 7. อยากให้ลูกได้เรียนรู้ในสิ่งที่อยากรู้เรียนได้ทุกโอกาสทุกสถานที่ มีความสุข สนุกกับการเรียน
 8. ไม่เชื่อมั่นต่อจิตวิญญาณความเป็นครูของผู้สอนในปัจจุบัน
- สอดคล้องกับ Saghir (2008) ซึ่งทำการศึกษาเรื่อง การเริ่มต้นจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนของครอบครัวมุสลิม พบว่า เหตุผลที่ทำให้ผู้ปกครองเลือกจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน มาจาก 4 ปัจจัยหลัก คือ ปัญหาคุณภาพทางการศึกษา ความต้องการในการจัดการศึกษาที่เหมาะสมกับศักยภาพของบุตร ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ไม่ดีของสังคม และการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนที่ขาดการปลูกฝังหรือสอนในเรื่องศาสนา เช่นเดียวกับ Wandt (2008) ซึ่งศึกษาเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรอิสลามศึกษาในบ้านเรียน การจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนเป็นการจัดการที่ผู้ปกครองจัดให้กับสมาชิกในครอบครัวที่ยังอยู่ในวัยเรียน โดยสามารถเลือกรูปแบบและหลักสูตรที่เหมาะสมกับการเรียนรู้ของเด็กๆ ได้ พ่อแม่ที่ไม่พอใจกับการศึกษาในระบบให้เหตุผลในการทำบ้านเรียนว่า

ปัญหาหลักเป็นปัญหาด้านศาสนาพ่อแม่กลัวและไม่มั่นใจว่าโรงเรียนจะสามารถสอนศาสนาได้ถูกต้องตามบรรทัดฐานของศาสนา

จะเห็นได้ว่าการจัดบ้านเรียนของครอบครัวมุสลิมมีความสอดคล้องกับงานวิจัยที่กล่าวมาข้างต้น เนื่องจากการเลือกจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมุสลิมมีเหตุผลมาจากความเชื่อ ศรัทธาในศาสนา ซึ่งเป็นแรงผลักดันหลักหรือความตั้งใจลึกๆอยู่แล้ว ประกอบกับมีปัจจัยเสริมทั้งเรื่องปัญหาภายในโรงเรียน การจัดการศึกษาในโรงเรียนที่ไม่สามารถปลูกฝังด้านความเชื่อ ศรัทธาตามที่คาดหวัง และมีความต้องการจัดการศึกษาให้เหมาะสมกับความสนใจ ความถนัดและสอดคล้องกับศักยภาพของผู้เรียนแต่ละคน ผู้ปกครองมุสลิมจึงเลือกจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนให้กับบุตรหลาน

แนวคิดพื้นฐานที่บ้านเรียนมุสลิมทุกครอบครัวใช้เป็นแนวทางการจัดการศึกษา คือ แนวคิดตามปรัชญาอิสลาม กล่าวคือ การจัดการกระบวนเรียนรู้ไม่ได้มุ่งเน้นเพียงด้านวิชาการแต่ยังสอดคล้องเรื่องคุณธรรมจริยธรรมตามคำสอนของศาสนาเข้าไปในกระบวนการเรียนรู้ การใช้ชีวิตสอดคล้องกับอิบรอฮีม ณรงค์รัชญาเขต (2551) ที่กล่าวไว้ว่า การศึกษาในอิสลามไม่ได้หมายถึงเพียงการถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์หรือทักษะจากชนรุ่นหนึ่งไปยังชนอีกรุ่นหนึ่ง แต่ในมุมมองของอิสลาม การศึกษาจะมีความหมายที่กว้างครอบคลุมหลายๆด้าน กล่าวคือการศึกษาในอิสลามเป็นกระบวนกรอบรมและบ่มเพาะสติปัญญา ร่างกายและจิตวิญญาณ เพื่อผลิตมนุษย์ที่สมบูรณ์ (الإنسان الكامل) การศึกษาในอิสลามจะมีความหมายที่ครอบคลุมหลายคุณลักษณะดังต่อไปนี้

1. อัล-ตฺรบียะ (التربية) หมายถึง การอบรม การขัดเกลาจิตใจ
2. อัล-ตะลีม (التعليم) หมายถึง การถ่ายทอดความรู้ ซึ่งรวมถึงความรู้ศาสนาและความรู้ทางโลก
3. อัล-ตะดีบ (التأديب) หมายถึง การอบรมบ่มนิสัยให้มีคุณธรรม จริยธรรมและมีระเบียบวินัย

จากความหมายข้างต้นการศึกษาจะมุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้รับการศึกษาที่สมบูรณ์ที่ประกอบด้วยการตฺรบียะ ตะลีม และตะดีบ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนได้รับการขัดเกลาจิตใจ มีสติปัญญาที่ดี และมีมารยาทที่ดีงาม

การจัดการเรียนการสอนของทั้งห้าครอบครัวซึ่งนำปรัชญาของอิสลามมาใช้ จึงไม่ได้มุ่งเน้นเพียงด้านวิชาการเพียงอย่างเดียว แต่ยังให้ความสำคัญกับการปลูกฝังด้านคุณธรรมจริยธรรมไปพร้อมๆกัน ทั้งนี้เพื่อเป็นการขัดเกลาบุตรหลานให้เป็นคนดี มีความประพฤติที่ดีให้สอดคล้องกับหลักการศาสนา ซึ่งวิธีการจัดการศึกษาลักษณะนี้คือการบูรณาการวิชาการด้านสามัญและศาสนาเข้า

ไว้ด้วยกันอย่างกลมกลืน มีเป้าหมายหลักเพื่อนำไปสู่การการสร้างมนุษย์ที่สมบูรณ์ในทุกๆ ด้านเพื่อทำการภักดีและเป็นตัวแทนของพระองค์อัลลอฮ์บนพื้นแผ่นดิน นอกจากนั้นก็เพื่อสร้างมนุษย์ที่มีทักษะมีความสามารถในการดำรงชีวิต แสวงหาปัจจัยยังชีพได้ สอดคล้องกับอิสลาฮ์ลุดดีฟี จะปะเกีย (2549) ที่กล่าวว่า “ การศึกษาในอิสลามเป็นการสร้างคนให้มีความสมบูรณ์และมีความสำเร็จตามความประสงค์ของอัลลอฮ์ โดยให้ทุกคนสามารถปฏิบัติตนเพื่อทำหน้าที่เป็นตัวแทน (เคาะลีฟะห์) ของอัลลอฮ์ การศึกษาในอิสลามจึงเป็นการสร้างความมั่งคั่งและความเจริญให้แก่มนุษย์ การศึกษาในอิสลามจะให้ความสำคัญกับผู้เรียนให้มีความซาบซึ้งในวิถีชีวิต (Way of life) ที่มีวัตถุประสงค์สร้างบัณฑิตให้เป็นคนดีมีคุณธรรม ก่อนที่จะเชื่อมโยงให้ผู้เรียนมีความเชี่ยวชาญและเพิ่มขีดความสามารถในการสรรหาองค์ความรู้หรือศาสตร์ที่ว่าด้วย ทักษะชีวิต (Skills of life) ที่สามารถใช้ชีวิตบนโลกนี้อย่างคุ้มค่า มีความสุข และสอดคล้องกับความต้องการของสังคมโดยแท้จริง ดังนั้นเกณฑ์การวัดความสำเร็จในการศึกษาตามทัศนะของอิสลามนั้นขึ้นอยู่กับที่ผู้เรียน (ไม่ว่าจะมีฐานะการศึกษาในระดับใด) สามารถประยุกต์ใช้หลักคำสอนทางศาสนามาปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้มากน้อย เพียงใด สอดคล้องและถูกต้องตามเจตนารมณ์ของศาสนาหรือไม่อย่างไร ”

บ้านเรียนมุสลิมเลือกนำแนวคิดอิสลามมาใช้ในการจัดการศึกษาซึ่งเป็นการสะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่าผู้ปกครองมุสลิมที่เลือกจัดบ้านเรียนมีความเคร่งครัด มีความแน่วแน่ในการนำหลักการศาสนาใช้ในทุกระบวนชีวิต ไม่เว้นแม้กระทั่งการศึกษา สอดคล้องกับกฤษฎา เวลาดี-ศุภิสรา มาศชาย (2549) ที่พบว่า การศึกษาอิสลามนั้นถูกวางบนความเชื่อตามปรัชญาอิสลาม ซึ่งจะไม่แยกศาสนาออกจากมิติต่างๆของวิถีชีวิต อย่างที่ถูกเรียกในภาษาอังกฤษว่า “ Secularism” หากแต่รวมทุกมิติของชีวิตภายใต้การศรัทธาและยึดมั่นในศาสนา ดังนั้น แนวคิดการศึกษาอิสลามจึงเป็นระบบการศึกษาที่ต้องนำมนุษย์ไปสู่การรู้จักและยอมจำนนต่อ “อัลลอฮ์” พระเจ้าที่เที่ยงแท้เพียงองค์เดียว เป็นการศึกษาที่ต้องการนำมนุษย์ไปสู่คุณค่าทางคุณธรรมจริยธรรม และตอบสนองมิติต่างๆทางความต้องการของมนุษย์ให้ครบถ้วน ทั้งในแง่ของจิตวิญญาณและวัตถุ ร่างกายและจิตใจ หลักการความเชื่อและการปฏิบัติทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและสังคม

ในด้านรูปแบบการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมุสลิมในประเทศไทยมีรูปแบบหลักที่พบ คือ 1) การจัดการศึกษาแบบครอบครัวเดี่ยว ครอบครัวที่เลือกจัดการศึกษาแบบครอบครัวเดี่ยว เนื่องจากมีความต้องการในการจัดการศึกษาให้กับบุตรหลานในแบบเฉพาะตัวประกอบกับในพื้นที่ใกล้เคียงไม่มีครอบครัวที่ทำบ้านเรียนหรืออาจจะมีแต่มีวิธีการจัดการศึกษาที่แตกต่างกัน มีความเป็นปัจเจกสูง 2) การจัดการศึกษาแบบรวมศูนย์ ครอบครัวที่เลือกจัดการศึกษาแบบรวมศูนย์

เนื่องจากผู้ปกครองจำนวนมากในชุมชนหรือพื้นที่ใกล้เคียงมีความต้องการในการจัดการศึกษาให้กับบุตรหลานในแบบเดียวกัน ประกอบกับตัวพ่อแม่เองไม่มีความสามารถพอในการจัดการศึกษาให้กับบุตรหลานได้อย่างสมบูรณ์ จึงรวมตัวกันและหาผู้รับผิดชอบหลักในการจัดการศึกษาให้กับบุตรหลาน รวมถึงสถานที่ในการจัดการเรียนการสอน ซึ่งการจัดการศึกษาแบบรวมศูนย์มีลักษณะคล้ายโรงเรียนขนาดเล็ก แต่มีความคล่องตัวทั้งในเรื่องการขอจัดตั้ง การบริหารจัดการ การจัดการเรียนการสอน เป็นต้น สอดคล้องกับยุทธชัย เถลิงชัย (2543) ที่กล่าวไว้ในงานวิจัยเรื่องรูปแบบและพัฒนากิจการการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทย ว่า “ การจัดบ้านเรียนแบบครอบครัวเดียวถือเป็นรูปแบบที่มีมากที่สุดในสังคมไทย ในการดำเนินการมีความเป็นปัจเจกค่อนข้างสูง ต้องคิดสร้างสรรค์หลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนไปตามวิถีทางที่เหมาะสม สอดคล้องกับสภาพครอบครัว ความคิดความเชื่อ หรือตามความถนัดความสนใจของลูก อย่างหลากหลายและแตกต่างกันไป คำว่า “ครอบครัวเดียว” ไม่ได้หมายถึงการโคดเดียวตัวเอง สิ่งสำคัญข้อหนึ่งที่ทุกครอบครัวบ้านเรียนตระหนักดีคือลูกจะต้องมีสังคมมีกลุ่มเพื่อน ครอบครัวจึงมีความพยายามที่จะเชื่อมโยงเข้าหากัน เพื่อให้เกิดกิจกรรมร่วมกันของลูกหลาน นำไปสู่การจัดการศึกษา ร่วมกันอย่างหลวมๆ รวมกันเป็นกลุ่มครอบครัวมีกิจกรรมร่วมกันอย่างจริงจังต่อเนื่อง ส่วนในครอบครัวที่จัดการศึกษาแบบรวมศูนย์ในที่เดียว คือครอบครัวหลายครอบครัวมาจัดการศึกษาให้กับลูกหลานร่วมกัน ในสถานที่ตั้งแห่งหนึ่งโดยจัดตั้งเป็น โรงเรียน หรือศูนย์การเรียนที่คณะครอบครัวทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการสถานศึกษา กำกับดูแลทั้งในทางนโยบาย และการบริหารจัดการในการดำเนินงานมีการมอบหมายหรือจ้างคนทำงานทำหน้าที่บริหารจัดการเต็มตัว มีครูที่มีค่าตอบแทนตามความเหมาะสม รับผิดชอบเรื่องการเรียนการสอน พ่อแม่ในกลุ่มบางคนที่มีเงื่อนไขอาจร่วมเป็นครูหรืออยู่ในทีมบริหารด้วย รูปแบบการดำเนินการในลักษณะเช่นนี้ มีความสอดคล้องกับกลุ่มครอบครัวที่แต่ละครอบครัวอาจจะยังไม่มีความพร้อมที่จะจัดการศึกษาด้วยตัวเองโดยตรง จากภาวะและข้อจำกัดต่างๆ และกลุ่มครอบครัวที่อยู่ในละแวกย่านเดียวกัน ในหมู่บ้านจัดสรร ในสถานประกอบการขนาดใหญ่ มีความเป็นไปได้อย่างมากที่จะก่อให้เกิดการศึกษาโดยครอบครัวในลักษณะนี้ขึ้น ”

รูปแบบการจัดการศึกษาที่ครอบครัวมุสลิมเลือกจัดมักเป็นไปตามบริบทของครอบครัว รวมถึงปัจจัยแวดล้อม กล่าวคือ แนวคิดการจัดการศึกษาที่แตกต่าง ความต้องการส่วนตัวที่แตกต่าง หรือคนในชุมชนที่ต้องการจัดการศึกษาบ้านเรียนในลักษณะเดียวกัน มีผลต่อการเลือกรูปแบบในการจัดบ้านเรียนมุสลิม

การดำเนินการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมุสลิมเพื่อให้ได้มาซึ่งวุฒิปัตถ์ทางการศึกษา และถูกต้องตามกฎหมายนั้น มี 2 ลักษณะ คือ 1) การขอลงทะเบียนจัดการศึกษากับเขตพื้นที่ การศึกษาโดยตรง ครอบครัวที่เลือกการดำเนินการลักษณะนี้มักเป็นครอบครัวที่มีความต้องการจัด การศึกษาในแบบเฉพาะตัว กล่าวคือต้องการเขียนแผนการจัดการศึกษาและจัดการศึกษาให้ สอดคล้องกับวิถีชีวิต มีวิธีการวัดประเมินผลตามสภาพจริงและมีความหลากหลาย 2) ฝากชื่อกับ โรงเรียนหรือสมัครเรียนกับการศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัย (กศน.) ครอบครัวที่เลือกวิธีนี้ เพราะคิดว่าการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานรัฐเพื่อขอจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน โดยตรงมี ความยุ่งยากและซับซ้อน จึงเลือกฝากชื่อหรือสมัครเรียนกับการศึกษานอกระบบ (กศน.) เพื่อให้เด็ก มีชื่อในระบบการศึกษา แต่ครอบครัวจะจัดการศึกษาให้บุตรหลานเองที่บ้าน การดำเนินการในการ จดทะเบียนเพื่อจัดการศึกษาบ้านเรียน สอดคล้องกับนุชบา ใจสร่างสรร (2555) ที่กล่าวว่าครอบครัว สามารถเลือกจดทะเบียนได้ตามต้องการว่าจะจดทะเบียนกับเขตพื้นที่การศึกษาหรือจดทะเบียนกับ โรงเรียนที่ให้ครอบครัวบ้านเรียนสามารถมาจดทะเบียนได้ โดยจะมีรายละเอียดที่แตกต่างกันไป ตามระดับชั้น ดังนี้

1. ระดับอนุบาลจะขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของเขตพื้นที่การศึกษาว่าจะอนุญาตให้ ครอบครัวจดทะเบียนเพื่อจัดการศึกษาบ้านเรียนหรือไม่ โดยแต่ละเขตพื้นที่การศึกษานั้นจะมีดุลย พินิจที่แตกต่างกันไป บางก็อนุญาตให้จดทะเบียน บางก็ให้ไปจดทะเบียนในระดับประถมศึกษา แทน โดยในกรณีนี้ ทางเขตพื้นที่การศึกษามักอ้างว่าไม่จำเป็นต้องจด ให้จัดทำบ้านเรียนในระดับ อนุบาลไปก่อน เมื่อขึ้นระดับประถมศึกษาค่อยมาขอจดทะเบียนขออนุญาตจัดทำบ้านเรียน
2. ระดับประถมศึกษา ครอบครัวสามารถเลือกได้ว่าจะจดทะเบียนจัดบ้านเรียนกับเขต พื้นที่การศึกษาที่ครอบครัวสังกัดหรือ โรงเรียนที่ให้ครอบครัวบ้านเรียนสามารถมาจดทะเบียนได้
3. ระดับมัธยมศึกษา ครอบครัวบ้านเรียนสามารถเลือกจดทะเบียนได้กับเขตพื้นที่ การศึกษา หรือลงทะเบียนเป็นนักเรียนกับกศน. (การศึกษานอกโรงเรียน) หรือลงทะเบียนเป็น นักเรียนกับการศึกษาทางไกล

จากการขอจดทะเบียนการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนนำมาซึ่งวิธีการประเมินที่ เป็นไปตามรูปแบบที่ขอจดทะเบียนซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่องการวิเคราะห์แนวคิดและรูปแบบ การจัดการศึกษาโดยครอบครัวในประเทศไทย ของจันทน์กฤษณา ผลวิวัฒน์ (2547) ที่พูดถึงแนวทางการประเมินการศึกษาอย่างเป็นทางการ โดยครอบครัวที่ผู้เรียนอยู่ในการศึกษาภาคบังคับ (ประถมศึกษาปีที่ 1-6) จะนำชื่อไปฝากไว้เป็นนักเรียนในโรงเรียนที่รับจดทะเบียน มีการวัด ประเมินผล มีการสอบเลื่อนระดับชั้น ร่วมกับนักเรียนของโรงเรียนหมู่บ้านเด็กและสำเร็จการศึกษา

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จากการสอบไล่พร้อมกัน หรือได้รับการประเมินผลจากเขตพื้นที่การศึกษา โดยร่วมมือกับครอบครัวในการร่วมกันประเมินผล ส่วนครอบครัวที่ผู้เรียนอยู่ในระดับมัธยมศึกษา ใช้วิธีเข้ากลุ่มเรียนเสริมและสอบเทียบกับการศึกษานอกระบบโรงเรียน (กศน.) หรือได้รับการประเมินผลจากเขตพื้นที่การศึกษา โดยร่วมมือกับครอบครัวในการร่วมกันประเมินผล

2. ปัญหาในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมุสลิมในประเทศไทย

การจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมุสลิมมักประสบปัญหาเรื่องมุมมองและความเข้าใจทางการศึกษาที่แตกต่างกันระหว่างครอบครัวบ้านเรียนมุสลิมกับเจ้าหน้าที่เขตพื้นที่การศึกษา ครอบครัวบ้านเรียนมุสลิมมีแนวทางการศึกษาที่ค่อนข้างเป็นอิสระ มีรูปแบบของตัวเอง มีความยืดหยุ่นสูง ในขณะที่เขตพื้นที่การศึกษาซึ่งมักกำกับดูแลการศึกษาในระบบเป็นหลักมักยึดกรอบและรูปแบบของการจัดการศึกษาในระบบมาใช้ในการพิจารณาแผนการจัดการศึกษาและการวัดประเมินผลของครอบครัวบ้านเรียนมุสลิม จึงส่งผลให้การดำเนินการต่างๆที่ครอบครัวบ้านเรียนมุสลิมต้องประสานกับเขตพื้นที่การศึกษาเกิดข้อขัดข้องหรือล่าช้าในหลายส่วน สอดคล้องกับรายงานการวิจัยภาคีบ้านเรียนการจัดการศึกษาร่วมกันระหว่างครอบครัว สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และเครือข่าย ของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ที่กล่าวว่า “ ประเด็นใหญ่ที่ยังมองต่างมุมแตกต่างกันอย่างมาก คือเรื่องคุณภาพการศึกษา โดยภาครัฐยึดตามหลักเกณฑ์ กฎ ระเบียบของการศึกษาในระบบ โรงเรียนยึดบรรทัดฐานคุณภาพตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของกระทรวงศึกษาธิการ ตามมาตรฐานแต่ละกลุ่มสาระวิชาโดยเคร่งครัด ถึงแม้ยอมให้มีความยืดหยุ่นในวิธีการเรียนการสอน ได้ แต่ในการวัดประเมินผลจะต้องเป็นไปตามระเบียบการวัดประเมินผลตามหลักสูตรเช่นเดียวกับนักเรียนในโรงเรียน ในขณะที่ทางครอบครัวต้องการจัดการศึกษาอย่างเป็นไปตามธรรมชาติของผู้เรียน ตามความถนัดหรือศักยภาพที่มีความแตกต่างกันของแต่ละบุคคล มีความยืดหยุ่นต่อยอดความรู้ขึ้นจากความสนใจในลักษณะยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ให้เคลื่อนตัวไปพร้อมกับวิถีการดำเนินชีวิตประจำวันมากกว่าที่จะสอนไปตามแผนตามข้อกำหนดของหลักสูตร โดยสามารถปรับจุดเน้นของมาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มสาระวิชาได้ตามพัฒนาการที่เป็นจริงของเด็กแต่ละคน ”

3. แนวทางในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมุสลิมที่เหมาะสม

จากปัญหาและข้อจำกัดในการดำเนินการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมุสลิม ผู้วิจัยพบว่าเกิดจากมุมมองในการจัดการศึกษาที่แตกต่างกันระหว่างครอบครัวบ้านเรียนมุสลิมกับภาครัฐ

สอดคล้องกับรายงานการวิจัยภาคีบ้านเรียนการจัดการศึกษาร่วมกันระหว่างครอบครัว ของ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ที่กล่าวว่า “ ประเด็นใหญ่ที่ยังมองต่างมุม แตกต่างกันอย่างมาก คือเรื่องคุณภาพการศึกษา โดยภาครัฐยึดตามหลักเกณฑ์ กฎ ระเบียบของการศึกษาในระบบ โรงเรียนยึดบรรทัดฐานคุณภาพตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของ กระทรวงศึกษาธิการ ตามมาตรฐานแต่ละกลุ่มสาระวิชาโดยเคร่งครัด ถึงแม้ยอมให้มีความยืดหยุ่น ในวิธีการเรียนการสอนได้ แต่ในการวัดประเมินผลจะต้องเป็นไปตามระเบียบการวัดประเมินผล ตามหลักสูตรเช่นเดียวกับนักเรียนใน โรงเรียน ในขณะที่ทางครอบครัวต้องการจัดการศึกษาอย่างเป็นไปตามธรรมชาติของผู้เรียน ตามความถนัดหรือศักยภาพที่มีความแตกต่างกันของแต่ละบุคคล มีความยืดหยุ่นต่อยอดความรู้ขึ้นจากความสนใจในลักษณะยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ให้เคลื่อนตัวไป พร้อมกับวิถีการดำเนินชีวิตประจำวันมากกว่าที่จะสอนไปตามแผนตามข้อกำหนดของหลักสูตร โดยสามารถปรับจุดเน้นของมาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มสาระวิชาได้ตามพัฒนาการที่เป็นจริงของเด็กแต่ละคน ” ดังนั้น การเสนอแนวทางที่เหมาะสมจึงควรเป็นการอาศัยความร่วมมือระหว่าง ครอบครัวบ้านเรียนและภาครัฐเพื่อให้งานสอดคล้องกันอย่างลงตัว และเกิดปัญหาน้อยที่สุด ทั้งนี้ทั้งครอบครัวบ้านเรียนและภาครัฐเองควรปรับวิถีของตนเพื่อเข้าหาวิถีของอีกฝั่งโดยไม่สูญเสียรูปแบบหรือความตั้งใจเดิมจนหมดสิ้น เป็นการปรับเพื่อให้ทุกฝ่ายสามารถดำเนินการตาม ความประสงค์และหน้าที่ของตนโดยไม่ส่งผลกระทบในด้านลบ โดยมีข้อเสนอ ดังนี้

1. แนวทางสำหรับภาครัฐ

1.1 พัฒนาบุคลากรที่ทำหน้าที่เกี่ยวข้องหรือรับผิดชอบเกี่ยวกับบ้านเรียน

เนื่องด้วยหน่วยงานของภาครัฐในปัจจุบันยังทำหน้าที่กำกับและดูแลการศึกษาในระบบเป็นหลักจึงทำให้บุคลากร โดยส่วนใหญ่ขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการศึกษาแบบ บ้านเรียนซึ่งเป็นการศึกษาทางเลือก จึงควรให้ความรู้สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับบ้านเรียนแก่บุคลากร และควรให้ความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับอัตลักษณ์และหลักการความเชื่อของศาสนาต่างๆ เพื่อให้เข้าใจ ถึงบริบทและเป้าหมายที่แท้จริงของครอบครัวที่ยึดหลักศาสนาเป็นแนวทางในการจัดการศึกษา

1.2 จัดตั้งหน่วยงานหรือองค์กรของรัฐที่รับผิดชอบบ้านเรียนโดยตรง

ด้วยข้อจำกัดของหน่วยงานรัฐที่ทำหน้าดูแลเรื่องการศึกษาในปัจจุบัน ประกอบกับ จำนวนบ้านเรียนที่มีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น การจัดตั้งหน่วยงานที่ดูแลและรับผิดชอบบ้านเรียน โดยตรงจะสามารถช่วยให้การดำเนินการต่างๆที่เกี่ยวข้องกับบ้านเรียน เป็นไปอย่างสะดวกและ รวดเร็วยิ่งขึ้น

2. แนวทางสำหรับครอบครัวบ้านเรียนมุสลิม

2.1 จัดตั้งศูนย์บ้านเรียนมุสลิมส่วนกลาง

การทำครอบครัวบ้านเรียนมุสลิมนิยมใช้คำสอนหรือหลักทางศาสนาเป็นแนวทางในการจัดการศึกษา และมีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมศาสนาที่ชัดเจน ซึ่งในบางเขตพื้นที่เจ้าหน้าที่อาจจะไม่เข้าใจในอัตลักษณ์ทางศาสนาอิสลามเท่าที่ควร การจัดตั้งศูนย์บ้านเรียนมุสลิมมีวัตถุประสงค์เพื่อทำหน้าที่ช่วยเหลือในการประสานงานกับหน่วยงานหรือองค์กรรัฐ ในกรณีที่บ้านเรียนมุสลิมในบางเขตพื้นที่ที่อาจจะประสบปัญหาในด้านต่างๆหรือช่วยอำนวยความสะดวกแก่บ้านเรียนมุสลิมใหม่ ในกรณีที่ต้องดำเนินการต่างๆกับภาครัฐ เสมือนเป็นตัวแทนของบ้านเรียนมุสลิมทั่วประเทศ

2.2 รวมกลุ่มบ้านเรียนมุสลิมในพื้นที่ต่างๆ

ปัจจุบันบ้านเรียนมุสลิมยังถือว่ามีอยู่น้อย แต่มีแนวโน้มที่จะเพิ่มมากขึ้น การรวมกลุ่มของครอบครัวมุสลิมที่ทำบ้านเรียนอยู่แล้วในพื้นที่ต่างๆ จะช่วยให้ครอบครัวมุสลิมที่ประสงค์จะจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนสามารถขอคำแนะนำ ปรึกษา หรือขอข้อมูลเพื่อทำให้การดำเนินการทำบ้านเรียนมุสลิมเป็นไปอย่างสะดวกและง่ายดายขึ้น โดยอาจจะมีการรวมกลุ่มในระดับภาค กระจายเป็นระดับจังหวัด หรือพื้นที่ต่างๆตามความเหมาะสม ทั้งนี้ควรมีการติดต่อประสานงานกับศูนย์บ้านเรียนมุสลิมในส่วนกลาง

2.3 ประชาสัมพันธ์เรื่องบ้านเรียนมุสลิมให้กว้างขึ้น

การทำบ้านเรียนมุสลิมถือเป็นการนำวิถีดั้งเดิมของศาสนามาใช้ในการดربيยะ(ขัดเกลา)บุตรหลาน การให้บุตรหลานได้เรียนรู้อยู่ที่บ้าน โดยมีพ่อแม่เป็นผู้ดูแลหลักถือเป็นวิธีการจัดการศึกษาแบบหนึ่งที่น่าส่งเสริมและสนับสนุน ประกอบกับแนวโน้มของครอบครัวมุสลิมที่ประสงค์จะจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนที่เพิ่มมากขึ้น การประชาสัมพันธ์หรือกระจายความรู้เรื่องการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมุสลิมจะเป็นแนวทางหนึ่งซึ่งทำให้ผู้สนใจเข้าถึงข้อมูลการจัดบ้านเรียนมุสลิมได้ง่ายขึ้น

ทั้งนี้แนวทางที่นำเสนอแก่ภาครัฐและแก่ครอบครัวมุสลิมควรดำเนินไปด้วยกันเพื่อทำให้การจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมุสลิมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและได้รับการยอมรับมากขึ้น

3. แนวทางร่วมกันของภาครัฐและบ้านเรียนมุสลิม

3.1 จัดทำระเบียบหรือคู่มือที่ใช้กับบ้านเรียนมุสลิม

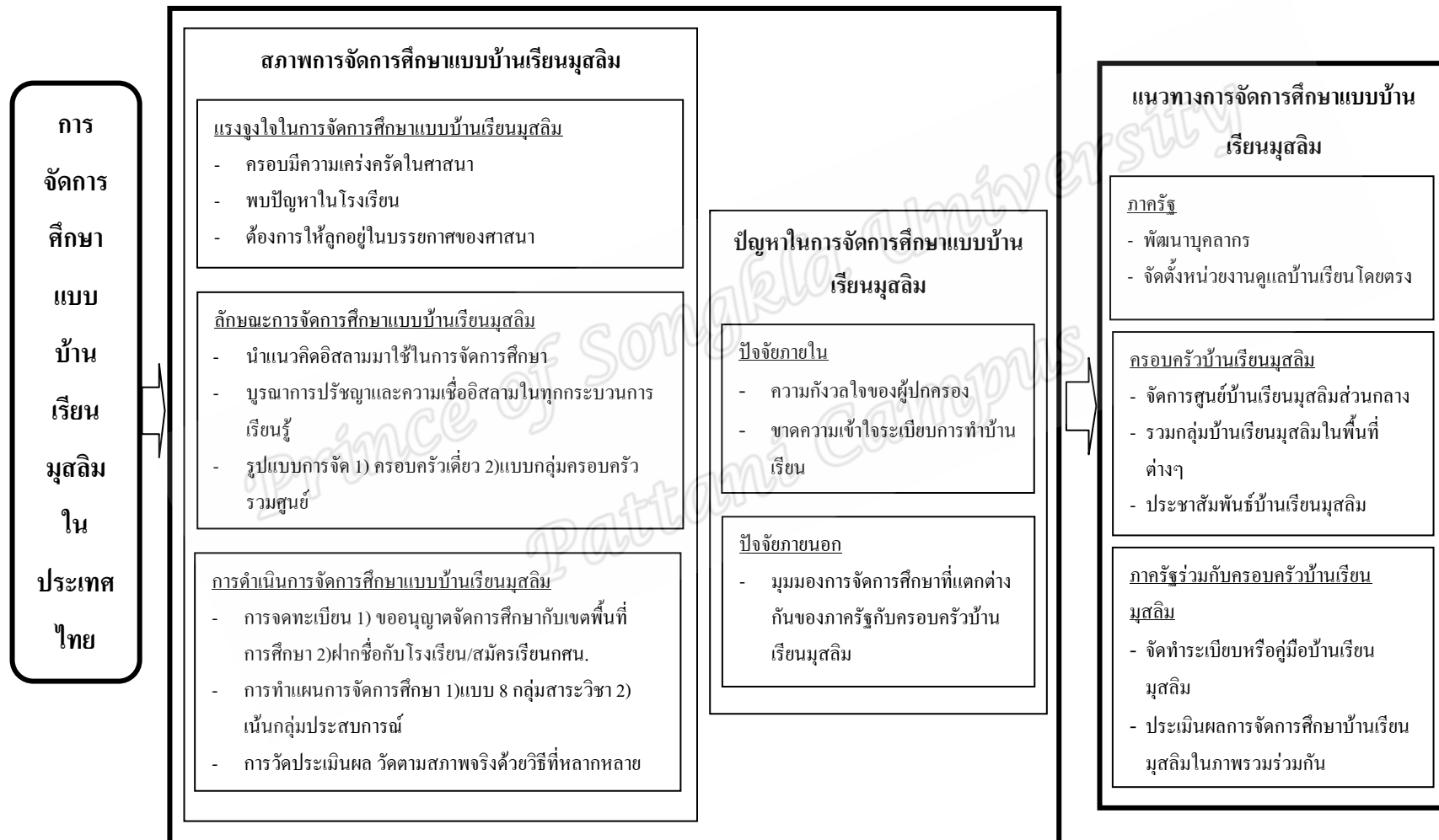
การดำเนินการจัดการศึกษาบ้านเรียนในปัจจุบันดำเนินการภายใต้นโยบายและกฎกระทรวง ซึ่งให้สิทธิแก่ครอบครัวในการจัดการศึกษาแก่บุตรหลานได้ แต่ในแง่ปฏิบัติมักประสบปัญหาเรื่องมุมมองและการตีความแนวทางการดำเนินการจัดการศึกษา การวัดประเมินผลที่แตกต่างกันของครอบครัวบ้านเรียนมุสลิมกับหน่วยงานรัฐ การจัดทำระเบียบหรือคู่มือที่ใช้กับบ้านเรียนมุสลิมซึ่งมีอัตลักษณ์ด้านความเชื่อที่ชัดเจน โดยเฉพาะจะเป็นแนวทางหนึ่งเพื่อให้ครอบครัวบ้านเรียนและหน่วยงานรัฐมีจุดร่วมในการดำเนินการด้านต่างๆและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

3.2 ติดตามและประเมินผลบ้านเรียนมุสลิมในภาพรวม

การติดตามประเมินผลการดำเนินการจัดการศึกษาบ้านเรียนมุสลิมร่วมกัน จะช่วยสะท้อนให้เห็นถึงผลการดำเนินการทั้งกระบวนการที่เกิดขึ้นระหว่างภาครัฐและบ้านเรียนมุสลิมว่าประสบปัญหาหรืออุปสรรคในด้านใดบ้าง เพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

Prince of Songkla University
Pattani Campus

แผนภาพที่ 1 แสดงการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมุสลิมในประเทศไทย

5.3 ข้อเสนอแนะในการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

1.1 ผู้สนใจจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมุสลิมควรศึกษาหลักปฏิบัติในการดำเนินการด้านต่างๆในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนอย่างละเอียดรอบคอบ เนื่องด้วยการประสานงานกับหน่วยงานของภาครัฐมีกฏเกณฑ์งานเอกสารเป็นหลักซึ่งมีรูปแบบที่ชัดเจน นอกจากนั้นแล้วความเข้าใจต่อการเขียนแผนการจัดการศึกษาเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของครอบครัวก็เป็นสิ่งสำคัญ ทั้งนี้เพื่อให้การจัดการศึกษาที่เกิดขึ้นจริงนั้นเป็นไปตามแผนที่ยื่นต่อเขตพื้นที่การศึกษา และเพื่อให้การวัดประเมินผลสอดคล้องกับการจัดการศึกษาที่เกิดขึ้นจริงในครอบครัว ซึ่งจะส่งผลให้การดำเนินการต่างๆเป็นไปอย่างง่ายดายและเกิดปัญหาน้อยที่สุด

1.2 ภาครัฐควรประชาสัมพันธ์ในเรื่องการจัดการศึกษาทางเลือก การจัดการศึกษาบ้านเรียนให้มากขึ้น เพื่อให้บุคคลทั่วไปได้เข้าใจและรับทราบข้อมูลการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนได้อย่างถูกต้องและทั่วถึง

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 การศึกษาผลสัมฤทธิ์ที่เกิดขึ้นจากการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนในด้านต่างๆจะเป็นการสะท้อนปรัชญาและความสำเร็จของการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

2.2 ควรมีการวิจัยเพื่อเปรียบเทียบปัจจัยด้านระดับการศึกษา อายุ เวลา ฐานะ ภูมิหลัง หรือรูปแบบการจัดการศึกษา ว่าส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์หรือคุณภาพการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนอย่างไร

บรรณานุกรม

- กรมองค์การระหว่างประเทศ. (2551). **ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน**. ค้นเมื่อ 15 สิงหาคม 2555, จาก <http://www.mfa.go.th/humanrights/images/stories/book.pdf> .
- กฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยครอบครัว พ.ศ. 2547. (2547, 2 กันยายน). **ราชกิจจานุเบกษา**. เล่ม 121 ตอนที่ 56ก, 16-18.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2546). **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545**. กรุงเทพฯ: องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- กุลภา วจนสาระ. (2554). **ภาพและชีวิตครอบครัวในสังคมไทย : รายงานสังเคราะห์จากฐานข้อมูล**. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- กุลวิภา ชีพรับสุข. (2546). **อนาคตภาพการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในทศวรรษหน้า**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาหลักสูตรและการนิเทศ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- เกียรติวรรณ อมาตยกุล. (2532). **สอนให้เป็นอัจฉริยะ: ตามแนวคิดนีโอฮิวแมนนิส** (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.
- กฤษดา เวลาดี และศุภิสรา มาศชาย. (2549). **ปรัชญาการศึกษาอิสลาม**. ระเบียบ: อิสลาม อิน ไซค์ ฟิลดาร์ส.
- ขจรศักดิ์ อินทรโสภณ. (2549). **การศึกษาสภาพและปัญหาการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยครอบครัว**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- จันทน์กฤษณา ผลวิวัฒน์. (2547). **การวิเคราะห์แนวคิดและรูปแบบการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในประเทศไทย**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษา นอก ระบบโรงเรียน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จิราพร ชมพิกุลและคณะ. (2552). **สัมพันธภาพในครอบครัวไทย**. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาการ สาธารณสุขอาเซียน มหาวิทยาลัยมหิดล.
- จิระพันธ์ พูลพัฒน์. (2540). **การสอนแบบมอนเตสซอรี : ภาคทฤษฎีสู่แนวการนำไปปฏิบัติ**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชาย โพธิ์สิตา. (2554). **ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ** (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง.

- ทองไพเราะ สดาวรินทร์. (2543). การตัดสินใจยอมรับการจัดการศึกษาโดยครอบครัวของพ่อแม่ผู้ปกครอง. วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาประชาสัมพันธ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทัศนาศาสตร์. (2545). การจัดการศึกษาโดยครอบครัว (Home School). วารสารวิชาการ. 5(5), 27-31.
- นิล, เอ.เอส. (2539). ชีวิต เสรีภาพ ชมเมอร์อิล: การศึกษาและการเลี้ยงดูเด็กให้มีความสุข (พิมพ์ครั้งที่ 5). แปลโดย เตือนตา สุวรรณจินดา และสมบูรณ์ สุขศิลป์. กรุงเทพฯ: มูลนิธิเด็ก.
- บรรจง บินกาชัน. (2554). การศึกษาในอิสลาม. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์นิตยสารพิมพ์ผลวารรณ นันทวิจิต. (2549). การพัฒนาตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาโดยครอบครัว. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- พร พันธุ์โอสธ. (2543). การเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยไทย : ตามแนวคิดวอลดอร์ฟ. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- พระมหาบุญเพียร ปุญญวิริโย. (2544). ปฏิรูปการศึกษาเพื่อการเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์. วารสารวิชาการ. 4(41), 37-42.
- ภรณ์ รัตนอุดม. (2544). Home school : ทางเลือกใหม่ของพ่อแม่ยุคไฮเทค. โดมทัศน์. 22(2), 44-63
- ยุทธชัย เถลิ้มชัย, และอุทัยวรรณ เถลิ้มชัย. (2543). รายงานการศึกษาวิจัยรูปแบบและพัฒนาการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทย. กรุงเทพฯ: พรักหวานกราฟฟิค.
- ยุทธชัย เถลิ้มชัยและคณะ. (2546). รายงานการวิจัยสภาพการณ์และฐานข้อมูลการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทย. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สมพร พึ่งอุดม. (2544). ทำไมต้อง Home school (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: แปลน พับลิชชิ่ง.
- สาทร สมพงศ์และคณะ. (2552). รายงานวิจัยโครงการการศึกษาแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ครอบครัวบ้านเรียนภาคใต้. ม.ป.ท.: ม.ป.พ.
- สุจินดา ขจรรุ่งศิลป์, และธิดา พิทักษ์สินสุข. (2550). การเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยไทย : ตามแนวคิดเรจีโอ เอมีเลีย. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด วี.ที.ซี.คอมมิวนิเคชั่น.

- สุภางค์ จันทวานิช. (2552). การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. (2553). วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (พิมพ์ครั้งที่ 18). กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2545). รายงานการประชุมวิชาการการจัดการศึกษาโดยครอบครัวกับการรับจดทะเบียนของโรงเรียน. กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค.
- _____. (2552). หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- _____. (2554). หลักเกณฑ์และวิธีการปรับใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 สำหรับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ. ม.ป.ท.: ม.ป.พ.
- _____. (ม.ป.ป.). คู่มือการดำเนินงาน การจัดการศึกษาโดยครอบครัว. ม.ป.ท.: ม.ป.พ.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม(ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545. กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2549). ก้าวแรกสู่บ้านเรียน : หลักคิดและกระบวนการเข้าสู่การศึกษาโดยครอบครัว (HomeSchool). กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค.
- _____. (2550). รายงานการวิจัย ภาควิชาบ้านเรียน การจัดการศึกษาร่วมกันระหว่างครอบครัว สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและเครือข่าย. กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค.
- _____. (ม.ป.ป.). รายงานการวิจัย สภาพการณ์และฐานข้อมูลการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทย. ม.ป.ท.: ม.ป.พ.
- แสงเดือน นนทเปารยะ. (2546). การจัดการศึกษาแบบโรงเรียนบ้าน สำหรับเด็กอายุ 3-6 ปี ในสังคมไทย. ปรินซิเพิล สาขาการศึกษาปฐมวัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- อมรวิชัย นาคทรพร. (2543). รายงานการวิจัย การจัดการศึกษาโดยครอบครัว (Homeschool) ประสพการณ์ของนานาชาติ. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- อิบราฮีม ณรงค์รักษาเขต. (2551). ปรัชญาการศึกษาอิสลาม. สงขลา: วิทยาลัยอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- อิลลิช, ไอวาน. (2537). ที่นี่ไม่มีโรงเรียน Deschooling society. แปลโดย สันต์ สิงห์ภักดี และสันติสุข โสภณศิริ. กรุงเทพฯ: มุลนิธิเด็ก.
- Al-Grenaadiyyah, U. A. (2010). The Decision to Homeschool. **Today's Tomorrow Homeschool Magazine**. Retrieved August 24, 2012, from <http://www.todaystomorrow.net/1-Premier-Issue/The-Decision-to-Homeschool.html>.

- Angelis, K. L. (2008). **Home Schooling : Are Partnerships Possible?**. Doctoral dissertation. University of Maryland. U.S.A.
- Anthony, K. V. (2009). **Educational counter culture: Motivations, instructional approaches, curriculum choices, and challenges of home school families**. Doctoral dissertation, Mississippi State University, U.S.A.
- Beck, C. W. (2010). Home education : The social motivation. **International Electronic of Elementary Education**. Vol.3, Issue 1, October, 2010 , 71-79.
- Edwards, L. (2007, January). **Home School Families: An Analysis of Their Characteristics and Perceptions of Public Schools**. Retrieved August 20, 2012, from <http://www.digitalscholarship.tnstate.edu/dissertations/AAI3259042>
- Gaither, M. (2008). Why Homeschooling Happened. **Educational Horizons**. 86(4): 226-237.
- Harper, A. (2006). How-to-Homeschool. **The Old Schoolhouse Magazine**. Retrieved August 27, 2012, from http://www.thehomeschoolmagazine.com/How_To_Homeschool/articles/great_homeschooling_debate.php
- Lips, D. & Feinberg, E. (2008). **Homeschooling : A Growing Option in American Education**. Retrieved August 20, 2012, from <http://www.heritage.org/Research/Education/bg2122.cfm>.
- MORTON, R. (2010). Home education : constructions of choice. **International Electronic Journal of Elementary Education**. Vol. 3, Issue 1, October, 2010: 45-56.
- Rajamony, E. J. Y. (2008). **The Malaysia Experience in HomeSchooling**. Doctoral dissertation abstract, University Putra Malaysia.
- Ray, B. D. (2011). **2.04 Million Homeschool Students in the United States in 2010**. N.P.: Nation Home Education Research Institute.
- Saghir, A. (2011). **An introduction to homeschooling for muslim parents**. Thesis. California State University, Sacramento, U.S.A.
- Sugiarti, D. (2009). Mengenal Homeschooling Sebagai Lembaga Pendidikan Alternatif. **Edukasi**. Vol. 1, 14 No. 2, September 2009: 13 – 22.
- Wandi, F. (2008). Pengembangan Pendidikan Agama Islam Di Homaschooling. **Skripsi** . Universitas Islam Negeri Malang, Indonisi

Prince of Songkla University
ภาคผนวก
Pattani Campus

Prince of Songkla University
Pattani Campus

ภาคผนวก ก.

แบบสัมภาษณ์และแบบสังเกตที่ใช้ในการวิจัย

แบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์การศึกษาสภาพและปัญหาการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนของ
ครอบครัวมุสลิมในประเทศไทย โดยแบ่งเป็น 3 ตอน

ตอนที่ 1 เป็นแบบสัมภาษณ์สถานภาพ และภูมิหลังของครอบครัว รวมถึงข้อมูลทั่วไป
เกี่ยวกับการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนของครอบครัวมุสลิม

ตอนที่ 2 เป็นแบบสัมภาษณ์สภาพและปัญหาของการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนของ
ครอบครัวมุสลิม

ตอนที่ 3 เป็นแบบสัมภาษณ์เพื่อรวบรวมข้อมูลด้านความคิดเห็น ข้อเสนอแนะและ
แนวทางในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนของครอบครัวมุสลิม

ตอนที่ 1 เป็นแบบสัมภาษณ์สถานภาพ และภูมิหลังของครอบครัว รวมถึงข้อมูลทั่วไป
เกี่ยวกับการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน

- 1.ชื่อ-สกุลของบิดา มารดา
- 2.อายุ
- 3.ระดับการศึกษา
- 4.อาชีพ

ตอนที่ 2 เป็นแบบสัมภาษณ์สภาพและปัญหาของการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนของ
ครอบครัวมุสลิม

ด้านแรงจูงใจในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน

1. เริ่มจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนตั้งแต่เมื่อไหร่
2. ก่อนการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนบุตรหลานของท่าน เคยเรียนในระบบโรงเรียน
มาก่อนหรือไม่ อย่างไร

3. มีเหตุอะไรที่ทำให้เลือกจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน

4. มีความเห็นอย่างไรต่อการศึกษาในระบบโรงเรียน

5. รับทราบแนวความคิดการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนจากที่ไหน

6. เมื่อตัดสินใจจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน สมาชิกในครอบครัวมีความคิดเห็น
อย่างไร

7. มีความคาดหวังหรือจุดมุ่งหมายต่อการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนอย่างไร

8. ครอบครัวจดทะเบียนกับเขตพื้นที่การศึกษาหรือไม่ เบื้องต้นดำเนินการอย่างไรบ้าง

ด้านแนวทางในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน

9. ครอบครัวมีแนวคิดหรือปรัชญาการศึกษาในการจัดการศึกษาให้แก่ผู้เรียนอย่างไร

10. รูปแบบการจัดการศึกษาของครอบครัวเป็นแบบใด เหตุใดเลือกจัดรูปแบบ

ดังกล่าว

11. ในแต่ละวันครอบครัวจัดกระบวนการเรียนรู้ได้อย่างไร

12. ครอบครัวใช้หลักในการวางรูปแบบกระบวนการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนอย่างไร

13. ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดกระบวนการเรียนรู้ได้อย่างไร

ด้านการดำเนินการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน

14. ครอบครัวกำหนดและเขียนแผนการจัดการศึกษาโดยพิจารณาสิ่งใดบ้าง อย่างไร

15. ครอบครัวมีวิธีการวัดและประเมินผลการศึกษาของผู้เรียนอย่างไร

16. ครอบครัวมีความคิดเห็นต่อการอบการวัดและประเมินผลตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 อย่างไร

17. ครอบครัวมีกรอบการประเมินผู้เรียนที่แตกต่างหรือเพิ่มเติมจากหลักสูตรแกนกลางอย่างไรบ้าง

18. จากการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนที่ผ่านมาเห็นพัฒนาการหรือการเปลี่ยนแปลงของบุตรเป็นอย่างไร

19. ครอบครัวคิดว่าการเรียนในระบบและการเรียนแบบบ้านเรียน ส่งผลต่อบุตรหลานอย่างไร

20. ครอบครัวมีความประสงค์จัดการศึกษาแบบบ้านเรียนให้แก่บุตรหลานไปจนถึงเมื่อไหร่

21. มีความคิดที่จะให้บุตรหลานเข้าศึกษาในระบบอีกหรือไม่ อย่างไร

22. ครอบครัววางอนาคตของบุตรหลานไว้อย่างไรบ้าง (ต้องการให้ศึกษาต่อในประเทศ/ต่างประเทศ หรือต้องการให้ทำงาน)

ด้านปัญหาในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน

23. ก่อนการดำเนินการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน ครอบครัวมีความกังวลใจหรือไม่ อย่างไร

24. การดำเนินการจดทะเบียนหรือขออนุญาตจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนเป็นอย่างไร มีปัญหาในการดำเนินการหรือไม่ อย่างไร

25. การจัดทำแผนการจัดการศึกษาของครอบครัวเป็นอย่างไร มีปัญหาในการดำเนินการหรือไม่ อย่างไร

26. การดำเนินการหรือจัดกิจกรรมการศึกษาของครอบครัวเป็นอย่างไร มีปัญหาในการดำเนินการหรือไม่ อย่างไร

27. การวัดและประเมินผลการศึกษาของครอบครัวเป็นอย่างไร มีปัญหาในการดำเนินการหรือไม่ อย่างไร

28. ขณะดำเนินการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนให้กับบุตรหลาน เกิดคำถามจากสังคมภายนอกอย่างไร

29. ในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน ท่านเคยประสบปัญหาที่ไม่คาดคิดหรือไม่ อย่างไร ท่านแก้ปัญหานั้นอย่างไร

30. การดำเนินงานและประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง มีอุปสรรคและปัญหาหรือไม่ อย่างไร ท่านแก้ปัญหานั้นอย่างไร

ตอนที่ 3 เป็นแบบสัมภาษณ์เพื่อรวบรวมข้อมูลด้านความคิดเห็น ข้อเสนอแนะและแนวทางในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนของครอบครัวมุสลิม

1. หากมีครอบครัวที่ประสงค์จะจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมาขอคำแนะนำจากท่าน ท่านจะแนะนำอย่างไร

2. ท่านคิดว่าสิ่งที่ครอบครัวต้องพิจารณาก่อนการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมีอะไรบ้าง อย่างไร

3. ท่านคิดว่าครอบครัวมุสลิมมีข้อแตกต่างกับครอบครัวที่ไม่ใช่มุสลิมในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนหรือไม่ อย่างไร

แบบสังเกต

ในการสังเกตสภาพและปัญหาของการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนของครอบครัวมุสลิมในประเทศไทย ได้กำหนดกรอบในการสังเกต ออกเป็น 4 ด้าน ดังนี้

1. ด้านแรงจูงใจในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน

สังเกตวิถีชีวิตและสิ่งที่เกิดขึ้นในครอบครัว รวมถึงเอกสารและสื่อที่ใช้ในการจัดการศึกษา เปรียบเทียบกับข้อมูลด้านแรงจูงใจของครอบครัว

2. ด้านแนวทางในการจัดการศึกษา

สังเกตการจัดกระบวนการเรียนรู้ การจัดสภาพแวดล้อมในการเรียนการทำกิจกรรม แต่ละวันของผู้เรียน ผลงานของผู้เรียน เอกสารและสื่อที่ใช้ในการจัดการศึกษา เปรียบเทียบกับข้อมูล ด้านรูปแบบและแนวทางการจัดการศึกษาของครอบครัว

3. ด้านการดำเนินการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน

สังเกตการจัดกระบวนการเรียนรู้ ประกอบกับการศึกษาเอกสารคำขอจัดการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน แผนการจัดการศึกษาของครอบครัว และร่องรอยการวัดและประเมินผลของผู้เรียนที่ผ่านมา เปรียบเทียบกับข้อมูลด้านการดำเนินการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนของครอบครัว

4. ด้านปัญหาในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนของครอบครัว

สังเกตการจัดกระบวนการเรียนรู้และบรรยากาศภายในครอบครัว โดยรวม เปรียบเทียบกับข้อมูลด้านปัญหาในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนของครอบครัว

Prince of Songkla University
Pattani Campus

ภาคผนวก ข.

ตัวอย่างแผนการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมุสลิม

แผนการจัดการศึกษาของบ้านเรียน A

1.จัดการเรียนการสอนตามสาระการเรียนรู้หลักสูตรแกนกลางฯ โดย

1.1 เรียนวิชาพื้นฐานหลัก 4 กลุ่มสาระการเรียนรู้ ได้แก่ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาไทย และภาษาต่างประเทศ

1.2 บูรณาการ การเรียนรู้กับการทำกิจกรรมประจำวันการดำเนินชีวิตของครอบครัว สังคม และฝึกฝนเตรียมความพร้อมผ่านกระบวนการทำงานประกอบอาชีพ ในกลุ่มสาระการเรียนรู้วิชาสุขศึกษา การงานอาชีพเทคโนโลยี สังคม ศาสนาและวัฒนธรรม และกลุ่มสาระวิชา ศิลปะ

2. เรียนรู้ทักษะพิเศษเพิ่มเติมกับกลุ่มการเรียนการสอนอื่นๆ ตามความถนัดและความสนใจ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ได้แก่

2.1.กีฬาขี่ม้า ยิงธนู

2.2 ช่างซ่อมรถจักรยานยนต์

2.3 นวดแผนไทย นวดเพื่อสุขภาพ

2.4 สนทนาภาษาต่างประเทศ (ต้อนรับประชาคมอาเซียน)

กลุ่มประสบการณ์	คุณภาพที่มุ่งหวัง	กิจกรรม
1. คณิตศาสตร์	- คณิตศาสตร์พื้นฐาน - การคำนวณในชีวิตประจำวัน - การบริหารจัดการเวลาอย่างคุ้มค่า - เศรษฐศาสตร์ในการดูแลฟาร์มม้า	- เรียนรู้กับมูลนิธิโรงเรียนวังไกลกังวลและอาจารย์สอนเสริมพิเศษตามความรู้ความสามารถที่ผู้เรียนพัฒนาได้ - เรียนรู้ด้วยตนเองจากสื่อการเรียนรู้อื่นๆ
2. วิทยาศาสตร์	- มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์รอบตัว สิ่งมีชีวิตธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม - ดำรงชีวิตร่วมกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	- เรียนรู้กับมูลนิธิโรงเรียนวังไกลกังวลและอาจารย์สอนเสริมพิเศษตามความรู้ความสามารถที่ผู้เรียนพัฒนาได้ - เรียนรู้ด้วยตนเอง จากสื่อ

	<p>อย่างเห็นคุณค่า ร่วมอนุรักษ์</p> <ul style="list-style-type: none"> - ศึกษาผลกระทบที่ทำให้เกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติ การเตรียมความพร้อมเรื่องภัยพิบัติ - รู้จักดินฟ้าอากาศ สภาพการณ์โลกและดวงดาวระบบสุริยะจักรวาล - มีทักษะการคิดและกระบวนการคิดเชิงวิทยาศาสตร์ มีการตั้งสมมุติฐาน การค้นคว้าหาข้อมูลประกอบ การแก้ไขปัญหา การทดลอง และการสรุปผลการแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบ - ศึกษาชีววิทยาเฉพาะทางเรื่อง ม้าและพัฒนาการของสายพันธุ์ม้า 	<p>การเรียนรู้ต่างๆ</p> <ul style="list-style-type: none"> - เรียนรู้จากปรากฏการณ์ทางสังคม ข่าวสารที่เกี่ยวข้อง
<p>3. ภาษาและวัฒนธรรม</p> <p>3.1 ภาษาไทย</p> <p>3.2 ภาษาอังกฤษ</p>	<ul style="list-style-type: none"> - พัฒนาทักษะการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารที่ดี - พัฒนาทักษะภาษาไทยเพื่อการขยายฐานการเรียนรู้ - สนทนา อ่าน เขียนภาษาอังกฤษ(ต้อนรับประชาคมอาเซียน) 	<ul style="list-style-type: none"> - เรียนรู้กับมูลนิธิโรงเรียนวังไกลกังวลและอาจารย์สอน เสริมพิเศษตามความรู้ความสามารถที่ผู้เรียนพัฒนาได้ - เรียนรู้ด้วยตนเอง จากสื่อการเรียนรู้ต่างๆ กิจกรรมในชีวิตประจำวันและปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนต่างประเทศ

<p>3.3 ภาษาอาหรับ</p>	<ul style="list-style-type: none"> - สนทนา อ่าน เขียนภาษาอาหรับ สร้างความเข้าใจ และเรียนรู้วิชาการอิสลามอย่างถึงแก่นสาระ - เข้าใจความแตกต่างของวัฒนธรรมทางภาษา ขนบประเพณีชุมชนท้องถิ่น สังคมไทย และสังคมโลก 	<ul style="list-style-type: none"> - เรียนรู้จากปรากฏการณ์ทางสังคม ข่าวสารที่เกี่ยวข้อง
<p>4. ทักษะการใช้ชีวิต</p>	<ul style="list-style-type: none"> - การสร้างองค์ความรู้ และการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในการดำเนินวิถีชีวิตชีวิตประจำวัน - หลักประชาธิปไตย เรียนรู้สิทธิและหน้าที่ของตนเอง การเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัวและสังคม - การดูแลสุขภาพพลานามัย ,สุขภาพ สุขบัญญัติ ในชีวิตประจำวัน ความสะอาดเป็นส่วนหนึ่งของการศรัทธา - การงานในบ้าน, การถนอมอาหาร, ความเป็นผู้นำ - ความปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สิน การหลีกเลี่ยงปัจจัยเสี่ยงจากสารเสพติด และอันตรายจากภัยรอบตัว - สร้างสัมพันธ์ที่ดีกับคนใน 	<ul style="list-style-type: none"> - หน้าที่ในการทำกิจวัตรประจำวัน : บ้านและชุมชน - ทำกิจกรรมร่วมกับผู้ใหญ่และเพื่อนๆ ทั้งวัยเดียวกัน และเพื่อนต่างวัย - เรียนรู้จากการเดินทางไปศึกษาเรื่องผ้า ในสถานที่ต่างๆ ทั้งในและต่างประเทศ - กิจกรรมกลุ่ม สัมพันธ์ : เดินทางไปต่างจังหวัด เยี่ยมชมโบราณสถาน,สถานที่สำคัญของประเทศ ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรมไทย สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ เยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์

	<p>ชุมชนและเพื่อนบ้าน ความมีน้ำใจ, มีแล้วรู้จักแบ่งปัน</p> <ul style="list-style-type: none"> - เรียนรู้ศึกษาประวัติความเป็นมาของชุมชนที่อยู่อาศัย <p>สถานที่ที่เดินทางไป เข้าใจความแตกต่างของวิถีชีวิตผู้คนในชุมชน ต่างถิ่น</p> <ul style="list-style-type: none"> - เรียนรู้หลักในการเดินทางศึกษาภูมิประเทศ <p>ประวัติศาสตร์</p> <p>ขนบธรรมเนียมประเพณีของวัฒนธรรมต่างถิ่น</p>	<p>ต่างๆ สถานที่ที่น่าสนใจ เรียนรู้จากงานนิทรรศการต่างๆ</p> <ul style="list-style-type: none"> - เรียนรู้จากปรากฏการณ์ทางสังคม ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้อง
<p>5. ศิลปะการใช้ชีวิตร่วมสมัยกับสื่อเทคโนโลยี</p>	<ul style="list-style-type: none"> - การใช้สื่อเทคโนโลยีในชีวิตประจำวัน : แผนที่ แผนที่ - การพัฒนาต่อยอดการเรียนรู้สืบค้นความรู้ - การใช้เทคโนโลยีอย่างเท่าทันในยุคโลกาภิวัตน์ - การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาหาวิธีการในการแก้ไขปัญหาในการทำงาน และการดำเนินชีวิตประจำวัน - สรรสร้างสถานการณ์(จับร้องดนตรี) อานาชีตในชีวิตตามแนวกรอบวิถีของคุณธรรม 	<ul style="list-style-type: none"> - สืบค้นข้อมูลทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ร้านหนังสือ ห้องสมุด - กิจกรรมสันตนาการร่วมกับชุมชน
<p>6. ความเป็นมนุษย์</p>	<ul style="list-style-type: none"> - การเรียนรู้จากการปฏิบัติตนเป็นอิสลามิกชนที่ดี ในกิจวัตรประจำวัน 	<ul style="list-style-type: none"> - ละคร อ่าน คัมภีร์อัลกุรอาน - เข้าร่วมกิจกรรม

	<p>- อ่านคัมภีร์อย่างถูกต้อง ไพเราะพร้อมท่องจำและ เข้าใจความหมาย, รักษา มารยาทในการอ่านคัมภีร์ - นำหลักอิสลามศึกษามา ประยุกต์ใช้ให้เกิด ประโยชน์ในการดำเนิน ชีวิต การเรียนรู้ การทำงาน และเชื่อมโยงกิจกรรม ทางสังคม เพื่อรักษาคุณภาพ ในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นใน สังคม</p>	<p>อิสลามศึกษาที่มีสยิด</p>
<p>7. การงาน อาชีพ</p>	<p>- การเรียนรู้ในการทำงาน ด้านบริการ (ชมรมกีฬาขี่ม้า ยิงธนู,ช่างซ่อมรถ จักรยานยนต์,โครงการนวด เพื่อสุขภาพ) ซึ่งติดต่อ สัมพันธ์อยู่ในกลุ่มสังคม ของผู้ประกอบอาชีพที่ หลากหลาย - เลือกรู้จักกิจกรรมงาน อาชีพ ความรู้ที่สนใจตาม โอกาสและช่วงเวลา เหมาะสม - เรียนรู้ความหลากหลาย ทางอาชีพต่างๆ ในสังคม เพื่อค้นหาความเชื่อมโยงกับ ความสนใจในการพัฒนา ฟาร์มม้าและ การงานอาชีพ ในอนาคต</p>	<p>- ให้บริการชมรมกีฬาขี่ม้า, ยิงธนูสตูล - ช่างซ่อมรถจักรยานยนต์ - นวดแผนไทย นวด เพื่อสุขภาพ - ร่วมเรียนรู้กับ วิทยาลัยชุมชนสตูล ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน และสถานประกอบการ ต่างๆ</p>

<p>8. ทักษะพิเศษเฉพาะทางเรื่องเกี่ยวกับผ้า :</p> <p>8.1 การเลี้ยงผ้า</p> <p>8.2 กีฬา</p> <p>:8.2.1 ชีวผ้า</p> <p>8.2.2 ยิงธนู</p>	<p>ใช้ผ้าเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาสร้างองค์ความรู้</p> <ul style="list-style-type: none"> - พัฒนาฟาร์มผ้า : ศึกษาสายพันธุ์ของผ้า ลักษณะที่ดีของผ้า วิธีการเลี้ยงดู การผสมพันธุ์ผ้า องค์ประกอบของการบริหารจัดการฟาร์มผ้า และพัฒนาความรู้ต่อเนื่อง - ศึกษาสภาพแวดล้อม ภูมิทัศน์ที่เหมาะสมกับการเลี้ยงผ้า ดูแลและจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมของฟาร์มผ้า - พัฒนาทักษะกีฬาชีวผ้า และกีฬายิงธนู พร้อมถ่ายทอดทักษะความเชี่ยวชาญเรื่องผ้าให้กับกลุ่มเพื่อน และผู้สนใจ - เชื่อมโยงองค์ความรู้เรื่องผ้าสู่การทำประโยชน์เพื่อชุมชนท้องถิ่นที่อยู่อาศัยและสังคม 	<p>ผ้า</p> <ul style="list-style-type: none"> - เตรียมหญ้า - ให้อาหาร, น้ำ - ทำความสะอาดคอกผ้า - ดูแลสุขภาพผ้า - ใช้ผ้าเป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้และทำงานเพื่อสังคม - ออกกำลังกายด้วยการกีฬา ชีวผ้า, ยิงธนู - การเดินทางไปศึกษาเรื่องผ้าในสถานที่ต่างๆ ทั้งในและต่างประเทศ
---	--	---

แผนการจัดการศึกษาของบ้านเรียน J

สาระการเรียนรู้/กลุ่ม ประสบการณ์	องค์ความรู้ ทักษะ คุณภาพที่คาดหวัง
1. กลุ่มประสบการณ์อิสลาม ศึกษา	<p>องค์ความรู้ด้าน คัมภีร์อัลกุรอาน, อัลหะดีษ, ประวัติศาสตร์ศาสนาอิสลาม, มารยาทอิสลาม, กฎหมายอิสลาม, สถานการณ์โลกมุสลิม</p> <p>ทักษะ การอ่านคัมภีร์อัลกุรอาน, อัลหะดีษและศึกษาความหมาย, เชื่อในพระเจ้า, เข้าใจและปฏิบัติตามกิจวัตของท่านนบี, ปฏิบัติตามหลักการของศาสนา, ปฏิบัติตามมารยาทของอิสลาม, ติดตามข่าวสารสถานการณ์โลกมุสลิม, ศึกษาประวัติศาสตร์อิสลามและโลกมุสลิม, ปฏิบัติศาสนกิจครบถ้วนตามบทบัญญัติ, ยับยั้งการกระทำที่ไม่ถูกต้อง สนับสนุนความดี เป็นแบบอย่างที่ดีและตั้งใจปฏิบัติตนหวังความพึงพอใจจากพระเจ้า</p> <p>คุณภาพที่คาดหวัง ผู้เรียนมีความเชื่อและปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนา ด้วยความบริสุทธิ์ใจ ปราศจากการโอ้อวด ยืนหยัดอย่างมั่นคง</p>
2. กลุ่มประสบการณ์รักการอ่าน, การเขียน ภาษาไทย	<p>องค์ความรู้ด้าน หนังสือความรู้ทั่วไป หนังสือวรรณกรรม บทกลอน วรรณคดี สารคดี ประวัติศาสตร์โลก นิทาน</p> <p>ทักษะ อ่านเขียนภาษาไทย เข้าใจในสิ่งที่ผู้เรียนอ่าน ปฏิบัติและอธิบายได้</p> <p>คุณภาพที่คาดหวัง มีนิสัยรักการอ่าน การอ่าน การเขียน เพิ่มพูนความรู้โดยทักษะการอ่าน การเขียน มีความสุขในการศึกษาหาความรู้โดยการอ่านและการเขียน</p>
ภาษาอังกฤษ	องค์ความรู้ด้าน หลักไวยากรณ์ Phonics

	<p>ภาษาอังกฤษในชีวิตประจำวัน ภาษาเขียน ภาษาพูด แปลบทความ แต่งประโยค อ่านบทความ ภาษาอังกฤษ ทักษะ สนทนาภาษาอังกฤษ อ่านหนังสือ ภาษาอังกฤษ ดูรายการภาษาอังกฤษ ดูการ์ตูน ภาษาอังกฤษ ฟังบรรยายภาษาอังกฤษ คุณภาพที่คาดหวัง เรียนรู้อย่างมีความสุข ค้นคว้าหา ความรู้โดยใช้ภาษาอังกฤษ</p>
<p>คณิตศาสตร์</p>	<p>องค์ความรู้ การหารเศษส่วน ทศนิยม ร้อยละ เปอร์เซ็นต์ ทักษะ สามารถหาเศษส่วน ทศนิยม ร้อยละ เปอร์เซ็นต์ ได้ถูกต้อง สามารถแก้ปัญหาโจทย์ ที่เป็นเศษส่วน ทศนิยม ร้อยละ เปอร์เซ็นต์ ได้ ถูกต้อง คุณภาพที่คาดหวัง ผู้เรียนมีทักษะ กระบวนการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ได้</p>
<p>วิทยาศาสตร์</p>	<p>องค์ความรู้ ระบบการย่อย ระบบการหายใจ ระบบหมุนเวียนเลือด ระบบขับถ่ายของเสีย ยา ที่เป็นสิ่งเสพติด ทักษะ เข้าใจระบบการย่อย ระบบการหายใจ ระบบหมุนเวียนเลือด ระบบขับถ่ายของเสีย ยา ที่เป็นสิ่งเสพติด และนำสิ่งที่เรียนรู้ไปใช้ใน ชีวิตประจำวันและเข้าใจการดูแลสุขภาพได้ อย่างถูกต้อง คุณภาพที่คาดหวัง ผู้เรียนสามารถนำความรู้ ทางวิทยาศาสตร์ประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ในการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข และมีเหตุผล</p>

	ตามหลักการทางวิทยาศาสตร์
<p>3. กลุ่มประสบการณ์สังคม</p>	<p>องค์ความรู้ด้าน เว็บไซต์ ข่าวออนไลน์ หนังสือความรู้รอบตัว หนังสือพิมพ์ เทคโนโลยีในชีวิตประจำวัน เรียนรู้กับผู้กับ ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทาง</p> <p>ทักษะ รู้และเข้าใจ นำไปใช้ในชีวิตประจำวัน ได้ แก้ไข เหตุการณ์เฉพาะหน้า พัฒนาตนเองดี ขึ้น ในด้านของความคิดเห็นทางสังคม เคารพ ความคิดเห็นของคนอื่น เข้าใจความแตกต่าง ทางสังคม ใช้หลักธรรมในการดำเนินชีวิต เป็น แบบอย่างที่ดี รู้จักใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า เช่น การใช้ถุงผ้าและตะกร้าแทนถุงพลาสติก ใช้ กระปุกใส่อาหารแทนถุงพลาสติก เพื่อลดโลกร ร้อน</p> <p>คุณภาพที่คาดหวัง กล้าแสดงออก แก้ไข เหตุการณ์เฉพาะหน้าได้ ทำประโยชน์ให้กับ สังคม ไม่เป็นภาระของสังคม รู้สิทธิหน้าที่ของ ตนเองและผู้อื่น</p>
<p>4. กลุ่มพัฒนาการเรียนรู้</p>	<p>องค์ความรู้ด้าน รายการสอนวาดรูป รายการ สอนทำอาหาร รายการสอนการถักเปีย รายการ สอนการซ่อมแซมด้วยสมุนไพรมาน่า หนังสือ สอนวาดรูป รายการภาษาอังกฤษช่องThai PBS รายการภาษาอังกฤษ รายการบรรยายศา สนธรรม(ภาษาอังกฤษ)</p> <p>ทักษะ พัฒนาการทำอาหาร พัฒนาการสนทนา ภาษาอังกฤษได้ในระดับที่ยากขึ้น ทำงาน ศิลปะตามความสนใจ เช่น วาดรูป ถักเปีย</p>

	ทดลองการข้อมผมด้วยสมุนไพรเฮนนำ
5.กลุ่มประสบการณ์เรียนรู้ กับครอบครัว	<p>คุณภาพที่คาดหวัง มีความคิดริเริ่ม ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน มีความสุขและมีจุดมุ่งหมายในการพัฒนาตนเอง</p> <p>องค์ความรู้ด้าน การดำเนินชีวิตประจำวัน ปฏิบัติภารกิจส่วนตัว การประกอบธุรกิจส่วนตัว เป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาธุรกิจของครอบครัว ช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น</p> <p>ทักษะ แก้ปัญหา การใช้ชีวิต การดำเนินชีวิตในสังคม มีรายได้เสริมจากการสอนหนังสือ วางแผนการทำธุรกิจของครอบครัว ทำความสะอาดบ้าน ทำอาหาร ซักผ้าด้วยมือ ล้างจาน ดูแลสัตว์เลี้ยง ช่วยประหยัดทรัพยากร</p>
6.กลุ่มกิจกรรมจิตอาสา	<p>คุณภาพที่คาดหวัง การอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข ช่วยเหลือแบ่งปันและเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับสังคม</p> <ul style="list-style-type: none"> -กิจกรรมแบ่งปันหนังสือให้เพื่อนอ่าน -เป็นอาสาสมัครในการบำเพ็ญประโยชน์ -สอนหนังสือน้องๆ

แผนการจัดการศึกษาบ้านเรียน N

บ้านเรียน N จัดขึ้นเพื่อให้นักเรียนที่จบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษา ได้ศึกษาวิชาการ ศาสนาอิสลาม เน้นความรู้ความสามารถในการฟัง พูด อ่าน เขียนภาษาอรับ ควบคู่ไปกับการศึกษา วิชาสามัญหลัก ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลายของกรมสามัญศึกษา ร่วมกับการศึกษานอกโรงเรียน

การดำเนินการ

1. จัดการศึกษาให้ครบทั้งศาสนาและสามัญ โดยเน้นกลุ่มเยาวชนที่อยู่ในวัยบังคับทางศาสนา ให้ปฏิบัติควบคู่กับภาคทฤษฎี

2. เร่งพัฒนาอีหม่าม (ความศรัทธา) และให้โอกาสเต็มที่แก่เยาวชน เพื่อศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น ทั้งด้านศาสนาและสามัญ

3. จัดมวลประสบการณ์วิชาการศาสนาอิสลามมีหลักสูตร 4 ปีขั้นพื้นฐาน และวิชาสามัญวิชาหลัก 5 วิชา วิชางานบ้าน 1 วิชา ดังนี้

3.1 วิชาศาสนาอิสลาม จำนวน 450 คาบต่อปี

3.2 วิชาภาษาอาหรับ จำนวน 900 คาบต่อปี

3.3 วิชาหลักสามัญประกอบด้วย วิชาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาไทย

สังคมศึกษา และภาษาอังกฤษ จำนวน 660 คาบต่อปี

3.4 วิชางานบ้าน จำนวน 210 คาบต่อปี

4. นักเรียนต้องลงทะเบียนเรียนหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย ของกรมการศึกษานอกโรงเรียน

5. จัดรูปแบบการดำเนินชีวิตอิสลาม เน้นการนำคุณลักษณะ 6 ประการมาปฏิบัติโดยให้เข้าร่วมการตะอ์ลีมมุสลิมะห์ สัปดาห์ละ 1 ครั้ง ประมาณ 2 ชั่วโมง หรือ 96 คาบต่อปี

6. เน้นให้เยาวชนได้ใช้เวลาภายในบ้าน คลุกคลีสัมผัสกับบรรยากาศความเป็นพ่อแม่ พี่น้อง ได้ช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกัน พ่อแม่ผู้ปกครองจึงมีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังอีหม่าม

ตารางเรียนของนักเรียนมุสลิมะฮ์ ชั้นปีที่ 4 ประจำปีการศึกษา 2556
โครงการการศึกษาสอระบบ (TSEP) อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

วัน	เวลา	08:30 น. - 09:30 น.	09:30 น. - 10:30 น.	10:30 น. - 11:30 น.	11:30 น. - 12:30 น.	12:30 น. - 13:30 น.	13:30 น. - 14:30 น.	14:30 น. - 15:30 น.	15:30 น. - 16:00 น.
จันทร์		สุนนะฮ์ อ.มัวฮัม	เตาฮีด อ.ฮาซิม	ฟีกฮ์ อ.วีดิศา	ศรอฟ น.อิสละฮ์	พักรับประทานอาหารกลางวัน	กูรอาน น.อิสละฮ์	มุฮาดะฮะฮ์ อ.ศุบัยฮะฮ์	สนทนาภาษาอังกฤษ อ.นัจวา
อังคาร		สุนนะฮ์ อ.มัวฮัม	เตาฮีด อ.ฮาซิม	ฟีกฮ์ อ.วีดิศา	ศรอฟ น.อิสละฮ์		กูรอาน น.อิสละฮ์	ควีค อ.ศุบัยฮะฮ์	สนทนาภาษาอังกฤษ อ.นัจวา
พุธ		สุนนะฮ์ อ.มัวฮัม	หะคิม อ.ฮาซิม	ฟีกฮ์ อ.วีดิศา	ไวฮารณอ์รับ อ.ฮาฟิยะฮ์		กูรอาน น.อิสละฮ์	คัฟัจร อ.ศุบัยฮะฮ์	สนทนาภาษาอังกฤษ อ.นัจวา
พฤหัสบดี		สุนนะฮ์ อ.มัวฮัม	คะเซาฟ อ.ฮาซิม	ฟีกฮ์ อ.วีดิศา	ไวฮารณอ์รับ อ.ฮาฟิยะฮ์		กูรอาน น.อิสละฮ์	คัฟัจร อ.ศุบัยฮะฮ์	สนทนาภาษาอังกฤษ อ.นัจวา
ศุกร์		อามัลวันศุกร์			คัจวีค น.อิสละฮ์				

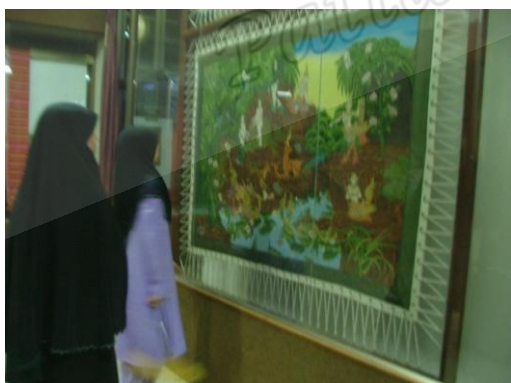
ตารางเรียนบ้านเรียน N

Prince of Songkla University
Pattani Campus

ภาคผนวก ค.

ภาพการจัดการเรียนการสอนแบบบ้านเรียนมุสลิม

บ้านเรียน A

การจัดกิจกรรมต่างๆของบ้านเรียน A

บ้านเรียน J

บ้านเรียน P

สถานที่จัดการเรียนการสอนบ้านเรียน P

การจัดห้องเรียนภายในบ้านเรียน P

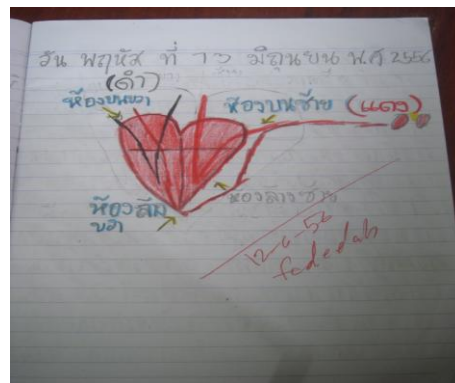
การเรียนการสอนในบ้านเรียน P

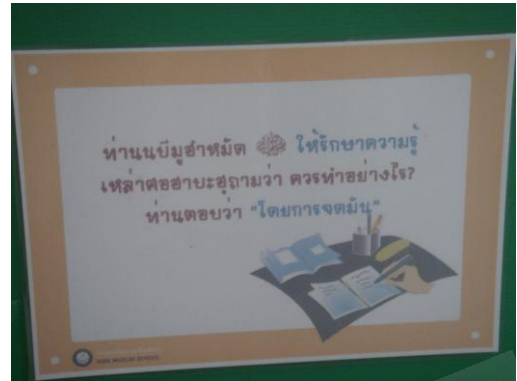
ช่วงพักเที่ยง

นักเรียนบ้านเรียน P ทำการละหมาด

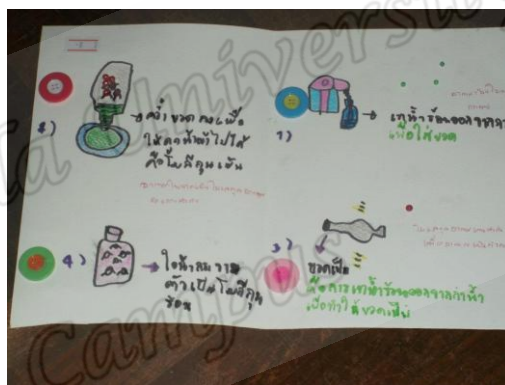
ผลงานของเด็กนักเรียนบ้านเรียน P

Prince of Songkhro University Pattani Campus

มุมการเรียนรู้

บ้านเรียน S

ภาพการจัดกิจกรรมการเรียนรู้บ้านเรียน S

ภาคผนวก ง.

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน

ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ซึ่งเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน มีรายละเอียดดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545)

มาตรา 12 ว่าด้วยสิทธิและหน้าที่ทางการศึกษา โดยให้บุคคล ครอบครัว ฯมีสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้งนี้ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตราที่ 13 ว่าด้วยสิทธิประโยชน์ของบิดามารดาหรือผู้ปกครอง ที่รัฐกำหนดให้อันได้แก่ การสนับสนุนเพื่อให้มีความรู้ความสามารถในการอบรมเลี้ยงดู และให้การศึกษาแก่บุตร การได้รับเงินอุดหนุนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน และการลดหย่อนหรือยกเว้นภาษีสำหรับค่าใช้จ่ายจากการศึกษาตามที่กฎหมายกำหนด

มาตราที่ 16 ว่าด้วยรูปแบบการจัดการศึกษา คือ การศึกษาในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งสามารถจัดรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง หรือทั้งสามรูปแบบ โดยให้มีการเทียบโอนระหว่างรูปแบบได้

มาตราที่ 18 (3) ว่าด้วยความหมายของศูนย์การเรียนรู้ ได้แก่ สถานที่จัดการศึกษานอกโรงเรียน บุคคล ครอบครัว ชุมชน ฯ เป็นผู้จัด

มาตราที่ 24 ว่าด้วยการจัดกระบวนการเรียนรู้ ที่จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมที่สอดคล้องกับความถนัดและความสนใจของผู้เรียน และสนับสนุนให้สามารถจัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกที่ทุกเวลา

Prince of Songkla University
Pattani Campus

ภาคผนวก จ.

กฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน

โดยครอบครัว พ.ศ. 2547

กฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว พ.ศ. 2547

ในกฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว พ.ศ. 2547 มีดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2547)

ข้อ 1 ในกฎกระทรวงนี้

"จัดการศึกษา" หมายความว่า การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวแก่ผู้เรียน

"ครอบครัว" หมายความว่า บิดามารดา หรือบิดาหรือมารดาซึ่งเป็นผู้ใช้อำนาจ

ปกครองหรือผู้ปกครองตาม ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

"ผู้จัดการศึกษา" หมายความว่า บุคคลในครอบครัวหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายจากครอบครัวนั้นให้จัดการศึกษา

"ผู้เรียน" หมายความว่า บุตรหรือบุคคลผู้อยู่ในปกครองของครอบครัว

"สำนักงาน" หมายความว่า สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาที่ครอบครัวมีภูมิลำเนา

"คณะกรรมการ" หมายความว่า คณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา

ข้อ 2 ให้ครอบครัว ซึ่งประสงค์จะจัดการศึกษายื่นคำขออนุญาตจัดการศึกษาต่อ

สำนักงาน

คำขออนุญาตตามวรรคหนึ่ง ต้องมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

(1) ชื่อ ชื่อสกุลของครอบครัว

(2) ชื่อ ชื่อสกุลของผู้เรียน

(3) สำเนาหรือภาพถ่ายทะเบียนบ้านของครอบครัวและผู้เรียน

(4) ที่ตั้งและแผนผังสถานที่ซึ่งใช้จัดการศึกษา

(5) สำเนาหลักฐานวุฒิการศึกษา ไม่ต่ำกว่ามัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า

ของผู้จัดการศึกษา เว้นแต่ผู้จัดการศึกษาผ่านการประเมินโดยสำนักงานว่าเป็นผู้มีความรู้ความสามารถหรือประสบการณ์ในการจัดการศึกษา

(6) ระดับและประเภทการจัดการศึกษา

(7) แผนการจัดการศึกษาที่ครอบครัวและสำนักงานร่วมกันกำหนดตามความ

มุ่งหมาย หลักการและแนวทางการจัดการศึกษาตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติ

ข้อ 3 ให้สำนักงานเสนอคำขออนุญาตจัดการศึกษาให้คณะกรรมการพิจารณา โดยเร็ว

และแจ้งผลการพิจารณาคำขออนุญาตจัดการศึกษาแก่ครอบครัวที่ยื่นคำขอ อนุญาตจัดการศึกษา ภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับคำขออนุญาตจัดการศึกษาตามข้อ 2

ข้อ 4 ในกรณีที่สำนักงานเห็นว่า ครอบครัวที่ได้รับอนุญาตจัดการศึกษาใด ไม่จัดการศึกษาตามแผนการจัดการศึกษาตามข้อ 2 (7) ให้สำนักงานแนะนำให้ครอบครัวนั้นปรับปรุงการจัดการศึกษาภายในระยะเวลาที่กำหนด หากครอบครัวดังกล่าวไม่ดำเนินการตามคำแนะนำ ให้สำนักงานเสนอต่อคณะกรรมการ เพื่อพิจารณาให้ครอบครัวนั้นเลิกจัดการศึกษา

ข้อ 5 ให้ครอบครัวดำเนินการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนตาม หลักเกณฑ์และวิธีการวัดผล และประเมินผลของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน และจัดทำรายงาน การวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน รวมทั้งการจัดการเรียนการสอน และสภาพปัญหาที่ เกี่ยวกับการจัดการศึกษาตามที่สำนักงานกำหนดอย่างน้อยปีละหนึ่งครั้ง

ข้อ 6 ให้สำนักงานจัดให้มีการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างน้อยปี ละหนึ่งครั้ง

ในกรณีที่ผู้เรียนไม่ผ่านการวัดผลและประเมินผลตามวรรคหนึ่ง ให้สำนักงานแจ้งให้ ครอบครัวจัดให้มีการเรียนซ่อมเสริมแก่ผู้เรียนนั้น และจัดให้มีการวัดผลและประเมินผลใหม่ภายใน ระยะเวลาที่สำนักงานกำหนด

ข้อ 7 ให้สำนักงานออกหนังสือรับรองหรือหลักฐานการจบการศึกษาแก่ผู้เรียนที่ผ่าน การวัดผลและประเมินผลตามข้อ 6

ข้อ 8 การเลิกจัดการศึกษาโดยครอบครัวอาจมีได้ในกรณีดังต่อไปนี้

- (1) สำนักงานมีคำสั่งให้เลิกจัดการศึกษาตามคำขอของครอบครัว
- (2) คณะกรรมการมีมติให้เลิกจัดการศึกษาตามข้อ 4